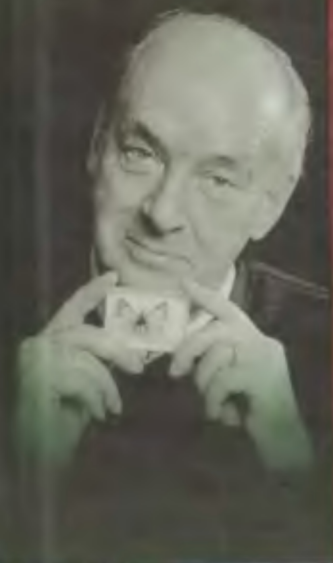

БІБЛІОТЕКА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Володимир
НАБОКОВ

■
ЛОЛІТА

РОБІТО

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Володимир
НАБОКОВ

■

ЛОЛІТА

Роман

Переклад з російської
Петра Тарашука

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2008

ПЕРЕДМОВА

Володимир Набоков — унікальна фігура в культурі ХХ століття, одна з тих, що визначили головні напрямки розвитку сучасної літератури. Однаково віртуозно володіючи російською та англійською мовами, він став класиком російської та американської літератур. Романіст, новеліст, поет, він не обмежувався суто літературною діяльністю, був визнаним асом ентомології, обожнював метеликів, на яких полював із пристрасстю й азартом скрізь, куди його заносила доля: у середній Росії, у Криму, у країнах Західної Європи й у Сполучених Штатах, зібрав дві представницькі колекції лускокрилих, одна з яких зберігається в Гарварді, а інша в Лозанні. Крім того, він був знавцем шахів і професійним укладачем шахових композицій. Серед його пізніх книг — досить незвичний опус «Вірші й задачі» (*Poems and Problems*, 1971), що містив не тільки вірші російською та англійською мовами, але й 18 шахових задач.

В 1920—1930-ті роки Набоков, що публікувався під псевдонімом В. Сирин, був помітною фігурою російської літературної еміграції. Він активно співпрацював у російськомовних газетах і журналах, був, зокрема, постійним автором «Сучасних записок». Персонажами провідних його творів також були, як правило, люди, причетні до емігрантського середовища. Правда, на відміну від переважної більшості літераторів російської еміграції, Набоков відносно мало цікавився ідеями, але тяжів до розробки витонченої літературної техніки. На цю його властивість тоді ж звернув увагу В. Ходасевич, що порівнював Набокова-Сиринна з фокусником, а головними дійовими особами його книг вважав виставлені напоказ літературні прийоми, що снують, подібно до ельфів або гномів, між персонажами. Ця концентрація на формі провокувала певне неприйняття Сиринна письменницьким середовищем, яке, спираючись на традиції російської класики ХІХ століття, зосереджувалося, насамперед, на проблемі буття людини в етичному та ідеологічному аспектах.

Для Володимира Набокова 1940 рік став переломним: разом із сім'єю він переселився до США. Не стало письменника Сирина, й відразу, як птах Фенікс, він відродився в новому обличчі віртуоза англійської словесності, але вже під своїм справжнім ім'ям. Багато років Набоков заробляв на життя викладанням в американських університетах: з 1941 по 1948 рік — у Вельслейському коледжі, з 1948 по 1958 рік — у Корнельському університеті. До того ж у 1951—1952 роках він читав лекції в Гарварді, а з 1942 по 1948 рік був співробітником Музею порівняльної зоології цього ж університету. Очевидно, він знаходив неабияку втіху у викладанні, принаймні, три томи його лекцій, випущені посмертно, — «Лекції з літератури» (1980), «Лекції з російської літератури» (1981) і «Лекції про Дон Кіхота» (1983) — свідчать про те, що він уклав чимало особистісного запалу в упорядкування текстів, з якими приходив до студентської аудиторії. З іншого боку, досить значні викладацькі обов'язки часом, безсумнівно, сприймалися ним як прикра перешкода, що заважає реалізації творчих планів. Адже коли до Набокова прийшли слава й фінансова незалежність, він негайно покинув невдячну професорську працю.

Модель життя й творчості Набокова була сконструйована ним самим. Хрестоматійним стало місце з його автобіографічної книги, що в третій її версії «Пам'ять, говори» (*Speak, Memoir*, 1966) — виглядає так: «Кольорова спіраль у скляній кульці — таким бачу я своє життя. Двадцять років, що їх я провів у рідній Росії (1899—1919), — це дуга тези. Двадцять один рік добровільного вигнання в Англії, Німеччині, Франції (1919—1940) — очевидна антитеза. Роки, які я прожив на новій моїй батьківщині (1940—1960), утворюють синтез — і нова теза». Відповідно до цієї логіки, останній відтинок з 1961 по 1977 рік, проведений у маленькому швейцарському містечку Монтре на березі Женевського озера, стає новим, четвертим витком спіралі й черговою антитезою. Однак остаточний синтез, уже без часових обмежень, мають формулювати наступні покоління дослідників та читачів, осмислюючи багатомірність набоковської авторської спадщини, подовжуючи нескінченний процес особистісного буття смислу.

На перший погляд може здатися, що зірку російської еміграції В. Сирина відокремлює від американського письменника Володимира Набокова непереборний бар'єр мови. Однак при ретельнішому розгляді ситуація з текстами письменника виглядає, у мовному відношенні, досить заплутаною. Як відомо, головні здобутки «другого витка спіралі» — це вісім романів: «Машенька» (1926), «Король, дама, валет» (1928), «Захист Лужина» (1930), «Подвиг» (1932), «Камера обскура» (1932), «Розпач» (1934), «Запрошення до страти» (1938), «Дар» (1937—1938). Дев'ятий

російськомовний роман залишився незавершеним, і два його фрагменти — «Ultima Thule» і «Solus Rex» — були опубліковані пізніше. Крім того, в 1920—1930-х роках були видані збірники малої прози «Повернення Чорба» (1930) і «Спостерігач» (1938). Набоков-Сирин встиг опублікувати значну кількість віршів, есе, рецензій і навіть п'єс.

Комплект англomовних романів Набокова теж містить вісім назв: «Справжнє життя Себастьяна Найта» (The Real Life of Sebastian Knight, 1941), «Під знаком незаконнонароджених» (Bend Sinister, 1947), «Лоліта» (Lolita, 1955), «Пнін» (Pnin, 1957), «Блідий вогонь» (Pale Fire, 1962), «Ада» (Ada, 1969), «Прозорі речі» (Transparent Things, 1972) і «Дивися на арлекінів!» (Look at the Harlequins!, 1974). Дев'ятий англomовний роман «Оригінал Лаури», що зберігається в архіві письменника, залишився незавершеним, і вже зараз розгортається драматична інтрига щодо його подальшої долі: син письменника Дмитро Набоков вагається, чи то знищити роман за останньою волею батька, чи оприлюднити цей текст, порушивши її. Але розподіл російських і англійських текстів за періодами ускладнено низкою обставин. Ще в 1930-х роках письменник-емігрант усвідомив, що теперішній прорив і визнання можливі для нього тільки за умови зміни мови. Імовірно, якийсь час він вагався, вибираючи між англійською і французькою. Французькою він написав, наприклад, першу версію новели «Мадемуазель ПРО» і лекцію про Пушкіна. Англійською побачив світ ще в 1938 році «Сміх у темряві» (Laughter in the Dark) — новий авторський варіант «Камери обскури». Тоді ж велася робота над романом «Справжнє життя Себастьяна Найта», англійський текст якого письменник привіз із собою до США в готовому вигляді.

На третьому й четвертому «витках», поряд зі створенням нових літературних текстів, тривала постійна взаємодія між російською та англійською складовими набоковської творчості. Так, свою мемуарну книгу письменник спочатку опублікував англійською («Переконливий доказ», 1951), потім зі значними змінами російською («Інші береги», 1954) і нарешті в третій, остаточній англійській версії («Пам'ять, говори», 1966). А в 1967 році з'явилася російськомовна «Лоліта» із вказівкою «Переклад автора». Але мова в цьому випадку йде не стільки про переклад у звичному значенні слова, скільки про створення нової версії тексту, де багатьом випадкам вишуканої мовної гри відповідають знайдені письменником і відповідні специфічні російської мови аналогічні, орієнтовані на людину з іншим культурним багажем каламбури й алюзії.

Володимир Набоков належав до досить давнього й багатого дворянського роду. Його предки з батьківського коліна були значними державними діячами, а предки з материнського коліна — багатими промисловцями, від одного з яких, дядька Василя Рукавішнікова, сімнадцятирічний Набоков у 1916 році одержав мільйонний статок і декілька маєтків, що належали родині, з двома тисячами акрів землі й віковою садибою в стилі XVIII століття.

Дитинство й отроцтво письменника віддавна претендують на роль розповсюдженого сьогодні щодо емігрантів символу «втраченого раю». Віктор Єрофеев удаło відзначив, що «туга за загубленим раєм» дитинства проходить майже через всі твори Набокова, дозволяючи говорити про їхню структурну єдність: «Екзистенціальна стійкість авторських намірів веде до того, що романи письменника групуються в метароман, який містить певну прафабулу, що матрицюється, репродукується в кожному окремому романі за необхідної розмаїтості сюжетних ходів і романних розв'язок, припускаючи певну інваріантність рішень однієї й тієї ж фабульної проблеми. <...> Зазначивши, що слово “гармонія”, рідкісне в словнику Набокова, увійдемо до справді набоковського раю, що дав йому можливість болісно відчутти своє пізніше існування як вигнання в набагато ширшому, а головне — більш глибокому сенсі, ніж еміграція. Вигнання з раю є саме по собі потужною психічною травмою, переживання якої й складає прафабульну основу російськомовних романів Набокова». Додамо — не тільки російськомовних, бо на цьому метароманному стрижні формується контур одного з наскрізних авторських міфів корпусу набоковської прози в цілому.

Опис цих «райських днів» розкидано по багатьох творах письменника, але в «чистому» вигляді ми їх бачимо в автобіографічній книзі «Інші береги». Автобіографічні книги важливі для розуміння самого фундаменту світобачення Набокова, бо вони містять квінтесенцію його філософії творчості, його авторську метафізику: погляд на власне життя як на певний текст, вивішений у якусь надреальність, де естетичне й етичне перебувають у неподільній єдності.

Так, уже в передмові до «Інших берегів» об'єднання цих аспектів відбувається у визначенні мети книги: «Її мета — описати минуле з граничною точністю й відшукати в ньому <...> розвиток і повторення таємних тем у явній долі. Я спробував дати Мнемозіні не тільки волю, але й закон». За баченням Набокова, людське життя (зокрема, його власне) являє собою в'язь «візерунків долі», бачення й правильне прочитання яких є запорукою творчих можливостей особистості.

В інтерв'ю А. Аппелю у вересні 1966 року Володимир Набоков так сформулював сутність власної творчості: «...я справді вважаю, що в моєму випадку ненаписана книга немовби існує в якомусь ідеальному вимірі, де проступаючи з нього, де затуманюючись, і моє завдання полягає в тому, щоб усе, що мені в ній вдається розгледіти, з максимальною точністю перенести на папір». Таке ж розуміння літературної творчості Набоков передовірив своєму персонажеві Федору Годунову-Чердинцеву: «Це дивно, я начебто пам'ятаю свої майбутні речі, хоча навіть не знаю, про що будуть вони. Згадаю остаточно й напишу». Нерідко різні набоковські тексти ставали етапами єдиного процесу «згадування», перш ніж задуманий твір втілювався остаточно. Із цим явищем можна зустрітися досить часто: ранні вірші Набокова містять майже всі теми його пізнішої прози, деякі оповідання можна розцінювати як ескізи до романів (наприклад, «Бахман» як прототип «Захисту Лужина»). Це нагадує платонівську концепцію пригадування душею справжньої ідеальної сутності свого буття. Розплутуючи напівзабуті візерунки своєї першодолі, особистість переживає диво творчості як диво зустрічі зі справжнім собою, пересилює свою тінь, свою хибність, переписує, створюючи книгу свого буття, є творцем самого себе.

Щоб зафіксувати, запам'ятати ці візерунки, їх треба спочатку побачити, прочитати як текст, тому обов'язковою умовою для справжнього художника, за Набоковим, є його здатність помічати дрібні деталі реальності, розуміти їх мову: «Моя ніжна й весела мати у всьому потурала моєму ненаситному зору. Скільки яскравих акварелей вона написала при мені, для мене! Яке це було одкровення, коли з легкої суміші червоного і синього виростав кущ перського бузку в райському кольорі! <...> Як я любив персні на материнській руці, її браслети! Бувало, у Петербурзькому будинку, у найвіддаленішій з її кімнат, вона виймала зі схованки в стіні цілу купу коштовностей, щоб розважити мене перед сном. Я був тоді дуже малий, і ці струмливі діадеми й намиста не поступалися для мене в загадковому зачаруванні табельним ілюмінаціям, коли у ватяній тиші зимової ночі гігантські монограми й вінці, складені з кольорових електричних лампочок — сапфірних, смарагдових, рубінових, — глухо горіли над облямованими снігом карнизами будинків».

Певний момент реальності треба не тільки побачити, але й запам'ятати. Із цим пов'язана ціла набоковська концепція пам'яті як необхідної умови для подолання часу, ентропії й хаосу. Він вважав, що саме пам'ять («Мнемозіна») дозволяє не тільки зберегти, але й відродити, відтворити «втрачений час» за допомогою творчості. «Реальність» недостатньо побачити й запам'ятати,

необхідно розгадати її «таємний візерунок», її шифр, її знакову, символічну природу. І саме з такою «розшифрованою» світобудовою, за Набоковим, має справу не тільки «справжній художник», але будь-яка людина із творчою спроможністю: «Одного разу побачене не може повернутися в хаос ніколи». Ця особлива «видючість» припускає здатність за тимчасовим і мінливим, чуттєвим і конкретним бачити вічне й онтологічне, недосяжне й потойбічне.

Для коректного розуміння творів Набокова треба позбутися хибного уявлення про їхнього автора як про «холодного естета», для якого байдужі далекі етичні проблеми. В одному з інтерв'ю Набоков несподівано недвозначно окреслив свою моральну позицію: «Правду кажучи, я вірю, що одного чудового дня з'явиться переоцінювач, який сповістить, що я зовсім не легковажна жар-птиця, а переконаний мораліст, що викриває гріх, що бичує дурість, що висміює вульгарність і жорстокість, що стверджує верховенство ніжності, таланта й почуття гідності». Згідно з цими настановами й будується «художній всесвіт» Набокова, у якому вигадливий синтез етики, естетики й метафізики прямо співвідноситься з «розподілом сил» усередині триєдності автор—герой—читач.

Набокову ніколи не був близьким «поліфонізм» творчості, тому що єдиним «диктатором» і «владарем» у його творах завжди був він сам — автор. Герої ж повністю підкорялися його волі, його «правилам гри». В інтерв'ю своєму учневі Альфреду Аппелю Набоков заявив: «...задум роману міцно тримається в моїй свідомості, і кожний герой іде тими шляхами, що їх я для нього придумав. У цьому приватному світі я виключний диктатор, і за його істинність і міцність відповідаю я сам». З одного боку, мистецтво виглядає як ілюзія, «чудовий обман», але з іншого — мова йде про показове для Набокова співвідношення позиції Автора й Героя з позицією Бога й Людини. Відносини всередині першої опозиції моделюються за зразком відносин усередині опозиції другої. Подібно до того, як Бог (Доля, Вище начало) створює людину й «випробовує» її, Автор (Творець) теж створює героя, персонажа (Персон — ім'я головного героя набоковського роману «Прозорі речі»), щоб випробувати його на «міцність» — на здатність творчо сприймати й розгадувати свою долю шляхом «бачення» і «зчитування» «знаків і символів», що їх розставлено автором-творцем.

Тому ключовою темою творчості Набокова є сама творчість. Літературне письмо в цьому розумінні передусім виступає як автокоментар, метатекст, авторефлексія культури, що намагається осмислити свої фундаментальні засади. Однією з визначальних

особливостей набоковського художнього типу мислення стала незавуальована «літературність» творчості письменника, що може бути порівняна зі схожими тенденціями у творчості, наприклад, Х. Л. Борхеса, оповідання якого, за зауваженням Д. Барта, є «постскриптумом до всього корпусу літератури». Загострене відчуття «чужого слова» і, як наслідок, реакція на нього завжди були властиві набоковському дару. І реакція ця дуже часто втілюється у формі пародії та — ширше — інтертекстуальності, виступаючи при цьому як слід об'єктивного, внутрішньо діалогічного міжтекстового спілкування, безкінечного становлення й плину живого тексту, живої культури, живої у своєму різномірному бутті особистості.

Такого роду чутливість письменника до «чужого слова» багато в чому є наслідком особливого світобачення, особливого розуміння людського життя й культури в цілому як «тексту»: «Рай — це місце, де безсонний сусід читає нескінченну книгу при світлі вічної свічі!» — пише Набоков в «Інших берегах». Література при цьому сприймається письменником не просто як хаотичне накопичення «текстів» різних рівнів, а як система зі своїми внутрішніми законами. Саме тому настільки характерні для творчості Набокова образи музею, колекції, бібліотеки, образи, що говорять про «структуру реальності», про те, що життя й бібліотека — одне і єдине. Але подібна «енциклопедичність» аж ніяк не стає синонімом статичності чи обмеженості художнього бачення письменника, концентрація «чужих текстів» у своєму «тексті» не означає їх «машинального» перенесення «на чужий ґрунт» — вони необхідним чином трансформуються, вступаючи в складні відносини як між собою, так і з «новим текстом». І літературне пародіювання при цьому виступає не просто як засіб подолання традиції, канонів, не просто як засіб «деміфологізації», а як умова народження діалогічної ситуації. «Книги часто розповідають про інші книги... а іноді вони начебто говорять між собою», — вустами своїх героїв характеризує подібну полікультурну ситуацію італійський письменник і вчений У. Еко.

Тому набоковську прозу в сучасному літературознавстві характеризують передусім як метапрозу, яка тематизує сам процес творчості через співвідношення автора-творця та його текстового двійника в образі персонажа-письменника, що на наших очах пише даний текст. Виникає ефект віддзеркалення оповідної структури, що співвідносить героя-письменника та автора-творця, «текст у тексті» та «рамочний текст», а також супроводжується прямими або непрямыми коментарями з трактовкою взаємопроникнення текстової та затекстової реальностей. Відбувається «оголення прийому», акцентування уваги на само-

му процесі конструювання тексту, що залучає до співтворчості також і читача, пропонує певну гру в аспекті пародії, загадки, ребуса, анаграми тощо.

Однією із значущих прикмет міжкультурної сутності сучасної літератури взагалі та набоковського письма зокрема є апелювання до міфу як універсального підґрунтя духовного буття людини, вічного джерела смислів та значень, що їх залучають до авторського текстопородження.

«Загублений рай» чистого ангельського першобуття дитинства як центральний авторський міф Набокова відрізнявся від прекрасного минулого «садибного міфу», скажімо, Івана Буніна. Більшу частину часу юний Набоков проводив у Петербурзі, у сімейному особняку на Великій Морській, де здобув традиційне для свого кола блискуче виховання — мови, фехтування, бокс, етикет, танці... Для Набокова протягом усього життя багато значив його батько Володимир Дмитрович — державний і політичний діяч, юрист, ліберал, одна з ключових фігур російського суспільного життя початку ХХ століття. Він був англоманом, тому в родині завжди панував «англійський дух» і відповідний цьому духу стиль життя (так, згодом Набоков згадував, що англійською почав говорити раніше, ніж рідною мовою, а першим його словом російською було «какао»). У будинку на Великій Морській була величезна бібліотека, яка з дитинства привертала увагу Набокова численними працями з улюбленої ним ентомології, енциклопедіями й прекрасною добіркою художньої літератури. Читання помітно вплинуло на становлення й своєрідність набоковського таланту. У грудні 1910 року Набоков-старший віддає своїх синів — Сергія й Володимира — у відоме Тенишевське училище — приватну школу, засновану князем В'ячеславом Тенишевим в 1900 році. Це був підкреслено демократичний, ліберальний навчальний заклад, у якому панував дух рівності й професіоналізму (училище випустило багато знаменитих учнів, першим з яких був Осип Мандельшtam). З отроцтвом прийшли перша любов і перші вірші — вони були навіяні почуттям до Валентини Шульгіної, виведеної під іменами Тамара в «Інших берегах» і Машенька в однойменному романі. Перші вірші шістнадцятирічного Набокова надрукували у престижному «товстому» журналі «Вісник Європи». Це була досить слабка учнівська спроба, що, за словами самого Набокова, була «настільки ж банальною, як блакитна калюжа в березні...». Але цей досвід одержав гідне продовження — у тому ж 1916 році своїм коштом молодий Набоков видає 500 примірників невеликої поетичної книги «Вірші», епіграф до якої, узятий з Мюссе, визначає загальний тон не тільки цих перших віршів, але й першого роману: «Спогад про щастя, можливо, більш істинний на землі,

ніж саме щастя». Подальша доля (майже в душі таких улюблених Набоковим «візерунків» і «збігів») перетворила цю романтичну сентенцію на реальність — уже незабаром сама Росія стане для майбутнього письменника лише «спогадом про щастя».

Володимир Дмитрович, батько Набокова, був одним із лідерів кадетів (конституційно-демократичної партії), тому революційні події 1917 року й більшовицький терор не могли не торкнутися його та його родини. У листопаді 1917 року Набокови, як і переважна більшість майбутніх емігрантів, перебираються до Криму, де через рік Набоков-старший одержує пост міністра юстиції Кримського Тимчасового уряду. У середині квітня 1919 року родина Набокових на грецькому пароплаві з майже іронічною для російських біженців назвою «Надія» залишає назавжди рідні береги, що тепер уже стали «іншими». У день двадцятиліття Володимира-молодшого родина Набокових зійшла на грецький берег, а в травні 1919-го перетнула Ла-Манш і виїхала в Лондон. 1 жовтня 1919 року Володимир Набоков був зарахований у Триніті-коледж Кембриджського університету, в якому вивчав французьку літературу до червня 1922 року. За час навчання з'являються й перші помітні літературні доробки Набокова — у 1921 році він робить вільний переклад повісті Ромена Роллана «Кола Брюньйон» (у набоковському варіанті — «Ніколка Персик»), а через рік — «Аліси в Країні Див» Л. Керролла (у версії перекладача — «Аня в Країні чудес»). У грудні 1922 року виходить книга віршів «Гроно», а в січні 1923-го — віршований збірник «Горній шлях». Вони були підписані псевдонімом «В. Сирин» — ім'ям одного з трьох чарівних птахів слов'янського фольклору. Вирок більшості рецензентів на ці збірки був суворий, але справедливий — вірші наслідувальні й штучні, незважаючи на технічну майстерність автора.

Але проникливі рецензенти (наприклад, Ю. Айхенвальд) змогли побачити вже в цих збірках риси тієї особливої «набоковської» поетики, яку не сплутаєш ні з якою іншою: яскравоточний звукопис, смілива й несподівана деталізація і т. п. І вже в цих перших збірках ми бачимо розвиток тем, що стали для письменника своєрідною «візитною картою». Це насамперед тема дитинства й спогадів про минуле, численні культурні алюзії (російська поезія XIX століття, середньовічна література тощо). Саме минуле дозволяє уникнути хаосу сьогодення і знайти прихисток у цьому минулому разом із коханою людиною.

Теми втраченого щастя й сну в поезії Набокова-Сирини досить тісно переплітаються з темою Росії. Так, у відомому вірші 1927 року «Розстріл» розвиваються намічені в ранніх віршах ідеї — ліричний герой віддає перевагу героїчній смерті в Росії перед емігрантським «небуттям».

За цей час у житті Набокова відбулися дві події, що сильно вплинули на подальшу його творчість. У березні 1922 року його батько був убитий двома «чорносотенцями», які намагалися застрелити П. Мілюкова під час його берлінської лекції. Загибель Володимира Дмитровича справила сильне враження на його сина, у творах якого образ батька посів згодом одне з провідних місць. І друга подія — це знайомство й одруження з Вірою Овсіївною Слонім, якій Набоков присвятить майже всі свої подальші твори.

Саме з останньою подією Брайн Бойд, кращий біограф письменника й інтерпретатор його текстів, пов'язує несподіваний «прорив» у творчості Набокова в 1925 році, у якому, на його думку, «зріла творчість Набокова відокремлюється від його юнацьких творів, саме тут відбувається перелом і неоперений Сирин перетворюється на дорослого райського птаха».

1925 року Набоков пише свій перший роман «Машенька» й оповідання «Повернення Чорба», що дало назву однойменній збірці оповідань і віршів 1929 року. «Машенька» — це вже «набоковський», але немовби й «не цілком набоковський» роман. Сам автор, що мав звичку прикрашати свої романи малюнками метелика, до «Машеньки» додав лише малюнок лялечки. Це один з найбільш автобіографічних романів письменника. В основі сюжету — спогади головного героя, Ганіна, що багато в чому перегукуються зі спогадами самого Набокова про Тамару в «Інших берегах». Фінал роману по-набоковськи несподіваний — в останній момент Ганін відмовляється від зустрічі з Машенькою, бо розуміє, що минуле його пішло назавжди, але образ цього минулого кохання живий і реальний у його свідомості, у його пам'яті.

Таким чином, уже в цьому «незрілому» романі Сирина ми бачимо багато рис наступних романів Набокова. Насамперед це особливе розуміння «реальності» і часу: тіні Бергсона й Пруста лягають хрест-навхрест на повну деталей і сонячних переливів набоковську прозу. Крім того, образ Машеньки відкриває довгу галерею витончених набоковських символів — його семантичний зв'язок з образом Росії безперечний. Це підтверджується й позицією самого Набокова, що ніколи не жалкував за своїми матеріальними втратами в Росії, але все життя намагався повернути собі втрати духовні: «Моя давня розбіжність із радянською диктатурою ніяк не пов'язана з майновими питаннями. Зневажаю росіянина-зубра, що ненавидить комуністів, тому що вони, мовляв, украли в нього грошенята й десятини. Моя туга за батьківщиною лише своєрідна гіпертрофія за втраченим дитинством».

Із виходом «Машеньки» Набоков-Сирин звернув до себе увагу як прозаїк «молодого покоління» еміграції, що подає великі надії,

хоча багато хто з рецензентів оцінили роман досить однобічно — як добротну соціально-побутову оповідь з емігрантського життя. Але дехто вказав на ті риси поетики роману, які згодом будуть асоціюватися насамперед з ім'ям Набокова. Наприклад, Ю. Айхенвальд, що написав дві рецензії на «Машеньку», наполягав на тому, що зміст книги не вичерпується лише реалістичним відтворенням емігрантського побуту, навпаки, це буття в Сирина «скоріше примара, тінь і фантастика, ніж реальність: воно менш дійсне, ніж ті далекі дореволюційні роки, коли герої жили в Росії, у себе вдома, а не в берлінському пансіоні, де звела їх доля й автор. Пансіон цей дуже переконливо, і виразно, і з гумором зображений у тонах зневіри й туги, незатишний притулок російських емігрантів, жертв «великого очікування», не справляє враження оригіналу, яви: начебто люди сняться самим собі. І саме цей колорит сновидіння відрізняє «Машеньку», і це тим примітніше, що Сирин мистецьки зв'язав його із самою незаперечною фактичністю, від якої боляче, і жорстко, і моторошно».

Уже другий роман Набокова-Сирина «Король, дама, валет» (1928) — раз і назавжди розвіяв міф про Сирина як «нового Тургенева» еміграції. Починаючи з цього твору формується новий міф про Набокова як письменника, якому зовсім байдужі проблеми добра і зла, якого цікавить лише форма й стиль своїх книг, що зрадив реалістичні традиції російської літератури, тобто «імідж» письменника талановитого, але «незрозумілого». Так, емігрантський критик К. Зайцев у паризькій газеті «Росія й слов'янство» робить досить невтішні висновки: «З величезною поетичною пильністю, з винятковим стилістичним блиском автор відтворює абсолютну незначність і беззмістовність життя. <...> Герої Сирина — «людиноподібні». Вони фізіологічно подібні до людей, але жах, що йде від книги Сирина, визначається саме тим, що це лише подоби людей, радше моторошні, аніж механічні гомункулуси. Люди як люди, але тільки без душі. Страшний, фантастичний гротеск, написаний зовнішньою манерою витонченого реалізму». Критик дуже добре помітив цей «зовнішній реалізм» письменницької манери Набокова, який ніколи, власне, і не прагнув стати «реалістом». Навпаки, Набокова завжди цікавило те, що заховано за завісою видимої «реальності», з особливою «відстороненістю—очудненням» письма як оптики бачення світу. Провідним у романі стає мотив ляльковості, «штучності» навколишнього світу та героїв, і самі герої не хто інші, як «король, дама, валет» з колоди гральних карт, ненадовго поміщені фантазією автора в красиво розфарбований, але безнадійно бутафорський світ.

Таку «штучність» Набоков-Сирин постійно підкреслює в тексті за допомогою найрізноманітніших прийомів. Це пародія (автор

обіграє тут «адюльтерний роман» з його споконвічним «любовним трикутником»), мотив ляльок і манекенів, ігрова техніка оповідання, цитатність. Але на повну силу й з більшим ефектом вони «спрацюють» у третьому романі письменника, що підніс його на вершину літературного олімпу еміграції, — в «Захисті Лужина» (1929).

Роман друкувався на сторінках великого й престижного «товстого» емігрантського журналу «Сучасні записки». Сам цей факт і блискуча оповідна майстерність «Захисту Лужина» змусили звернути увагу на молодого автора всю культурну частину російської діаспори. Емігрантська письменниця й критик Ніна Берберова так описала перше враження від читання набоковського роману: «Номер «Сучасних записок» з першими розділами «Захисту Лужина» вийшов у 1929 році. Я сіла читати ці розділи, прочитала їх двічі. Величезний, зрілий, складний сучасний письменник був переді мною, величезний російський письменник, як Фенікс, народився з вогню й попелу революції й вигнання. Наше існування відтепер набуло сенсу. Усе моє покоління було виправдано». Знаменним був і відгук Івана Буніна, загальноновизнаного «метра» емігрантської літератури: «Цей хлопчисько вихопив пістолет і одним пострілом поклав усіх старих, у тому числі й мене».

Сюжет роману — історія життя як розвиток метафорично-символічної хвороби геніального шахіста Лужина, для якого шахи стають ідеєю-фікс і якому здається, що реальність — це гігантська шахова гра. Увагу Набокова як письменника завжди привертала випадки патології, відхилення від звичайних норм і правил життя, і у випадку з Лужиним ми стикаємося з пронизливою й трагічною боротьбою геніальної людини зі світом власних шахових ілюзій. Його дружина намагається відгородити безпомічного й зворушливого Лужина від світу шахів, але головний герой і читач (у цьому проявляється особлива набоковська «ігрова» стратегія оповідання) розуміють, що сама доля (або автор) підштовхує Лужина до шахів як моделі світу, «втягує» його в гру. Рятуючись від цієї атаки на своє нове життя, Лужин вважає, що він має вигадати нову й невразливу контрстратегію, на зразок тієї, котру він підготував для партії з Тураті. Чим розпачливіше намагається він захистити своє щастя, тим виразніше чутні кроки невблаганної долі. Нездатний відгородити тепло свого життя від холодного світу шахів, він обирає код, на який не може бути відповіді, — обирає самогубство. Але й ця, остання його хитрість, як він зрозуміє, перетвориться на шахову композицію: коли Лужин летить униз, у смерть, він із жахом бачить, як бруківка під ним розпадається на бліді й темні квадрати.

Набоков «дарує» Лужину близьке авторові безтурботне «садибне» дитинство й майстерно «вводить» читача у свідомість свого героя, щоб крок за кроком простежити виникнення й розвиток лужинської гри зі світобудовою: «Єдине, що по-справжньому цікавило його, була складна, химерна гра, у яку він — незрозуміло як — був замішаний. Безпомічно й похмуро він вишукував прикмети шахового повторення, продовжуючи дивуватися, до чого воно йдеться. Але завжди бути напоготові, завжди напружувати увагу він теж не міг: щось тимчасово слабшало в ньому, він безтурботно насолоджувався партією, надрукованою в газеті, і, раптом схаменувшись, з тугою відзначав, що знову недогледів і в його житті щойно було зроблено тонкий хід, який нещадно продовжував фатальну комбінацію. Тоді він вирішив подвоїти пильність, його млоїла неможливість придумати розумний захист, тому що мета супротивника була ще прихована. <...> Ретельно й по можливості холоднокрівно Лужин перевіряв уже подальше повторення схеми його минулого, йому ставало сумно й страшно, начебто насувалося на нього з нещадною точністю неминуче й немислиме лихо».

Таким чином, у «Захисті Лужина» дуже повно поданий весь складний комплекс складових набоковської поетики. Це — проблеми співвідношення свідомості й реальності, генія й божевілля, вибору й приреченості, з одного боку, і теми смерті (символічним вираженням якої в романі є образ шахів), гри, долі дитинства, спокуси, «таємних візерунків» життя — з іншого. З різним ступенем концентрації ці набоковські константи будуть представлені в романах, написаних до створення двох найзначніших російськомовних книг письменника, — «Запрошення до страти» і «Дарі».

Це романи «Спостерігач» (1930), «Подвиг» (1930), «Камера обскура» (1931), «Розпач» (1934). «Спостерігач» являє собою цікаву амальгаму на тему «бачення реальності», з витонченою грою на рівні «точки зору» у тексті й першим у набоковській прозі «ненадійним оповідачем», розповідь від імені якого згодом стане в письменника улюбленим прийомом. Роман «Подвиг» був написаний того ж року, але він дуже відрізняється від «Спостерігача». По-перше, це одна з найбільш автобіографічних книг Набокова. І по-друге, «Подвиг», на відміну від «Спостерігача», досить політизований. Мартин, справджуючи можливу мрію самого Набокова, здійснює подвиг: інкогніто вирушає до Радянської Росії, що стала для Мартина й Соні напівміфічною «Зоорландією»: «Зоорландська ніч здалася ще темнішого, нетрі її лісів ще глибшими, і Мартин уже знав, що ніхто й ніщо не може йому перешкодити вільним мандрівником пробратися в ці ліси, де в сутінках мучать гладких дітей та пахне гаром і тліном».

У романах «Камера обскура» і «Розпач» центральне місце займає завжди актуальна для Набокова проблема співвідношення етики й естетики. У першому з них мистецтвознавець Бруно Кречмар за свою духовну сліпоту «покараний» всемогутнім автором сліпотою фізичною; другий — розповідь від імені «ненадійного оповідача» Германа Карловича про його «чудовий», але невдалий злочин. Узагальнюючи, можна сказати, що обидві книги — про «несправжніх художників», етична й естетична сліпота яких у набоковському всесвіті ніколи не залишиться безкарною.

Фігура художника та проблема істинності його таланту залишаються вирішальними й у двох «вершинних» російських романах письменника — «Запрошенні до страти» і «Дарі». Улітку 1934 року Набоков раптом облишив роботу над романом «Дар» і за два тижні написав чорновий варіант зовсім нового роману, що по праву вважається шедевром письменника, — «Запрошення до страти». Дія відбувається в умовному, напівфантастичному світі, у якому майже не залишилося місця добру, красі й розуму. Головному героєві Цинциннату Ц. оголошують смертний вирок за вчинений злочин — він непрозорий у цьому абсолютно прозорому світі, де все ясно й зрозуміло. Цинциннат проводить у камері дев'ятнадцять днів (їх опис і становить сюжетну основу твору), а наприкінці роману головному герою відрубують голову. Така сюжетна канва дозволила деяким критикам і дослідникам зарахувати «Запрошення до страти» до роману-антиутопії, подібного до «Ми» Є. Замятіна.

Справді, страждання «непрозорого» Цинцинната якнайкраще вписуються в парадигму жанру антиутопії — герой-ізгой зазнає утиску з боку суспільства, що духовно деградувало. Для такої трактовки є підстави. Роман писався в період формування й розвитку найжорстокіших тоталітарних режимів ХХ століття. Б. Бойд, відзначаючи справедливість цього судження, втім, звертає увагу на його недостатність: «Не випадково Набоков почав “Запрошення до страти”, коли Геббельс як міністр народної освіти й пропаганди став кувати з німецької культури “культуру” нацистську, а Сталін затис у кулаку Спілку радянських письменників і весь Радянський Союз. Роман спрямовано не стільки проти якоїсь політичної системи, скільки проти типу мислення, що можливий за будь-якого режиму, хоча й приймає найбільш лиховісні форми в ідеологічних диктатурах, минулих і сучасних, релігійних і політичних, лівих і правих. Будь-яке спілкування вимагає слів, котрі виражають якісь загальноприйняті ідеї й судження, що спрощують об'єкт. Ми можемо пристосуватися до світу Цинциннатових співгромадян, прийняти, як найбільш адекватну, мову повсякденності, і тоді

сама думка про існування чогось незвіданого чи незбагненого в людині або речах здається нам обурливою ерессю, з якою необхідно негайно покінчити».

Таким чином, роман варто трактувати в ширшому контексті — як твір про творче й повсякденне, обивательське сприйняття реальності й буття. Ця провідна тема подана в «Запрошенні до страти» у вигляді конфлікту між потенційно творчою, художницькою особистістю Цинцинната й бруталним, вульгарним, бутафорським світом, що оточує головного героя. У цьому світі немає місця фантазії, подиву, відкриттю, диву, це світ форм, що закостеніли, світ мертвих слів: «Оточуючі розуміли один одного з півслова — тому що не було в них таких слів, які б кінчалися якось зненацька, на їжицю чи що, перетворюючись на працю або птаха, з дивними наслідками. У курному маленькому музеї, на Другому Бульварі, куди його (Цинцинната) водили в дитинстві й куди він сам потім водив вихованців, були зібрані рідкісні, прекрасні речі, — але кожна була для всіх городян, крім нього, так само обмежена й прозора, як і вони самі одне для одного. Те, що не було названим, — не існує. На жаль, усе було названим». Цинциннату стає «тісно дихати порохом намальованого життя», він спробував за допомогою творчості, за допомогою Слова виразити щось справжнє і таємниче, дати речам нове ім'я, що дозволило б наблизитися до «потойбічного», до справжнього буття, дозволило б уникнути смерті. Фальшивість слів сповна відповідає фальшивості думок і вчинків персонажів, що оточують Цинцинната. Та й самі вони, за характеристикою головного героя, не більш ніж «ляльки», «пародії». Їхній світ схожий на безглузді театральні декорації — з намальованим місяцем, із плюшевим тюремним павуком і грозою надворі, що «просто, але зі смаком поставлена». Вони оточують засудженого на смерть Цинцинната надокучливою турботою й увагою, пригощаючи героя «молоком доброти» із відра, «на дні якого лежить дохлий пацюк». Символом цієї неправди й псевдодобра виступає в романі мсьє П'єр, «турботливий» і невгамовний кат Цинцинната. Він невпинно турбується про духовний і фізичний «комфорт» свого «підопічного» і навіть улаштовує з приводу майбутньої страти гучне свято з гостями й феєрверком.

І все-таки у в'язниці Цинциннату вдається «знайти Слово» — у камері він пише щоденник, що допомагає усвідомити всю неправду й вульгарність навколишнього й можливість іншого, справжнього буття. І з цим усвідомленням приходить звільнення Цинцинната, тому мить його смерті перетворюється на початок нового, справжнього життя й руйнування життя фальшивого: «Мало що залишалось від площі. Поміст давно звалився у хмарі

червонуватого пилу. Останньою промчала в чорній шалі жінка, несучи на руках маленького ката, як личинку. <...> Усе розповзалося. Усе падало. Кручений вихор забирав і крутив пил, ганчірки, фарбовані друзки, дрібні уламки позолоченого гіпсу, картонну цеглу, афіші; летіла суха імла; і Цинциннат пішов серед пилу, і впалих речей, і полотен, що тріпотіли, прямуючи у той бік, де, судячи з голосів, стояли істоти, подібні до нього».

Якщо в «Запрошенні до страти» Цинциннат лише знаходить свій голос, то головний герой наступного набоковського роману «Дар» (1938) Федір з'являється перед читачем у процесі становлення й розвитку свого художницького таланту.

Б. Бойд убачає в «Дарі» своєрідну «енциклопедію життя художника замолоду»: «В “Уліссі” Джойс уміщає все життя Дубліна, що б'є ключем, в одну книгу. В “Дарі” Набоков, немов у відповідь на це, пропонує нам не тільки столицю, але й континент — Берлін і Євразію — у романі, що так само багатолюдний і мінливий, як міська вулиця, так само величезний і різноманітний, як найбільша частина суші. Зворушлива історія кохання, портрет художника в молодому віці, скрупульозний реєстр соціального середовища, яскрава розповідь про уявлювані подорожі, дослідження долі, напружений діалог з усією літературною традицією, оригінальний аналіз відносин між мистецтвом і життям, підлога книжкової полиці біографій, ностальгічних, панегіричних, трагічних і полемічних — усе це й ще багато чого іншого і є “Дар”».

А. А. Долінін вважає роман продуктом осмислення письменником традицій Пушкіна й традиції Чернишевського: «Герой «Дару», мабуть, не випадково має подвійне прізвище, перша половина якого нагадує про Пушкіна, а початкові літери другого — про Чернишевського: як і кожен російський письменник ХХ століття, він спадкоємець двох цих літературних батьків і, визнаючи одного, зобов'язаний відректися від іншого». Схожу думку ми зустрічаємо у Б. М. Носика, автора «першої російської біографії» письменника: «Роман цей і дійсно справжня енциклопедія російської літератури».

Можна виділити й ще одне тлумачення роману. У загальному вигляді він постає картиною зростання поетичного дару молодого емігрантського письменника Федора Годунова-Чердинцева, цього «alter ego» самого Набокова. Але «Дар» містить у собі й результати, підсумок письменницької праці героя, тому роман можна подати як дослідження самого творчого процесу як такого, про що писали ще сучасники Набокова — В. В. Вейдле й В. Ф. Ходасевич. Вони були першими, хто відзначив, що тема творчості Набокова — сама творчість. Звідси й пішла традиція

розглядати роман як розповідь про те, як був задуманий, писався й був написаний цей роман.

«Дар» складається з п'яти розділів, три з яких містять у собі вставні художні (або художньо-документальні) тексти головного героя роману Федора Годунова-Чердинцева. У першому розділі наводяться його вірші й неопублікована розповідь про самогубство Яші Чернишевського. У другому — розповідь Федора про його батька, теж неопублікована частина задуманої героєм батьківської біографії. Скандально знаменитий четвертий розділ — це «Життєпис Чернишевського» — «...“біографія-буф”, абсурдне життє ще більш абсурдного подвижника». Більше того, наприкінці «Дару» Федір вирішує написати «класичний роман, з типами, з любов'ю, з долею, з розмовами». Тобто Федір має на увазі щойно прочитаний читачем сам роман «Дар», що й дозволило С. С. Давидову говорити про роман як про «стрічку Мебіуса»: «Герой Федір, рухаючись по обідку такої стрічки, починає свій шлях на поверхні «х», тобто на сторінках роману Набокова, але, підходячи до його кінця, у проміжках між кінцем роману і його другим початком, Федір переходить на поверхню «в», тобто на сторінки вже власної книги». Це виправдує і той погляд на «Дар», відповідно до якого перед нами дійсне становлення художницького дару головного героя, його джерела, ріст і зміна. Вставні тексти з основною тканиною оповідання перебувають у стані діалогу. Причому, говорячи образно, не тільки вставні тексти «прояснюють» сам «Дар», але й навпаки — їх «голос» починає звучати повною мірою лише в безпосередньому контакті з «сусідами». Особливо це стосується четвертого розділу «Дару» — «Життєпису Чернишевського». Ця пародійна й іронічна до в'їдливості біографія так і не була спочатку опублікована в складі тексту всього «Дару» — редакція «Сучасних записок» сприйняла четвертий розділ як «образу пам'яті великого шістдесятника».

Але Федір (і Набоков) не висміює лише самого Чернишевського (почуття, що відчуває до цієї недоладної фігури читач «Дару», нагадує скоріше жалість), він висміює насамперед ті суспільні й естетичні настанови, які символізує Чернишевський і які довгі роки були катехізисом російської ліберальної інтелігенції. Естетичному й суспільному ідеалу волі («ідеалу Пушкіна») Федір протиставляє світоглядну «сліпоту» Чернишевського, що зазнала життєвого і творчого краху. «Федір ставиться до Чернишевського як до інтелектуального блазня, чії ідеї не заслуговують навіть комплімента у вигляді докладного критичного розбору. Він багато цитує самого Чернишевського, щоб його груба матеріалістична гносеологія викривала себе сама; він розкриває інтелектуальну й емоційну плутанину його естетики, що не допускає серйозного

аналізу. Однак для Федора набагато важливіше не вступати в суперечку з Чернишевським, а показати, як його життя постійно спростовує його ж філософію, немов сама доля мстить йому за його погляди. Чернишевський — матеріаліст, але він майже повністю сліпий і глухий до навколишнього матеріального світу: живучи короткозорими абстракціями й книгами, він плутає пиво з мадерою, сибірську флору з європейською, гедзя із джемелем. Жадібний до популярності у мас, він виявляється майже в повній самотності заслання, де на нього ніхто не звертає уваги. Прихильник здорового глузду, він оточений божевільними, у нього істеричка-дружина й син-психопат. Борець за волю, принаймні в певному її різновиді, він у результаті потрапляє у в'язницю, а після себе залишає спадщину цензури. У контексті «Дару» Чернишевський — це яскравий зразок невдахи, якому життя постійно й невблаганно завдає однієї поразки за іншою. При цьому майстерність, з якою Федір розкриває тему даремності й провалу життєвих устремлінь свого героя, свідчить про першу велику перемогу його власного мистецтва. Показуючи, як життя спростовує все, у що вірить Чернишевський, Федір прагне висміяти свого антипода: він думає, що Чернишевський у своєму світі приречений спотикатися на кожному кроці саме тому, що його філософія ставить життя з ніг на голову».

Тому можна сказати, що «Дар» — своєрідний набоковський суспільно-естетичний «маніфест», наявність у якому двох «полюсів» — полюса Пушкіна й полюса Чернишевського — визначає всю структуру роману в цілому. Безумовно, що батько Федора — цілковита протилежність Чернишевському, а сам головний герой «Дару» зважає своє й чуже мистецтво на «пушкінських терезах», і не випадково в останньому абзаці роману, у вірші Федора, що немов повертає нас у жаданий рай життя-книги, звучить голос Пушкіна.

Подібно до того, як багато років тому Набокову довелося втікати від однієї диктатури, так 1937 року він з родиною перебирається у Францію, рятуючись від диктатури іншої. Тут він приймає дуже важке для себе рішення — стати англійським письменником. Завдяки цьому він згодом здобуде репутацію найбільш західного з російських авторів. Набоков зміг реалізувати максимум можливостей російської мови, і тепер він мав зробити те ж саме з мовою англійською, що, зрештою, йому вдалося. Перший англійський роман називався «Справжнє життя Себастьяна Найта» (1939), і в ньому Набоков сповна апробував усі ті оповідальні стратегії, якими він користувався і в подальшій творчості. Це роман-інтерпретація водночас і творчості, і життя героя-художника в неподільності їх особистісного буття. Опові-

дач — зовнішньо в образі брата Себастьяна — немовби реконструює справжню долю митця й особистості, пишучи «справжню» біографію на тлі мерехтливого непотребу можливих та існуючих версій. Він знову проживає життя брата, прочитуючи його як великий, нескінченний текст, причому книги письменника є невід'ємними подіями цього тексту, життєтворними моделями, а з другого боку — багатомірними ребусами, що їх неможливо розкодувати однозначно. Але далі в якийсь момент читач починає усвідомлювати, що його залучено до якоїсь містифікаційної гри з глибоким підтекстом: і оповідач, і герой, і сам читач опиняються усередині якогось великого надтексту як лише персонажі, і нас усіх хтось пише, і нашу долю хтось створює, ми є елементами якогось великого задуму, що завжди залишається таємницею, але й спричиняє поклик розплутати її, стати почасти й самим творцем, автором, художником цієї загадки життя. Саме цей смисловий комплекс стане незмінним філософським та художнім ядром подальших книг Набокова. А його відповідник у романній структурі — доведений до філігранності ігровий, інтелектуальний елемент набоковських текстів, що робить їх схожими на витончені лабіринти, стіни яких обвішані дзеркалами, що множать нескінченно відбиття. Така тонка інтелектуальна гра лягла в основу й найвідомішого роману письменника — «Лоліти».

Узимку 1940 року Набоковим удалося одержати візи, і в травні того ж року вони прибувають у Нью-Йорк. Починаючи з 1941-го й по 1959 рік Набоков, щоб прогледувати родину, викладає літературу в різних навчальних закладах США. Результатом цієї роботи стало написання об'ємних курсів лекцій з історії російської та європейської літератур, а також декількох літературознавчих досліджень, серед яких книга «Микола Гоголь» (1943) і видатні коментарі до «Євгенія Онегіна» (1957).

У 1950 році Набоков завершує перший варіант автобіографії «Переконливий доказ» і робить перші начерки до роману, що його прославив, — «Лоліти».

Не випадково «справжнє життя» Себастьяна Найта — це, як з'ясовується, його книги, а все інше так і залишається лише предметом сумнівних домислів і спекуляцій. Текст Гумберта Гумберта в «Лоліти» настільки ж самоцінний, тому що це зусилля «порятунку в мистецтві», і, незалежно від того, як ми зрозуміємо цей роман, який потенційно пропонує кілька альтернативних прочитань, залишається правим божевільний оповідач: «це — єдине безсмертя, що ми можемо з тобою розділити, моя Лоліто».

Хоча два останні набоковські романи являють собою пародійні варіації на тему його біографії, вони не стільки сприяють розшифруванню набоковських загадок, скільки створюють нові.

Можливо, нам варто прислухатися до поради письменника й, відмовившись від малопродуктивних біографічних вишукувань, зосередитися на філігранній прозі його книг. Нам треба навчитися повною мірою насолоджуватися нею, не забуваючи про те, що в цьому випадку й десяте прочитання не розкриє нам весь невичерпний запас прихованих у тексті таємниць. Ще Карл Проффер у своїх знаменитих «Ключах до “Лоліти”» (1968) жартівливо назвав Набокова «садистичним автором», тому що той, хто хоче оцінити його текст, повинен обкластися з усіх боків словниками, енциклопедіями і довідниками й — в ідеалі — бути поліглотом. Крім того, читачеві не слід забувати, що перед ним текст, де немає випадкових слів і прохідних фраз, де кожна деталь значуща, розбухає від численних (часто взаємовиключних) прихованих змістів, а явні й неявні алюзії на ті або інші явища культури обчислюються сотнями.

Читання набоковського тексту — це дослідження й гурманське смакування, та навіть співтворчість. Стикаючись із ним, нам варто пам'ятати пораду, що її залишив Набоков «гарним читачам»: «Дозвольте мені дати вам одну практичну пораду. Літературу, теперішню літературу, не варто ковтати залпом, як зілля, корисне для серця або розуму, цього «шлунка» душі. Літературу треба приймати дрібними дозами, роздрібнивши, розкришивши, розмововши, — тоді ви відчуєте її солодкі пахощі в глибині долонь; її потрібно розгризати, з насолодою перекочуючи язиком у роті, — тоді й тільки тоді ви оціните її рідкісний аромат, і роздроблені, роздрібнені частки знову з'єднаються воедино у вашій свідомості й дійдуть краси цілого, до якого ви підмішали трішки власної крові».

Найпершим претекстом роману в творчості Набокова вважається вірш «Ліліт». Хоча він і був опублікований лише в 1970 році, але на час його створення вказав сам автор: «Написаний понад сорок років тому, щоб побавити приятеля, цей вірш не міг бути опублікований у жодному благопристойному журналі того часу. Манускрипт його тільки недавно виявився серед моїх старих паперів. Догадливий читач утримається від пошуків у цій абстрактній фантазії будь-якого зв'язку з моєю пізнішою прозою». Втім, зв'язки виявляються очевидними. Назва твору відсилає до давньоіудейського міфу про першу дружину Адама, що перетворилася на злого демона. Якоюсь мірою це «перетворення» втілено в сюжеті вірша. Те, що спочатку здається героєві раєм («Добре, я, здається, у раї»), обертається пеклом («і зрозумів раптом, що я в пеклі»), прекрасна німфетка перетворюється на підступного демона, фавни — на бісів. Іншими словами, язичницький міф трансформується в християнський, і ця трансформація страшна

й болісна. У романі «Лоліта» є подібний образ раю, більше схожого на пекло: «...я все-таки жив у справжніх глибинах обраного мною раю — раю, небеса якого пломеніли, як пекельний вогонь, — але все-таки раю». Також у фінальному прозрінні Гумберта Гумберта можна вбачати аналогію із жадливим прозрінням героя «Ліліт». Вірш починається фразою «Я вмер», і, відповідно, вся наступна оповідь являє собою сповідь померлого. Таким же чином будується оповідь і в «Лоліті»: це сповідь символічного небіжчика, немовби за лаштунками земного буття, в сфері абсолютного ціннісного прозріння, де тільки й можливе спокутування свого особистісного забуття через творчість.

Себе герой-протагоніст називає «німфолептом» — ще один набоковський неологізм, що походить від давньогрецького «німфолепсія» — стан екстазу, в якому, відповідно до міфів, перебували люди, що бачили німф.

У сповіді Гумберта це античне поняття набуває суперечливих значень, йдеться про «дивний, страшний безумний світ німфолепсії», у якому «страхітливе і дивовижне зливалися в якійсь точці...», високе й низьке, добро та зло, пекло та рай переживаються героєм у якійсь моторошній неподільності. Набоков, як і багато художників ХХ століття, дає синтез протилежностей, виявляючи їхню єдність. У центрі набоковського тексту саме такий парадокс «пекельного раю», або «райського пекла», є органічно втіленим у романній структурі.

Загублений рай Гумберта, рай дитинства й першого кохання, нібито віднаходиться ним знову «поза добром та злом», але він сам розуміє ризик підробки, симуляції щастя, здобуття раю, який таїть у собі пекло: «Милий читач повинен зрозуміти, що мандрівник, володіючи німфеткою, яка зачарувала й поневолила його, перебуває немов за межами щастя! Адже немає на землі іншого такого блаженства, як насолода пестити німфетку». Воно «поза конкурсом», це блаженство, належить до іншого класу, іншого порядку почуттів. І у вірші, і в романі образ героїні набуває багатогранності. Це не просто «зіпсована» дитина-підліток, також не просто наївна та безвинна жертва. У цьому образі поєднуються водночас якісь оманливо демонічні риси та образ спалюженого ангела. Лоліта таким чином є для Гумберта чимось на зразок метафори його власної втраченої душі, чистоти та цнотливості, є метафорою його особистісної долі, таким художнім образом, що спрямовує творче зусилля самопізнання-самопокутування героя. Вигадаючи, створюючи Лоліту, Гумберт виступає автором своєї долі, пише текст свого буття, текст, так би мовити, духовної терапії, духовного самоствердження та відродження.

Для роману «Дар» (утім, як майже і для всієї творчості Набокова) художнім та концептуальним інваріантом є принципово невтоленна туга за далеким близьким, за відірваним рідним, у чому б конкретно не втілювався об'єкт невтоленних бажань. Для Федора — це духовно близька, але фізично недоступна Зіна, для Гумберта — юна німфетка Долорес Гейз і видиме крізь її образ перше кохання, Аннабелла. Тому мотиви дразливої неприступності коханої в останньому розділі «Дару» і в першій частині «Лоліти» такі схожі. В обох творах ця неприступність стає потужним джерелом натхнення для героя.

Не раз відзначалося, що «Дар» містить у собі «зародок» сюжету «Лоліти». Його викладає Федору Щеголев: «Одного разу, помітивши пописані папірці на столі у Федора Костянтиновича, він сказав, узявши якийсь новий, чуттєвий тон: «Ех, якби в мене був час, я б такий роман накатав... З теперішнього життя. От уявіть собі таку історію: старий пес, — але ще в соку, з вогнем, зі спрагою щастя, — знайомиться з удовицею, а в неї дочка, зовсім ще дівчинка, — знаєте, коли ще нічого не оформилося, а вже ходить так, що здуріти можна. Бліденька, легенька, під очима синява, — і звичайно, на старого шкарбуна не дивиться. Що робити? І от, недовго думаючи, він, бачте, з удовицею одружується. От, зажили втрьох. Отут можна без кінця описувати — спокусу, вічні тортури, сверблячку, божевільну надію. А загалом — прорахунок. Час біжить-летить, він старіє, вона розцвітає, і нічогісінько. Пройде, бувало, поруч, обпалить презирливим поглядом. Га? Відчуваєте трагедію Достоевського? Ця історія, бачте, сталася з одним моїм добрим приятелем, у якомусь царстві, у якомусь самоварстві, у часи панування Гороха. Як вам таке?». Тут вбачається імовірний автобіографізм щеголевського задуму. Адже він одружився з удовою з неповнолітньою дочкою (Зіною), і цілком імовірно, що в минулому вітчим був небайдужий до своєї пасербиці. Це пояснює ненависть Зіни до Щеголева: «Ти не знаєш, як я його ненавиджу, цього хама, хама, хама...»

Отже, можна припустити, що Набоков у романі «Лоліта» перевертає сюжетну схему «Дара» і пародіює відносини персонажів свого останнього російського роману. Саме пародіює, тому що витончений інтелектуал Гумберт Гумберт зовсім не схожий на бравурного паскудника Щеголева, хоча так само хтиво дивиться на свою пасербицю. З другого боку, Гумберт, як і Федір, закоханий у дочку своєї квартирної хазяйки, але піднесена любов Федора й Зіни нетотожна відносинам Гумберта й Лоліти. Перед нами один із проявів дзеркальності, вельми характерної для творчості Набокова. Ця дзеркальність має аксіологічний характер: як у дзеркалі праворуч змінюється на ліворуч, так тут ціннісні коор-

динати змінюються на протилежні, високе на низьке, плюс на мінус. Можливо, саме ця смілива ідея аксіологічної гри, відмова від традиційної для літератури й для культури системи цінностей становлять значуще ядро улюбленого автором роману.

Найбільш очевидний із претекстів «Лоліти» — оповідання «Чарівник» (один з останніх творів російського періоду набоковської творчості). Набоков сам визнавав, що це оповідання є прототипом «Лоліти» і, мабуть, розглядав його лише як ескіз майбутнього роману, оскільки за життя письменника оповідання не було опубліковано. Це пояснюється твердим переконанням Набокова в тому, що читачеві варто демонструвати лише остаточний результат творчої роботи. Дійсно, в оповіданні вже присутні деякі з елементів майбутнього роману, однак є й важливі розбіжності.

Набоков боявся й не любив «літератури великих ідей». Але сам він написав парадоксально-дивовижно-моралістичний, у кращому розумінні цього слова, твір. Напевно, розмежовуючись з літературою великих ідей, він мав на увазі, що автор не повинен знати відповіді, коли прагне щось нам розповісти, що це не повинно бути коміксом, серією малюнків морального пропису. Ніхто не заперечуватиме, що творчість Шекспіра або Пушкіна сповнена морального змісту. Однак наскільки неоднозначно його втілено.

Завжди близькою Набокову була антидидактична пушкінська формула, що поезія не є моральністю, а дещо іншим. Моральність художника й моральність повсякденну, середню порівнюють із квадратом, вписаним у коло. Звичайні люди перебувають у цьому квадраті. Але художник бачить, що коло ширше від квадрата, що краса триває й за його межами. Художника мучить цей зазор: «На жаль, мені не вдалося піднятися над тим простим людським фактом, що яку б духовну розраду я не здобув, ніщо не змусило б мою Лоліту забути все те дике, брудне, до чого мій потяг примусив її».

Гумберт Гумберт в якомусь розумінні є новим Фаустом із його спробою повернути молодість і зупинити мить. Пронизливим фаустіанством сповнені набоковські слова з «Короля, дами, валета»: «Краса минає. Красі не встигаєш пояснити, як її любиш. Красу не можна втримати, й у цьому єдиний сум світу. Але який сум». Це синонімічно до знаменитих слів: «Зупинися мить, ти чудова».

Гумберт прислухається до голосів дітей, що бавляться, і говорить: «...пронизливо-безнадійний жах полягає не в тому, що Лоліти немає поряд зі мною, а в тому, що голосу її немає в тому хорі». Немовби разом із героями Достоєвського Гумберт Гумберт

знову й знову переживає гріх першопадіння, потерпає від каяття, що він позбавив дитину дитинства, опоганив первісну ангельську подобу серця, душі, отруїв нищим розпадом дитячий рай першої людини, тобто насамперед власний духовний рай.

Мотиви дитинства в Набокова завжди таять у собі архетип раю, едемського саду, прекрасного й утраченого. Цікаво в цьому сенсі, що «Лоліта» була написана фактично відразу ж після «Інших берегів», книги, у якій ця поезія дитинства досягає найвищої концентрації. Звідси зрозуміло, чому для Гумберта настільки важлива пам'ять про дитячу любов до Аннабелли Лі — і чому саме дівчинка (а не жінка), німфетка стає його ідеалом. Для Гумберта німфетки тим і відрізняються від інших спокусниць, що перебувають на «невагомому острові замороженого часу». І не хіть рухає героєм, а, по суті, романтичне бажання випасти з перебігу часу й повернутися в едемський сад вічного дитинства. «О, лишть мене в моєму парку, що вкривається цвітом, у моєму замшілому саду. Нехай грають вони навколо мене довіку, ніколи не дорослішаючи», — вигукує Гумберт на самому початку роману, і ця тема послідовно розгортається. Так, Лоліта з'являється перед першим, ще таємним для неї самої, «побаченням» з Гумбертом, тримаючи в руках «чудове, банальне, едемськи-рум'яне яблуко», і під час цього побачення, як записує Г. Г., «реальність Лоліти була успішно скасована».

Гумберт сам до себе ставиться як до творця й центрального персонажа якогось художнього твору, що розгортається в самому житті. Він пише роман своєї долі, моделюючи можливі шляхи падіння та воскресіння. Його сповідь — то звертання до суддів, бо то справді суд над собою, відверта духовна рефлексія людини як такої в ситуації етичної кризи, кінцевого порога між буттям і небуттям, реальністю й божевіллям, — це, так би мовити, останнє слово на страшному суді своєї совісті. Він пише записки «спершу в лікарні для психопатів, де перевіряли мій розум, а потім у цій добре опалюваній, хоч і дуже схожій на могилу, в'язниці». Етичне, як завжди у Набокова, нерозривно поєднується з естетичним, набуває сенсу через естетичне — через творчість, авторство. Тому вище, божественне авторство є зусиллям самотворення, само-спокутування, акт особистісно-художницької відповідальності. Мета оповіді — «урятувати, звичайно, не свою голову, а душу». Саме тому роман про первісне, архетипне гріхопадіння людини є спершу романом про творчість, про людину-художника, про етично-естетичний талант самосвідомості. Саме тому «Лоліта», в якій сконцентровано потенційно-безкінечний масив культури людства, звертається до читача мовою культури, пропонуючи приєднатися до вічного процесу розгадування величезного ме-

тафоричного ребуса, хитросплетіння знаків у нескінченному творі життя, який пишемо ми як автори, художники, і в якому пишуть нас як персонажів, героїв, ляльок. Авторство, за Набоковим, — процес самотворення-самопізнання, людина розшифровує свою сутність, розкриває себе справжню й переборює себе несправжню. Недарма суперництво зі своїм двійником, Куїлті, до речі, також автором, художником, Гумберт Гумберт переживає, перш за все, як культурне протистояння, в гонитві за своїм ворогом-тінню, що викрав та спалюжив його едемський ідеал дитинства, герой проходить крок за кроком шлях символічного розв'язання таємниць своєї самоідентифікації у численних каламбурах-головоломках тіньового боку своєї душі, своєї свідомості. Тобто це переслідування насамперед самого себе, драматична спроба належного самоздобуття.

Сповідь героя — це авторство поза межами реальності, слова мерця, що шукає шлях до воскресіння. Його сповідь — це сон, примара, видіння, ілюзія, але водночас — творче й чесне зусилля спокути, молитовна надія нового народження, нового едему, справжнього дитинства. Саме авторство, творчість може породити ту розгорнуту метафору, за якою стоїть шлях душі, особистості, що переборює сама себе, свою тінь, постає творцем самого себе. Цей традиційний романтичний сюжет у романі проходить через різні фази становлення й самовтілення. Набоков уникає прямого, декларативного ствердження, бо тоді це буде риторичний фальш. Щоб домогтися істинної ноти, він пародійно дискредитує романтичну, символістську, бульварно-масову модель універсального метасюжету. Таким чином, складна, пародійна, цитатно-алюзивна структура роману — це прояв найвищої проби цнотливості висловлювання про заповітне, це апофатичний щит, це єдина можливість сказати про головне від противного.

У зовнішній дійсності Гумберт не вбивав Куїлті, це його духовний, ментальний двійник, і двобій відбувається у значно суттєвіших сферах, ніж емпірична реальність. Усе, що відбувається після одержання листа Лоліти, є плодом уяви Гумберта, що добровільно приходить у психіатричну клініку, в якій уже бував. У романі багато деталей, якими Набоков наштовхує нас на неbukвальне сприйняття всього, що відбувається, вони вказують на вигаданість Гумбертом останніх розділів оповіді, тобто на так звану ненадійність оповідача. Але вигаданими є насправді всі події в романі. Відверта неbukвальність, метафоричність, містифікаційність подієвої канви висвітлює дійсний контур справжнього сюжету «Лоліти», підтекстовий ціннісний план твору.

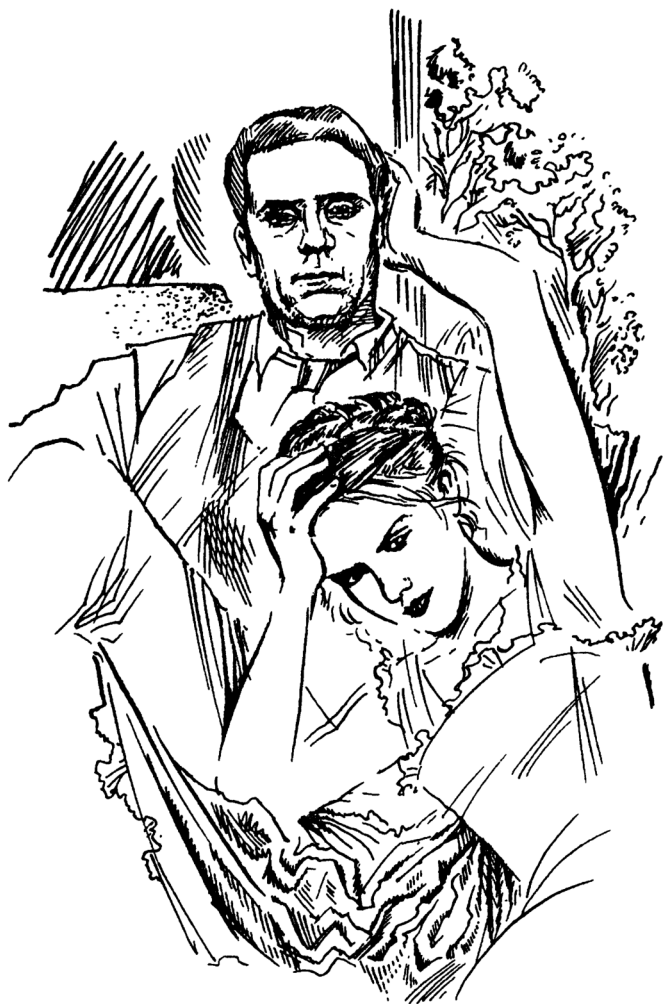
Концептуально-символічною тому є, наприклад, хронологія роману, в якій також не обійшлося без віртуозно кодованого

набоковського кульбіту. У пародійній передмові-містифікації до роману повідомляється, що герой-автор помер у в'язниці 16 листопада 1952 року. Гумберт закінчив свої записки до майбутнього судового розгляду, що мав відбутися через «кілька днів», як повідомляє Джон Рей, але підсудному, звичайно ж, відома точна дата суду, і саме вона є точкою відліку на п'ятдесят шість днів тому. Тобто 22 вересня 1952 року сталася вирішальна подія в духовному поступі героя, виникає той імпульс ціннісної переоцінки, що спричинив необхідність творчого досвіду самовтілення, етичного й естетичного сповідного самовиправдання особистості. На фабульному рівні це отримання листа від нової Лоліти, місис Річард Ф. Скілер, що передувало вирішальній зустрічі і зі своєю загубленою мрією, незворотно втраченим раєм, Лолітою, і, звичайно ж, вирішальному двобою зі своїм двійником, своєю тінню, своїм дзеркальним, темним другим «я», Куїлті.

Але ні про яке ув'язнення ще не йдеться, воно може відбутися через три дні, 25 вересня. Інакше кажучи, саме 19 грудня — це і є день майбутнього суду, коли судді мали почути слова: «Коли я почав, п'ятдесят шість днів тому, писати “Лоліту”...». Упродовж усіх записок Гумберт постійно звертається до майбутніх суддів, але він чекав Суду Всевишнього. Три дні до суду — з 16 до 19 грудня — і є саме ті дні, коли душа ще утримується в посудині смерті, тілі померлого, а тільки потім відлітає від нього. А через сорок днів, термін митарств людської душі, має відбутися справжній суд — у день Різдва Христового, 25 грудня, коли помирає Лоліта. Від дня смерті Гумберта до дня смерті Лоліти (символічно під час пологів) пролягає сорокадення до їхньої зустрічі, до смерті-народження, до смерті-воскресіння.

Павло Бабай

ЛОЛІТА

ПЕРЕДМОВА

«Лоліта. Сповідь Білошкірого Вдівця» — саме такою була подвійна назва дивного тексту, що отримав автор цих нотаток і якому вони тепер передують. Сам «Гумберт Гумберт» помер у в'язниці від тромбозу серцевої аорти 16 листопада 1952 року, за кілька днів до початку судового розгляду своєї справи. Його захисник, мій родич і добрий приятель Клеренс Кларк (нині адвокат, прикріплений до Колумбійського окружного суду), попросив мене відредагувати рукопис, спираючись на заповіт свого клієнта, один пункт якого уповноважував мого шановного кузена вжити на свій розсуд усіх заходів, пов'язаних із підготовкою «Лоліти» до друку. На рішення пана Кларка вплинуло, напевне, те, що обраний ним редактор щойно став лауреатом премії імені Полінга за скромну працю («Чи можна співчувати почуттям?»), присвячену обговоренню деяких патологічних станів і збочень.

Моє завдання виявилось простішим, ніж ми з ним гадали. Якщо не брати до уваги виправлення очевидних письмових похибок і ретельного вилучення деяких чіпких деталей, які, попри намагання самого «Г. Г.», ще збереглися в тексті, немов своєрідні віхи й пам'ятки (вказівки на місцевості й людей, що їх пристойність вимагала обминути мовчанкою, а гуманність — пощадити), можна вважати, що ці прикметні записи подано в недоторканному вигляді. Химерний псевдонім їхнього автора — його власна вигадка, і, зрозуміла річ, цю маску — крізь яку ніби палають два гіпнотичні ока — годилося зберегти відповідно до бажання людини, що прикрилася нею. Якщо «Гейз» лише

римується зі справжнім прізвиськом героїні, то її ім'я надто тісно вплетене в найзаповітнішу тканину книжки, щоб можна було змінити його; а втім (як пересвідчиться сам читач), у цьому немає й фактичної необхідності. Допитливі можуть віднайти повідомлення про вбивство, яке скоїв «Г. Г.», у газетах за вересень—жовтень 1952 року; його мотиви і мета й надалі залишалися б таємницею, коли б в освітлене коло моєї настільної лампи не потрапили справжні мемуари.

На догоду старомодним читачам, яких цікавить подальша доля «живих прототипів» за обрієм «правдивої розповіді», я можу подати деякі вказівки, отримані від пана «Віндмюллера» з «Рамздела», який побажав лишитися неназваним, аби «довга тінь скорботної і брудної пригоди» не дотяглася до того містечка, де він має честь проживати. Його донька «Луїза» нині студентка-другокурсниця. «Мона Даль» навчається в університеті в Парижі. «Рита» нещодавно вийшла заміж за власника готелю у Флориді. Дружина «Річарда Скілера» померла під час пологів, народивши мертву дівчинку, 25 грудня 1952 року в далекому північно-західному поселенні Грей Стар. Пані Вівіан Дамор-Блок (Дамор — сценічне прізвисько, Блок — прізвисько одного з її перших чоловіків) написала біографію колишнього товариша під каламбурною назвою «Кумир мій», ця книжка невдовзі має вийти у світ; критики, які вже познайомились із рукописом, кажуть, що це її найкращий твір. Сторожі кладовищ, так чи так згаданих у мемуарах «Г. Г.», не сповіщають, чи встає хто з могили.

Читачеві, що вважає «Лоліту» просто романом, зображені тут ситуації та почуття були б дратівливо-незрозумілі, якби їх знебарвило сороміцьке інакомовлення. Щоправда, в усьому творі годі знайти бодай один непристойний вислів, ба' більше: здоровило-філістер, привчений сучасними умовностями поглинати без жодної гидливості цілі поклади лихослів'я в найбанальнішому американському чи англійському романі, буде вкрай шокований, побачивши їх відсутність у «Лоліті». А якщо для заспокоєння цього парадоксального святенника редактор спробував би розчинити чи вилучити ті сцени,

які, коли мати відомий виверт розуму, можуть видатися «спокусливими» (дивись історичну постанову, що її ухвалив вельмишановний суддя Джон Вулсі 6 грудня 1933 року з приводу іншої, набагато відвертішої книжки), довелося б узагалі відмовитися від публікації «Лоліти», бо саме ті сцени, де нероба-безсоромник міг би добачити довільну чуттєвість, якраз і є конструктивно необхідним елементом розвитку трагічної оповіді, яка неухильно йде до того, що тільки й можна назвати моральним апофеозом. Цинік скаже, мовляв, на те саме претендує й професійний порнограф, а ерудит заперечить, заявивши, що палка сповідь «Г. Г.» зводиться до бурі в пробірці: адже щороку не менше 12 % дорослих американців чоловічої статі — за скромними підрахунками, якщо вірити докторові Б'янці Шварцман (запозичую з приватного повідомлення), — переживає той особливий досвід, що його з таким відчаєм зображує «Г. Г.», і якби наш божевільний мемуарист пішов того фатального літа 1947 року до тямущого психопатолога, ніякого лиха не сталося б. Це все так, але ж у такому разі не було б і цієї книжки.

Нехай буде дарована провина цьому коментаторові, якщо він ще раз повторить те, на чому вже не раз наполягав у своїх власних працях та лекціях, а саме: «непристойне» зчаста буває еквівалентне «незвичайному». Видатний художній твір завжди оригінальний; за самою своєю сутністю він має приголомшувати і вражати, тобто «шокувати». Я не маю жодного бажання прославляти пана «Г. Г.». Немає сумніву, що він гидкий і нищий, що він править за яскравий приклад моральної прокази і в ньому поєднані лють та грайливість, які, може, й свідчать про найтяжче страждання, але не надають привабливості деяким його виливам. Його дивакуватість, звісно, важкувата. Чимало його випадкових відгуків про жителів і природу Америки кумедні. Відчайдушна щирість, якою бринить його сповідь, аж ніяк не звільняє його від відповідальності за диявольську витонченість. Він ненормальний. Він не джентльмен. Але з якою чарівливістю його співуча скрипка пробуджує в нас

ніжне співчуття Лоліті, спонукаючи зачитуватися книжкою, незважаючи на відчуту до її автора огиду!

Як описові клінічного випадку «Лоліті» безперечно судилося стати одним із класичних творів психіатричної літератури, і можна ручитися, що через десять років термін «німфетка» буде у словниках і газетах. Як художній твір «Лоліта» виходить далеко за межі сповіді-каяття, але набагато важливішим за її наукове значення й художню вартість ми повинні вважати її моральний вплив на серйозного читача, бо цей вимучений аналіз одиничного випадку містить у собі й загальну мораль. Залишена без нагляду дівчинка, зосереджена на собі мати, маніяк, що аж захлинається від хіті, — усі вони не лише яскраві персонажі неповторної розповіді, а й, до того ж, попереджають нас про небезпечні ухили, вказують на можливі нещастя. «Лоліта» мала б спонукати нас усіх — батьків-матерів, соціальних працівників, педагогів — з більшою пильністю і прозірливістю присвятити себе справі виховання здоровішого покоління за теперішнє і в надійнішому світі.

*Джон Рей, доктор філософії,
Відворт, Массачусетс,
5 серпня 1955 р.*

ЧАСТИНА ПЕРША

1

Лоліта, світоч мого життя, шал моїх чресел. Гріх мій, душа моя. Ло-лі-та: кінчик язика долає шлях у три крочки піднебінням, щоб на третьому вдаритись об зуби. Ло. Лі. Та.

Вона була Ло, просто Ло, вранці, заввишки сто сорок чотири сантиметри (без п'яти міліметрів і в одній шкарпетці). Вона була Лола в довгих штаних. Вона була Доллі у школі. Вона була Долорес на пунктирі бланків. Але в моїх обіймах завжди була Лолітою.

А чи мала вона попередниць? Аякже, мала... Ба' більше: і Лоліти не було б ніякої, якби одного далекого літа я не закохався в найпершу дівчинку. У якомусь князівстві побіля моря (майже як у По).

А коли ж це було?

Приблизно за стільки ж років до народження Лоліти, скільки я мав того літа. Можна завжди покластися на вбивцю, коли йдеться про вигадливість прози.

Шановні присяжні жіночої та чоловічої статі! Експонат Номер Один є тим, чому так заздрили Едгарові серафими — кепсько обізнані, простодушні, шляхетнокрилі серафими... Ану помилуйте цим клубком тернів.

Я народився 1910 року, в Парижі. Мій батько вирізнявся лагідним серцем, легкою вдачею — і цілим вінегретом генів: був швейцарський громадянин, напівфранцуз-напівавстрієць, з дунайським прожилком. А тепер я роздам кілька гарненьких лискучо-блакитних листівок.

Батькові належав розкішний готель на Рив'єрі. Його батько та обидва діди торгували вином, діамантами й шовками (визначайте самі). У тридцять років він побрався з англійкою, донькою альпініста Джерома Дунна, онукою двох дорсетських пасторів, експертів з вигадливих предметів: палеопедології та еолових арф (визначайте самі). Обставини і причина смерті моєї досить фотогенічної матері були вельми оригінальні (пікнік, блискавка), а я тоді мав лише три роки, і, крім якогось теплої глухого закутка в найтемнішій минувшині, у мене нічого не лишилося від неї в улоговинах і западинах пам'яті, за якими — якщо ви ще здатні витримувати мій стиль (пишу під наглядом) — сідає сонце моїх малечих літ: усі ви, напевне, знаєте ці запашні рештки дня, що зависають разом з комашнею десь над квітучим живоплотом, і ти раптом опиняєшся в них на прогулянці, проминаєш їх попід пагорком у літніх сутінках — глуха теплінь, золотава комашня.

Старша матирина сестра, Сибілла, що була вийшла за двоюрідного брата мого батька, — а втім, чоловік невдовзі кинув її, — жила в нас чи то як безкоштовна гувернантка, чи то як економка. Згодом я чув, що вона була закохана в мого батька й одного разу, дощової днини, він легковажно скористався її почуттям — але забув геть усе, тільки-но розпогодилось. Я дуже любив її, незважаючи на суворість — фатальну суворість — деяких її правил. Можливо, їй хотілося, щоб я був доброчеснішим удівцем, аніж батько. Тітка Сибілла мала лазурові, обведені рожевим очі й жовте, мов віск, обличчя. Вона писала вірші. Була поетично забобонна. Казала, ніби знає, коли помре, а саме: коли мені виповниться шістнадцять років, — і так воно й сталося. Її чоловік, випробуваний вояжер від парфумерної

фірми, крутився здебільшого в Америці, де зрештою заснував власне підприємство й придбав якесь майно.

Я ріс щасливою, здоровою дитиною в яскравому світі книжок з малюнками, чистого піску, помаранчевих дерев, приятних псів, морської далечіні й усміхнених облич. Пишний готель «Мірана Палас» обертався навколо мене, неначе приватний всесвіт, вибілений крейдою космос, посеред іншого, блакитного й неозорого, що іскрився зовні. Від кухонного служки у фартуху до короля в літньому костюмі — всі любили, всі бестили мене. Літні американки, зіпершись на тростину, нахилялися наді мною, ніби пізанські вежі. Позбавлені статків російські княгині не мали змоги заплатити моему батькові, а мені купували дорогі цукерки. А він, *mon cher petit papa*¹, брав мене кататися на човні та їздити на велосипеді, вчив мене плавати, пірнати, ковзати на водяних лижвах, читав мені «Дон Кіхота» й «*Les Misérables*»², і я обождував і шанував його, й радів за нього, коли траплялося підслухати, як слуги обговорюють його розмаїтих коханок — ласкавих красунь, що ревно піклувалися про мене, воркуючи наді мною і ллючи неоціненні сльози над моєю досить веселою безматірністю.

Я навчався в англійській школі, що була за кілька кілометрів від дому; там я грав у «*rackets*»³ і «*fives*»⁴ (б'ючи м'ячем об стіну ракеткою чи долонею), отримував відмінні оцінки й чудово ладив і з товаришами, і з наставниками. До тринадцяти років (тобто до зустрічі з моєю маленькою Аннабеллою) мені трапилось, як пригадую, пережити тільки два епізоди безперечно сексуального характеру: врочисту, добропорядну й суто теоретичну розмову про деякі несподівані явища підліткового віку, що відбулася в шкільному розарії з американським хлопчиком, сином відомої тоді кінематографічної актриси, яку він рідко бачив у тривимірному світі; і досить цікаву реакцію з боку мого

¹ Мій любий татусь (фр.). Крім окремо зазначених випадків, усі примітки належать авторові. — Перекл.

² «Знедолені» (фр.), роман В. Гюго.

³ «Ракетки», спрощений різновид тенісу (англ.). — Перекл.

⁴ «П'ятірки», гра в м'яч (англ.). — Перекл.

організму на перлисто-матові знімки з безкінечно ніжними тіньовими заглибинами в розкішному альбомі Пішона «*La beauté humaine*»¹, який одного разу я нишком витяг з-під купи мармуристих томів лондонського часопису «*Graphic*» у готельній бібліотеці. Згодом батько з властивою йому благодушністю розповів мені дещо, повідомивши про речі, які, на його думку, могли стати мені в пригоді; це було восени 1923 року, перед моїм вступом до гімназії в Ліоні (де я мав провести три зими), але якраз улітку того року батько мій, на жаль, був відсутній, — їздив по Італії разом з *Mme de R.*² та її донькою, — тож я не мав кому поскаржитись, не мав з ким порадитися.

3

Аннабелла, як і автор, мала мішане походження, в даному разі — англійське й голландське. Нині я пам'ятаю її риси куди менш виразно, ніж пам'ятав до зустрічі з Лолітою. Зоровій пам'яті властиві два підходи: при першому вдається майстерно відтворити образ в лабораторії мозку, не заплющуючи очей (і тоді Аннабелла постає переді мною в загальних контурах, як-от: «медового відтінку шкіра», «тоненькі руки», «підстрижені руді коси», «довгі вії», «великі яскраві вуста»); а при другому заплющуєш очі й миттю проектуєш на темну, внутрішню поверхню повік об'єктивне, оптичне, напрочуд точне відтвореннялюбих рис: маленький привид у природних барвах (саме так я бачу Лоліту).

Тому дозвольте мені, описуючи Аннабеллу, обмежитися поштивою заувагою, що то була чарівна дівчинка, на кілька місяців молодша від мене. Її батько-мати, на прізвище Лі (*Leigh*), давні друзі моєї тітки, не менш ревно, ніж тітка Сибілла, дбали про пристойність. Вони наймали віллу неподалік від «Мірани». Того лисого, бурого пана Лі і гладку, напудрену пані Лі я ненавидів люто.

¹ «Людська краса» (фр.).

² Пані Р. (фр.).

Спершу ми з Аннабеллою розмовляли, так би мовити, коло й навколо. Вона раз по раз набирала жменю дрібного пляжного пісочку й пускала крізь пальці. Мозок у нас обох був настроєний у тон розумним європейським підліткам тодішньої доби й нашого середовища, і я сумніваюсь, що можна було б знайти якусь індивідуальну талановитість у нашій цікавості до множини населених світів, тенісних змагань, нескінченності, соліпсизму та інших, подібних до них речей. Тендітність і вразливість молодих тваринок пробуджувала в нас обох однаково гострі муки. Вона мріяла бути сестрою милосердя в якійсь голодній азіатській країні; я мріяв стати знаменитим шпигуном.

Раптом з'ясувалося, що ми закохані одне в одного — нестямно, незграбно, безсоромно, болісно; я б додав — безнадійно, бо наше несамовите прагнення володіти одне одним можна було б угамувати тільки тоді, якби кожен з нас і справді увібрав і засвоїв кожную часточку тіла й душі іншого; тим часом ми навіть не могли знайти місця, де б злягтися, як без клопоту знаходять його діти халуп. Після одного невдалого нічного побачення в неї в саду (про яке в наступному розділі) єдине, що нам дозволяли, коли йшлося про зустрічі, — це лежати в межах досяжності дорослих, зорової, якщо не слухової, на тій частині пляжу, де товклося найбільше людей. Там, на м'якому піску, за кілька кроків від старших, ми валялися цілий ранок у заціпенілій одержимості любовної муки й користалися кожним благословенним ганджем у тканині часу і простору, щоб торкнутися одне одного: її рука, крізь пісок, підповзала до мене, підсувалася щораз ближче, переставляючи вузькі засмагли пальці, а потім і її перламутрове коліно вирушало в ту саму довгу, обережну подорож; іноді випадковий вал, споруджений тілами інших, менших дітей, ставав нам прикриттям для солоного поцілунку мигцем; ті недосконалі дотики доводили наші здорові й недосвідчені тіла до такого ступеня збудження, що навіть прохолода блакитної води, під якою ми й далі шукали своєї мети, не заспокоювала нас.

Серед скарбів, які я загубив у роки пізніших по-невірянь, була маленька фотографія, що її зняла моя тітка, зафіксувавши групу за столиком тротуарної кав'ярні: Аннабеллу, її батька-матір і вельми статечного доктора Купера, кульгавого старигана, який того літа залицявся до тітки Сибілли. Аннабелла вийшла не дуже добре, бо була заскочена тією миті, коли піднесла до вуст свій *chocolat glace*¹, і тільки худі голі плечі й проділ на голові давали змогу впізнати її (я ж пам'ятаю знімок) серед сонячної каламуті, в якій поступово й без вороття розчинялася її краса; натомість я, сидівши в профіль, трохи поодаль від решти, набув якоїсь драматичної рельєфності: понурий густобровий хлопчик у темній спортивній сорочці й білих, добре пошитих шортах, що заклав ногу на ногу й дивився вбік.

Фотографію зняли останнього дня нашого фатального літа, всього за кілька хвилин до нашої другої і останньої спроби ошукати долю. Назвавши якусь украй прозору причину (іншої нагоди не буде, тож уже ніщо не мало значення), ми пішли з кав'ярні на пляж, де нарешті знайшли безлюдне місце, і там, у бузковому затінку рожевих скель, нахилених, мов склепіння печери, нашвидку обмінялися пожадливими пестощами, єдиним свідком яких були чийсь загублені темні окуляри. Я стояв навколішки і вже був ладен узяти свою ясочку, як раптом двійко бороданів-купальників — морський дідуган із братуном — вийшли з води, підбадьоривши мене непристойними криками, а через чотири місяці Аннабелла померла від тифу на острові Корфу.

4

Знову і знову гортаю ці жалюгідні спогади і знай до-шукуюсь у собі, чи не звідти, чи не з блиску того далекого літа пішла тріщина через усе моє життя. Чи, може, моя гостра закоханість у ту дитину була тільки першою озна-

¹ Холодний шоколадний напій (фр.).

кою природженого збочення? Намагаючись розібратися в колишніх бажаннях, намірах, діях, я піддаюсь якійсь зворотній уяві, що живить аналітичну здатність безмежними можливостями, тож кожен минулий шлях, поставши переді мною, галузиться без краю в до одуру складній перспективі пам'яті. І все-таки я певен, що урочим і фатальним чином Лоліта почалася з Аннабелли.

Знаю й те, що Аннабеллина смерть зафіксувала недоволеність того марєвного літа і стала перешкодою для всякого іншого кохання впродовж холодних літ моєї юності. Духовне й тілесне зливались у нашому коханні з такою досконалістю, яка й не снилася теперішнім підліткам, що дивляться на все просто зі своїми невигадливими почуттями і штапованими мозочками. Ще довго після смерті Аннабелли я відчував, як її думки течуть крізь мої. Задовго до нашої зустрічі нам траплялися однакові сновидіння. Ми зіставляли віхи. Знаходили риси дивної схожості. У червні одного року (1919-го) до неї додому і до мене додому, у двох несуміжних країнах, залетіла чиясь канарка. О, Лоліто, якби ж і ти кохала мене *так!*

Я лишив на кінець розповіді про Аннабеллу опис нашого прикрого першого побачення. Одного разу пізно ввечері їй пощастило ошукати злостиву пильність батька-матері. У гайку нервових, тонколистих мімоз позаду вілли ми знайшли собі місце на руїнах невисокого муру. У п'ятні крізь тендітні деревця видніли арабески освітлених вікон вілли, що їх тепер, трохи підправлені кольоровим чорнилом чутливої пам'яті, я порівняв би з гральними картами (почасти, може, тому, що ворог грав там у бридж). Вона тремтіла й посмикувалася, поки я цілував її в кутик напіврозтулених вуст і в гарячу мочку вуха. Розсипані зорі блідо горіли над нами поміж силуетів видовженого листу, і та чуйна безодня здавалася не менш оголеною, ніж Аннабелла під легенькою сукенкою. На тлі неба її обличчя ясніло напрочуд виразно, немов світилося власним слабеньким сяєвом. Її ноги, її чарівні, жваві ніжки, були не дуже тісно стулені, й коли моя рука знайшла те, чого шукала, вираз якоїсь русалчиної замріяності — чи то біль, чи то насоло-

да — проступив на її дитячому личку. Сидячи трохи вище від мене, вона в самотній своїй солодкій сп'янілості тягнулася до моїх вуст, голова її схилялася сонним, млосним, майже страдницьким рухом, а її голі колінця ловили, стискали мою руку і знову слабнули. Її тремкі вуста, кривлячись від гіркоти таємничого зілля, з легким придихом наближалися до мого обличчя. Вона намагалася вгамувати біль кохання тим, що різко терла свої сухі губи об мої, й раптом відхилася, рвійно махнувши кучерями, а потім знову похмуро линула й дозволяла мені всотувати свої розкриті вуста, а я тим часом, великодушно ладний подарувати їй усе — моє серце, горло, нутрощі, — давав їй тримати незграбним кулачком скіпетр моєї пристрасті.

Пам'ятаю запах якоїсь пудри, що її, здається, вона крала в матеріної покоївки-іспанки: солодкавий, дешевий, мускусний дух; він зливався з її власним бісквітним запахом, і раптом чаша моїх почуттів виповнилась ущерть, і тільки несподівана метушня під найближчим кущем завадила їм перелитися. Ми заціпеніли і з болісним щемом у жилах дослухалися до шуму: мабуть, то тільки кицька, що вийшла на полювання. Але водночас, на жаль, від будинку долинув голос пані Лі, що гукала доньку з диким наростанням перекатів, і доктор Купер важко прошкутильгав з веранди в сад. Але та мімозова порось, зоряна мла, дрижаки, вогонь, медова роса й моя мука лишилися зі мною, і та дівчинка з гладенькими від моря ногами й полум'яним язиком відтоді ніколи не давала мені спокою — аж поки, як минуло двадцять чотири роки, я розвіяв примари, воскресивши її в іншій.

5

Дні моєї юності, коли озирнутися на них, видаються блідим вихором повторюваних клаптиків, який летить геть від мене, ніби ранішня заметіль використаних папірців, що їх бачить пасажир американського експреса в задне спостережне вікно останнього вагона. У своїх гігієнічних зв'язках із жінками я був практичний, глузливий і швидкий.

Упродовж університетських років у Лондоні й Парижі я задовольнявся купованими штучками. До науки я брався ревно й пильно, але не дуже плідно. Спершу я думав стати психіатром, як чимало невдах, але я був особливий невдаха; мене огорнула дивна втома (треба піти до лікаря — яка нудьга), і я взявся за вивчення англійської літератури, яким живиться не один поет-пустоцвіт, обернувшись у професора з люлькою, в піджаку з добротного сукна. Париж тридцятих років пасував мені. Я обговорював радянські фільми з американськими літераторами. Я сидів з ураністами в кав'ярні «*Des Deux Magots*»¹. Я публікував звивисті розвідки в часописах, яких майже ніхто не читав. Я складав пародії, скажімо, на Еліота:

Нехай фрейлейн фон Кульп, ще тримаючись
За клямку, озирнеться... Ні,
Не піду ані за нею, ані за фрескою.
Ані за тою чайкою...

Одна з моїх праць під назвою «Прустівська тема в листі Кітса до Бенджаміна Бейлі» викликала схвальні усмішки в шести-семи вчених, які прочитали її. Я заходився писати «Коротку історію англійської поезії» для видавця з гучним ім'ям, а потім почав komponувати той підручник французької літератури (з порівняльними прикладами з літератури англійської) для американських і британських читачів, якому судилося поглинати мою увагу протягом сорокових років і останній том якого був майже готовий до друку в день мого арешту.

Я знайшов службу: викладав англійську мову групі дорослих парижан шістнадцятого округу. Потім упродовж двох зим учителював у чоловічій гімназії. Іноді я користався зі знайомств у середовищі психіатрів і працівників соціального нагляду, щоб відвідувати з ними різні установи, скажімо, сиротинці і школи для неповнолітніх злочинниць, де на блідих, зі злиплими віями дівчаток я міг дивитися з тією цілковитою безкарністю, яку даровано нам у сновидіннях.

¹ «Дві мавпочки» (фр.).

А тепер я хочу викласти ось таку думку. У вікових межах від дев'яти до чотирнадцяти років трапляються дівчатка, що деяким чарівливим мандрівцям, удвічі, а то й у кілька разів старшим від них, являють свою справжню сутність — не людську, а німфічну (тобто демонічну), і цих маленьких обраниць я пропоную називати так: німфетки.

Читач помітить, що просторові уявлення я замінюю уявленнями часу. Ба більше: я б хотів, щоб він бачив ті межі, дев'ять—чотирнадцять років, як видимі обриси (дзеркальні мілини, червонясті скелі) зачаклоvanого острова, на якому водяться мої німфетки й навколо якого широкий туманний океан. Постає запитання: чи всі дівчатка в цих вікових межах — німфетки? Звісно, ні. Інакше ми, втаємничені, ми, самотні мореплавці, ми, німфолепти, давно позбулися б глузду. Але й краса не править за критерій, тим часом як вульгарність (чи бодай те, що називають вульгарністю в тому чи тому середовищі) не відкидає неодмінно наявності тих таємничих рис — казково-дивної грації, невловної, мінливої, душевбивчої, підступної чарівливості, — які вирізняють німфетку поміж перевесниць, незрівнянно залежніших від просторового світу одночасних явищ, ніж від невагомого острова зачаклоvanого часу, де Лоліта бавиться з подібними до неї. У тих самих вікових межах число справжніх німфеток набагато менше від кількості негарних, або просто «миленьких», або навіть «гарненьких», але геть пересічних, пухкеньких, бахматих, холодношкірих, людських за своєю природою дівчаток із круглими животиками та кісками, що можуть або не можуть перетворитися потім у гарних, як кажуть, жінок (ану гляньте на яку-небудь бридку пампушечку в чорних панчохах і білому капелюшку, що перевтілюється в дивовижну екранну зірку). Якщо попросити нормального чоловіка показати найгарнішу дівчинку на груповому знімку школярок або дівчаток-скаутів, він не завжди ткне в німфетку. Треба бути художником і шаленцем, грищем безкінечних скорбот із пляшечкою гарячої отрути в корені тіла й надласолюбним полум'ям, що палахкотить споконвіку в чуйному хребті (о, як доводиться нам нишкнути й ховатися!), щоб упізнати

одразу, за непоясненими прикметами — трохи котячим обрисом вилиць, витонченістю й шовковистістю членів та іншими ознаками, перелічувати які мені забороняють відчай, сором, сльози ніжності — маленького смертоносного демона в юрбі звичайних дітей: адже вона, німфетка, стоїть серед них невпізнана, не відчуваючи сама своєї несвітської влади.

І ще: з огляду на примат часу в цій чаклунській сфері науковий співробітник має бути готовий узяти до уваги, що потрібна різниця в кілька років (я б сказав, не менше десяти, а здебільшого в тридцять або сорок — і до дев'яноста в нечисленних відомих випадках) між дівчинкою та чоловіком, щоб той міг піддатися чарам німфетки. Тут ідеться про акомодацию кришталіка, певну відстань, яку внутрішнє око з приємною бентежністю долає, і про певний контраст, що його розум сприймає з судомою порочною насолоди. «Коли я був дитина, й вона була дитина» (і далі Едгарів перегар), моя Аннабелла не була для мене німфеткою; я був рівня їй; якщо озирнутися, я й сам був фавником на тому самому зачаклованому острові часу, але тепер, у вересні 1952 року, коли збігло двадцять дев'ять років, мені здається, ніби я можу добачити в ній початкову згубну ману. Ми кохали передчасним коханням, що вирізняється тією несамовитістю, яка так часто розбиває життя зрілих людей. Я був міцненький хлопець і вижив; але отрута лишилася в рані, і ось уже я мужнів у лоні нашої цивілізації, яка дозволяє чоловікові захоплюватися дівчиною шістнадцятирічною, але не дівчинкою дванадцятирічною.

Тож не дивно, що моє доросле життя в Європі було страхітливо двоїсте. Зовні я мав так звані нормальні стосунки із земнородними жінками, в яких груди гарбузами чи грушами, а всередині мене палив пекельний вогонь зосередженої хтивості, що її збуджувала в мені кожна німфетка, яка трапиться на очі й до якої, будучи законотрушним боягузом, я не смів підступитися. Дебелі людські самиці, якими мені дозволяли користуватися, правила тільки за паліатив. Я ладен повірити, що відчут-

тя, видобути мною з природного злягання, більш-менш дорівнювали тим, які властиві нормальним великим чоловікам, що спілкуються з нормальними великими жінками в тому рутинному ритмі, який струшує світ; але лихо полягає в тому, що тим панам, на відміну від мене, не довелося пізнати проблеск незрівнянно гострішого блаженства. Найтьмяніше з моїх сновидінь, які вели до полюції, було в тисячу разів яскравішим від перелюбів, що їх наймузніший геній або найталановитіший імпотент могли б уявити собі. Мій світ був розчахнутий. Я відчував присутність не однієї, а двох статей, з яких ані та, ані та не була моєю; обидві були жіночі для анатома, а я, дивлячись крізь особливу призму почуттів, бачив, що «вони не менше різняться між собою, аніж мрія і мряка». Цьому всьому тепер я надаю раціональної подоби, але в двадцять-двадцять п'ять років я не так добре розумівся на своїх стражданнях. Тіло чудово знало, чого жадає, але мій розум відхиляв кожне його благання. Мене охоплювали то страх і сором, то відчайдушний оптимізм. Мене душили суспільні заборони. Психоаналітики вабили мене псевдозвільненням від лібідо-лободі. Єдиними об'єктами любовного трепету були для мене Аннабелліні сестри й повірниці, її кордебалет, і це інколи видавалося мені призвісткою божевілля. Інколи я казав собі, що все залежить від кута зору і, власне, немає нічого поганого в тому, що мене нестямно бентежать малолітні дівчатка. Дозволю собі нагадати читачеві, що в Англії, відколи там ухвалено закон (1933 року) про дітей і молодих осіб, термін *girl-child* (тобто дівчинка) визначають як «особа жіночої статі, що має більше восьми й менше чотирнадцяти років» (потім, від чотирнадцяти до сімнадцяти, її статус визначають як «молода особа»). З іншого боку, в Америці, а саме: в Массачусетсі, термін *wayward child* (непутяща дитина) характеризує з погляду права дівчинку від семи до сімнадцяти років, що «спілкується з порочними й аморальними особами». Г'ю Броутон, письменник-полеміст за доби Якова I, довів, що Рахав була блудницею в десять років. Це все дуже цікаве, і я припускаю, що ви вже бачите, як

у мене запінуються уста перед нападом, — але ні, нічого не піниться, я просто випускаю-виклацую барвисті блішки шасливих думок у відповідну їм чашечку. Ось ще образки. Ось Вергілій, що (цитую давнього англійського поета) «німфетку в тоні одному оспівав», хоча, мабуть, віддавав перевагу промежині хлопчика. Ось дві, ще незрілі доньки фараона Ехнатона і його дружини Нефертіті, що мали шестеро таких — нільських, голомозих, голеньких (нічого, крім багатьох разків намиста), з м'якими брунатними ягнчими черевцями, видовженими ебеновими очима, вони спокійно вместилися на подушках і абсолютно цілі після трьох тисяч років. Ось низка десятирічних наречених, яких змушують сісти на фасциній — кілок зі слонової кості в храмах класичної освіти. Шлюб і співжиття з дітьми в деяких районах Індії трапляються ще досить часто. Тож вісімдесятирічні старці паруються з восьмирічними дівчатками, і кому яке діло? Зрештою, Данте нестямно закохався у свою Беатріче, коли їй минуло лише дев'ять років, такій іскристій, мальованій, милій, у багряній сукні з коштовними самоцвітами, і сталося це 1274 року, у Флоренції, на приватному бенкеті, у веселому місяці травні. А коли Петрарка нестямно закохався у свою Лаурину, вона була білявою німфеткою дванадцяти літ, що мчала під вітром, крізь пил і цвітінь, летючою квіткою, серед чудової рівнини, яку видно з Воклюзьких пагорбів.

Але будьмо штивні та культурні. Гумберт Гумберт ревно намагався бути хорошим. Їй-богу, намагався. Він украй дбайливо ставився до звичайних дітей, до їхньої чистоти, не захищеної від образ, і за жодних обставин не зазіхнув би на невинність дитини, якби існувала бодай найменша можливість скандалу. Але як калатало в бідолахи серце, коли серед невинного дитячого гурту він помічав дитину-демона, *enfant charmante et fourbe*¹ — млосні очі, яскраві уста, десять років каторги, коли покажеш їй, що дивишся на неї. Так минало життя. Гумберт був цілком здатний мати зв'язки з Євою, але мріяв він про Ліліт. Бруньковида стадія розвитку

¹ Дитя чарівне і лукаве (фр.), вигадана цитата.

грудей рано (в 7—10 років) настає в низці соматичних змін, які супроводять наближення статевої зрілості. А наступна відома нам ознака — поява (в 11—12 років) пігментованих волосинок. У моїй чашечці повнісінько блішок.

Кораблетроша. Кораловий острів. Я сам зі скуленою від холоду донькою пасажира-потопельника. Ясочко, таж це лише гра! Які чудові пригоди я інколи уявляв собі, сидячи на твердій лаві в міському парку і прикидаючись заглибленим у приховану маревом книжку. Навколо смиренного ерудита розкуто пустували німфетки, неначе він був паркова статуя, якої вже не помічають, або фрагмент світлотіні під старим деревом. Одного разу досконала кралечка в шотландській спідничці з гуркотом поставила важкоозброєну ногу коло мене на лаву, щоб занурити в мене свої оголені руки й затягти ремінь роликового ковзана, — і я розчинився в сонячних плямах, скориставшись книжкою як фіговим листком, тим часом як русі локони спадали їй на подряпане коліно, й тінь від дерева, яку я поділяв із нею, пульсувала й танула на її литці, що сяяла так близько від моєї хамелеонової щоки. Іншого разу рудокоса школярка повисла наді мною у вагоні метро, і жовтогарячий пушок у неї під пахвою був одкровенням, що на багато тижнів лишилось у моїй крові. Я б міг переповісти чимало таких односторонніх мініатюрних романів. Кінець деяких із них був приправлений пекельним трунком. Інколи, наприклад, уночі, в освітленому вікні по той бік вулиці, я помічав з балкона німфетку, що роздягалася перед послужливим дзеркалом. У тій відокремленості, у тій віддаленості видиво набувало напрочуд гострої зваби, яка змушувала мене, балконного глядача, мчати щодуху до свого самотнього задоволення. Але з диявольською раптовістю ніжний візерунок оголеності, вже прийнявши від мене дар поклоніння, перетворювався в осяяний лампою огидний голий лікоть чоловіка у спідній білизні, що читав газету коло відчиненого вікна душно, вогкої, безнадійної літньої ночі.

Стрибання через мотузочку. Стрибання на одній нозі по розкресленому крейдою тротуару. Незабутня стара в чорному, що сиділа поряд зі мною на парковій лаві, цій

катівні мого блаженства (німфетка піді мною намагалася намацати закочену скляну кульку), і спитала мене, — зухвала відьма, — чи не болить мені живіт. Ох, лишть мене в моєму парку, що вкривається цвітом, у моєму замшілому саду. Нехай граються вони навколо мене довіку, ніколи не дорослішаючи.

6

До речі: я часто запитував себе, що ставалося з ними потім, з отими німфетками. У нашому чавунно-гратчастому світі причин і наслідків чи не міг тремт, який я викрав у них, позначитися на їхньому майбутньому? Ось, була моєю — і ніколи не дізнається. Гаразд. Але чи не дасться взнаки це згодом, чи я не зіпсував якимсь чином її майбутню долю тим, що втягнув її образ у свою потаємну хіть? О, це було й буде предметом великих і страхітливих сумнівів!

А втім, я з'ясував, у що перетворюються, підрісши, ті знадливі німфетки, які знетямлюють нас. Пам'ятаю, я плентався якимсь надвечір велелюдною вулицею, навесні, в центрі Парижа. Тоненька, невисока на зріст дівчина пройшла повз мене швидким підстрибом на високих підборах; ми одночасно озирнулися; вона зупинилась, і я підійшов до неї. Голова її ледве сягала моєї нагрудної шерсті, личко було кругле, з ямочками, його часто можна побачити в молодих французенок. Мені сподобалися її довгі вії й перлисто-сірий *tailleur*¹, що облягав її юне тіло, яке ще зберігало (оце й було німфічним відлунням, холодком насолоди, поривом шалу у чреслах) щось дитяче, додане до професійного *frétillement*² її невеличкого зграбного заду. Я запитав її про ціну, і вона миттю відповіла з музикальною срібною точністю (пташка — воістину пташка!): «*Cent*»³. Я спробував торгуватися, але вона оцінила дике глухе жадання в моїх очах, націлених з такої висоти на

¹ Костюм (фр.).

² Виляння (фр.).

³ «Сто» (фр.).

її кругле чоло й зародковий капелюшок (букетик і бант): «*Tant pis*»¹, — мовила вона, моргнувши, і вдала, ніби йде. Я подумав: таж лише три роки тому я міг бачити, як вона повертається додому зі школи! Ця картина вирішила справу. Вона повела мене вгору звичайними крутими сходами зі звичайним сигналом дзвінка, що повідомляв добродієві, який не бажав бачити іншого добродія, що шлях вільний або невільний — понурий шлях до огидної кімнати, де були тільки ліжка й біде. Як і завжди, вона передусім попросила свій *petit cadeau*² і, як і завжди, я спитав про її ім'я (Моніка) і вік (вісімнадцять). Я був добре обізнаний з банальними манерами повій: від них усіх чуєш оце *dix-huit*³ — виразне цвірінкання з ноткою мрійного ошуканства, і цей звук вони, бідолашки, видають до десяти разів за добу. Але в даному разі було зрозуміло, що Моніка радше додає собі, ніж відкидає, років два. Це я виснував з багатьох подробиць її компактного, немов виточеного й напрочуд нерозвиненого тіла. На диво швидко роздягнувшись, вона постояла з хвилину коло вікна, напівзакутавшись у каламутну вуаль завіси, слухаючи з дитячою втіхою (що в книжці було б халтурою) катеринку, яка грала на вже затопленому сутінками подвір'ї. Коли я оглянув її рученята і звернув її увагу на брудні нігті, вона мовила, простодушно насупившись: «*Oui, ce n'est pas bien*»⁴, і була пішла до вмивальника, але я сказав, що це пусте, не варто перейматися. З підстриженими темними косами, світло-сірим поглядом і блідою шкірою вона була напрочуд чарівлива. Стегна в неї були не ширші, ніж у хлопчика, що сидить навпочіпки. Ба' більше, я без вагань можу стверджувати (ось, власне, чому я з такою вдячністю затягую оте перебування з маленькою Монікою у кисільно-сірій келії спогаду), що з тих вісімдесяти або дев'яноста шльондр, які тієї або тієї пори, на моє прохання, опікувалися мною, вона була єдина, що кольнула

¹ «Нічого не вдієш» (фр.).

² Подарунок (фр.).

³ Вісімнадцять (фр.).

⁴ «Атож, це недобре» (фр.).

мене вістрям справжньої насолоди. «*Il était malin, celui qui a inventé ce truc-là*»¹ — люб'язно зауважила вона й повернулася в одягнений стан з тією самою високого стилю швидкістю, з якою вийшла з нього.

Я запитав, чи не дасть вона мені ще одне, ґрунтовніше побачення того самого вечора, й вона пообіцяла зустріти мене коло кав'ярні на розі, додавши, що протягом усього свого маленького життя ще ніколи нікого не ошукала. Ми повернулися до тієї самої кімнати. Я не міг утриматися, щоб не сказати їй, яка вона гарненька, на що вона скромно відповіла: «*Tu es bien gentil de dire ça*»², а потім, помітивши те, що я й сам помітив у дзеркалі, яке відображувало наш тісний едем, а саме: страхітливу гримасу ніжності на моїх скривлених вустах, запопадлива Моніка (ох, вона безперечно була колись німфеткою!) захотіла дізнатися, чи не стерти їй, *avant qu'on se couche*³, шар фарби з вуст про випадок, якщо захочу поцілувати її. Звичайно, захочу. З нею я дав собі волю більшою мірою, ніж з якоюсь іншою молодого гетерою, і моє останнє враження від Моніки та її довгих вій тієї ночі відлунює чимсь веселим, чого немає в інших спогадах, пов'язаних з моїм принизливим, убогим і похмурим статевим життям. Коли я дав їй на п'ятдесят франків більше, ніж домовились, вигляд у неї був украй задоволений, і вона задріботіла в нічну квітневу мряку з важким Гумбертом, що сунув слідом за її вузьенькою спиною. Зупинившись перед вітриною, сказала, смакуючи: «*Je vais m'acheter des bas!*»⁴ — і не дай мені Боже забути колинебудь тихенький лускіт дитячих вуст тієї парижаночки на слові «*bas*», вимовленому так соковито, що «а» мало не перетворилося на коротеньке жваве «о».

Наступне наше побачення відбулося наступного дня, о другій п'ятнадцять пополудні в мене на квартирі, але виявилось менш задовільним: за ніч вона немов подорослішала, перейшла до старшого класу, а до того ж дуже

¹ «Хитрун був той, хто вигадав оце» (фр.).

² «Ти такий люб'язний» (фр.).

³ Перед тим, як лягти (фр.).

⁴ «Куплю собі панчохи!» (Фр.).

застудилася. Заразившись від неї нежитем, я скасував четверту зустріч, а втім, і радий був припинити наростання почуття, що загрожувало обтяжити мене моторошними мареннями і млявим розчаруванням. Тож нехай вона лишиться гладенькою тоненькою Монікою — такою, якою була протягом тих двох-трьох хвилин, коли безпритульна німфетка проглядала крізь вправну молоду повію.

Моє нетривале знайомство з нею навіяло мені кілька думок, які, мабуть, видаватимуться надто очевидними читачеві, що тямить у таких речах. За оголошенням у непристойному журнальчику я опинився, одного звиятного дня, в конторі такої собі *Mlle Edith*¹, яка почала з того, що запропонувала мені обрати собі супутницю життя з-поміж досить офіційних фотографій у досить засмальцьованому альбомі («*Regardez-moi cette belle brune*»², — вже у весільній сукні). А коли я відсунув альбом і незграбно, на превелику силу, розповів про свою злочинну мрію, вона глянула так, немов збиралася прогнати мене. Однак, поцікавившись, скільки я ладен викласти, милостиво пообіцяла познайомити мене з особою, яка «могла б залагодити справу». Наступного дня астматична, розмальована, балакуча, пропахла часником жінка, з майже фарсовим провансальським акцентом і чорними вусами над синявою губою, повела мене, мабуть, до свого власного притулку і там, спершу поцілувавши з виляском зібрані докупи пучки товстих пальців, щоб увиразнити якість свого ласого, мов трояндочка, товару, театральню відсмикнула завісу, за якою виявилась половина, що правила за всіма ознаками за спальню численній і невибагливій родині, але на сцені тепер не було нікого, крім страхітливо вгодованої, смаглявої, огидно бридкої дівчини, років принаймні п'ятнадцяти, з малиновими стрічками у важких чорних косах, що сиділа на стільці, вдаючи, ніби бавить голомозу ляльку. Коли я заперечно похитав головою і спробував вибратися з пастки, звідниця, прискорено забелькотівши, почала стягувати брудно-сіру теніску з бюста молодої

¹ Мадемуазель Едіт (фр.).

² «Погляньте на цю гарну брюнетку» (фр.).

велетки, а потім, пересвідчившись у моєму рішенні піти, почала вимагати *son argent*¹. Двері в глибині кімнати відчинилися, і двоє чоловіків, вийшовши з кухні, де вони обідали, приєдналися до суперечки. Були вони якоїсь кривої будови, голошиї, чорняві; один був у чорних окулярах. Десь за ними замаячили маленький хлопчик і забрьохане, кривоноге немовля. Із зухвалою логікою, властивою кошмарам, розлючена звідниця, показавши на чоловіка в окулярах, заявила, що той давніше служив у поліції, тож краще, мовляв, розкрити гаманець. Я підійшов до Марії (адже таким було ім'я цієї зірки), що на той час спокійнісінько перенесла свої брудні стегна зі стільця в спальні на табуретку за кухонним столом, щоб там знову взятися за суп, тим часом як немовля підняло з підлоги належну йому ляльку. У пориві жалю, що надавав деякого драматизму моєму ідіотському жестові, я тицьнув гроші в її байдужу руку. Вона віддала мій дар екс-детективу, а мені дозволили піти.

7

Не знаю, чи був альбом свахи додатковою ланкою в ромашковій гірлянді долі, але, хай там як, невдовзі після тієї події я вирішив оженитися. Мені спало на гадку, що спокійне життя, домашнє харчування, всі умовності шлюбного побуту, профілактична одноманітність постільної діяльності й — хтозна — майбутнє формування певних моральних цінностей, певних суто духовних ерзаців допоможуть мені якщо не позбутися порочних і небезпечних поривів, то принаймні мирно приборкувати їх. Невеличке майно, успадковане після батькової смерті (нічого особливого, «Мірану» він давно продав), на додачу до моєї разючої, хоч і грубуватої, чоловічої краси давали мені змогу спокійно та впевнено взятися до пошуків нареченої. Добре роззирнувшись, я зупинив свій вибір на доньці польського лікаря: добряга лікував мене від серцевих перебоїв і нападів запаморочення. Інколи ми з ним грали в шахи,

¹ Свої гроші (*фр.*).

а його донька дивилася на мене з-за мольберта і вставляла позичені їй мої очі та щиколотки рук у ту кубістську нісенітницю, яку тодішні освічені панянки малювали замість персиків та овенюк. Дозволю собі повторити, тихо, але вагомо: я був, та й лишився, незважаючи на свої злигодні, винятковим красенем, зі стриманими рухами, м'яким темним волоссям і немов понурою, але тим привабливішою поставою великого тіла. Коли є така чоловіча імпрезанція, часто трапляється, що в придатних для хизування рисах суб'єкта відображується щось похмуре й запалене, пов'язане з тим, що він змушений приховувати. Так було й зі мною. Гай-гай, я добре знав, що варто лише клацнути пальцями, як мені дістанеться будь-яка доросла особа, що на неї припав мій вибір; я навіть звик не звертати на жінок дуже великої уваги, боячись саме того, що та або та впаде, мов налитий соком плід, на моє холодне лоно. Якби я був, як кажуть, «пересічним французом», охочим до виряджених дам, то поміж знавіснілих красунь, що хлюпались об мою насуплену скелю, легко б знайшов істоту значно знадливішу за мою Валерію. Але у своєму виборі я керувався міркуваннями, які зводилися по суті — як я запізно збагнув — до жалюгідного компромісу. Це все лише доводить, яким страхітливим дурнем був бідолашний Гумберт у любовних справах.

8

Хоч я й казав собі, що мені потрібна лише сублімована *pot-au-feu*¹ й живі піхви, у Валерії мені подобалося те, що вона була втіленням маленької дівчинки. Вона прикидалася крихіткою не тому, що розгадала мою таємницю: просто таким був її власний стиль — і я попався. Насправді тій дівчинці було принаймні під тридцять (я ніколи не міг з'ясувати її точного віку, бо навіть її паспорт брехав), і вона давно вже розпрощалася зі своєю незайманістю за обставин, які змінювалися залежно від настрою її пам'яті. А я зі свого боку був таким наївним, як тільки може бути

¹ Юшка (фр.).

наївним чоловік із сексуальним ганджем. Вона видавалася пухнастою і жвавою, вдягалася *à la gamine*¹, щедро показувала гладенькі ноги, вміла увиразнити білість підйому ступні чорним оксамитом туфельки й відкопилювала губки, і переливалася ямочками, і кружляла в тірольській спідниці, і струшувала короткими білявими косами най-трафаретнішим способом.

Після короткого обряду в мерії я привіз її на нову квартиру і трохи здивував тим, що до початку будь-яких ніжностей примусив її переодягтися в просту дитячу льолю, яку мені пощастило вкрати з шафи в одному сиротинці. Шлюбна ніч вийшла досить утішною, й завдяки моїм старанням дурепа моя під ранок була в істериці. Але дійсність невдовзі взяла гору. Набілений локон виявив свій чорнявий корінець, пушок перетворився в колючки на голеній гомілці, рухливий вологий рот, хоч як я набивав його коханням, засвідчив свою жалюгідну схожість із відповідною йому частиною на заповітному портреті її жабуватої небіжчиці матері, й невдовзі замість блілого вуличного підлітка в Гумберта Гумберта опинилася на руках велика, дебела, куцонога, грудаста й абсолютно безмозка бабега.

Цей стан тривав від 1935 року до 1939-го. Єдиною чесно-тою Валерії було смирення, і, хоч як дивно, від цього було затишно в нашій убогій квартирці: дві кімнатки, задимлена панорама в одному вікні, цегляна стіна в другому, крихітна кухня, схожа на черевик ванна, в якій я почувався Маратом, дарма що не було білошиїої дівчинки, щоб мене заколоти. Ми провели з дружиною чимало безжурних вечорів: вона — заглибившись у свій *«Paris Soir»*², я — працюючи за хитким столиком. Ми ходили в кіно, на велодром, боксерські змагання. До її пісної плоті я звертався лиш інколи, тільки в хвилини крайньої потреби, крайнього відчаю. У бакалійника на тому боці вулиці була маленька донька, тинь якої знетямлювала мене, а втім, з допомогою Валерії я все-таки знаходив деякі законні виходи зі своєї фантастич-

¹ Як дівчинка (фр.).

² «Вечірній Париж» (фр.).

ної скрути. А щодо домашнього харчування — ми без слів відсунули *pot-au-feu* й харчувалися здебільшого у вузькому ресторанчику з одним довгим столом на *rue Bonaparte*¹, де загальну скатертину вкривали винні плями й переважало іноземне джерготання. А в будинку поряд антиквар виставив у захаращеній вітрині чудовий, барвистий — зелений, червоний, золотий і чорнильно-синій — старовинний американський естамп, на якому паротяг із гігантською трубою, великими химерними ліхтарями й велетенським буфером тягнув свої фіалкові вагони в буряну степову ніч і домішував густий, чорний, із блискітками іскор дим до кошлатих хмар.

І в них щось блиснуло. Улітку 1939 року помер мій американський дядечко й лишив мені щорічний прибуток у кілька тисяч доларів за умови, що я переїду до Сполучених Штатів і заопікуюся справами його фірми. Ця перспектива припала мені до серця незвичайно. Я відчував, що моє життя потребує струсу. Та було й дещо інше: проточені міллю дірки в оксамитику подружнього затишку. Останнім часом я помічав, що моя гладка Валерія якось змінилася: виявляє дивний неспокій, іноді навіть щось схоже на дратливість, а це суперечило визначеному характерові персонажа, якого їй годилося грати в мене. Коли я повідомив, що ми скоро попливемо до Нью-Йорка, вона засмутилась і замислилась. Була набридлива вовтузня з її документами. У неї виявився дурнувятий нансенівський паспорт, і отриманню візи аж ніяк не сприяло швейцарське громадянство чоловіка. Саме потребою стояти в чергах у префектурі та всілякими іншими прикрощами я й пояснював її млявий і нечулий настрій, на який ніяк не впливали мої описи Америки, країни рожевих дітей і велетенських дерев, де життя буде набагато кращим, ніж у нудному, сірому Парижі.

Одного ранку (а її папери були вже майже впорядковані) ми виходили з якоїсь офіційної установи, як раптом бачу, що Валерія, йдучи перевальцем поряд зі мною, починає енергійно й безмовно трусити своєю головою болонки.

¹ Вулиці Бонапарта (фр.).

Спершу я не звертав на це уваги, але потім запитав, чому їй, власне, здається, ніби там усередині щось є. Вона відповіла (перекладаю з її французького перекладу якоїсь слов'янської банальщини): «У моєму житті є інша людина».

Немає потреби казати, що такі слова не можуть дуже сподобатися чоловікові. Мене, зізнаюся, вони приголомшили. Одразу прибити її на вулиці — як учинив би чесний міщанин — не було змоги. Роки прихованих страждань мене навчили самовладання надлюдського. Тож я чимшвидше сів з нею в таксомотор, що якийсь час уже запрошував нас, повзучи вздовж тротуару, і в тому більш-менш усамітненні спокійно запропонував їй пояснити свої невітські слова. Мене душила щораз дужча несамоовитість, — ох, не тому, що я плекав якісь ніжні почуття до балаганної постаті на ймення мадам Гумберт, а тому, що ніхто, крім мене, не мав розв'язувати проблеми законних і незаконних злягань, а тут Валерія, ця моя фарсова дружина, зухвало зібралася поряdkувати на свій розсуд і моїми зручностями, й моєю долею. Я наполіг, щоб вона назвала мені коханця. Я запитав удруге, але вона не уривала своєї блазенської балаканини, й далі розводячись про те, яка вона нещасна зі мною і що хоче негайно розлучитися. «*Mais qui est-ce?*»¹ — загорлав я на-решті, кулаком ударивши її по коліну, і вона, навіть не скривившись, уперлася в мене очима, неначе відповідь була така проста, що не потребувала пояснень. Потім швидко стелула плечем і показала пальцем на м'ясисту потилицю шофера. Той загальмував коло невеличкої кав'ярні й відрекомендувався. Не можу згадати його сміховинного прізвища, але після стількох років він постає переді мною ще зовсім ясно: присадкуватий росіянин, колишній полковник Білої армії, пишновусий, стрижений під їжака. (Таких, як він, не одна тисяча промишляла тим дурнуватим ремеслом у Парижі). Ми сіли за столик, білогвардієць замовив вина, а Валерія, приклавши до коліна мокру серветку, говорила й далі — радше в мене, ніж зі мною: в ту величну посудину вона засипала слова

¹ «Але хто це?» (Фр.)

з невтримністю, якої я й не підозрював у ній, причому раз по раз розряджалася залпом польських або російських фраз у напрямі свого незворушного коханця. Становище було абсурдним і стало ще абсурднішим, коли таксомоторний полковник, усміхнувшись, наче господар, зупинив Валерію і почав розвивати власні здогади й задуми. Висловлюючись огидною французькою мовою, він окреслив той світ кохання й праці, в який збирався вступити руку в руку з крихіткою дружиною. А вона тепер, сидячи між нами, заопікувалася своєю зовнішністю: підмальовувала відкопилені губи, дзьобала, поправляючи, пучками (при цьому потроюючи підборіддя) передок блузки й т. ін., а він тим часом говорив про неї, не тільки ніби її не було з нами, а й так, немов то сирітка, яку задля її добра саме цієї миті переводять від одного мудрого опікуна до другого, ще мудрішого; і хоча безпорадний гнів, опанувавши мене, гіперболізував і викривлював, мабуть, усі враження, можу заприсягтися, що полковник спокійнісінько радився зі мною з приводу таких речей, як її дієта, регули, гардероб і книжки, які вона читала або мала прочитати. «Мені здається, — казав він, — їй сподобається «Жан-Крістоф»¹, — що ви на це скажете?» Ох, той месьє Таксович був справжній літературознавець.

Я поклав край його дзижчанню тим, що запропонував Валерії зібрати свої жалюгідні манатки негайно, на що цинік полковник галантно заявив, що залюбки сам перенесе їх до своєї машини. Повернувшись до виконання обов'язків, він повіз Гумбертів, месьє і мадам, додому, і всю дорогу Валерія розмовляла, а Гумберт Грізний подумки обговорював із Гумбертом Смиреним, кого саме вб'є Гумберт Гумберт: її, або її коханого, або обох, або нікого. Пригадую, одного разу я тримав у руках пістолет, що належав студентові-однокурсникові, тієї пори мого життя (здається, про неї я не згадував, але це пусте), коли плекав думку насолодитися його маленькою сестрою (напрочуд осяйною німфеткою з великим чорним бантом), а потім застрелитись. А тепер я запитував себе, чи варта Валечка (як її називав полковник)

¹ «Jean-Christophe» — посередній роман Р. Роллана.

того, щоб її пристрелили, задушили чи втопили. Вона мала дуже чутливі руки й ноги, і я вирішив обмежитися тим, що зроблю їй страшенно боляче, тільки-но ми лишимося наодинці.

Але такого не судилося. Валечка — проливши доти вже потоки сліз, забарвлені розмазаною веселкою її косметики, — взялася напихати абияк речами скриню, дві валізи, картонний ящик, що розлізався, тож бажання взути гірські чоботи й, розігнавшись, копнути її в круп, було, звичайно, нездійсненним, поки клятий полковник вовтузився поблизу. Не те що він поведився зухвало або щось у такому дусі, навпаки, він виявляв (немов на бічній сцені театру, до якого мене залучили) делікатну старосвітську гречність, причому кожен свій рух супроводив неправильно вимовленими перепрошеннями («же деманд пардон... еске же пуї...»)¹ і з великим тактом відвертався, поки Валечка здирала свої рожеві штанці з вірьовки над ванною, але мерзотник перебував, здається, одночасно всюди, пристосовуючи свою статуру до анатомії квартири, читаючи мою газету в моєму-таки кріслі, розв'язуючи вузли на вірьовці, скручуючи собі цигарку, рахуючи чайні ложечки, відвідуючи вбиральню, допомагаючи своїй дівці загорнути електричну сушарку для волосся (подарунок її батька) й виносячи на вулицю її мотлох. Я сидів, склавши руки, однією сідницею на підвіконні й гинув з нудьги та ненависті. Нарешті вони обоє вийшли з квартири, що заходила ходором: вібрація дверей, якими я бахнув, довго озивалась у мені в кожному нерві, й це був слабенький сурогат того заслуженого ляпаса навідліг по вилиці, який вона б дістала на екрані за всіма правилами теперішніх кінокартин. Незграбно граючи свою роль, я попрямував у ванну, щоб перевірити, чи не забрали вони мій англійський одеколон; ні, не забрали, але з судоною злобною огиди я помітив, що колишній радник царя, ретельно випорожнивши сечовий міхур, не спустив воду. Та врочиста калюжа зайшлої сечі з набубнявілим темно-жовтим недопалком, що розповзався в ній, видалася мені найтяжчою образою, і я несамовито

¹ «Перепрошую... чи можна...» (Фр.)

озирнувся, шукаючи зброї. Насправді, мабуть, не що інше, як російська міщанська чемність (з домішком, певне, чогось азіатського) спонукала доброго полковника (Максимовича! — його прізвище раптом знову прикотилося до мене), дуже штивного, як усі росіяни, чоловіка, справити інтимну потребу з пристойною безгучністю, не увиразнивши малої площі чужої квартири скочуванням гуркотливого водоспаду поверх власної приглушеної цівки. Але це не спало мені на гадку тієї хвилини, коли, виючи з люті, я метався по кухні в пошуках чогось соліднішого за віник. Зненацька, кинувши пошуки, я ринув з дому з героїчним наміром напасти на нього, покладаючись на самі кулаки. Незважаючи на свою природну силу, я, проте, аж ніяк не боксер, тоді як низенький на зріст, зате широкоплечий Максимович видавався вилитим з чавуну. Безлюдність вулиці, де від'їзд моєї дружини нічим не був відсвяткований, крім заяскрілого в багнюці стразового гудзика (що випав після того, як вона зберігала його три нікому не потрібні роки в поламаний скриньці), мабуть, врятувала мене від роз'юшеного носа. Але однаково: згодом за мене помстилися. Один чоловік із Пасадени сказав мені якимось, що місіс Максимович, у дівочтві Зборовська, померла під час пологів 1945 року. Вона з чоловіком якимсь чином потрапила з Франції до Каліфорнії; там протягом цілого року, за пристойну платню, вони правили за об'єкт дослідження, проведенного з ініціативи видатного американського етнолога. Цей дослід мав визначити людські (індивідуальні та расові) реакції на харчування самими бананами й фініками при постійному перебуванні навкарачки. Мій інформатор, за фахом лікар, присягався, що бачив своїми очима обох — опасисту Валечку та її полковника, тоді вже посивілого й теж дуже гладкого, що ревно повзали полірованими підлогами крізь низку яскраво освітлених приміщень (в одному були фрукти, в другому — вода, в третьому — підстилки й т. д.) у товаристві кількох інших найманих чотириногих, набраних із бідних і беззахисних верств. Я одразу спробував знайти в антропологічному журналі результати тих експериментів, але, мабуть, тоді їх

ще не опублікували. Звісно, плодам науки потрібен час для повного досягання. Сподіваюся, звіт буде ілюстрований добрими фотографіями, коли з'явиться, хоч імовірність, що тюремні бібліотеки отримують такі наукові праці, мала. Та, якою я змушений користуватися тепер, править за чудовий приклад безглузлого еkleктизму, що керує добром книжок у таких установах. Тут є, звичайно, Біблія і є Діккенс (старе багатотомне видання Ділінгама, Нью-Йорк, MDCCCLXXVII); є й «Дитяча Енциклопедія» (де трапляються досить милі фотографії сонячно-косих дівчаток-скаутів у трусиках), детективний роман Агати Крісті «Оголошене вбивство», але, крім того, такі дрібнички, як «Волоцюга в Італії» Персі Ельфінстона, автора роману «Знову Венеція», Бостон, 1868 рік, і більш-менш недавній (1946 року) довідник «*Who's Who in the Limelight*»¹ — перелік акторів, режисерів, драматургів і знімки статичних сцен. Проглядаючи вчора останню зі згаданих книжок, я був нагороджений одним із тих сліпучих збігів, що їх логік не терпить, а поет обожнює. Переписую більшу частину сторінки.

Пім Роланд. Народився в Лунді, Массачусетс, 1922 р. Дістав сценічну освіту в театрі «Ельсінора», Дербі, Нью-Йорк. Дебютував у «Прорваному сонці». Серед багатьох інших п'єс, у яких він грав, були: «У сусідньому кварталі», «Дівчина в зеленому», «Перетасовані чоловіки», «Дивний гриб», «На волосині», «Джон Ловлі», «Ти снилася мені».

Куйлті Клер. Американський драматург. Народився в Ошан-Сіті, Нью-Джерсі, 1911 р. Скінчив Колумбійський університет. Почав працювати у сфері комерції, але потім узявся писати п'єси. Автор «Маленької німфи», «Дами, що любила блискавку» (у співпраці з Вівіан Дамор-Блок), «Темних літ», «Дивного гриба», «Батьківської любові» та інших. Варті уваги його численні п'єси для дітей. «Маленька німфа» (1940 р.) витримала турне в 22 000 кілометрів, її ставили 280 разів у провінції протягом однієї зими, перш

¹ «Хто є хто у світлі рампи» (англ.).

ніж п'еса дійшла до Нью-Йорка. Улюблені розваги: напів-спортивні автомобілі, фотографія, хатні тваринки.

Квайн Долорес. Народилася 1882 р. в Дейтоні, Огайо. Вивчала сценічне мистецтво в Американській Академії. Дебютувала в Оттаві 1900 року. Дебют у Нью-Йорку відбувся 1904 року в п'есі «Не розмовляй із чужими». Відтоді пропала в таких п'есах...

Якою безпорадною мукою я караюсь, тільки-но побачивши ім'я мого милого кохання, навіть тут, коло прізвища якоїсь гидотної старої комедіантки! Таж, може, й вона стала б актрисою! Народилася 1935 року, виступала (до речі, бачу, що в кінці попереднього абзацу в мене сталася мовна похибка, — але, будь ласка, не виправляйте, шановний видавцю) в «Убитому драматургу». Квайн-Швайн. Убив ти, Куїл-ти. Ох, Лоліто моя, все, що можу тепер, — це гратися словами.

9

Тяганина з розлученням примусила мене відкласти відплиття, і морок ще однієї світової війни вже огорнув земну кулю, коли, після нудної зими в Португалії, де я перехворів на запалення легень, я нарешті досяг берегів Америки. У Нью-Йорку я залюбки пристав на запропоновану долею легку службу, що полягала здебільшого у творенні й редагуванні парфумерних оголошень. Я вітав її неглибокий характер та псевдолітературне забарвлення й виконував її абияк, коли заманеться. З іншого боку, новий, воєнної доби, університет у Нью-Йорку вмовляв мене дописати мою порівняльну історію французької літератури. Перший том забрав у мене два роки праці, причому я мало якого дня працював менше п'ятнадцяти годин. Озираючись на той період, я бачу його охайно поділеним на просторе світло й вузьку тінь: світло належало до радощів досліджень у соборах бібліотек; тінь — до тортур бажань, до безсоння, одне слово, до того, про що я вже достатньо розповів. Знайомий зі мною читач легко уявить

собі, як ревно, в закурену спеку, я виглядав — на жаль, завжди здалеку — німфеток, що гралися в Центральному парку, і які мені були огидні декоративні, дезодоровані секретарки й конторниці, якими один з дотепників у нас на підприємстві все намагався спокусити мене. Облишмо це все. Згубний занепад душевних сил запроторив мене на півтора року до санаторію; я повернувся до роботи — і невдовзі знову занедужав.

Одужання могло обіцяти тільки бадьоре життя просто неба. Мій улюблений лікар, чарівливий цинік із короткою, темною борідкою, познайомив мене зі своїм братом, що збирався очолити експедицію в приполярні області Канади. Я був прикріплений до неї як «спостерігач психічних реакцій». Від часу до часу я ділив (а втім, не дуже успішно) з двома молодими ботаніками і старим теслею пухляві принади одного нашого фахівця з харчування, докторші Аніти Джонсон, яку невдовзі відіслали на літаку геть, про що згадую із задоволенням. Мету експедиції я розумів не дуже виразно. З огляду на велике число метеорологів, які брали участь у ній, можна було подумати, що ми простежуємо аж до його барлогу (десь, мабуть, на острові принца Уельського) мандрівний і хиткий північний магнітний полюс. Одна з груп заснувала з допомогою канадців метеорологічну станцію на П'єровій стріліці в Мелвілловій протоці. Друга група, що теж піддалася омані хибних наукових теорій, збирала планктон. Третя вивчала зв'язок між туберкульозом і тундрою. Фотограф Берт, дуже невпевнений у собі тип, разом з яким мене один час примушували посилено виконувати фізичну працю (в нього, як і в мене, були психічні розлади), запевняв, ніби «великі цабе» нашої експедиції, її справжні керівники, що їх ми ніколи не бачили, прагнуть перевірити вплив потепління клімату на хутро полярної лисиці.

Ми жили у збірних рублених хатах серед докембрійського гранітного світу. У нас був чималий припас — комплект «*Reader's Digest*»¹, міксер для морозива, хімічні клозети, ковпаки з кольорового паперу, щоб справляти

¹ Збірники оповідань.

Різдво. Я на диво добре поправився, незважаючи на несказанну пустоту й нудьгу життя. Перебуваючи серед миршавої арктичної рослинності — дрібних верболозів, лишайників, — пронизаний і, гадаю, прочищений свистючим вітром, я інколи сидів на круглому камені під абсолютно прозорим небом (крізь яке, однак, не проглядало нічого важливого) й почувався напрочуд відчуженим від свого Я. Вгодовані, лискучі маленькі ескімоси з личками морських свинок, рибним духом і відразливою воронячою чорнотою прямого волосся збуджували в мені навіть ще менше хіті, ніж Джонсон. Німфетки не водяться в арктичних областях.

Я дав змогу обізнанішим людям аналізувати дрейф криги, друмлини, гремлини, кремліни і якийсь час намагався записувати те, що простодушно вважав за «психічні реакції» (я помітив, наприклад, що при опівнічному сонці сновидіння бувають яскраво забарвлені, й це підтвердив мій приятель фотограф). Крім того, я мав розпитувати різних своїх товаришів про силу всякої всячини, як-от про ностальгію, страх перед невідомими тваринами, гастрономічні й статеві мрії, улюблені розваги, улюблені радіопрограми, зміни характеру мислення й т. ін. Усім це так остогидло, що я припинив, і тільки наприкінці своєї двадцятимісячної «приполярної каторги» (як жартома сказав один з ботаніків) награмузляв геть вигаданий і дуже барвистий рапорт; допитливий читач знайде його опублікованим в «*Annals of Adult Psychophysics*»¹ за 1945 або 1946 рік, а також у випуску «*Arctic Explorations*»², присвяченому нашій експедиції, що, зауважу насамкінець, насправді не мала ніякого зв'язку з покладами міді на острові Вікторія та подібними до них дрібницями, як мені згодом пощастило дізнатися від мого благодушного лікаря, бо справжня мета експедиції була, як кажуть, «цілком таємна», і тому я дозволю собі лише додати, що, хоч яка була мета, досягли її повною мірою.

Читач із жалем дізнається, що невдовзі після мого повернення в цивілізований світ мені знову довелося боро-

¹ «Аннали дорослої психофізики» (англ.).

² «Арктичних досліджень» (англ.).

тися із затьмаренням розуму (якщо тільки таке жорстоке визначення застосовне до меланхолії й нестерпного душевного умління). Остаточним одужанням я зобов'язаний відкриттю, зробленому під час лікування в дуже дорогому санаторії. Я відкрив невичерпне джерело здорової втіхи в тому, щоб дурити психіатрів, хитро потакуючи їм, ніколи не даючи їм помітити, що знаєш усі їхні професійні штучки, придумуючи їм на догоду пророчі сни в суто класичному стилі (які навіть їх, людей, що вимагали сновидінь, примушували бачити сновидіння і прокидатися із зойком серед ночі), дражнячи їх вигаданими спогадами про начебто підглянуті «архетипні сцени» співжиття батька-матері й не дозволяючи їм бодай приблизно здогадуватися про справжню біду їхнього пацієнта. Підплативши сестрі, я доступився до лікарняних архівів і там знайшов, не без сміху, фішки, які обзивали мене «потенційним гомосексуалістом» і «абсолютним імпотентом». Ця розвага так подобалася мені, а її дія на мене була така сприятлива, що після одужання я лишився ще на один місяць (причому міцно спав і їв з апетитом школярки). А потім додав ще тиждень тільки на те, щоб мати насолоду помірятися силою з могутнім новим професором з «переміщених осіб», або Ді-Пі (від «деменції прекокс»)¹, дуже відомим фахівцем, який уславився тим, що вмів примусити хворого повірити, ніби той був свідком власного зачаття.

10

Вийшовши з лікарні, я вирішив знайти собі в Новій Англії сільце або якесь сонне містечко (в'язи, біла церквя), де б я міг провести літературне літо, копірсаючись у ящику нагромаджених нотаток і купаючись неподалік в озері. Праця над підручником знову почала захоплювати мене, а участь у дядечкових посмертних пахошах тієї пори я вже звів до мінімуму.

Один колишній його службовець, нащадок шановного роду, запропонував мені поселитися на кілька місяців

¹ Старечого недоумства. — *Перекл.*

у приміському будинку своїх збіднілих родичів на прізвище Мак-Ку, які хотіли здати верхній поверх, де до смерті своєї смиренно тулилася стара тітка. Він розповів, що в них дві доньки, одна малесенька, а друга дванадцяти літ, і чудовий сад недалеко від прегарного озера, і я виснував, що це все провіщає цілком довершене літо.

Ми обмінялися листами, і я переконав містера Мак-Ку, що не гиджу по кутках. Ніч у потягу була фантастична, і я намагався уявити собі з усіма можливими подробицями таємничу німфетку, яку вчитиму розмовляти як французька, а пеститиму як Гумберт. Ніхто не зустрів мене на іграшковому вокзальчику, де я вийшов зі своєю новою дорогою валізою, й ніхто не відгукнувся на телефонний дзвінок. Однак трохи згодом у єдиному готелі зелено-рожевого Рамздела з'явився прибитий і мокрий Мак-Ку зі звісткою, що його будинок щойно згорів дощенту — можливо, внаслідок одночасної пожежі, що всю ніч палала мені в жилах. Мак-Ку пояснив, що його дружина з доньками поїхала на сімейному автомобілі шукати притулку на фермі, яка належала їм, але подруга дружини, місіс Гейз, чудова жінка, Лоун-стріт, 342, готова здати мені кімнату. Стара, що жила якраз навпроти місіс Гейз, позичила Мак-Ку свій лімузин, допотопне одоробло з прямокутним верхом, яким керував веселий негр. А я собі подумав: якщо зникла єдина причина мого приїзду саме в Рамзел, нове облаштування, запропоноване мені, — просто маячня. Хіба мене обходить, що йому доведеться відбудувати будинок — таж, мабуть, усе було добре застраховане. Я відчував дратівливість, розчарування й нудьгу, але, будши ввічливим європейцем, не міг відмовитися від поїздки на Лоун-стріт у тому похоронному лімузині, та й відчував, крім того, що в разі відмови Мак-Ку вигідає якийсь іще складніший спосіб розпорядитися моєю персоною. Я бачив, як він задріботів геть і як мій шофер, легенько усміхнувшись, похитав головою. По дорозі я знай присягався подумки, що не лишуся в Рамзелі за жодних обставин, а вилечу цього-таки дня в напрямі Бермудських, або Багамських, або Чортзнайких островів. Ще

недавно мені по хребту трепетом пробігали деякі солодкі можливості, пов'язані з кольоровими знімками морських курортів, і, правду кажучи, саме Мак-Ку несподівано відвернув мою увагу від тих планів своєю зіпертою на добрий намір, але, як з'ясувалося тепер, абсолютно нездійсненою пропозицією.

До речі, про несподівані відвертання: тільки-но повернувши на Лоун-стріт, ми мало не розчавили нав'язливого приміського собаку (з тих, що влаштовують засідки автомобілям). Показався будинок Гейзів — дощатий, білений, жахливий, потьмянілий від старості, радше сірий, ніж білий; той різновид житла, де знаєш, що знайдеш замість душу клістирну кишку, натягнену у ванні на кран. Я дав шоферові на чай і сподівався, що він одразу поїде, — це дало б мені змогу непомітно крутнутися назад до готелю й забрати валізу, — але він пристав якраз до протилежного будинку, де стара міс Візаві гукала його з веранди. Що тут удієш? Я натиснув на гудзик дзвінка.

Чорношкіра покоївка впустила мене й лишила стояти на веретці, поки мчала назад на кухню, де щось горіло чи радше підгорало.

Передпокій прикрашали грона дверних дзвіночків, білооке дерев'яне страховисько мексиканського виробництва для туристів і Вінсент ван Гог («Арлезіанка»), цей банальний пестунчик вишуканої частини буржуазного класу.

Прочинені двері праворуч дали мені змогу побачити куточок вітальні з додатковою мексиканською нісенітницею у скляній шафі й смугастим диваном під стіною. Попереду, в глибині передпокою, видніли сходи, і поки я стояв, витираючи хусточкою чоло (тільки тепер я усвідомив, яка спека надворі) і дивлячись на предмет, на який випадково спали очі, — старий сірий тенісний м'ячик на дубовій скрині, — з горішнього сходового майданчика долинув контральний голос місис Гейз, що, перегнувшись через балюстраду, мелодійно запитала: «Це месьє Гумберт?» На додачу звідти впало трохи цигаркового попелу. Потім сама дама (сандалі, темно-червоні штани, жовта шовкова

блузка, трохи прямокутне обличчя — в такому порядку) зійшла сходами вниз, і далі постукуючи вказівним пальцем по цигарці.

Я, мабуть, одразу й опишу місіс Гейз, щоб покінчити з нею. Бідолашній цій дамі було років тридцять п'ять, вона мала гладеньке чоло, вискубані брови й простенькі, хоч і досить привабливі, риси обличчя того типу, який можна охарактеризувати як слабенький розчин Марлен Дітріх. Поплескуючи долонею по бронзовому шиньйону на потилиці, вона повела мене у вітальню, де ми з хвилину розмовляли про згорілий будинок Мак-Ку й переваги життя в Рамзделі. Її широко розставлені аквамаринові очі мали звичай озирати всього співрозмовника, старанно уникаючи лише його власних очей. Її усмішка зводилася до запитального скидання однією бровою, а говорячи, вона немов розгортала кільця свого тіла, здійснюючи з дивана судомні маленькі вилазки в напрямі трьох попільниць і каміна (де лежала іржава серцевина яблука), а потім знову відхилялася, підклавши під себе одну ногу. Вона вочевидь належала до жінок, чиї відполіровані слова можуть відобразити дамський читальний гурток або дамський гурток бриджу, а от відобразити душу не можуть; жінок, абсолютно позбавлених почуття гумору, жінок, власне, байдужісіньких до десяти-дванадцяти відомих їм тем салонної розмови, але при цьому дуже вимогливих щодо правил розмови, жінок, крізь сонячний целофан яких виразно проступають приховані, згнічені й не дуже апетитні речі. Я цілком усвідомлював: якби внаслідок якогось неймовірного збігу обставин я став її пожилцем, вона б методично заходила перетворювати мене в те, що уявляла собі під словом «пожилець», і я був би втягнений в одну з тих нудних і таких знайомих мені любовних пригод.

А втім, не могло бути й мови, щоб я там оселився. Я думав, що не зможу жити щасливо в будинку, де на кожному стільці валяється пошарпаний журнальчик і де огидно змішується комедія сучасних «функціональних»

меблів із трагедією блаженських качалок і хитких столиків з мертвими лампами на них. Мадам повела мене нагору й ліворуч, у «мою» кімнату. Я оглянув її крізь туман своєї відмови від неї, але, незважаючи на цю туманність, помітив над «своїм» ліжком репродукцію «Крейцерової сонати» Рене Пріне. І оцю комірчину для прислуги вона називала «напівстудією!» Геть звідси, негайно геть, подумки кричав я собі, прикидаючись, ніби обмірковував знижену до смішного ціну, яку з мрійним і грізним сподіванням господиня просила за повний пансіон.

Старосвітська гречність примушувала мене, однак, розтягувати катування. Ми перейшли через сходовий майданчик на праву половину будинку («Тут живу я, а тут живе Ло» — мабуть, покоївка, подумав я), і квартирант-коханець насилу стримав здригання, коли йому, вельми витонченому чоловікові, дали змогу заздалегідь побачити єдину в будинку ванну — закуток (між сходовим майданчиком і кімнатою вже згаданої Ло), в якому безформні, мокрі речі нависали над сумнівною ванною, відзначеною знаком запитання залишеної в ній волосини; саме тут і зустріли мене передбачені вигини гумової змії та інший, чимсь споріднений із нею предмет: волохато-рожева попонка, що манірно прикривала покришку унітаза.

— Бачу, ваші враження не дуже позитивні, — мовила моя дама, опустивши на мить руку мені на рукав. Холоднокровна заповзятливість (надлишок того, що називають, здається, спокійною грацією) поєднувалася в ній з якоюсь сором'язливістю і смутком, унаслідок чого особлива ретельність, із якою вона добирала слова, видавалася не менш неприродною, ніж інтонації викладача дикції. — Визнаю, мій дім не дуже охайний, — говорила далі мила приречена бідолашка, — але запевняю (її очі ковзнули по моїх вустах): вам тут буде добре, навіть дуже добре. Ходімо, я ще покажу вам їдальню і сад, — останні слова вона вимовила жвавіше, немов махнула вабливо голосом.

Я неохоче пішов за нею знову на нижній поверх; ми пройшли через передпокій і кухню, розміщену в правій

половині будинку, з того самого боку, де були їдальня та вітальня (натомість ліворуч від передпокою, під «моєю» кімнатою, не було нічого, крім гаража). На кухні опецькувата молода негритянка, знявши свою велику глянцево-чорну сумку з ручки дверей, що вели на тильне подвір'я, проказала:

— Я тепер піду, місіс Гейз.

— Добре, Луїзо, — зітхнувши, відповіла господиня. — Я заплачу вам у п'ятницю.

Ми пройшли крізь невелике приміщення для посуду й хліба і опинилися в їдальні, суміжній із вітальнею, якою ми нещодавно милувались. На підлозі я помітив білу шкарпетку. Невдоволено крекнувши, місіс Гейз на ходу нагнулася за нею й кинула до якоїсь шафи. Ми побіжно оглянули стіл з червоного дерева і фруктову вазу посередині, де не було нічого, крім однієї, ще блискучої, сливової кісточки. Тим часом я намацав у кишені розклад потягів і непомітно витяг його, щоб, тільки-но трапиться нагода, зазирнути туди. Я й далі йшов слідом за місіс Гейз через їдальню, як раптом у кінці її спалахнула зелень.

— Ось і веранда, — проспівала моя проводирка, а потім, без найменшого попередження, блакитна морська хвиля здибилась у мене під серцем, і з очеретяного килимка на веранді, з сонячного кола, напівголе, навколішки, повертаючись на колінах до мене, моє рив'єрне кохання уважно подивилося на мене поверх темних окулярів.

Це було те саме дитя — ті самі тоненькі, медового відтінку плечі, та сама шовковиста, гнучка, оголена спина, та сама руса шапка кіс. Чорна в білий горошок хустка, пов'язана навколо її торса, приховувала від моїх постарілих горючих очей — але не від погляду молодої пам'яті — напіврозвинені груди, які я так пестив того безсмертного дня. І, неначе я був казковою нянькою маленької принцеси (загубленої, викраденої, знайденої, вбраної в циганське лахміття, крізь яке її нагота усміхається королю та його хортам), я впізнав буру родимку в неї на боці. Зі священним жахом і солодкою млістю (король ридає з радощів, сурми сурмлять,

нянька п'яна) я знову побачив премилий запалий живіт, де мої на південь скеровані вуста мимохідь зупинились, і хлопчачі стегна, на яких я цілував зубчатий відбиток від пояска трусиків — того безумного, безсмертного дня коло Рожевих скель. Чверть століття, прожита відтоді, звузилася, утворила трепетне вістря і щезла.

Мені вкрай важко висловити з потрібною силою той вибух, ту дрож, той поштовх палкого впізнавання. Тієї сонцем пронизаної миті, за яку мій погляд устиг обповзти дівчинку, що стояла навколішки (й моргала поверх простих темних окулярів — ох, маленький *Herr Doktor*¹, якому судилося зцілити мене від усіх страждань), поки я йшов повз неї під машкарою зрілості (в образі ставного, мужнього красеня, героя екрана), пустота моєї душі встигла увібрати всі подробиці її яскравої зваби й порівняти їх із рисами моєї небіжчиці нареченої. Згодом, звичайно, вона, ця *nova*², ця Лоліта, *моя* Лоліта, мала цілком затьмарити свій прототип. Я лише прагну наголосити, що одкровення на американській веранді було тільки наслідком того «князівства побіля моря» моїх страдницьких хлоп'ячих літ. Усе, що сталося між цими двома подіями, зводилося до низки сліпих пошуків, оман і облудних зародків радості. Усе, що було спільного між цими двома істотами, робило їх єдиною для мене.

А втім, я не маю жодних ілюзій. Мої судді побачать у сказаному вище лише кривляння божевільного, що просто любить *le fruit vert*³. Зрештою мені це абсолютно байдуже. Знаю тільки, що, поки Гейзиха і я спускалися сходами в сад, який затамував віддих, мої коліна були мов відображенням колін у тремкій воді, а мої вуста — мов пісок.

— Це була моя Ло, — промовила вона, — а ось мої лілеї.

— Атож, — мовив я. — Вони дивовижні, дивовижні, дивовижні.

¹ Пан доктор (нім.).

² Нова зоря (фр.).

³ Незрілий плід (фр.).

Експонат номер два — нотатник у чорній палітурці зі штучної шкіри, з тисненням золотом роком (1947) драбинкою у верхньому лівому кутку. Описую цей охайний виріб фірми «Бланк», Бланктон, Массачусетс, неначе він і справді лежить переді мною. Насправді він знищений п'ять років тому, і те, що ми нині розглядаємо (завдяки люб'язності Мнемозіни, яка запам'ятала його), — тільки миттєве втілення, миршавий випадень із гнізда фенікса.

Виразність, із якою пам'ятаю свій щоденник, я пояснюю тим, що писав його двічі. Спершу я користувався блокнотом великого формату, на відривних аркушах якого робив олівцеві нотатки з численними стираннями й поправками; те все з деякими скороченнями я переписав найдрібнішим і найдиявольськішим зі своїх почерків до чорної книжечки.

Тридцять травня офіційно проголошене Днем Посту в Нью-Гемпширі, але, наприклад, у Північній та Південній Каролінах це не так. Цього дня 1947 року Рамздельська міська управа через епідемію так званого «шлункового грипу» вже закрила на літо свої школи. Незадовго до того я оселився в будинку Гейзів, і щоденник, з яким я тепер маю намір ознайомити читача (наче шпигун, що переказує напам'ять зміст уже проковтнутого повідомлення), охоплює більшу частину червня. Мої зауваги про погоду читач може перевірити в номерах місцевої газети за 1947 рік.

Четвер. Дуже спекотно. Зі зручного спостережного пункту (з вікна ванної кімнати) побачив, як Долорес знімає білизну з мотузки в яблучно-зеленому світлі по той бік будинку. Вийшов, немов гуляючи. Вона була в картатій сорочці, синіх ковбойських панталонах і полотняних капцях. Кожним своїм рухом серед круглих сонячних полисків вона торкалася найпотаємнішої й найчутливішої струни моєї нищої плоті. Трохи згодом сіла коло мене на нижню сходинку тильного ганку й заходилася підбирати камінчики, що лежали на землі між її ступнями, — гострі, гострі камінчики, — а на додачу до них кручену скалку

молочної пляшки, схожу на губу ошкіреної тварини, і жбурляти їх у бляшанку, яка валялася неподалік. Дзень. Удруге не можеш, не можеш — що за люті тортури — не можеш влучити вдруге. Дзень. Чудова шкіра, і ніжна, й засмагла, ані найменшого ганджу. Морозиво з сиропом призводить до висипів: надмірні виділення сальних залоз, які живлять фолікули шкіри, викликають подразнення, а воно відкриває шлях заразі. А в німфеток, хоча вони й наїдаються донесхочу всякої жирної їжі, прищиків не буває. Боже, які тортури — цей атласистий відтінок за скронею, що переходить у яскраво-русі коси! А ця кісточка, що здригається збоку запорошеної щиколотки...

— Донька містера Мак-Ку? Дженні Мак-Ку? Ох — страхітлива потвора! Й підступна. І кульгава. Мало не вмерла від поліомієліту.

Дзень. Блискучі штрихи волосинок уздовж руки нижче ліктя. Коли вона підвелася, щоб занести білизну в будинок, я здалеку з обоженням простежив очима вицвілу ззаду синяву її підкочених штанів. З середини галявини місіс Гейз, озброєна кодаком, спокійнісінько виросла, мов несправжнє дерево факіра, і після деяких світлотехнічних маніпуляцій — сумовитий погляд угору, задоволений погляд униз — дозволила собі зняти *Humbert le Bel*¹, що сидів, збентежений, на сходинці.

П'ятниця. Бачив, як вона йшла кудись із Розою, чорнявою подругою. Чому мене так страхітливо бентежить дитяча — таж просто дитяча — її хода? Розберімося в цьому. Трохи тупувата постава носаків. Якась розхристаність, продовжена до кінця кроку рухом ніг нижче колін. Лець окреслене човгання. І це все — безкінечно молоде, безкінечно розбещене. Гумберта Гумберта, крім того, вкрай бентежить жаргон маляти та її різкий високий голос. Трохи згодом чув, як вона шпурляла через паркан у Розу грубувату нісенітницю. Це все відлунювало в мені деренчливим висхідним ритмом. Пауза. «А тепер мені, дівчинко, пора».

Субота. (У цьому місці, можливо, автор дещо підправив). Знаю, що писати цей щоденник — безумство, але мені він

¹ Гумберта Прекрасного (фр.). — *Перекл.*

дає дивне, пронизливе задоволення; та й хто — крім люблячої дружини — міг би розшифрувати мій мікроскопічний почерк? Тож дозвольте мені оголосити, схлипнувши, що нині моя Л. приймала сонячну ванну на відкритій веранді, але, на жаль, поблизу всякчас сновигали мати і якісь інші дами. Звичайно, я міг би вмоститися там у качалці й удавати, ніби читаю. Але вирішив лишитися в себе, боячись, щоб страхітлива, несамовита, сміховинна й жалюгідна лихоманка, яка тіпала мною, не перешкодила мені надати своїй появі бодай подоби безтурботності.

Неділя. Повінь спеки ще з нами: найласкавіший тиждень! Цього разу я — з грубою недільною газетою й новою люлькою — заздалегідь зайняв стратегічну позицію в качалці на веранді. Гай-гай, вона прийшла разом з матір'ю. Вони були в не менш новісіньких, ніж моя люлька, чорних купальних костюмах, які склалися з двох частин. Моя ясочка, моя голубонька на хвилину зупинилася коло мене, — їй кортіло отримати сторінки з гумором, — і від неї віяло майже тим самим, що й від іншої, рив'єрної, тільки гостріше, з домішком чогось шкарубкого; то був дух спекотної млості, від якого негайно заворушилася моя чоловіча сила, але дівчинка вже вихопила в мене ласу частину газети й відступила до свого килимка поряд із тюленьчою тушкою матусі. Там моя краса лягла долілиць, являючи мені, незліченним очам, широко розплющеним у моїй видющій крові, свої трохи підняті лопатки, й персиковий пушок уздовж увігнутого хребта, і опуклості обтягнених чорним вузьких сідниць, і пляжний виворіт підліткових стегон. Третьюкласниця мовчки насолоджувалася зелено-червоно-синіми серіями малюнків. Знадливішої німфетки ще ніколи не снілося зелено-червоно-синьому Пріапові. З пересохлими губами, дивлячись на неї крізь різнобарвні смуги світла, збираючи у фокус свою хіть і ледь похитуючись під прикриттям газети, я знав, що, зосередившись як слід на цьому сприйнятті, негайно досягну найвищої точки свого злиденного блаженства. Але, як і хижак, що віддає перевагу ворухкій, а не заціпенілій здобичі, я все-таки прагнув, щоб це вбоге торжество збіглося з одним з

різноманітних рухів, до яких дівчинка, читаючи, зрідка вдавалася, чухаючи собі хребет і показуючи ледве підтушовану пахвину, але гладка Гейз раптом усе зіпсувала тим, що повернулася до мене й попросила дати їй закурити, а потім почала нікчемну розмову про дурисвітський роман якогось популярного пройдисвіта.

*Понеділок. Delectatio morosa*¹.

«Минають дні мої нудні

В зажурі й тузі...»

Ми (матінка Гейз, Долорес і я) мали їхати після сніданку на Вічкове озеро й там купатись і валятися на піску, але перламутровий ранок виродився в дощовий день, і Ло влаштувала сцену.

З'ясовано, що пересічний вік статевого дозрівання дівчаток у Нью-Йорку й Чикаго — тринадцять років і дев'ять місяців, а індивідуально цей вік коливається від десяти (і менше) років до сімнадцяти. Маленькій Вірджинії не було й чотирнадцяти, коли нею заволодів Едгар. Він давав їй уроки алгебри. Уявляю собі. Провели медовий місяць у Сент-Пітерсбергу на західному узбережжі Флориди. «Месьє По-по», як називав поета По один з учнів Гумберта Гумберта в паризькому ліцеї.

Мені властиві всі ті риси, які, на думку фахівців із сексуальних інтересів дітей, пробуджують у дівчаток трепет у відповідь: чиста лінія нижньої щелепи, м'язиста кисть руки, глибокий голос, широкі плечі. Крім того, я, кажуть, схожий на якогось чи то актора, чи то гугнявця з гітарою, яким марить Ло.

Вівторок. Дощик. Ніяких озер (самі калюжі). Матусенька поїхала на закупи. Я знав, що Ло десь близько. У результаті прихованих маневрів я натрапив на неї в материній спальні. Відтягувала перед дзеркалом повіку, намагаючись позбутися смітинки, що потрапила в ліве око. Картата сукенка. Хоч я й обожаю її п'янкий каштановий запах, усе-таки мені здається, що їй годилося б коли-небудь вимити коси. На мить ми обоє попливли в теплій зелені дзеркала, де відображувалася верхівка тополі разом з нами і небом.

¹ Гнітюча насолода (лат.). — Перекл.

Потримав її грубувато за плечі, потім пестливо за скроні й повернув до світла.

— Воно ось тут, — мовила вона, — я відчуваю...

— Швейцарська се-селянка кі-кінчиком язика...

— Вилизала б?

— Еге ж. Спробуємо?

— Звичайно, спробуйте.

Я ніжно провів тремким жалом по верткому солоному очному яблуку.

— Отакої, — сказала вона, моргаючи, — нема нічого-гісінько!

— Тепер друге око.

— Дурні ви, — почала вона, — там зовсім... — Аж тут помітила мої зібгані пучком щораз ближчі вуста й полагіднішала: — Окей.

Нахилившись до її теплого, задертого, рудувато-рожевого обличчя, похмурий Гумберт приклав вуста до її воружкої повіки. Вона усміхнулась і, сукнею зачепивши мене, швидко вийшла з кімнати. Мені здавалося, ніби моє серце калатає всюди одночасно. Ніколи в житті, навіть коли я пестив ту дівчинку на Рив'єрі, ніколи...

Ніч. Ніколи не зазнавав я таких мук. Мені б хотілося змалювати її обличчя, її рухи — а не можу, бо, коли вона поблизу, моя ж пристрасть до неї засліплює мене. Хай йому грець — не звик я до товариства німфеток! А коли заплющую очі, бачу тільки застиглу частину її образу, рекламний діапозитив, проблеск звабливої гладенької шкіри зі споду стегна, коли вона, сидючи й піднявши високо коліно під картатою спідничкою, зав'язує шнурок черевика. «Долорес Гейз, не муонтре па вуа жямб»¹, — каже її мати, гадаючи, ніби знає французьку.

Бувши *à mes heures*² поетом, я присвятив мадригал чорним, мов сажа, віям її блідо-сірих, позбавлених усякого виразу очей, і п'яти асиметричним цяточкам ластовиння на її кирпатовому носикові, й білястому пушкові на її брунатних

¹ «...не показуйте ноги» (ілюстрація поганої французької вимови). — *Перекл.*

² Свого часу (*фр.*). — *Перекл.*

кінцівках, але роздер його й не могу тепер пригадати. Тільки найбанальнішими словами (повертаємося тут до щоденника) пощастило б мені змалювати риси моєї Ло; я міг би сказати, наприклад, що коси в неї темно-русі, а уста червоні, мов облизаний барбарисовий льодяник, причому нижня губка чарівливо припухла, — ох, чом я не дама-письменниця, перед якою вона позувала б, гола під світлом яскравим! Таж я лише Гумберт Гумберт, довгов'язий, кощавий, з шерстю на грудях, з густими чорними бровами, дивним акцентом і цілою помийною ямою, повною гнильних страховиськ, під прикриттям повільної хлопчачої усмішки. Та й вона аж ніяк не схожа на тендітну дівчинку з дамського роману. Мене доводить до божевілля двоїста природа моєї німфетки — кожної, мабуть, німфетки: поєднання в Лоліті ніжної мрійливої дитячості і якоїсь моторошної вульгарності, властивої кирпатій миловидності журнальних малюнків; на гадку одразу спадають каламутно-рожеві неповнолітні покоївки в нашій Європі (від яких відгонить подрібненою ромашкою й потом) і ті молодесенькі блудниці, яких перодягають дітьми в провінційних будинках розпусти. А на додачу — на додачу мені вчувається незбагненна непорочна ніжність, що проступає крізь мускус і мерзоту, крізь сморід і смерть. Боже мій, Боже мій... І нарешті — і це найдивовижніше — вона, ця Лоліта, моя Лоліта, так уособила давню мрію автора, що понад усе й незважаючи ні на що існує тільки — Лоліта.

Середа. «Ану примусьте маму повести нас (нас!) завтра на Вічкове озеро». Ось дослівно фраза, яку моя дванадцятирічна пасія проказала палким шепотом, зіткнувшись зі мною в сніях: я виходив, а вона забігала. Відображення пообіднього сонця тремтіло сліпучо-білим алмазом в оправі з незліченних райдужних голок на круглій спині запаркованого автомобіля. Від листу пишного в'яза на дощату стіну будинку падали м'які, переливчасті тіні. Дві тополі спинались і похитувалися. Вухом розрізняло безформні звуки далекого вуличного гамору. Чийсь дитячий голос гукав: «Нансі! Нансі!» У будинку Лоліта поставила свою улюблену платівку «Крихітка Кармен», яку я завжди називав «Гріхітка

Кармен», від чого вона форкала, вдавано глузуючи з моєї вдаваної дотепності.

Четвер. Учора ввечері ми сиділи на відкритій веранді: Гейзиха, Лоліта і я. Гуснули теплі сутінки, переходячи у сповнену насолоди ніч. Стара дурепа шойно закінчила докладно переповідати зміст кінокартини, яку вона й Ло бачили півроку тому. Боксер, що вже надто пустився берега, нарешті знайомиться з добрим священиком (що й сам колись, за буйної молодості, був боксером і досі міг кулаком повалити грішника). Ми сиділи на подушках, покладених на підлогу; Ло була між мадам і мною (сама вместилася — звіренятко моє). Я й собі заходився кумедно переказувати свої арктичні пригоди. Муза вигадки подала мені гвинтівку, і я вистрелив у білого ведмедя, що сів і зойкнув. Тим часом я гостро відчував близькість Ло і, розмовляючи та жестикулюючи в милосердній пільмі, користався з тих невидних жестів, щоб торкнутися то її руки, то плеча, то ляльки-балерини з шерсті та газу, яку вона термосила і знай садовила мені на коліна; і нарешті, коли я повністю оплутав свою розпашілу від жару ясочку тією мережею безтілесних пестошів, я посмів погладити її ногу, агрусові волосинки вздовж гомілки, і сміявся з власних жартів, і трепетав, і приховував трепет, і разів зо два відчув побіжно вустами тепло її близьких кучерів, тикаючись до неї з кумедними репліками вбік у блискавичних дужках і пестячи її іграшку. Ло теж не могла всидіти спокійно, тож урешті мати гостро наказала їй не крутитись, а її ляльку раптом жбурнула в пільму, а я й далі зі сміхом та реготом звертався до Гейзихи через ноги Ло, і моя рука повзла вгору худенькою спиною німфетки, намацуючи її шкіру крізь тканину хлоп'ячої сорочки.

Але я знав, що надії немає. Мене млоїло від пожадання, я страждав від затісного одягу й навіть зрадив, коли спокійний голос матері оголосив у пільмі:

— А тепер ми вважаємо, що Ло пора спати.

— А я вважаю, що ви свинюки, — відрубала Ло.

— Гаразд, значить, завтра не буде пікніка, — мовила Гейзиха.

— Ми живемо у вільній країні, — сказала Ло.

Коли сердита Ло, видавши так зване вітання з Бронксу (опуклий звук нудотної огиди), пішла, я за інерцією й далі сидів на веранді, тим часом як Гейзиха викурювала десяту за вечір цигарку й нарікала на Ло.

Ло, бачите, засвідчила свою лиху вдачу ще тоді, як мала всього один рік, і часом з ліжка кидала іграшки через бічну сітку так, щоб бідолашній матері цієї паскудної дитини доводилося підбирати їх! А тепер, у дванадцять років, це просто бич Божий, за словами Гейзихи. Єдине, про що мріє Ло, — це дригати під джазову музику або гарцювати в спортивних процесіях, високо піднімаючи коліна й жонглюючи паличкою. Оцінки в неї погані, але на новому місці вона все-таки краще пристосувалася до шкільного життя, ніж у Піскі (Піскі було їхнім рідним містом у середній частині США, а рамздельський будинок раніше належав небіжчиці свекрусі; до Рамздела вони переїхали років два тому).

— Чому Ло була нещасна в тій першій школі?

— Ох, — відповіла вдова, — кому ж знати, як не мені? Я, бідолашна, сама пройшла через те в дитинстві: жахливі ті хлопчиська, що викручують тобі руки, навмисне налітають на тебе зі стосом книжок, смикають за коси, боляче щипають за груди, намагаються задерти тобі спідницю. Звичайно, вередливість — супутня обставина нормального розвитку, але Ло переходить усякі межі. Вона понура і справжня крутіяка. Поводиться зухвало й виключно. Днями Віола, італієчка в її класі, скаржилася, що Лола кольнула її в зад пером-самопискою. Знаєте, — сказала Гейзиха, — чого б мені хотілося? Якби ви, *monsieur*¹, випадково ще були тут восени, я б вас попросила допомогти їй готувати уроки, мені здається, ви знаєте буквально все — географію, математику, французьку мову.

— Усе, усе, — відповів *monsieur*.

— Ага, — підхопила Гейзиха, — значить, ви ще будете тут?

Я ладен був крикнути, що лишився б навіки, якби міг сподіватися попестити інколи обіцяну ученицю. Але я не

¹ Пане (фр.). — Перекл.

довіряв Гейзисі. Тому я тільки мугикнув, потягнувся й, не бажаючи далі дослухатися до її докладності (*le mot juste*)¹, невдовзі пішов до себе в кімнату. Але вдовиця, мабуть, не вважала, що день закінчився. Я спочивав на холодному ложі, тулячи до обличчя долоню із запашною тінню Лоліти, як раптом почув, що моя невгамовна господиня підкрадається до дверей і шепоче крізь них: «Я тільки хочу знати, чи закінчили ви “Погляд і подих?”» (ілюстрований журнал, позичений мені кілька днів тому). З доньчиної кімнати почувся крик Ло: журнал був у неї. Хай йому біс — не дім, а бібліотека з книжками напрокат.

П'ятниця. Цікаво, що сказав би статечний директор університетського видавництва, де виходить мій підручник, якби я в ньому подав слова Ронсара про «маленьку багряну щілину» або рядки Ремі Белло: «Той пагорб невисокий, ніжним мохом опушений, з ризкою червені посередині» й т. ін. Боюся, знову захворію на нервовий розлад, якщо лишуся жити в цьому домі, під постійним тиском нестерпної спокуси, коло своєї ясочки — моєї і Едгарової: «мого життя, моєї нареченої». Чи матінка-природа вже втаємничила її в таїну менархії? Відчуття надутості. Прокляття, як називають це ірландки... Метафорично: «падіння з покрівлі» або «гостює бабуся». «Пані Матка (цитую з журналу для дівчаток) починає будувати товсту м'яку оболонку — стане в пригоді, якщо всередину ляже дитинка». Крихітний божевільний у своїй повстю оббитій палаті для буйних.

Між іншим: якщо коли-небудь я справді скою вбивство, — відзначте це «якщо», — порив був би потрібний набагато сильніший за той, який я відчув щодо Валерії. Зверніть пильну увагу, що тоді я діяв досить безглуздо. Коли вам закортить — якщо закортить — смажити мене на електричному стільці, майте, будь ласка, на увазі, що тільки напад божевілья міг наділити мене тією примітивною енергією, без якої годі перетворитись на звіра (можливо, цей увесь уступ підправлений у порівнянні зі щоденником). Інколи я уві сні кою замах на вбивство. Але знаєте, що трапляється? Тримаю, наприклад, пістолет. Цілюся,

¹ Ось слухне слово (*фр.*). — *Перекл.*

наприклад, у спокійного ворога, що з безсторонньою цікавістю приглядається до моїх дій. Атож, я як слід натискаю на гашетку, але кулі одна за одною мляво викочуються на підлогу з дурнуватої цівки. У цих своїх сновидіннях я маю тільки одне бажання: приховати невдачу від ворога, що, проте, поволі починає сердитись.

Сьогодні за обідом стара єхидна, скоса блиснувши косим, по-материнському насмішкуватим поглядом на Ло (я щойно скінчив змальовувати жартівливим тоном гарненькі вусики щіточкою, які майже вирішив відпустити), проказала:

— Краще не треба, інакше в когось геть запаморочиться голівка.

Ло негайно відсунула свою тарілку з вареною рибою, мало не перекинувши при цьому склянку молока, й метнулася з їдальні.

— Ви б не дуже нудились, — тягнула далі Гейзи-ха, — поїхавши з нами завтра на озеро купатись, якщо Ло вибачиться за свою витівку?

Трохи згодом до мене в кімнату долинуло глухе бахкання дверей та інші звуки, які піднімалися з далеких надр, що аж здригалися від лютої суперечки суперниць.

Вона не вибачилася. Поїздку скасували. А втіха могла бути неабияка.

Субота. Ось уже кілька днів, як я, працюючи в себе, не причиняю дверей, але тільки сьогодні ці хитрощі дали результат. Кривляючись, шльопаючи й човгаючи туфлями (з метою приховати збентеженість, що ось, завітала до мене некликана), Ло увійшла і, покрутившись отам і там, стала розглядати страхітливі кривульки, якими я закаляв аркуш паперу. О ні, то був не плід натхненної паузи есеїста між двома абзацами, а огидний тайнопис (зрозуміти який вона не могла) моєї фатальної хіті. Її русі локони схилилися над моїм столом, і Гумберт Гугнявий обняв її однією рукою — жалюгідне наслідування кривної спорідненості. Тримаючи аркуш і далі вивчаючи його трохи підсліпуватими очима, моя наївна маленька гостя повільно наполовину сіла мені на коліно. Її чарівний профіль, напіврозтулені уста, теплі

коси були десь за кілька сантиметрів від мого вишкіреного ікла, і крізь грубувату тканину хлоп'ячого одягу я відчував жар її тіла. Раптом я виразно збагнув, що можу поцілувати її в шию або в кутик рота з повною безкарністю, — збагнув, що вона мені це дозволить і навіть прикриє очі за всіма правилами Голлівуду. Це не менш просто, ніж подвійна порція вершкового морозива з гарячим шоколадним соусом. Не можу пояснити моєму вченому читачеві (чії брови, напевне, так полізли вгору, що вже доїхали до потилиці через усю лисину), як я збагнув; можливо, звірячим чуттям уловив легесеньку зміну ритму її дихання, бо тепер вона вже не так розглядала мою мазанину, — ох, моя прозора німфетка! — як чекала з тихою цікавістю, щоб сталося саме те, чого до смерті кортіло звабливому квартирантові. Пожадливе до кіножурналів, це дитя нашої доби, яке добре тямить у знятих близьким планом млосних, уповільнених кадрах, мабуть, не побачило б нічого дивного в тому, що дорослий товариш, ставний красень... Пізно! Весь дім аж загудів від голосу балакучої Луїзи, вона доповідала місіс Гейз, що тільки-но повернулася, про якусь мертву тварину, яку вона й Томсон (сусідський шофер) знайшли в підвалі, — і, звичайно, моя Лолітонька не могла прогавити такого цікавого випадку.

Неділя. Вона мінлива, вередлива, незграбна, сповнена терпкої грації жвавого підлітка. Вона нестерпно приваблива від голови до ніг (віддаю всю Нову Англію за перо популярної романістки!) — починаючи з готового банта і шпильок у косах та закінчуючи невеличким рубцем на нижній частині стрункої литки (куди її копнув роликівим ковзаном хлопчисько в Піскі), лише трохи вище від білої вовняної шкарпетки. Вона щойно пішла з матусею до Гамільтонів — святкувати день народження подруги абощо. Ситцева сукня в клітинку з широким подолом. Груденятка, здається, вже добре оформились. Як ти квапишся, моя ластівко!

Понеділок. Дощовий ранок. «*Ces matins gris si doux!..*»¹

¹ «Ці сіренькі, лагідні ранки!..» (Фр.)

На мені біла піжама з бордовим візерунком на спині. Я схожий на одного з тих роздутих павуків перлистої барви, яких бачиш у старих садках. Сидить у центрі блискучого павутиння й потихеньку смикає ту чи ту нитку. А моя мережа обплела весь будинок, сам я сиджу у фотелі, мов хитрий чаклун, і дослухаюся. Де Ло? У себе? Тихенько смикаю шовкову нитку. Ні, вийшла звідти; щойно я чув, як уривчасто клацнув, повернувшись, рулон туалетного паперу, але закинута моїми зусиллями слухове волоконець не простежило кроків із ванної назад до її кімнати. Може, вона ще чистить зуби (єдина гігієнічна дія, яку Лоліта виконує зі справжньою ревністю)? Ні. Двері ванної щойно хряпнули, отже, треба мацати далі в будинку в пошуках дивовижної здобичі. Ану, пушу шовкову нитку на нижній поверх. Так я пересвідчуюся, що її немає на кухні, що вона, наприклад, не зачиняє з гуркотом дверцят холодильника, не сичить на ненависну матір (що, мабуть, насолоджується третьою від ранку вуркотливою, стримано-веселою розмовою по телефону). Що ж, мацаймо і сподіваймося далі. Мов промінь, сягаю у вітальню і з'ясовую, що радіо мовчить (тоді як матуся й далі розмовляє з місіс Чатфілд або місіс Гамільтон, дуже приглушено, усміхаючись, шаріючись, прикриваючи трубку долонею вільної руки, заперечуючи й натякаючи, мовляв, не зовсім заперечує дотепні чутки про квартиранта, ох, припиніть, і це все нашіптує з такою задушевністю, якої вона, ця обрахована дама, ніколи не припускається у звичайній розмові). Отже, моєї німфетки просто немає вдома. Випурхнула! Райдужне мереживо обернулося сірим, блаґеньким павутинням, дім порожній, дім мертвий. Раптом — крізь прочинені двері нижній усміх Лоліти: «Не кажіть мамі, але я з'їла весь ваш бекон». Та коли я вискакую на майданчик, її вже немає. Лоліто, де ти? Таця з моєю ранковою кавою, дбайливо поставлена рукою господині, жде, щоб я поніс її від порога в постіль, і дивиться на мене, беззубо ошкірившись. Лоло! Лоліто!

Вівторок. Знову хмари перешкодили пікнікові на — не-досяжному — озері. Чи, може, це підступи невблаганної

долі? Учора я міряв перед дзеркалом нові купальні трусики.

Серєда. Сьогодні Гейзиха, в *tailleur*'і, в черевиках на низьких підборах, оголосила, що їде до міста купити подарунки для товаришки подруги, й запропонувала мені приєднатися, бо я, мовляв, напрочуд розуміюся на тканинах і парфумах.

— Оберіть вашу улюблену спокусу, — промуркотіла вона.

Як міг ухилитися Гумберт, будши господарем парфумерної фірми? Вона загнала мене в глухий кут — між переднім ганком і автомобілем.

— Покваптеся! — гукнула вона, коли я став надміру ретельно складати своє велике тіло, щоб залізти в машину (й далі відчайдушно міркуючи, як урятуватись). Вона вже завела двигун і словами, які личать дамі, заходилася клясти ваговоз, що задкував і розвертався, шойно привізши лежачій старій навпроти новісіньке крісло на колесах, аж тут із вікна вітальні залунав пронизливий голосочок моєї Лоліти:

— Гей, ви! Куди ви? Я теж їду! Почекайте мене!

— Не слухайте! — верескнула Гейзиха, але ненароком зупинила двигун. Тим часом, на лихо моїй прекрасній автодамі, Ло вже смикала ручку дверцят, щоб залізти з мого боку. — Це неподобство, — почала Гейзиха, але Ло вже упхалася, аж тремтячи від насолоди.

— Посуньте свій зад! — озвалась вона до мене.

— Ло! — гаркнула Гейзиха, зиркнувши на мене з надією, що прожену грубіянку.

— Ло-торохло, — сказала Ло (не вперше), сіпнувшись, як і я, назад, бо автомобіль рушив уперед.

— Абсолютно неприпущенно, — обурювалася Гейзиха, люто перемикаючись на другу швидкість, — щоб дівчинка так роззявляла рота. Й була така набридуща. Таж вона добре знає, що зайва. І до того ж потребує ванни.

Щиколотками пальців моя права рука прилягала до синіх ковбойських штанів дівчинки. Вона була боса, нігті на ногах зберігали сліди вишневого лаку, а поперек одного

з них, на великому пальці, бігла смужка пластиру. Боже мій, чого б я не дав, щоб тут, негайно, притулитись вустами до цих тонкокостих, довгопалих, мавпячих ніг! Раптом її рука ковзнула в мою, і потай від нашої дуеньї я всю дорогу до крамниці тримав і гладив, і стискав цю гарячу лапку. Крила носа в нашої марленовидої шоферші блищали, втративши чи спаливши свою порцію пудри, і вона, не замовкаючи, читала вишуканий монолог із приводу міського руху, і в профіль усміхалася, і в профіль відкопилювала губи, і в профіль стригла фарбованими віями, а я молився, — на жаль, марно, — щоб ми ніколи не доїхали.

Більше мені нема чого додати, крім того, що, по-перше, зібравшись додому, велика Гейзиха наказала малій сісти ззаду, а по-друге, що вона вирішила лишити парфум, який вибрав я, для мочок власних витончених вух.

Четвер. За тропічний початок місяця ми розплачуємося тепер бурею і градом. В одному з томів «Енциклопедії для юнацтва» я знайшов карту Сполучених Штатів і аркуш тонкого паперу з початим дитячою рукою обрисом тієї карти, а на зворотному боці, навпроти незакінчених контурів Флориди, виявилася мімеографічна копія списку учнів Лолітиноного класу в Рамздельській гімназії. Цей ліричний твір я вже знаю напам'ять.

Анджел Грація
Аустін Флойд
Байрон Маргарита
Біель Джек
Біель Мері
Бук Деніел
Вільямс Ральф
Віндмюллер Луїза
Гамільтон Роза
Гейз Долорес
Глейв Мабель
Грац Розаліна
Грін Лусінда
Гудейл Дональд
Дункан Волтер

Камел Аліса
Кармін Роза
Кауан Джон
Кауан Маріон
Кларк Гордон
Мак-Крістл Вівіан
Мак-Ку Вірджинія
Мак-Фатум Обрей
Міранда Антоній
Міранда Віола
Найт Кеннет
Розато Еміль
Скотт Дональд
Сміт Гезел
Тальбот Едвін
Тальбот Едгар
Уен Лулл
Фальтер Тед
Фантазія Стелла
Флейшман Мойсей
Фокс Джордж
Чатфілд Філіс
Шерва Олег
Шерідан Агнеса
Шленкер Лена

Поема, справжнісінька поема! Так дивно й солодко було знайти цю «Гейз Долорес» (її!) в живій альтанці імен, під почесним караулом Рози і Розаліни, що стоїть, мов казкова царівна, між двох фрейлін! Намагаюся проаналізувати лоскіт захвату, який я відчув у становому хребті, побачивши те ім'я серед інших імен. Що тут хвилює мене — до сліз (гарячих, опалових, густих сліз, що їх ллють поети і коханці), — що саме? Ніжна анонімність під чорним мереживом мантильї («Долорес»)? Абстрактність перестановки ім'я і прізвища, що нагадує чимсь пару довгих чорних рукавичок або маску? Чи не в цьому слові «маска» й криється розгадка? Чи завжди є насолода в мереживній таємниці, в струменях вуалі, крізь яку очі, знайомі тільки тобі, об-

ранцеві, мимохідь усміхаються тобі одному? А крім того, я можу так виразно уявити собі решту того барвистого класу навколо моєї димчасто-рожевої, долорожевої голубки. Бачу Грацію Анджел і її стиглі прищики; Джинні Мак-Ку та її відсталу ногу; Кларка, виснаженого онанізмом; Дункана, смердючого блазня; Агнесу з обгризеними нігтями; Віолу з вугруватим обличчям і тугим бюстом; гарненьку Розаліну; чорняву Розу, чарівну Стеллу, яка дає себе чіпати чужим чоловікам; Вільямса, забіяку і злодія; Флейшмана, якому співчуваю, як і кожному ізгоеві. А ось серед них — вона, загублена в їхній юрбі, смокче олівчик; її ненавидять наставниці та їдять очима, дивлячись на коси та шию, всі хлопчиська, — її, мою Лоліту.

П'ятниця. Мрію про якусь жахливу катастрофу. Про землетрус. Про грандіозний вибух. Її матір неохайно, але миттю й остаточно вилучено разом із рештою людей на багато миль довкола. Лоліта заходиться плачем у моїх обіймах. Визволений, я заволодів нею серед руїн. Її подив. Мої пояснення. Наочні приклади в супроводі тваринних звуків. Це все нікчемні, дурнуваті вигадки. Якби Гумберт був не боягуз, він натішився б нею наймерзненнішим способом (скориставшись її відвідинами — наприклад учора, коли вона знову була в мене й показувала свої малюнки — взірці шкільного мистецтва). Гумберт Сміливий запропонував би їй хабара без жодного ризику. А чоловік простіший — і практичніший — розважливо задовольнився б комерційними ерзацами, але для цього треба знати, куди звернутись, а я не знаю. Незважаючи на свою мужню зовнішність, я страшенний боягуз. Мою романтичну душу аж тіпає від лихої пропасниці на саму думку, що можна вскочити в огидну, жахливу халепу. Мені спадають на гадку безсоромні морські страховиська, що кричали «*Mais allez-y, allez-y!*»¹, Аннабелла, що підстрибує на одній ніжці, натягуючи трусики, і я, що в нудотній люті намагаюся затулити її.

Той самий день, але пізніше, набагато пізніше. Я запалив світло — хотілося записати сон. Походження його

¹ «Давай, давай!» (Фр.)

мені зрозуміле. За обідом Гейзиха зволила оголосити, мовляв, метеорологічне бюро обіцяє сонце наприкінці тижня, тож ми поїдемо на озеро в неділю після церкви. Лежачи в ліжку й перед сном розпалюючи себе мріями, я обдумував остаточний план, як найкраще використати майбутній пікнік. Я цілком усвідомлював, що матінка Гейз ненавидить мою ясочку за її захоплення мною. Я надумав так провести день на озері, щоб догодити й матінці. Ви-рішив, що розмовлятиму тільки з нею, але сприятливої миті скажу, що лишив годинничок або чорні окуляри ген у тому гайочку — й миттю зайду в чагарі зі своєю нім-феткою. Дійсність тоді затиралася, й похід по окуляри на Вічковому озері перетворювався в тиху маленьку оргію з напрочуд досвідченою, веселенькою і згідливою Лолітою, що поводитися так, як мій розум знав, що вона аж ніяк не могла б поводитися насправді. На світанку я ковтнув снодійну пігулку й побачив сон, що видавався не так продовженням, як пародією мого мрійництва. Я побачив із багатозначною виразністю озеро, на якому ще ніколи не був: його затягувала пелена смарагдової криги, в якій ескімос із віспуватим обличчям марно намагався пробити киркою ополонку, дарма що на кам'янистих берегах цвіли імпортні олеандри та мімози. Не сумніваюся, що доктор Б'янка Шварцман винагородила б мене цілою торбою австрійських шилінгів, якби я додав і цей лібідосон до її лібідосьє. На жаль, решта сновидіння була відверто еклек-тична. Гейзиха й Гейзонька їхали верхи навколо озера, і я їхав теж, старанно розчепірившись і підскакуючи, дарма що між ногами замість коня було тільки туге повітря — маленький недогляд, плід неухважності режисера сну.

Субота. Серце мені й досі калатає. Я й далі кручусь і тихенько скиглю, згадуючи свою незграбність.

Дивлюся ззаду. Смужка золотої шкіри між білою май-кою і білими трусиками. Перегнувшись через підвіконня, вона машинально обриває листя з простертої до вікна тополі, захопившись жвавою розмовою з хлопчиком, що розносить газети (здається, це Кеннет Найт) і зупинивсь унизу, щойно пустивши згорнутий «Рамздел Джорнел» гучним, точно розрахованим кидком на сходинку нашого

ганку. Я став підкрадатися до неї «скаліченою караморою», як кажуть пантомімісти. Мої кінцівки були вигнутими поверхнями, між якими — а не на яких — я повільно підповзав, користуючись якимсь нейтральним засобом пересування: підбитий павук Гумберт. Мені знадобилося бозна-скільки часу, щоб дістатися до неї. Я бачив її немов крізь звужуваний кінець підзорної труби й наближався до її тутого задка, мов паралітик із безкостими, виверненими кінцівками, зрушений страхітливою напругою волі. Нарешті я опинився якраз позаду неї, але тут у мене промайнула невдала думка: виявити начебто пустотливість і смикнути її за комір абощо, щоб приховати свою справжню гру, і вона коротко й верескливо сказала: «Відчепіться!» (несвітська брутальність!) — і, страхітливо ошкірившись, Гумберт Смиренний відступив, тоді як гидотне дівчисько й далі верещало, нахилившись над вулицею.

А тепер послушайте, що сталося потім. Поснідавши, я намагався читати, напівлежачи в низькому садовому фотелі. Раптом дві спритні долоні лягли мені на очі: це вона підкралася ззаду, немов повторивши, в порядку балетних сцен, мій ранковий маневр. Її пальці, намагаючись затулити сонце, просвічували карміном, і вона судомно реготала і шарпалась на всі боки, поки я, лежачи й далі, закидав руку то вбік, то назад. Я водив рукою по її швидких і немов реготливих ногах, книжка сповзла з мене, як санки, й місіс Гейз, гуляючи, підійшла й поблажливо мовила:

— А ви просто лясніть її як слід, якщо вона заважає вам у роздумах. Як я люблю цей сад, — казала Гейзиха далі без знаку оклику. — А це сонце — хіба не рай (знаку запитання теж немає).

І, зітхнувши з удаваним блаженством, нестерпна дама сіла на траву й задивилася на небо, зіпершись на розчепірені за спиною руки, і раптом старий сірий тенісний м'ячик скочив через неї, а з будинку почувся трохи бундючний голос Лоліти:

— *Pardonne, maman!* Я цілила не в тебе.

Звичайно, ні, моя розпашіла, шовковиста звабо!

¹ «Вибач, мамо» (фр.). — Перекл.

На цьому скінчилися записи в щоденнику.

З них випливає, що, попри всю вигадливість диявола, схема була щодня та сама: він починав з того, що спокушав мене, а потім перешкоджав мені, лишаючи мене з тупим болем у самому корені мого єства. Я знав достеменно, що я хочу зробити і як це зробити, не порушивши чистоти маленької дівчинки. Зрештою я вже мав невеличкий досвід за довгі роки життя зі своєю манією. Мені траплялося, накидаючи здалеку оком, володіти цяткованими світлотінню німфетками в публічних парках; траплялося з обачністю гидкого ласуна пропихатися в той найтісніший, найтепліший кінець міського автобуса, де повисала на ременях згряя школярк. Але тепер, упродовж майже трьох тижнів, перед усіма моїми жалюгідними хитрощами поставали перешкоди. Призвідцею тих перешкод звичайно була Гейзиха (що, нехай читач зверне увагу, радше боялася, щоб Лоліта не дістала насолоди від спілкування зі мною, ніж того, щоб я насолодився Лолітою). Несамовита пристрась, що розрослася в мені до цієї німфетки, — до першої в житті німфетки, до якої я, нарешті, міг дошкрябатися незграбними, затерпими, боязкими пазурами, — безперечно загнала б мене знову до санаторію, якби диявол не зметикував, що йому треба дати мені бодай невеличку втіху, якщо він хоче, щоб я й далі правив йому за ігрище.

Читач помітив ще й інше: цікавий міраж озера. Було б логічно з боку містера Мак-Фатума (як я хочу назвати свого диявола) приготувати мені невеличкий гостинець на обіцяному бережечку, в передбаченому сосняку. Насправді в задумі Гейзихи крився підступ: вона не попередила мене, що Розочка Гамільтон (гарнесенька смаглявка) теж поїде на пікнік і що німфетки шепотітимуться збоку, і гратимуться збоку, й розважатимуться геть окремо від нас, тим часом як *mistress*¹ Гейз та її красень-пожилець статечно розмовлятимуть у напівроздязненому вигляді поодаль від цікавих очей. Очі все-таки підглядали, а язики плескали.

¹ Господиня; коханка (англ.). — Перекл.

Що за химерна штука — життя! Ми прагнемо підняти проти себе якраз ті самі сили долі, що їх хотіли б уласкавити. Перед моїм приїздом моя господиня гадала покликати стару панну на ймення Фален (її мати колись служила в родині Гейзику куховаркою), щоб та оселилася з Лолітою і мною, тоді як сама господиня, конторниця за вдачею, знайшла б собі роботу у великому місті. Вона уявила собі весь устрій дуже виразно: приїздить згорблений, в окулярах, *Herr*¹ Гумберт зі своїми середньоевропейськими скринями й береться припадати порохом у хащах дому, затулившись стосом старих книжок; ніким не люблена непоказна донька перебуває під суворим наглядом міс Фален, що одного разу, 1944 року, вже мала Ло під своїм крилом шуліки (Ло згадувала те літо і здригалася від обурення), а місіс Гейз працює в елегантній фірмі. Але досить проста притичина перешкодила реалізації задуму: міс Фален зламала собі стегно в Савані, штат Джорджія, якраз того дня, коли я прибув до Рамздела.

13

Неділя, після вже описаної суботи, була не менш погідна, ніж провіщало метеорологічне бюро. Поставивши на стілець за дверима тацю з рештками мого раннього сніданку (моя добра господиня мала прибрати її, коли їй буде зручно), я в пошарпаних нічних капцях (єдиному, що в мене пошарпане) підкрався до балюстради сходового майданчика, прислухався і з'ясував таке.

Знову був скандал. Місіс Гамільтон повідомила телефоном, що в її доньки «температура». Місіс Гейз повідомила своїй доньці, що, отже, пікнік доведеться відкласти. Палка маленька Гейз повідомила великій холодній Гейз, що, коли так, вона не поїде з нею до церкви. Мати сказала: «Гаразд», і поїхала сама.

На сходовий майданчик я вийшов, тільки-но поголившись, із милом у вухах, і досі в білій піжамі з волошковим

¹ Пан (нім.). — *Перекл.*

(не бузковим) візерунком на спині. Я негайно стер мильне шумовиння, напахтив волосся на голові й під пахвами, одягнув фіалковий шовковий халат і, нервово мутикуючи собі під ніс, пішов вниз шукати Лоліту.

Хочу, щоб мої вчені читачі взяли участь у сцені, яку збираюся знову поставити; хочу, щоб вони розглянули кожну деталь і самі пересвідчились, якою обережністю, якою цнотою пронизаний цей увесь мускатно-солодкий епізод — якщо поставитися до нього з «безсторонньою симпатією», як висловився у приватній розмові зі мною мій адвокат. Отож почнімо. Переді мною — нелегке завдання.

Головна дійова особа: Гумберт Мурлика. Час дії: недільний ранок у червні. Місце: затоплена сонцем вітальня. Реквізит: стара смугаста тахта, ілюстровані журнали, грамофон, мексиканські дармовиси (небіжчик Гарольд Е. Гейз — царство небесне добрязі! — зачав мою душеньку в мить сіести, в кімнаті з блакитними стінами, під час весільної подорожі до Веракруса, і в усьому домі були тепер сувеніри, зокрема й Долорес). На ній того дня була гарненька ситцева сукня, яку я вже бачив колись, рожева, в темно-рожеву клітинку, з короткими рукавами, з широким подолом і тісним ліфом, а на завершення барвистої композиції вона яскраво нафарбувала губи і тримала в долоні чудове, банальне, едемськи-рум'яне яблуко. Тільки шкарпетки й капці були буденні. Її біла недільна сумка лежала кинута побіч грамофона.

Серце в мене загриміло, мов барабан, коли вона сіла на диван поряд зі мною (поділ повітряно надувся, опав) і стала гратися глянцевим плодом. Вона кидала його вгору, в сонячну куряву, й ловила, створюючи плескотливий, порожній, полірований звук.

Гумберт Гумберт перехопив яблуко.

— Віддайте! — благала вона, показуючи мармуристу рожевість долонь. Я повернув «золоте насіннячко». Вона його схопила і вкусила, й моє серце було як сніг під тонкою червоною шкірочкою, і з мавпячою спритністю, такою властивою цій американській німфетці, вона вихопила

в мене журнал, який я машинально розгорнув (шкода, що ніхто не зафіксував на кіноплівці цікавого візерунка, мережаного зв'язку наших одночасних або накладених один на одного рухів). Тримавши в одній руці скалічений плід, що анітрохи не заважав їй, Лоліта стала швидко й нестримно гортати журнал, шукаючи малюнок, який хотіла показати Гумбертові. Нарешті знайшла. Вдаючи цікавість, я так близько присунув до неї голову, що її коси торкнулися моєї скроні, а її гола рука мимохідь зачепила мені щоку, коли вона зап'ястком витерла уста. Через маревну каламуть, крізь яку я дивився на зображений у журналі знімок, я не одразу сприйняв його, тож її колінця нетерпляче потерлись одне об одне і вдарилися. Знімок проступив крізь туман: відомий художник-сюрреаліст навznak на пляжі, а поряд з ним, теж навznak, гіпсовий відбиток Венери Мілоської, наполовину присипаний піском. Напис проголошував: «Найкраща фотографія тижня». Я притьомом відібрав у неї мерзенний журнал. Наступної миті, вдаючи, ніби намагається знову схопити його, вона вся налягла на мене. Зловив її за худеньку кисть. Журнал скочив на підлогу, мов злякана курка. Лоліта викрутилася, відсахнулася і опинилася в кутку дивана праворуч від мене. А потім, нітрохи не бентежачись, зухвала дитина випростала ноги, поклавши їх мені на коліна.

До тієї миті я вже був у стані збудження, яке межувало з божевіллям, але я мав і хитрощі божевільні. Й далі сидючи на дивані, я за допомогою цілої низки найобережніших рухів дібрав спосіб підігнати свою замасковану хіть до її наївних ніг. Важко було відволікати увагу дівчинки, поки я примощувався як слід. Швидко мелючи язиком, відстаючи від власного віддиху, наздоганяючи його, вигадуючи раптовий зубний біль, щоб пояснити перерву в жебонінні, й ненастанно фіксуючи внутрішнім оком маніяка свою дальшу вогненну мету, я потай посилив те чарівне тертя, яке знищувало в ілюзорному, якщо не матеріальному, розумінні фізично неусувну, але психологічно дуже неміцну перешкоду (тканину піжами й полу халата) між тягарем двох засмаглих ніг, покладених поперек нижньої частини

мого тіла, і прихованою пухлиною пристрасті, яку сором і називати. Серед мого жебоніння мені випадково трапилося щось механічне, піддатливе повторенню: я почав декламувати, трохи перекручуючи, слова дурнуватої пісеньки, модної того року: «Ох, Кармен, Карменсітонько, згадай-но там... і гітари, і бари, і фари, тратам» — автоматична нісенітниця, відтворенням і перекрученням якої — тобто особливим чаром недорікуватості — я очаровував *свою* Кармен і всякчас боявся до смерті, що якесь стихійне лихо раптом перешкодить мені, раптом усуне з мене золотий тягар, на відчутті якого зосереджувалося все моє єство, і цей страх примушував мене попервах працювати надто квапливо, що не збігалося з розміреністю свідомої насолоди. Фанфари і фари, тарабари і бари мало-помалу переймала й вона, її голос підхоплював і виправляв перебріханий моїми вустами мотив. Вона була музикальна, налита яблучною солодкістю. Її ноги, простерті через моє живе лоно, трохи совались: я гладив їх. Отак і сиділа напівлежачи, вмовившись у правому від мене кутку дивана, школярка в коротеньких білих шкарпетках, і пожирала свій незабутній плід, співала крізь його сік, губила туфлю, чухала п'ятку в наполовину опущеній шкарпетці об паку старих журналів, накладених ліворуч від мене на дивані, й кожен її рух, кожен шерех і коливання допомагали мені приховувати й удосконалювати таємні дотикові взаємостосунки — між дивом і монстром, між моїм рвійним звіром і красою хиткого тіла в незайманій ситцевій сукенці.

Проворними пучками я відчував волосинки, легенько настовбурчені вздовж гомілок. Я губився в ядучій, але здоровій спекоті, що наче літнє марево повивала Долліньку Гейз. Ох, нехай вона й сидить отак, нехай сидить довіку... Ну ось, вона потяглася, жбурнувши качан згризеного яблука в камін, а її молодий тягар, безсоромні невинні стегна і кругленький задок, трохи підсунувся до мого напруженого, сповненого муки, зосередженого на прихованих зусиллях лона, і раптом мої чуття зазнали таємничої зміни. Я перейшов у площину буття, де ніщо не мало значення, крім настоянки щастя, що скипала всередині мого тіла. Те, що

почалося солодким розтягуванням мого заповітного коріння, стало гарячим свербежем, що *тепер* досяг стану цілковитої надійності, впевненості й безпеки — стану, відсутнього в будь-яких інших сферах життя. Утворена глибока, пекуча насолода вже була на шляху до остаточної судоми, тож можна було уповільнити ходу й подовжити блаженство. Реальність Лоліти була успішно скасована. Уявлюване сонце пульсувало в підставних тополях. Ми з нею були на самоті, наче в дивній вигадці. Я дивився на неї, рожеву, в золотавій куряві, на дівчинку, що існувала тільки за млою підвладного мені щастя, не відчувала його й була чужа йому, й сонце мінилося в неї на вустах, що, мабуть, і далі складали слова про «карму Кармен», уже далекі від моєї свідомості. Тепер готове вже все. Нерви насолоди оголені. Корпускули Крауза вступали у фазу шаленства. Досить щонайменшого натиску — і гряне райська буря. Я був уже не Гумберт Густопсовий, сумноокий дог, що не здох, верхи на чоботі, який зараз відіпхне його. Я був вище від сміховинних нещасть, піднявся над досяжністю кари. У своєму саморобному сералі я був могутній, сяйливий турок, що навмисне, нескучо, з ясним усвідомленням свободи відкладає мить, коли йому заманеться остаточно заволодіти своєю наймолодшою, найтендітнішою рабинєю. Нависаючи над краєм тієї ласої безодні (вкрай витончений стан фізіологічної рівноваги, який можна було б порівняти з деякими технічними засобами в літературі й музиці), я все повторював за Лолітою випадкові, безглузді слова: «Кармен, карма, кармін, камін, аміні», мов людина, що розмовляє та сміється уві сні, а тим часом моя щаслива рука кралася вгору по її сонячній нозі до межі дозволеного тінню пристойності. Напередодні вона з розмаху наскочила на чималенький буфет, що стояв у передпокої, і я тепер казав, задихаючись: «Диви, диви, що ти наробила, ой, диви!» — бо, присягаюсь, виднів жовтуватий синець на її чудовому німфетчиному стегні, яке моя волохата лапа масувала й повільно охоплювала, а оскільки її панталончики були геть зародкові, ніщо, здавалося, не могло перешкодити моему м'язистому великому пальцеві дістатися до гарячої западинки її паху, — як-от, буває,

лоскочеш і пестиш сміхотливу дитину, — отак і тільки так, і у відповідь з несподівано верескливою ноткою в голосі вона скрикнула: «Ет, це пусте!» — і закорчилась, зазвивалася, й закинула голову, і прикусила вологий полиск нижньої губи, наполовину відвернувшись від мене, і мої вуста, панове присяжні, зі стогоном майже торкнулися її голої шиї, поки я розчавлював об її ліву сідницю останній тремт найдовшого блаженства, яке коли-небудь відчувала істота людська чи диявольська.

Одразу після цього (немов ми доти боролись, а тепер мої стиски ослабли) вона скотилася з тахти і скочила на ноги, — власне, на одну ногу, — щоб схопити трубку оглушливо гучного телефону, що, може, дзвонив уже цілу вічність, поки вуха мої нічого не чули. Вона стояла і кліпала повіками, розшарівшись, із розтріпаними кучериками, а її очі ковзали по мені так само, як і по меблях, і, поки вона слухала й розмовляла (з матір'ю, що наказувала з'явитися до Чатфілдів, які їх обох запросили на обід, — причому ані Ло, ані Гум ще не знали, що задумала та нестерпна й невгавуща жіночка), знай постукувала по краю телефонного столика туплею, яку тримала в руці. Слава тобі Господи, дівчинка нічого не помітила.

Витягши барвисту шовкову хустинку, на якій її погляд, блукаючи, на мить зупинився, я витер спітніле чоло і, купаючись у блаженстві спасіння від мук, поправив свої царствені ризи. Вона й далі розмовляла по телефону, торгуючись із матір'ю (Карменсітонька хотіла, щоб та по неї приїхала), а я, наспівуючи щораз гучніше, злетів сходами нагору і став наповнювати ванну бурхливим потоком паркої води.

Тут я дозволю собі подати водночас і слова згаданої вище модної пісеньки, або принаймні те, що мені запам'яталось, я, здається, ніколи не знав її по-справжньому. Так-от:

О, Кармен, Карменсітонько, згадай-но там
Таратам-туратунні струмені фонтана,
І гітари, і бари, і фари, тратам,
І всі твої зради, гітано!

І там місто в вогнях, де з тобою бродив,
І останню сварку тарам-таратаю,
І ту кулю, якою я тебе вбив,
Кольт, який — тратори — я тримаю...

(Вихопив, мабуть, невеличкий кольт і всадив кулю кралі в чоло).

14

Я поснідав у місті — давно не був такий голодний. Коли повернувся, дім був ще безлолітний. Я провів день у мріях, у задумах, у блаженному засвоєнні свого вранішнього переживання.

Я пишався собою: викрав мед оргазму, не розбестивши неповнолітньої. Ніякої тобі втрати. Штукар налив молока, патоки, шумливого шампанського в нову біленьку сумку молоденької панни — один, два, три і сумка непошкоджена. Атож, я з величезною вигадливістю підніс свою мерзенну, жагучу мрію, і все-таки і Лоліта ціла, і сам я цілий. Істота, якою я так несамовито упивався, була не нею, а моїм створінням, іншою, уявною Лолітою — можливо, справжнішою за справжню, такою, що охоплює та містить її в собі, пливе між мною і нею й позбавлена волі та самоусвідомлення — і навіть усякого власного життя...

Дівчинка нічого не відчула. Я нічого не заподіяв їй. І ніщо не могло мені завадити повторити дію, яка зачепила її не більше, ніж якби вона була фотографічним зображенням, що миготить на екрані, а я — смиренним горбанем, що мастурбує в п'їтмі. День поволі минав, мовчазний і стиглий, а високі, наліті соком дерева, здавалося, були втаємничені.

Бажання знову притертися до неї починало ще дужче, ніж давніше, катувати мене. «Нехай вона швидко повернеться, — благов я подумки, звертаючись до позиченого Бога, — і нехай, поки матуся на кухні, повториться сцена таhti, — будь ласка! — я так мерзенно обожнюю її».

Ні, «мерзенно» — не те слово. Радість, пробуджена в мені передчуттям повторних насолод, була не мерзенна,

а жалюгідна. Жалюгідна, бо, незважаючи на невситимий шал чуттєвого потягу, я мав намір із найширшою ревністю та обачністю зберегти чистоту тієї дванадцятирічної дитини.

А тепер помилуйтеся винагородою, яка дісталася мені за страждання. Лоліта не вернулася з матір'ю — пішла з Чатфілдами в кіно. Обідній стіл виявився накритим на двох, з особливою вишуканістю: горіли настільні свічки (ти ба яка чудасія). У цій манірній аурі Гейзиха легенько, немов торкаючись клавіш, чіпала срібло обабіч тарілки і усміхалася тій пустій посудині (дотримуючись дієти), й питала, чи подобається мені салат (приготований за рецептом, вичитаним з дамського журналу). Хотіла ще знати, чи подобається мені холодна яловичина. Казала, що день провела пречудово. Прекрасна людина — ця *mistress* Чатфілд. Філіда (її донька) їде завтра до літнього табору для дівчаток. На три тижні. А Лоліту вирішено відправити туди найближчого четверга. Замість чекати до липня, як планували спершу. І буде там довше за Філіду. Аж до початку шкільного навчання. Гарненька перспектива, бідолашне моє серце!

Ох, як це мене приголомшило! Адже це означало, що мою ясочку в мене віднімають саме тоді, коли я потай зробив її своєю. Пояснюючи похмурий настрій, що опанував мене, мені довелось посилатися на той самий зубний біль, який я симулював ще вранці. Зуб, мабуть, був кутній, величезний, із гнояком завбільшки в компотну вишню.

— У нас тут у місті, — сказала Гейзиха, — є чудовий дантист. А саме: наш сусіда, доктор Куїлті, родич відомого драматурга. Ви гадаєте, мине? Ну, як хочете. Восени їй почеплять на передні зуби «ланцюжка», як казала моя мати. Може, це приборкає нашу Лолітоньку. Боюся, вона вам страшенно заважала ці дні. І я передбачаю два-три досить бурхливі дні, доки вона від'їде. Спершу вона категорично відмовилася їхати, і, зізнаюсь, я лишила її в Чатфілді, бо боюся опинитися з нею віч-на-віч, поки вона в такому настрої. Кіно, можливо, втихомирить її. Філіда — чудова дівчинка, і Лоліті немає жодної причини не любити її.

Щира правда, месє, я всією душею співчуваю вашому зубному болеві. Було б набагато розумніше дозволити мені зателефонувати Айворові Куїлті завтра вранці, якщо й далі болітиме. І, знаєте, як на мене, літній табір набагато корисніший для дівчинки, річ, набагато розважливіша, як кажу я завжди, ніж бити байдики на приміському газоні, красти в матері губний олівець, заважати сором'язливому джентльменові працювати та ще й влаштовувати сцени з усякого нікчемного приводу.

— А ви твердо впевнені, — промовив я нарешті (придумавши слабеньке, жалюгідно слабеньке заперечення), — що вона не буде там нещасна?

— Нехай тільки спробує бути нещасною. А втім, життя там аж ніяк не складається з суцільних розваг. Табором керує Шерлі Голмс, — чули, напевне, — написала книжку, називається «Школярки коло багаття». Табірне життя допоможе Долорес Гейз розвинути у багатьох аспектах: в аспекті здоров'я, характеру, освіти, а надто в аспекті усвідомлення відповідальності перед іншими людьми. Хочете, візьмемо ці свічки й підемо на веранду? Чи вам краще лягти в ліжечко й випити чогось, щоб полегшало?

Випити чогось, щоб полегшало...

15

Наступного дня вони поїхали в місто купувати речі, потрібні для табірної літа. Всяка обновка немов чарами діяла на Ло. За обідом вона, здавалося, повернулася до своєї звичайної глузливої норми. Пообідавши, одразу пішла до себе — зануритись у комікси, куплені для дощових днів у «Кульбабці», або «Ку», як скорочено називали табір; вона так ретельно переглянула їх до від'їзду, що потім не взяла з собою.

Я теж подався у своє лігво й сів писати листи. Мій план тепер був поїхати до моря, а потім, ще до початку навчального року, відновити своє перебування в домі Гейзів, бо я вже знав, що не можу жити без тієї дівчинки.

У вівторок вони знову ходили на закупи, а мені доручили підійти до телефону, якщо за їх відсутності зателефонує начальниця табору. Вона і справді подзвонила, й за кілька тижнів ми з нею мали нагоду згадати нашу приємну розмову. Цього вівторка Ло обідала в себе в кімнаті. Знову посварившись із матір'ю, вона з годину проридала і тепер, як не раз і давніше, не хотіла постати переді мною із заплаканими очима: внаслідок надто ніжного кольору обличчя її риси після бурхливих сліз розпливалися, припухали — і ставали хворобливо спокусливі. Її хибне уявлення про мої естетичні вподобання вкрай засмучувало мене, бо я просто обожаю цей відтінок боттічеллієвої рожевості, цю яскраву кайму вздовж запалених вуст, мокрі вії, що позлипалися; крім того, її сором'язлива примха позбавляла мене, звичайно, багатьох можливостей, замаскованих облудною подобою втішання...

Одначе ситуація була не така проста, як я гадав. Коли ввечері мадам Гейз і я сиділи в п'їтьмі на веранді (нечемавітер загасив її полум'яні свічки), вона, невесело усміхнувшись, мовила:

— Зізнаюсь, я сказала Лоліті, що її улюблений Гумберт цілком схвалює табірний проект, і тому їй заманулося вчинити справжній скандал, бо ми з вами, мовляв, прагнемо спекатися її. Але справжня причина інша: я сказала, що завтра ми з нею обмінємо на щось скромніше деякі занадто фасонисті нічні речі, які вона примусила мене їй купити. Моя вереда бачить себе зіронькою екрана, а я бачу в ній здорового, міцного, але напрочуд негарного підлітка. Оце, я думаю, і є головна причина наших труднощів.

У середу мені пощастило на кілька секунд поспілкуватися з Лолітою: це трапилося на сходовому майданчику, де, вбрана в майку й білі, вимашчені ззаду зеленим трусиком, вона порпалась у скрині. Я вимовив щось навмисно дружнє і смішне, але вона, навіть не подивившись, лише зневажливо форкнула. Проклятий, умирущий Гумберт незграбно погладив її по куприку, і дівчинка вдарила його, вкрай болюче, одним з копилів небіжчика містера Гейза. «Огидний зрадник!» — кинула вона, коли я пішов сходами

вниз і потирав плече, вдаючи, ніби тяжко образився. Вона не зволила обідати з Гумусем і матусею: вимила коси й лягла в ліжко разом зі своїми дурнуватими книжечками, а в четвер незворушна мати повезла її в табір «Ку».

Як писали автори, не мені рівня: «Читач може легко уявити собі...» й таке інше. А втім, я, мабуть, піджену копняком у зад цю хвалену уяву. Я знав, що закохався в Лоліту довіку, але знав і те, що не довіку вона буде Лолітою: першого січня їй виповниться тринадцять років. Років через два вона перестане бути німфеткою й перетвориться в молоденьку дівчину, а там у *college-girl*, тобто студентку, більшу гидоту годі вигадати. Слово «довіку» стосувалося тільки моєї пристрасті, тільки Лоліти, несхитно відображеної в моїй крові. А Лоліту, чиї здухвинні кісточки ще не роздалися, Лоліту, досягну сьогодні моему дотикові й нюхові, слухові й зорові, Лоліту дзвінкоголосу і блискучорусу, з вирівняними спереду, хвилястими з боків, а ззаду розпущеними, закучерявленими косами, Лоліту з такою гарячою та липкою шийкою і таким вульгарним лексикончиком — «гидезно», «смакота», «перший сорт», «типчик», «дрипчик» — цю Лоліту, мою Лоліту бідолашний Катулл мав утратити довіку.

Тож як у такій ситуації мені прожити без неї два місяці — літні, безсонні? Цілі два місяці, вилучені з двох років німфетства попереду! Може, — гадав я, — мені переодягтись і стати похмурою старомодною панною, незграбною мадемуазель Гумберт, і розташувати свій намет коло табору «Ку», сподіваючись, що його руді від сонця німфетки заторохкають: «Ой, ану приймімо до свого гурту цю втікачку з глибоким голосом!» — та й потягнуть до свого багаття сумну, боязко усміхнену *Berthe au Grand Pied*¹. Берта поділить ліжко з Долорес Гейз!

Марні, сухі сновидіння. Двом місяцям краси, двом місяцям ніжності судилося бути навіки змарнованими, і я не міг тут нічого вдіяти, *mais rien*².

¹ Берту Велику Ногу (фр.; мати Карла Великого).

² Просто нічого (фр.).

Але цей четвер усе-таки зберігав для мене в жолудевій шапочці одну краплину рідкісного меду. Пані Гейз мала відвезти доньку в табір удосвіта, і коли різні звуки, пов'язані з від'їздом, долинули до мене, я схопився з ліжка й вистромився у вікно. Внизу, під тополями, вже торохкав автомобіль. На тротуарі стояла Луїза, прикривши очі рукою, немов маленька мандрівниця вже подалась у низенький блискіт вранішнього сонця. Цей жест виявився передчасним. «Поквапся!» — крикнула Гейзиха, сидячи за кермом. Моя Лоліта, що вже наполовину влізла в автомобіль і збиралася хряпнути дверцятами, опустити, покрутивши ручку, віконне скло, помахати Луїзі й тополям (ані її, ані їх Лоліті вже не судилося побачити), урвала плин долі: глянула вгору — і метнулась назад у дім (а мати горлала їй услід, мов навіжена). Ще мить — і я почув кроки коханої, що бігла сходами нагору. Серце моє розширилось, мало не затуливши увесь світ. Я підсмикнув піжамні штани й розчахнув двері, і водночас добігла до мене Лоліта, тупаючи, сапаючи, вбрана у свою найтоншу сукню, і ось вона вже в моїх обіймах, а її невинні вуста тануть під хижим натиском темних чоловічих щелеп — ох, моя трепетна звабо! Наступної миті я почув, як вона — жива, незгвалтована — з гуркотом збігала вниз. Плин долі відновився. Втяглася золотава гомілка, хряпнули автомобільні дверцята — прочинились і хряпнули дужче — і водій, шарпаючи кермо, супроводячи звивами червоно-гумових вуст свою гнівну нечутну мову, помчав мою любоньку, а тим часом ніким не помічена, крім мене, міс Візаві, хвора стара з будинку навпроти, кволо, але ритмічно махала зі своєї виноградом обвитої веранди.

Западина моєї долоні ще була повна гладенького, мов слонова кістка, відчуття по-дитячому ввігнутої спини Лоліти й клавішної ковзкості її шкіри під легенькою сукнею, яку моя рука, мнучи, смикала вниз і вгору, поки я тримав дівчинку. Я кинувся в її неприбрану кімнату, відчинив

двері шафи й занурився в купу її ношеної білизни. Надто запам'яталася одна рожева тканина, потерта, дірява, з легеньким ядучим запахом уздовж шва. Саме в неї я загорнув величезне, напружене серце Гумберта. Вогненний хаос уже піднімався в мені до краю, проте довелося все кинути і квапливо заправитись, бо тієї миті дійшов до свідомості оксамитовий голос служниці, що тихо гукала мене на сходах. Сказала, що має доручення до мене, і, увінчавши моє автоматичне «дякую» ласкавим «пусте», добра Луїза лишила на диво чистий, без марки й без напису, лист у руці, що аж трусилася.

«Це — оспівчення: я кохаю вас, — так починався той лист, і протягом однієї викривленої секунди я вважав той істеричний почерк за школярські кривульки:

Кілька днів тому, в неділю, під час відправи (до речі, хочу дорікнути вам, недоброму, за відмову піти подивитися на дивовижні нові розмальовані вікна нашої церкви), атож, цієї неділі, зовсім недавно, коли я запитала Господа Бога, що мені діяти, мені сказали вчинити так, як я чиню тепер. Іншого виходу немає. Я кохаю вас від першої миті, тількино побачила вас. Я палка й самотня жінка, і ви — кохання мого життя.

А тепер, мій любий, мій найдорожчий, *mon cher, cher Monsieur*¹, ви прочитали, ви тепер знаєте. Тому попрошу вас, будь ласка, *негайно* скласти речі й виїхати. Це вам наказує квартирна господиня. Їдьте! Геть! *Départez!*² Я повернуся надвечір, якщо даватиму сто тридцять кілометрів за годину туди й назад — без аварії (а втім, кому яке діло?), і не хочу застати вас. Будь ласка, будь ласка, їдьте мерщій, *просто тепер*, навіть не читаючи до кінця цієї смішної записки. Їдьте. Прощавайте.

Становище, *mon chéri*³, надзвичайно просте. Звичайно, я знаю з абсолютною безперечністю, що я для вас не

¹ Мій дорогий, дорогий пане (фр.).

² Виїжджайте! (Фр.)

³ Мій любий (фр.).

означаю нічого, геть нічого. О так, ви полюбляєте базікати зі мною (й глузувати з мене, бідолашної); ви полюбили наш гостинний дім, книжки, які мені подобаються, мій чудовий сад і навіть витівки моєї галасливої доньки, але я для вас — ніщо. Так? Так. Абсолютно ніщо. Але, якби, прочитавши моє «освідчення», ви вирішили, як європеєць і похмурий романтик, що я досить приваблива, щоб ви скористалися моїм листом і зав'язали зі мною «інтрижку», то знайте: це буде злочин, ще тяжчий злочин, ніж згвалтування викраденої дитини. Бачите, коханий, якби ви надумали лишитися, якби я вас застала тут (чого, звісно, не трапиться, і тому я можу фантазувати так), сам факт, що ви лишилися, можна було б витлумачити тільки в одному значенні: ви хочете для мене стати тим, чим я хочу бути для вас, — супутником життя, — й готові назавжди поєднати своє життя з моїм і бути батьком моєї дівчинці.

Дозвольте мені ще трішечки помарити й поміркувати, мій найнеоціненніший: адже я знаю, ви вже роздерли цього листа, і його клаптики (нерозбірливо) у вир унітаза. Мій найнеоціненніший, *mon très, très cher*¹, яку гору кохання я спорудила для тебе протягом цього магічного місяця червня! Знаю, які ви стримані, як багато у вас «британського». Можливо, вашу старосвітську замкненість, ваше чуття порядності зачепить прямолінійність бідолашної американочки! Ви, що приховуєте свої найсильніші пориви, мабуть, вважаєте мене за безсоромну дурепу, бо ж я розкриваю так широко своє нещасне вражене серце. У минулому я зазнала чимало розчарувань. Містер Гейз був чудовий чоловік, надійний і цілісний, але, гай-гай, на двадцять років старший від мене, тож... але не пліткуймо про колишнє. Мій любий, твоя цікавість, мабуть, цілком задоволена, якщо ти знехтував моє прохання й дочитав цього листа до гіркого кінця. А втім, це пусте. Знищ його — і їдь. Не забудь лишити ключі в себе на столі. Й хоч якусь адресу, щоб я могла повернути дванадцять доларів,

¹ Мій дуже, дуже любий (фр.). — Перекл.

які ти заплатив до кінця місяця. Прощавай, мій любий. Молися за мене, якщо ти молишся коли-небудь.

Ш. Г.»

Подане вище — це те, що я пам'ятаю з листа, а пам'ятаю я дослівно (зокрема й перекручені французькі слова). Лист був принаймні вдвічі довший. Я пропустив ліричний уступ — бо й тоді більш-менш проскочив його — про брата Лоліти, що помер у два роки, коли вона мала чотири: було висловлене припущення, ніби я полюбив би його. А що там ще було, дайте пригадаю. Що ж. Припускаю, що слова «у вир унітаза» (куди і справді пішов лист) — мій власний прозаїчний внесок. Вона, мабуть, благала мене роздмухати якийсь особливий вогонь, щоб спалити її послання.

Огида — ось перша моя реакція, і до неї приєдналося бажання накивати п'ятами. Далі йшло щось на кшталт відчуття спокійної приязної руки, яка опустилася мені на плече й запрошувала не поспішати. Я послухався. Я вийшов із заніміння й побачив, що я й досі в кімнаті Лоліти. На стіні над ліжком між пикою виконавця задушевних пісеньок і довгими віями кіноактриси висіла вирізана з глянцевого журналу реклама на всю сторінку. На тому кольоровому знімку був зображений темноволосий молодий, нещодавно одружений чоловік. У погляді його ірландських очей було щось виснажене. Він «модельював» халат (такого-то «дому») і тримав перед собою за обидва краї схожу на місток тацю (іншої фірми) зі сніданком на дві особи. Напис був узятий з церковного гімну, що його написав пастор Томас Морель: «Ось іде він, герой-переможець». Годилося, певне, припускати, що остаточно переможена молода (не показана на знімку) сиділа серед подушок двоспального ліжка, готова взяти свій край таці, але те, яким чином її постільний партнер підлізе сам до неї під цей міст без катастрофи, лишалося неясним. Лолітина рука провела жартівливу стрілку в напрямі спустошеного молодого й дописала великими літерами: «Г. Г.», і справді, незважаючи на невелику вікову різницю, схожість була разюча. Під цим малюнком був ще

один — теж кольорова фотографія. На ній відомий драматург затягувався в самозабутті цигаркою «Дромадер». Він, мовляв, завжди куриє «дромки». Він лише трохи скидався обличчям на Г. Г. Нижче було Лолітине незаймане ліжко, всіяне дешевими журнальчиками. З залізних прутів узголів'я там і там злущилася емаль, лишивши круглуваті плями на білому тлі. Пересвідчившись, що Луїза пішла геть, я заліз у Лолітине ліжко й перечитав листа.

17

Панове присяжні! Я не можу присягнути, що певні дії, пов'язані, так би мовити, — даруйте за вислів, — із синицею в руці, не поставали раніше перед моїм розумом. Розум не зберіг їх у якійсь логічній формі. Не можу присягнути, повторюю, що ті образи я інколи не пестив (якщо дозволите вжити й такий вислів) у тумані мрій, у пільмі спокуси. Траплялися випадки, не могли не траплятися випадки (адже я добре знаю Гумберта!), коли я немов відчужено зважував принагідну ідею оженитися з перезрілою вдовицею (скажімо, Шарлоттою Гейз), а саме: з такою, в якій не лишилося жодної рідні в усьому світі, широкому, сірому, і то з єдиною метою забрати її маленьку доньку (Ло, Лолу, Лоліту). Я навіть ладен сказати своїм катом, що, можливо, часом я й поглядав холодним оком оцінювача на коралові вуста Шарлотти, на її бронзуваті коси й заглибоке декольте, неясно намагаючись помістити її в раму вірогідного марення. Зізнаюся в цьому під тортурами — можливо, уявними, але тим паче страхотливими. Хотілося б зробити тут відступ і розповісти вам докладніше про *pavor nocturnus*¹, що огидно мучив і мучить мене вночі, коли застряє в мозку випадковий термін з безладного читва моїх хлоп'ячих літ, наприклад *peine forte et dure*² (який геній катівень вигадав його!) або страшні, таємничі, вкрадливі слова «травма», «травматичний факт» і «фрамуга». А втім, моя розповідь досить кострубата й без відступів.

¹ Нічний страх (*лат.*).

² Тяжке й суворе покарання (*фр.*).

Знищивши листа й повернувшись у свою кімнату, я якийсь час міркував, куйовдив собі волосся, походжав у своєму фіалковому халаті, стогнав крізь зціплені зуби — і раптом... Раптом, панове присяжні, я відчув, що крізь саму цю гримасу, яка кривила мені вуста, посмішечка з Достоєвського мріє як далека й моторошна зоря. За нових умов поліпшеної видимості я став уявляти собі ті всі пес-тоші, якими мимохідь міг би обдаровувати Лоліту чоловік її матері. Я мав би змогу вволю пригорнутися до неї тричі на день — щодня. Випарувався б увесь мій клопіт. Я став би здоровою людиною.

Легенько й обережно на колінах
Тебе тримати і батьківський поцілунок
До щічки ніжної прикласти, —

як сказав колись англійський поет. О, начитаний Гум-берт!

Потім, із якнайможливішими засторогами, немов ру-хаючись подумки навшпиньки, я уявив собі Шарлотту як дружину. Невже я не зміг би присилувати себе подати їй у ліжко цей ошадливо розрізаний на дві порції помплітус, цей безцукровий *breakfast*?

Гумберт Гумберт, спливаючи потом у промені нещадно білого світла й зазнаючи окриків і копняків полісменів, які теж спливали потом, ладен тепер ще дещо «засвідчи-ти» (*quel mot!*)¹ — тією мірою, якою вивертає навиворіт сумління й видирає з нього найзаповітнішу підкладку. Я мав намір побратися з бідолашною Шарлоттою не на те, щоб знищити її якимсь банальним, мерзенним і ризикованим способом, як-от убивство з допомогою п'яти пігулок сулеми, розчинених у келишку передобіднього хересу, або щось на кшталт цього, але в моєму лункому й каламутному мозку й далі дзенькала думка, витончено споріднена з фармацевтикою. Навіщо обмежувати себе тією скромно прихованою насолодою, яку я вже спробував одного разу? Переді мною, похитуючись та усміхаючись, виходили на сцену інші образи любовців. Я бачив, як

¹ Ну й слово! (Фр.)

даю сильний снодійний засіб і матері, й доньці водночас, щоб пестити доньку безборонно цілісіньку ніч. Шарлотта хропе на весь дім, Лоліта ледве дихає уві сні, нерухома, немов олійний портрет дівчинки. «Мамо, присягаю, Кенні ніколи не торкався мене!» — «Або ти брешеш, Долорес, або це був нічний перевертень». А втім, я постарався б, щоб мала не завагітніла.

Отак Гумберт Вивертень марив і чаклував — і червоне сонце жадання й рішучості (саме з них і створюється живий світ!) підбивалось дедалі вище, тоді як на почережних балконах почережні сибарити піднімали келих за минулі й майбутні ночі. Потім, мовлячи метафорично, я розбив келих у друзки і сміливо уявив собі (бо вже сп'янів від видив і недооцінював своєї природної смиренності), як мало-помалу я перейду на шантаж — ох, легесенький, димчастий шантажик — і примушу велику Гейзиху дозволяти мені спілкуватися з маленькою, погрожуючи бідолашній дамі, яка обожнює мене, що кину її, якщо вона заборонить мені гратися з моєю законною пасербицею. Одне слово, перед такою сенсаційною офертою (як висловлюються комерсанти), перед такими широкими й різноманітними перспективами я був піддатливий, мов Адам при попередньому перегляді малоазіатської бувальщини, знятої у вигляді міражу у відомому плодovому саду.

А тепер занотуйте таку важливу заувагу: художньому аспектові своєї натури я дав змогу затулити притаманну мені порядність. Тим більше зусилля волі мені знадобилося, щоб настроїти тон цих записок на хамський стиль щоденника, який я вів ще тоді, коли пані Гейз була для мене лише перешкодою. Того щоденника вже не існує, але я вважав за обов'язок перед мистецтвом зберегти його інтонації, хоч якими фальшивими і брутальними видаються вони мені тепер. На щастя, моя розповідь досягла тепер точки, де я задля ретроспективної правди можу перестати ганити бідолашну Шарлотту.

Прагнучи позбавити бідолашну Шарлотту двох-трьох годин серцевого щему на звивистій дорозі (й запобігти, можливо, автомобільному зіткненню, яке розбило б нашу

неоднакову мрію), я дуже люб'язно, але марно спробував зв'язатися з нею по телефону: подзвонив у табір «Ку», але виявилось, що вона вже годину, як виїхала. Потрапивши замість неї на Лоліту, я сказав, — затрепетавши і впиваючись владою над фатумом, — що одружуюся з її матір'ю. Мені довелося повторити, бо щось заважало їй поставитися до моїх слів з повною увагою. «Як чудово, — мовила вона сміючись. — Коли весілля? Стривайте, тут у мене цуцик, гризе мені шкарпетку. Алло!...» Вона додала, що, мабуть, розваг у неї буде, хоч греблю гати... Повісивши трубку, я збагнув, що двох годин у дитячому таборі було досить, щоб нові враження цілком випхали з голови малої Лоліти образ непоборного пана Гумберта. А втім, тепер це не мало значення. Отримаю її знову, коли збіжить більш-менш пристойний час після вінчання. «Букет вінчальний на могилі зів'янути таки б не встиг», — як висловився б поет. Але я не поет. Я лише вкрай сумлінний історіограф.

Подумавши, я зазирнув у кухонний холодильник і, побачивши, що там — келія аскета, пішов у місто й набрав найгостріших і найжирніших харчів, які були там. Купив, крім того, спиртних напоїв високої якості й кілька сортів вітамінів. Я майже не сумнівався, що з допомогою цих збудливих засобів і своїх особистих ресурсів мені пощастить запобігти деякому, так би мовити, конфузові, що міг би статися внаслідок браку почуттів, коли прийде пора явити могутнє нетерпляче полум'я. Хитромудрий Гумберт знову і знову викликав подобу Шарлотти, якою вона видавалась у замкову шпарину чоловічої уяви. Тіло в неї було пещене і струнке, з цим ніхто не сперечався, і, мабуть, я міг зіпертися на думку, що вона немов старша сестра Лоліти — якщо тільки переді мною не поставали надто реально її важкі стегна, округлі коліна, пишні груди, грубувата рожева шкіра шії («грубувата» в порівнянні з шовком і медом) і решта рис того плачевного й нудного на ймення «гарна жінка».

Сонце здійснило свій звичайний обхід будинку. День достиг і вже хилився надвечір. Я спорожнив повну склянку спиртного. І ще одну. І ще. Мій улюблений напій — джінанас, суміш джину й ананасного соку — завжди подвоює

мою енергію. Вирішив підстригти занедбаний моріжок у нашому саду. *Une petite attention*¹. Він був засмічений кульбабою, і чийсь клятий пес — не терплю собак — загидив кам'яні плити, на яких колись стояли сонячні дзигарі. Майже всі кульбаби вже перетворилися з сонць у місяці. Джин і Лоліта грали в моїх жилах, і я мало не впав через складані стільці, які хотів прибрати. Червоносмужні зебри! Буває така гикавка, що лунає овацією, — принаймні моя лунала саме так. Благенький паркан позаду саду відокремлював його від сусідських покидьків і бузку, але ніяких перешкод не було між переднім краєм нашого моріжка (там, де він похило спускався вздовж одного боку будинку) і вулицею. Тому я мав змогу виглядати (з усміхом людини, що збирається вчинити добро), коли повернеться Шарлотта: цей зуб годилося вирвати одразу. Налігши на ручну косарку, що тягла мене вперед, — тим часом як зрізані травинки, підскакуючи й немов цвірінькаючи, виблискували в призахідному сонці, — я не спускав очей з видного мені відтинка приміської вулиці. Вона загиналася до нас з-під склепіння величезних тінястих дерев, а потім швидко й дедалі крутіше спускалася повз цегляний, виноградом обплетений дім бабусі Візаві та її пологий моріжок (набагато охайніший за наш), щоб нарешті схватися за нашим переднім ганком, не видним мені з того місця, де я радісно працював і погикував. Кульбаби полягли. Соковитий трав'яний дух змішувався з ананасним. Дві дівчинки, Маріон і Мабель, за чиїми прохідками туди-сюди я часом стежив машинальним поглядом (але хто міг замінити мою Лоліту?), пройшли в бік проспекту (звідки спускалася наша Лоун-стріт): одна вела велосипед, друга їла на ходу з паперової торбинки, і обидві — сонячно-дзвінко — говорили на повен голос. Симпатичний Томсон, атлетичний негр, що служив бабусі навпроти за садівника й шофера, здалеку широко усміхнувшись мені, гукнув, і знову гукнув, коментуючи вигук жестом, мовляв, сьогодні я на диво енергійний. Дурень-

¹ Доглянути його (фр.).

пес, належний нашому сусіді лахмітникові, що розбагатів, кинувся наздоганяти синій автомобіль — не Шарлоттин. Та з двох дівчаток, що була гарніша (Мабель, здається), в коротких штанцях, у бюстотримачі з бретельками, якому не було що тримати, і така яскравокоса (німфетка, присягаюся Паном!), пробігла назад, жмакаючи в руках порожню паперову торбинку, і пропала з очей цього зеленого цапа, зайшовши за фронтон вілли пана й пані Гумберт. З листяної тіні проспекту вискочив автомобіль сімейного типу, й далі тягнучи за собою її частину, аж поки той візерунок розпався в нього на даху, за край якого тримався, висунувши з вікна ліву руку, напівголий водій; машина майнула ідіотським алюром, а поряд мчав собака відставного лахмітника. Настала ніжна пауза — а потім, з якимсь трепетом у грудях, я побачив повернення Синього Седана. Він ковзнув з гори і сховався за рогом будинку. Я помітив мигцем її блідий спокійний профіль. Мені спало на гадку, що, не піднявшись на другий поверх, вона й не знатиме, поїхав я чи ні. За хвилину, з виразом тяжкої муки на обличчі, вона глянула на мене з вікна Лолітиної кімнатки. Я прожогом збіг сходами і встиг дійти до кімнатки до того, як вона вийшла з неї.

18

Коли наречена — вдовиця, а наречений — удівець; коли вона прожила в «нашому славному містечку» менше двох років, а він — не більше місяця; коли месьє не може дочекатися, щоб скінчилася безглузда тяганина, а мадам поступається йому з поблажливою усмішкою, тоді весілля звичайно буває досить «скромним». Наречена може обійтися й без тіари зі цвіту померанців, що тримає коротеньку фату, й без білої орхідеї, закладеної до молитовника. Донька нареченої, мабуть, внесла б у церемонію шлюбну Г. і Г. живий малиновий відблиск, але я відчував, як ризиковано було б з мого боку дати припертій до стіни Лоліті забагато пестошів, і тому погодився, що не варто відривати дівчинку від її улюбленого «Ку».

Моя так звана «палка й самотня» Шарлотта в повсякденному житті була практична й товариська. Ба більше, я з'ясував: хоча вона не могла стримати ані поривів серця в повсякденному житті, ані зойків на ложі кохання, це була жінка з принципами. Тільки вона більш-менш стала моєю коханкою (незважаючи на збудливі засоби, її «нервовий, нетерплячий *chéri*» — героїчний *chéri*, щиро кажучи — не уник деяких початкових труднощів, за які, до речі, він цілком її винагородив найвигадливішим асортиментом старосвітських ніжностей), мила Шарлотта влаштувала мені допит про мої стосунки з Господом Богом. Я міг би відповісти, що в цьому аспекті я вільний від усяких упереджень, але замість цього сказав, — віддавши данину піднесеному загальникові, — ніби вірю в одухотвореність космосу. Роздивляючись нігті, вона ще запитала, чи немає в моїй родині якогось чужого домішку. Я відповів зустрічним запитанням: чи хотіла б вона все-таки вийти за мене, якби дід матері мого батька виявився, скажімо, арабом. Вона сказала, що це не мало б ніякого значення, але якби їй коли-небудь стало відомо, що я не вірю в нашого християнського Бога, вона б наклала на себе руки. Вона заявила про це так урочисто, що мені аж морозом сипонуло поза шкірою. Саме тоді я й зрозумів, що вона жінка з принципами.

Ох, вона була найпристойніше вихованою міщанкою! Казала «вибачте», якщо найменшій гикавці траплялося перебити її плавну мову, вимовляла в англійському слові *envelope* («конверт») перший склад у ніс на французький манер і, розмовляючи зі знайомою дамою, називала мене «містер Гумберт». Я подумав, що її втішить, якщо, входячи в місцеве товариство, я потягну за собою романтичну тінь. У день нашого весілля у світській рубриці рамздельської газети з'явилося маленьке інтерв'ю зі мною й фотографія Шарлотти: одна брова піднята, а прізвище з друкарською помилкою: Гейзер. Незважаючи на це лихо, реклама зігріла порцелянові стулки її серця й викликала глузливий туркіт моїх зміїних гримучок. Унаслідок участі Шарлотти в діяльності церковно-доброчинних гуртків і проворності,

з якою вона перезнайомилася з найбундючнішими матусями Лолітиних подружок, за півтора року вона спромоглася стати якщо не першорядним, то принаймні прийнятним членом місцевого товариства, але ще ніколи їй не щастило потрапити до тієї чудової газетної рубрики, й потрапила вона туди завдяки мені, пану Едгару Г. Гумберту (цього «Едгара» я додав з чистої пустотливості), «письменнику й досліднику». Репортер, брат мого Мак-Ку, занотовуючи це, запитав, що саме я написав. Своєї відповіді я не пам'ятаю, але в нього вийшло так: «...кілька праць про Верлена, Рембодлера та інших поетів». В інтерв'ю зазначено й те, що ми з Шарлоттою знайомі вже кілька років і я доводився далеким родичем її першому чоловікові. Я натякнув про роман із нею тринадцять років тому, але в газеті про це не написали. Шарлотті я сказав, що блискітки друкарських помилок лише прикрашають світську рубрику.

Ведімо далі цю цікаву розповідь. Коли від мене вимагали пожати плоди мого підвищення з пожильців у полюбовники, чи відчув я тільки гіркоту й небажання? Ні. Гумберт не міг не зізнатися в легенькій сверблячці марнославства, в майже невловному розчуленні, навіть у певному візерунку витонченого каяття, що проступав на криці його змовницького кинджала. Я б ніколи не подумав, що досить безглузда, хоч і досить гожа, пані Гейз з її сліпою вірою в мудрість своєї релігії і свого книжкового клубу, манірною дикцією, жорстким, холодним, зневажливим ставленням до знадливої, голорукої, пухнастенької дванадцятирічної дівчинки, може перетворитися в таку зворушливу, беспорядну істоту, тільки-но я накладу на неї руки, що й сталося на порозі Лолітиної кімнатки, куди вона відступала, уривчасто бурмочучи: «Ні, ні, будь ласка, ні...»

Зміна пішла на користь її зовнішності. Її усмішка, доти така штучна, відтепер стала сяйвом досконалого обоження, — сяйвом, сповненим чогось м'якого й вологого, в якому я з подивом добачав схожість із чарівливим, пустим, загубленим поглядом Лоліти, що впивалася новою сумішшю сиропів у молочному барі або мовчки милувалася моїми

дорогими, завжди добре випрасуваними речами. Я, мов зачарований, стежив за обличчям Шарлотти, коли вона, ділячись материнським клопотом з іншою дамою, виконувала американську гримасу жіночої резигнації (закочувала очі й опускала один кутик вуст), більш дитячий варіант якої я інколи бачив на обличчі в Лоліти. Ми випивали чого-небудь — віскі або джину — перед тим як лягати, і це допомагало мені уявляти доньку, поки я пестив матір. Ось — білий живіт, у якому моя німфетка лежала згорнутою рибкою 1934 року. Ретельно підфарбовані коси, такі безживні для мене на дотик і нюх, іноді набували (під лампою у двоспальному ліжку з колонкою на кожному розі) бодай відтінку, якщо не м'якості, Лолітиних локонів. Орудуючи своєю щойно сфабрикованою — в натуральну величину — дружиною, я знай приказував, що в біологічному розумінні вона є максимально доступним мені наближенням до Лоліти; що в Лолітиному віці Лотточка була школярка не менш спокуслива, ніж тепер її донька, — і ніж буде колись донька самої Лоліти. Я примусив дружину витягти — з-під цілої колекції черевиків (небіжчик пан Гейз мав, як виявилось, мало не патологічну пристрасть до взуття) — тридцятирічний альбом, щоб я міг побачити, якою була Лотта в дитинстві; попри неправильне освітлення й незграбний одяг, мені пощастило розібрати першу неясну чернетку Лолітиного начерку, її ніг, виличок, кирпатого носика. Лоттеліто! Лолітхен!

Отак, через паркани часу, я закидав розпусний погляд у чужі каламутні віконця. І коли, вдавшись до жалюгідних, палких, наївно-хтивих пестошів, вона, ця жінка з царськими пипками й важкими стегнами, готувала мене, щоб я міг нарешті виконати свій щонічний обов'язок, я й тут ще намагався напасти на пахучий слід німфетки, несучись із нестямним гавкотом крізь підлісок непрохідної пуші.

Просто не можу вам сказати, яка лагідна, яка зворушлива була моя бідолашна дружина! За ранковою кавою, в гнітючому затишку кухні з її хромовим блиском, великим календарем (подарунком каструльної фірми) й гарненьким

куточком для першого сніданку (стилізованим під модний кафетерій, де Шарлотта й Гумберт начебто вуркотіли вдвох у студентські роки), вона сиділа в червоному жакеті, зіпершись на пластикову поверхню столика, підперши кулаком щоку і прикипівши до мене очима, сповненими нестерпної ніжності, поки я поглинав шинку і яєчню. Хоча Гумбертове обличчя й посмикувалось від невралгії, в її очах воно суперничало з сонячним сяєвом і листяними тінями, що брижились на білому холодильнику. Мою похмурість, мою дратливість вона вважала за безмовність кохання. Мій невеличкий прибуток разом з її ще меншими засобами справляв на неї враження блискучої заможності, — й не тому, що утвореної суми тепер було досить для середньобуржуазних потреб, а тому, що навіть мої гроші виблискували для неї чаром моєї мужності, тож вона уявляла собі наш спільний поточний рахунок у вигляді одного з тих південних бульварів опівдні, з густою тінню з одного боку і гладеньким сонцем уздовж другого, і так аж до кінця перспективи, де височать рожеві гори.

П'ятдесятиденний термін нашого співжиття Шарлотта встигла напхати багаторічною діяльністю. Бідолашка взялася до всіляких речей, від яких їй раніше доводилось відмовлятися або які, власне, ніколи не цікавили її, неначе (якщо й далі тягти низку Прустових інтонацій), одружившись із матір'ю моєї коханої дитини, я допоміг дружині опосередковано, у формі достатку, повернути собі молодість. Із самозабуттям найбанальнішої «молодої господині» вона заходилася «вдосконалювати родинне вогнище». Я напам'ять знав кожну шпарину того «вогнища», знав відтоді, як, сидючи в себе за столом, зображував на уявній карті Лолітин маршрут через увесь будинок; душею я давно поріднився з ним: з його непоказністю й неприбраністю, і тепер просто відчував, як бідолашний зіщулювся в жахливому передчутті ванни з перламутру, вохри й тютюново-руді мазі, яку Шарлотта готувала йому. Вона, слава Богу, до цього не дійшла, зате витратила величезну кількість енергії, миючи штори, натираючи воском жалюзі, купуючи нові штори й нові жалюзі, повертаючи

їх крамниці, замінюючи їх іншими й так далі, в постійній зміні світла й мороку, усмішки і похмурості, сумнівів і жалю. Вона вовтузилась із кретоном і коленкором; змінювала масть дивана — того священного дивана, на якому незабутнього ранку в мені луснув, уповільненим темпом, фіал райського блаженства. Вона розставляла меблі й утішено дізналася з трактату про хатнє господарство, що «цілком можна роз'єднати пару диванних комодиків і належні до них лампи». Йдучи за авторкою книжки «Твій дім — це ти», вона зненавиділа хирляві маленькі стільці й тонконогі столики. Вона вважала, ніби кімната з широким розмахом віконних шибок і надміром розкішних лакованих поверхонь є прикладом кімнати чоловічого типу, тоді як жіночий тип визначали трохи легші рами й тендітніше дерев'яне оздоблення. Романи, за читанням яких я застав її, як приїхав, поступилися тепер ілюстрованим каталогам і настановам з опорядження будинку. Фірмі з Філадельфії, бульвар Рузвельта, номер 4640, вона замовила для нашого двоспального ліжка особливий «штофом оббитий пружинний матрац, модель 312», дарма що старий видавався мені досить пружним і витривалим для всього, що йому доводилося витримувати.

Шарлотта була родом із Середнього Заходу, як і її перший чоловік, і, перебравшись до манірного Рамздела, перлини одного зі східних штатів, прожила там надто недовго, щоб по-справжньому заприятелитися з усіма пристойними людьми. Вона трохи знала веселуна дантиста, що жив позаду нашого садка у чомусь дуже схожому на напівзруйнований дерев'яний замок. У прицерковному клубі вона познайомилася на чаї з бундючною дружиною відставного лахмітника, якому належала страшна біла кам'яниця в так званому «колоніальному» стилі на розі проспекту. Від часу до часу вона «робила візити» до бабусі Візаві, але справді статечні матрони з-поміж тих, яких вона провідувала, або бачила на «садових» прийняттях, або розважала довгими телефонними розмовами, — вишукані дами, як-от пані Шерідан, пані Мак-Крістл, пані Найт та інші, — рідко заходили до моєї зневаженої світом Шарлотти. Справді дружні стосунки,

позбавлені й прихованих думок, і практичних намірів, у неї склалися тільки з подружжям на прізвище Фарло, яке повернулося з ділової поїздки до Чилі якраз учасно, щоб бути присутніми на нашому весіллі разом з Чатфілдами, подружжям Мак-Ку і деякими іншими (але не з пані Лахмітницею або з іще пихатішою пані Тальбот). Джон Фарло був літній, спокійний, спокійно-атлетичний, спокійно-успішний торгівець спортивними товарами з конторою в Паркінгтоні, за шістдесят п'ять кілометрів від нас; це він забезпечив мене амуніцією для відомого вам кольта й навчив користуватися ним (якось під час недільної прогулянки в приозерному лісі); крім того, він був «почасти адвокат» (як сам казав усміхаючись) і свого часу дав лад деяким Шарлоттиним справам. Джоана, його ще досить молода дружина, яка доводилася йому двоюрідною сестрою, була довгонога дама в окулярах зі скошеною оправою; вона мала двох рудуватих бульдогів, двійко гостреньких груденят і великий червоний рот. Вона малювала пейзажі й портрети — я добре пам'ятаю, як за келишком коктейлю мені трапилося похвалити її портрет маленької небоги, Розаліни Грац, граційної рожевої красуні в дівчачій скаутській формі (берет із зеленої шерсті, зелений плетений поясок, прегарні кучері до плечей), і Джон витяг з рота люльку і сказав, як, мовляв, шкода, що Доллі (моя Долліта) і Розаліна так неприязно ставляться одна до одної в школі; а втім, висловив сподівання, і ми всі притакнули, що вони краще зйдуться, коли повернуться, кожна зі свого літнього табору. Ми поговорили про школу. Вона мала свої вади і свої чесноти.

— Звичайно, серед наших торгівців забагато італійців, — мовив розважливий Джон, — зате ми досі були позбавлені від жи...

Джоана мерщій перебила його:

— Як було б добре, якби наші дівчатка відпочивали цього літа разом!

Я раптом уявив собі Лоліту після повернення з табору — смагляву, теплу, сонну, запаморочену — й ладен був заридати від пристрасті й нетерплячки.

Хочу написати ще кілька слів про пані Гумберт, поки пишеться (невдовзі станеться тяжка катастрофа). Я завжди усвідомлював, що в її характері є певна частка владності, але ніяк не думав, що вона може виявитися такою несамовито ревнивою до всього, що в моєму житті не було пов'язане з нею. У Шарлотти визріла шалена, невситима цікавість до моєї минувшини. Вона вимагала воскресити всіх жінок, яких я кохав коли-небудь, щоб примусити мене поглузувати з них, розтоптати їх, зректися їх остаточно, наче справжній відступник, знищивши таким чином мою минувшину. Вона витягла з мене звіт про мій шлюб із Валерією, що, звичайно, була дуже кумедна, але мені, крім того, довелося вигадати або розцяцькувати без сорому довгу низку коханок, щоб Шарлотта могла зловтішно милуватися ними. На догоду їй мені довелося виготовити цілий ілюстрований каталог, забезпечивши тих дам тонкими відмінностями, згідно з традицією американських рекламних оголошень, що, використовуючи для своїх цілей гурт школярів, розподіляють їх за правилами витонченої расової пропорції, а саме: завжди ставлять серед білолицих хлопчаків одного — й тільки одного, зате абсолютну душечку — круглоокого, шоколадної барви хлопчика майже, але не зовсім посередині першого ряду парт. Рекомендуючи Шарлотті моїх дам, я примушував їх усміхатися й похитуватись — і всі вони, млосна блондинка, темпераментна негритянка, рудокоса розпусниця, були вишикувані як на параді у веселому домі. Що очевидніші та вульгарніші вони в мене виходили, то більше подобався пані Гумберт мій водевіль.

Ніколи в житті я не робив і не вислуховував такої сили зізнань. Щирість і простота, з якими вона обговорювала те, що називала своїм «любовним життям», починаючи з перших затяжних поцілунків і закінчуючи подружньою вільною боротьбою, становили в моральному розумінні яскравий контраст із моєю безсоромною брехнею, але в технічному розумінні обидві серії були однорідні, бо на обидві впливав той самий матеріал (радіомелодрами,

психоаналіз, дешеві романчики), з якого я витягував своїх дійових осіб, а вона — свою мову і стиль. Мене дуже потішили деякі незвичайні статеві примхи, властиві, за словами Шарлотти, шановному Гарольду Гейзові, проте вона вважала, що мій регіт непристойний; а загалом її розкриття душі виявилось не менш нецікавим, ніж був би розтин її тіла. Я ніколи не бачив здоровішої жінки — незважаючи на дієтичні голодування.

Про мою Лоліту вона говорила рідко — рідше, наприклад, ніж про те немовля чоловічої статі, світловолосе, з розмитими рисами, чия фотографія була єдиною прикрасою нашої суворої спальні. Віддаючись позбавленим смаку мріям, Шарлотта зволила провіщати, що душа померлого немовляти повернеться на землю в образі дитятка, яке вона народить у своєму теперішньому шлюбі. Хоча я не відчував особливого потягу поповнити родовід Гумберта відбитком з плода Гарольда (Лоліту не без солодкого чуття кровозмішення я звик вважати за *свою* дитину), мені спало на гадку, що затяжні пологи з ґрунтовним кесаревим розтином та різними іншими ускладненнями в затишному пологовому будинку, мабуть, десь наступної весни, дадуть мені змогу побути наодинці з моєю Лолітою кілька тижнів підряд — і загодовувати розметану німфетку снодійними порошками.

Ох, як вона ненавиділа доньку! Надто злобним мені видавалося те, що вона абсолютно даремно, але з величезною старанністю відповіла на дурні запитання в належній їй книжці («Знай свою дитину»), виданій у Чикаго. Ту нісенітницю розтягли на кілька років: матусі треба було складати щось на кшталт інвентарю після кожного року в житті дитини. У день дванадцятої річниці народження Лоліти, 1 січня 1947 року, Шарлотта Гейз, у дівочтві Бекер, підкреслила такі епітети, десять із сорока (в рубриці «Характер дитини»): агресивний, буйний, вередливий, дратливий, млявий, негативістський (підкреслено двічі!), недовірливий, нетерплячий, понурий, прогнозливий. Вона не звернула жодної уваги на решту тридцять прикметників, серед яких були такі, як веселий, поступливий, енергійний

і т. ін. Це було просто нестерпно! З люттю, якої іншого часу я ніколи не помічав у лагідній вдачі своєї люблячої дружини, вона лаяла й розганяла всілякі дрібні Лолітині речі, що забиралися в різні закутки дому й завмирили там, наче загіпнотизовані зайчики. Моїй дорогенькій не могло й наснитися, що одного разу, в неділю вранці, коли розлад шлунка (ставши наслідком моїх спроб поліпшити її соуси) завадив мені піти з нею до церкви, я зрадив її з однією Лолітиною білою шарпеточкою. А що за паскудне ставлення до листів моєї конвалії, моєї ясочки!

«Дорогі мамусю й Гумусю!

Сподіваюся, ви здорові. Велике спасибі за цукерки. Я (викреслено й написано знову) я загубила в лісі свого нового светра. Останнім часом погода була холоднувата. Мені дуже тут.

Любляча вас Доллі».

— Ото дурепа, — мовила пані Гумберт, — пропустила слово після «дуже». Той светр був із чистої вовни. І я, знаєш, просила б тебе радитися зі мною, перше ніж посилати їй цукерки.

20

За кілька миль від Рамздела в лісі було озеро — так зване Вічкове озеро (яке я вже згадував); ми туди їздили щодня протягом одного надто спекотного тижня наприкінці липня. Я тепер змушений описати з досить нудними подробицями наше останнє спільне купання там, якось у вівторок, тропічного ранку.

Лишивши автомобіль у спеціально відведеному для машин місці неподалік від шосе, ми пішли до озера стежкою, протоптаною через сосновий ліс, і Шарлотта розповіла, що Джоана Фарло, ганяючись за рідкісними світловими ефектами (Джоана належала до старої школи малярства), бачила в неділю, як Леслі Томсон купався «в чому ніч народила» (як дотепно висловився Джон) о п'ятій годині ранку.

— Вода, мабуть, — сказав я, — була холоднюча.

— Не в цьому річ, — заперечила логічна, хоч і приречена голубка. — Він, бачиш, недоумок. І, зізнаюсь, — провадила вона далі (з тією властивою їй ретельністю фразування, яка вже починала діяти на моє здоров'я), — я з певністю відчуваю, що наша Луїза закохана в цього кретина.

Відчувати. «Ми відчуваємо, що Доллі вчиться не так добре, як могла б...» і таке інше (з давньої шкільної характеристики).

Гумберти простували й далі, в сандалях і халатах.

— Знаєш, Гуме, я маю одну зухвалу мрію, — проказала леді Гум, опускаючи голову — немов соромлячись тієї мрії або питаючи поради в рудої землі. — Мені б так хотілося дістати справжню вишколену служницю, як-от та німкеня, про яку розповідали Тальботи, і щоб вона жила в нас.

— Немає місця, — відповів я.

— Та що ти! — вигукнула вона зі своєю начебто загадковою усмішкою. — Їй-богу, *chéri*, ти недооцінюєш можливості гумбертівського дому. Ми помістили б її в кімнату Ло. Я й так мала намір зробити гостьову кімнату з тієї діри. Це найхолодніша й найгідкіша будка в усьому домі.

— Про що ти, власне, говориш? — запитав я, причому шкіра на моїх вилицях напрулася (якщо я завдав собі клопоту згадати цю деталь, то тільки тому, що так само напиналася й шкіра моєї доньки, коли вона відчувала те саме: подив, огиду, роздратування).

— Тебе, можливо, зупиняють якісь романтичні асоціації? — поцікавилася дружина, натякаючи на наш перший поцілунок.

— Та ну їх, — відповів я, — я просто хочу зрозуміти, куди ти дінеш доньку, коли дістанеш свого гостя чи свою покоївку.

— Ох! — мовила пані Гумберт, мріючи, усміхаючись, тягнучи те «Ох!» і водночас піднімаючи одну брову й ніжно видихаючи повітря. — Боюся, маленька Ло тут абсолютно, абсолютно ні до чого. Маленька Ло рушає після табору прямо в пансіонат — чудовий пансіонат із суворою дисципліною й солідною програмою релігійного навчання.

А потім — Бердслійський коледж. Це все в мене дуже точно сплановано, можеш не хвилюватися.

І додала, що вона, Гумбертша, має подолати свої звичайні лінощі й написати сестрі старої Фален, яка викладала в пансіонаті Св. Алгебри. Між соснами сліпуче блиснуло озеро. Я сказав, що забув в автомобілі темні окуляри й зараз наздожену її.

Я завжди гадав, ніби заламування рук — жест вигаданий або, можливо, тьмянний відгук якогось середньовічного ритуалу, та коли тепер я заглибився в ліс, віддавшись відчаєві та страшним роздумам, саме цей жест («Поглянь, Боже, на ці кайдани!») найкраще міг би виразити без слів мій настрій.

Якби Шарлотта була Валерією, я б знав, як діяти в цьому випадку; атож, «діяти» — якраз доречне слово; за давніх добрих часів мені було досить почати вивертати гладкій Валечці тендітну кисть (пошкоджену при падінні з велосипеда), щоб вона миттю змінила свою думку, але з Шарлоттою про таке годі й думати. Холоднокровна американська Шарлотта наганяла на мене страх. У мене нічого не вийшло з легковажної ідеї заволодіти її волею через її кохання. Я не смів зробити нічого, що могло б порушити мій образ, який вона створила, щоб поклонятися йому. Я підлещувався до неї, поки вона була грізна дуенья моєї ясочки, і дещо від того плазування збереглося й тепер у моєму ставленні до неї. Я мав лише один козир: вона нічогосінько не знала про моє страхітливе захоплення її дівчинкою. Її сердило, що я подобався дівчинці, але моїх власних почуттів вона не могла вгадати. Валерії я б сказав: «Слухай, гладка дурепо, *c'est moi qui décide*¹, що добре для Долорес Гумберт». А Шарлотті я навіть не смів сказати (з запопадливим спокоєм): «Вибач мені, голубко, але я не згоден з тобою. Дамо дівчинці ще один шанс. Я ладен учити її вдома рік або два. Колись ти й сама казала». Річ у тому, що я нічого не міг сказати Шарлотті про дівчинку, не виказавши себе. Ох, ви не годні уявити собі (як і я ніколи не міг уявити), які вони, оті жінки з принципами!

¹ Це я вирішую (*фр.*).

Шарлотта, що не помічала фальшу повсякденних умовностей, правил поведінки, патентованих харчів, книжок і людей, на яких вона молилася, миттю вловила б хибну інтонацію, хоч би що я казав з метою утримати Лоліту коло себе. Вона була як музикант, який може бути в житті страхотливо банальним і не мати ні інтуїції, ні смаку, але диявольськи точний слух якого розчує найтихішу ноту в оркестрі. Щоб зламати силу її волі, мені довелося б розбити їй серце. А якби я розбив їй серце, мій образ у ньому теж розбився б. Якби я сказав: «Або я роблю з Лолітою, що хочу, — і ти допомагаєш мені берегти таємницю, — або ми миттю розлучаємося», вона б збіліла, немов перетворившись на матове скло, й неквапом відповіла б: «Гаразд: хоч би що ти тепер додав, хоч би що взяв назад, це кінець». І так воно й було б.

Ось, значить, у яку халепу я встряв. Пам'ятаю, як дійшов до паркувального майданчика і, напампувавши з крана жменю іржавої на смак води, ковтнув її так пожадливо, немов вона могла дати мені чарівну мудрість, юність, свободу, крихітну наложницю. Потім посидів — у фіалковому халаті, теліпаючи ногами, — на краю одного з грубо збитих пікнікових столів під широкошумними соснами. Поодаль двоє дівчаток у трусиках і ліфчиках вийшли з поцяткованої відблисками будки клозету з позначкою «Для жінок». Гуможуйна Мабель (або її дублерша) неквапно, недбало сіла верхи на велосипед, а Маріон, труснувши косами, щоб відігнати мух, сіла ззаду, широко розчепіривши ноги; виляючи, вони неквапно, недбало злилися зі світлом і тінню. Лоліто! Батько і донька, що зникають у цій танучій глушині. Найприроднішим розв'язком цього завдання була б ліквідація пані Гумберт. Але як?

Жодна людина не здатна сама по собі скоїти ідеальний злочин, проте випадок здатний на таке. Криміналісти пам'ятають, наприклад, знамените вбивство такої собі мадам Лакур в Арлі, на півдні Франції, наприкінці минулого сторіччя. Невпізнаний бородань, у сажень зросту, що, можливо, перебував з тією дамою в таємному любовному зв'язку, підійшов до неї на велелюдній вулиці — кілька днів

по тому, як вона вийшла за полковника Лакура, — і тричі встромив їй кинджал у спину, поки полковник, бульдожого типу коротун, і далі висів на руці вбивці. Внаслідок дивовижного і прекрасного збігу обставин якраз тієї миті, коли злочинець почав розтискати щелепи сердитого маленького чоловіка (тим часом як збігався люд), якийсь мрійник-італієць у найближчому до місця події будинку цілком випадково привів у дію вибуховий заряд, з яким вовтузився, й вулиця вмить обернулась у пекельний хаос диму, летючих цеглин і людей, що шукали порятунку. Вибух, проте, нікому не зашкодив (хіба що нокаутував звияжного полковника Лакура), а мстивий коханець пустився навтьоки, коли кинулися бігти й інші, а потім прожив довге і щасливе життя.

Погляньмо тепер, що трапляється, коли зловмисник намагається сам улаштувати ідеальне вилучення.

Я спустився до Вічкового озера. Куточок, де ми і ще кілька «порядних» родин (Фарло, Чатфілди) полюбили купатися, був невеличкою затокою; моїй Шарлотті він подобався тим, що був майже як «приватний пляж». А громадський пляж — з усіма зручностями для купальників (або потопельників, як висловився одного разу «Рамздельський листок») — містився в лівому (тобто східному) вічку озера, і ми не бачили його зі своєї затоки. Сосняк праворуч від нас поступався далі болоту, а потім берег, зробивши півколо, знов одягався бором на протилежному боці західного вічка.

Я ліг на пісок поряд із дружиною так тихо, що вона здригнулася.

— Ходімо у воду? — запитала вона.

— Хвилиночку. Дай мені продумати одну комбінацію, — і я думав далі. Хвилиночка вже минула. — Гарзд, ходімо.

— А я брала участь у цій комбінації?

— Ще б пак!

— Тож-бо й воно! — мовила Шарлотта, заходячи у воду. Вода невдовзі дійшла їй до гладких, усіяних сиротами стегон; потім, випроставши перед собою стулені долоні,

зціпивши уста, з обличчям, що раптом видалось простуватим в оправі чорного гумового шолома, Шарлотта з гучним сплеском ринулась уперед.

Ми повільно пливли в озерному блискоті.

На протилежному березі, принаймні за тисячу кроків від нас (якби можна було ходити по воді), я розрізняв дрібненькі силуети двох людей, що ревно працювали на своєму шматку берега. Я достеменно знав, хто вони: відставний полісмен польського походження й відставний працівник водогону, власник більшої частини лісу на тому боці озера. Знав я, й чим вони заклопотані: побудовою для власних дурнуватих розваг дерев'яної пристані. Стукіт, що долинав до нас, видавався на диво гучнішим, ніж личило б їхнім карликовим рукам та інструментам; з'являлася думка, ніби майстер звукових ефектів не домовився з *Puppenmeister*'ом¹, надто через те, що гепання кожного мініатюрного удару запізнювалося відносно його зорового образу.

Коротка світло-піщана смужка «нашого» пляжу — від якої ми тепер трохи відпливли, досягнувши глибокої води, — в будень бувала безлюдна. Навколо нікого не було, крім двох зосереджених трудяг на тому березі й темно-червоного приватного літака, що високо продзижчав і пропав у синяві неба. Кращу декорацію годі й придумати для проворного булькітливого вбивства, і ось найтонша пуанта: слуга закону і служник водогону перебували якраз досить близько, щоб бути свідками нещасного випадку, і якраз досить далеко, щоб не розгледіти злочину. Вони були досить близько, щоб почути, як, заметавшись у воді, відчайдушно реве розгублений купальник, гукаючи на поміч кого-небудь, хто б урятував його тонучу дружину, й надто далеко, щоб добачити (якби глянули вчасно), що аж ніяк не розгублений купальник якраз закінчує затопувати дружину під воду. Цієї стадії я ще не досяг; я тільки хочу пояснити простоту дії, виразність інсценізації! Так-от, Шарлотта, отже, посувалася вплав із незграбною сумлінністю (ундіна з неї вельми посередня), але й не без певної врочистої насолоди (адже її водяний під боком),

¹ Ляльководом (нім.). — Перекл.

і, спостерігаючи це все з самодостатньою ясністю майбутнього спогаду (як, знаєте, дивишся на речі, намагаючись побачити їх такими, якими потім згадуватимеш) — білий вилиск її мокрого обличчя, майже не засмаглого, попри всі її намагання, і бліді вуста, і голе опукле чоло, й тісний чорний шолом, і повну мокру шию, — я знав, що мені треба тільки трохи відстати, набрати чимбільше повітря в легені, потім схопити її за кісточку і сторчголов пірнути під воду з полоненим трупом. Кажу «трупом», бо несподіванка, переляк і недосвідченість примусили б бідолашну ундіну враз сьорбнути ціле відро смертоносної озерної води; а я б міг висидіти принаймні хвилину під водою, навіть не заплющивши очей. Фатальний рух мелькнув переді мною, мов хвіст падучої зорі, на чорноті замисленого злочину. Отак, у безмовному лиховісному балеті, танцюрист тримає партнершу за ніжку й поринає стрілою в дивовижно підроблену підводну імлу. Я б вплив за ковтком повітря, й далі тримаючи її під водою, а потім пірнав би знову стільки разів, скільки знадобилося б, і тільки коли над нею остаточно опуститься завіса, я б дозволив собі погукати на поміч. І коли, хвилин через двадцять, ті двійко людей з того берега, рівномірно збільшуючись, наближаться у весловому човні з одним свіжопофарбованим боком, бідолашна пані Гумберт, жертва м'язової судоми, або серцевого нападу, або обох напастей одразу, вже стояла б на голові в чорнильному намулі, сажнів на п'ять під усміхненою гладінню Вічково-змійного озера.

Як просто, хіба не так? А от, бачте, панове, мені було абсолютно неможливо примусити себе до тих дій!

Вона пливла поряд зі мною, мов довірливий, неповороткий тюлень, і вся логіка пристрасті кричала мені у вуха: «Не чекай!» А я, панове, не міг і не міг! Мовчки я повернув до берега, і статечно, сумлінно повернула й вона, захриплий від крику диявол і далі повторював свою пораду, а я все не міг примусити себе втопити те нещасне, слизьке, великотіле створіння. Крик ставав дедалі глухіший, бо я мало-помалу усвідомлював сумну істину, що ні завтра, ні в п'ятницю, і ніякого іншого дня або іншої ночі

не вдасться мені примусити себе її вбити. Ох, я міг собі уявити, як страхітливими ляпасами порушую симетрію Валеччиних грудей або якимсь іншим способом завдаю їй болю, — і так само ясно міг бачити, як всаджую кулю в черево її коханця, щоб він зойкнув і сів. Але Шарлотту вбити я не міг, надто коли зважити, що становище загалом було, можливо, не таке безнадійне, яким видавалося на перший тремт того жахливого ранку. Якби я зловив її за ногу, яка щосили відбивається, побачив її вражений погляд, почув її страшний голос і все-таки пройшов крізь те випробування, її привид гнався б за мною все життя. Можливо, якби ми жили 1447 року, а не 1947-го, я б одурив свою лагідну вдачу, підсипавши їй класичної отрути з дуплистого агата на персні, напоївши її згубним солодким зіллям. Але за нашої буржуазної доби, коли всі пхають носа в чужі справи, це не минулося б мені так, як минало в оббитих парчею глухих світлицях минувшини. У наші дні вбивця повинен бути хіміком. Ні-ні, я не був ані вбивцею, ані хіміком. Панове присяжні, ласкаві добродії й не менш ласкаві добродійки! Більшість звинувачених у злочинах проти моралі, отих бідолах, що тужливо жадають бодай яких-небудь трепетних, солодко-стогнучих, фізичних, але не конче обмежених зляганням відносин з дівчинкою-підлітком, — це все нешкідливі, нікчемні, пасивні, боязкі чужаки, які тільки одного просять у суспільства, а саме: дозволити їм дотримуватися загалом цілком безневинних, абераційних, як кажуть, схильностей і здійснювати приватно маленькі приємно пекучі й неприємно вологі акти статевого збочення, не боячись, що поліція або сусіди брутально накинуться на них. Ми не статеві іроди! Ми не гвалтуємо, як браві солдати. Ми нещасні, сумирні, добре виховані люди з собачими очима й досить пристосувалися стримувати свої пориви в присутності дорослих, але ладні віддати багато, багато років життя за можливість бодай доторкнутися до німфетки. Наголошую: ми аж ніяк не вбивці. Поети не вбивають. Ох, моя бідолашна Шарлотто, не дивися на мене з ненавистю зі свого вічного раю серед вічної алхімічної суміші асфальту, гуми, металу й каменю — але, слава Богу, не води, не води!

Усе-таки, якщо мовити зовсім об'єктивно, я був на волосинку від лиха. І отепер і розкриється суть моєї притчі про ідеальне вбивство.

Ми сіли на махрові рушники під пожадлигим до нас сонцем. Вона роззирнулася, опустила бретельки й лягла долілиць, даючи промінню поласувати її спиною. Сказала, що кохає мене. Глибоко зітхнувши, протягла руку до халата, покладеного поряд, і намацала в його кишені пачку цигарок. Змінила позу й сіла, закурила. Вивчила своє праве плече. Нагородила мене, відкривши димну пащу, старанним поцілунком. Раптом позаду нас з-під кущів покотилися піщаним схилом два-три камінці.

— Мерзенні підглядайла-діти! — буркнула Шарлотта, притримуючи на грудях чималий чорний ліфчик і повертаючись знову на живіт. — Доведеться поговорити про це з Петром Крестовським.

Коло початку стежини почувся шерех, залунали кроки, і з'явилася Джоана Фарло з мольбертом та іншим причандаллям.

— Ти налякала нас, — дорікнула Шарлотта.

Джоана пояснила, що стояла там над урвищем, у зеленій криївці, і звідти «шпигувала за природою» (шпигунів звичайно розстрілюють), намагаючись домалювати краєвид, але нічого, мовляв, не вийшло, таланту забракло (свята правда).

— А ви, Гумберте, ви коли-небудь пробували малювати?

Шарлотта, що трохи ревнувала мене до Джоан, запитала, чи прийде Джон.

Так, прийде. Він збирався обідати сьогодні вдома. Завіз її по дорозі в Паркінгтон і скоро знову забере. Який чудовий ранок! Вона завжди почувалася зрадницею щодо Мелампії й Кавалли, коли лишала їх припнутими вдома в такі чудові дні. Сіла на білий пісочок між Шарлоттою і мною. Її довгі брунатні ноги в трусиках спокушали мене десь так само, як ноги гнідої кобили. Усміхаючись, вона показувала ясна.

— Я мало не зобразила вас у своєму озері, — мовила вона. — До речі, я помітила те, чого ви не добачили. Ви

(звертаючись до Гумберта) забули зняти годинника, атож, сер, забули.

— «Вотерпруф» (непромокальний), — тихо проказала Шарлотта, склавши губи по-риб'ячому.

Джоана поклала мою кисть собі на коліно й помилювалася Шарлоттиним подарунком; потім поклала руку Гумберта знову на пісок, долонею догори.

— Ти бозна-що могла звідти побачити, — не без кокетства зауважила Шарлотта.

Джоана зітхнула.

— Якось увечері, — сказала вона, — я бачила двох дітей, чоловічої і жіночої статі, що на оцьому місці завзято злягалися. Їхні тіні були мов велетні. І я, здається, розповідала вам про Леслі Томсона, що купається голяка на зорі. А тепер усе чекаю, що після чорного атлета з'явиться жирна котлета, Айвор Куїлті (наш дантист), без нічого. Він, до речі, неймовірний оригінал, цей старий. Коли я була в нього востаннє, він розповів абсолютно непристойну бувальщину про свого небожа. Виявляється...

— А ось і я, — почувся Джонів голос.

21

Звичка мовчати, коли я гнівався, чи, радше, холодний і немов укритий лускою аспект моєї гнівної мовчанки інколи наганяв на Валерію неймовірний страх: «Я не знаю, про що ти думаєш, коли ти такий, і божеволію від цього», — скаржилася вона. Я намагався покарати Шарлотту мовчанкою, але вона, ніби й не сталося нічого, й далі щебетала або брала мовчуна за підборіддя. Дивовижна жінка! Бурмочучи, що мені, хай там як, слід писати науковий трактат, я ховався до своєї колишньої кімнати, а Шарлотта дедалі життєрадісніше прикрашала наше гніздечко, вуркотіла в телефон, писала листи. Зі свого вікна крізь глянцевиий перелив тополиного листу я міг бачити, як вона йде через вулицю й задоволено опускає у скриньку лист до сестри міс Фален.

Тиждень вогкої, хмарної негоди після наших щойно описаних відвідин мовчазних пісків Вічкового озера був

найпохмурішим у моєму житті. Потім блиснули два-три тьмяні промінчики надії — перед остаточним спалахом сонця.

Я зметикував, що маю добрий мозок, який чудово працює, тож треба цим скористатися. Хоч я й не смів утручатися в дружинині плани для Лоліти (яка щодня ставала дедалі тепліша і смаглявіша під ясным небом безнадійної далечіні), я все-таки міг би знайти більш-менш переконливий спосіб утвердити свій загальний авторитет, яким скористався б згодом у якомусь конкретному випадку. Одного вечора Шарлотта сама мені дала підходящий привід.

— Маю для тебе сюрприз, — мовила вона, дивлячись на мене ніжними очима поверх ложки супу. — Восени ми з тобою їдемо до Англії.

Я неквапом проковтнув свою ложку супу, витер уста рожевим папірцем (о, прохолодне, тонке полотно столової білизни в моїй «Мірані»!) і сказав:

— Я теж маю для тебе сюрприз, моя мила. Ми з тобою не їдемо до Англії.

— Чому? У чому річ? — спитала вона, спостерігаючи — з більшим подивом, ніж я сподівався викликати своєю відповіддю, — мої руки (я мимоволі складав, рвав, жмакав і знову рвав ні в чому не винну рожеву «серветку»). А втім, моя усмішка трохи заспокоїла її.

— Річ дуже проста, — пояснив я. — Навіть у найгармонійнішому шлюбі, як-от у нашому, не все вирішує дружина. Є питання, для вирішення яких існує чоловік. Я добре можу уявити собі бентежну втіху, яку тобі, як нормальній американці, дасть переїзд через океан на тому самому трансатлантичному пароплаві, де пливуть леді Бімбом, кузина короля Англії, Білл Бімбом, король мороженого м'яса, або якась голлівудська шльондра. І не сумніваюся, що ми з тобою становили б чудову рекламу для туристичної контори: ти з відвертим схилинням, а я, тамуючи заздрісний захват, дивимосся в Лондоні на палацову сторожу, на тих малинових гвардійців, «бобрових м'ясоїдів» чи як там іще. А в мене якраз алергія на Європу, зокрема й добру стару Англію. Як тобі добре відомо, мене ніщо,

крім найсумніших спогадів, не пов'язує зі Старим — і досить гнилим — Світом. Цього не змінять ніякі барвисті оголошення в твоїх журналах...

— Голубе мій, — захищалася Шарлотта, — я ж...

— Ні, стривай. Це — пусте, дрібниця; я, власне, маю на увазі щось ширше. Коли тобі заманулося, щоб я ціліснітьк дні засмагав на озері замість виконувати свою роботу, я охоче скорився й перетворився задля тебе на представника бронзової молоді замість бути літературознавцем і... ну, скажімо, педагогом. Коли ти водиш мене на бридж до милих Фарло, я смиренно плентаю за тобою... Ні, будь ласка, стривай. Коли ти оздоблюєш свій дім, я не заважаю твоїм вигадкам. Коли ви вирішуєш, — ну, вирішуєш там усяке, я можу бути проти, я можу бути проти, абсолютно проти, або, скажімо, лише почасти, але я мовчу. Я нехтую окремі випадки, але не можу нехтувати загальний принцип. Я люблю, щоб ти мною командувала, але всяка гра має свої правила. Ні, я не серджуся. Я нітрохи не серджуся. Перестань так чинити. Я становлю половину родинного вогнища і маю власний, негучний, але виразний голос.

Вона перейшла тим часом на мій бік столу і, влавши навколішки, повільно, але наполегливо трусила головою й перебирала щеними нігтями по моїх штанах. Сказала, що їй і на гадку не спадало, ніби я можу так думати. Запевни-ла, що я її божество і володар. Повідомила, що Луїза вже пішла, тож можна негайно віддатися коханню. Наполягала, що я повинен вибачити їй, інакше вона помре.

Цей маленький інцидент дуже збадьорив мене. Я спокійно відповів, що справа не в прощенні, а в зміні поведінки, і вирішив закріпити виграну перевагу й надалі якнайдовше перебувати в суворому та похмурому відчуженні, працюючи над книжкою або принаймні вдаючи, ніби працюю.

Ліжко-кушетка в моїй колишній кімнаті давно було перетворене просто в кушетку, якою, до речі, воно завжди було у своїй душі, й на самому початку нашого співжиття Шарлотта попередила мене, що поступово цю кімнату перетворять на справжній письменницький кабінет. Днів через два після «британського інциденту» я сидів у новому

й дуже затишному фотелі з великим томом на колінах, коли, постукавши в двері перснем на пальці, запливла Шарлотта. Які несхожі були її рухи на рухи моєї Лоліти, коли та інколи зазірала до мене у своїх милих, брудних, синіх штанах, приносячи з країни німфеток аромат плодкових садів; незграбна й казкова, і тьмяно розпусна, з незастебнутими нижніми гудзиками на хлопчачій сорочці. Але дозвольте вам дещо сповістити. Під задерликуватістю маленької Гейз, як і під статечністю великої Гейз, несміливо дзюрчав *той самий* (і на смак, і на слух) струмочок життя. Знаменитий французький лікар якось сказав моєму батькові, що в близьких родичів найтихіший буркіт у животі має однаковий музикальний тон.

Отож Шарлотта запливла. Вона відчувала, що між нами не все гаразд. Напередодні, як і за день за того, я вдав, ніби заснув, тільки-но ми лягли, а встав до того, як вона прокинулась. Вона лагідно запитала, чи не заважає мені.

— Цієї хвилини — ні, — відповів я, повертаючи відкритий на літері «К» том енциклопедії для дівчаток, щоб краще роздивитися малюнок, надрукований нижнім краєм уздовж обрізу.

Вона підійшла до столика — з фальшивого червоного дерева з однією шухлядою. Поклала на столик руку. Столик був негарний, що й казати, але нічим не завинив перед нею.

— Я давно хотіла запитати тебе, — сказала вона (поділовому, без ніякої грайливості), — чому ця шухляда замкнена? Ти хочеш, щоб цей столик лишався в кабінеті? Він якийсь страшенно гидкий.

— Дай йому спокій, — процідив я. Я був з дівчатками-скаутами в Калгарі.

— Де ключ?

— Захований.

— Ох, Гумочко...

— Тут замкнені любовні листи.

Вона глянула на мене очима пораненої газелі, що так допікали мені, а потім, не зовсім розуміючи, чи я жартую, не знаючи, як підтримати розмову, простояла протягом

кількох тихо перегорнутих сторінок (Канада, Кіно, Конфетті, Коса), дивлячись радше на шибку, ніж крізь неї, й тарабанячи по ній гострими карміновими, схожими на мигдалеві горішки нігтями.

За дві хвилини (на Кролику чи на Купанні) вона підійшла до мого фотеля і опустилася ваговитим крупом у шотландській шерсті на бильце, обдавши мене запахом якраз тих парфумів, яких уживала моя перша дружина.

— Чи не бажали б ваша високість провести осінь ось тут? — запитала вона, показуючи мізинцем на солодкавий осеневий краєвид в одному зі східних штатів.

— Навіщо? (Виразно й повільно).

Вона стенула плечима. (Мабуть, Гарольд полюбляв їздити у відпустку цієї пори. Мисливський сезон. Бабине літо. Умовний рефлекс з її боку).

— Мені здається, я знаю, де це, — проказала вона, й далі показуючи мізинцем. — Пам'ятаю, там є готель з романтичною назвою: «Притулок зачарованих мисливців». Годують там божественно. І ніхто нікому не заважає. — Вона потерлася щокою об мою скроню. Валечку я відучив від цього мало не з першого разу. — А ти не хочеш чогось особливого на обід, мій любий? Пізніше зайдуть Джон і Джоана.

Я мугикнув. Вона поцілувала мене в нижню губу і, весело додавши, що приготує торт (відколи я був ще пожильцем, збереглася легенда, ніби я наїстися не можу її тортами), полишила мене моєму неробству.

Охайно поклавши розгорнену книжку на звільнене місце (книжка спробувала закрутитись, як хвиля, але закладений олівець зупинив обертання сторінок), я перевірів, чи на місці ключ: він лежав у досить незручній криївці, а саме: під старою, але дорогою безпечною бритвою, якою я голився, поки дружина купила мені іншу, кращу й дешевшу. Поставало питання: чи надійно захований ключ під тією бритвою в оксамитовому футлярі? Футляр лежав у скрині, де я тримав ділові папери. Чи не можна заховати краще? Дивно, як важко щось сховати, надто коли дружина тільки й знає переставляти речі.

Якщо я добре пригадую, минув рівно тиждень після нашого останнього купання, коли обідня пошта принесла відповідь від другої міс Фален. Вона писала, що тільки-но повернулася до пансіонату Св. Алгебри, з похорону сестри. «Євфімія, власне, ніколи не поправилася після переламу стегна». Що стосується доньки пані Гумберт, вона має честь сповістити, що для вступу цього року вже пізно, але вона (ще жива Фален) майже не сумнівається, що зможе прийняти її до школи, якщо пан і пані Гумберт привезуть Долорес у січні. Райський перепочинок!

Наступного дня я заїхав після сніданку до «нашого» лікаря, симпатичного невігласа, чие вміле поводження з хворими і повна довіра до двох-трьох патентованих препаратів успішно маскували байдужість до медицини. Факт, що Ло мала повернутися до Рамздела, дивовижно осявав печеру майбутнього. Я прагнув цілковито підготуватися до миті, коли станеться та подія. Власне, я почав кампанію ще до того, як Шарлотта ухвалила свою жорстоку постанову. Мені потрібна була впевненість, що, коли моя небесна дівчинка повернеться, я матиму змогу тієї самої ночі, а потім і ніч у ніч, поки відбере її в мене Св. Алгебра, присипляти дві живі істоти так цілковито, щоб ніякий звук і ніякий дотик не могли порушити їхнього сну. Протягом липня я робив досліди з різними снодійними засобами, випробовуючи їх на Шарлотті, що вкрай любила пігулки. Остання доза, яку я дав їй (вона гадала, ніби це слабкий препарат брому для умирення її нервів), повалила її на цілі чотири години. Я вмикав радіо на повну потужність. Спрямовував їй в обличчя найяскравіший, фалічний за формою промінь ліхтарика. Штовхав, тер, щипав, тикав — ніщо не порушувало ритму її спокійного та могутнього віддиху. Однак від такої простої речі, як поцілунок у ключицю, вона прокинулася одразу, свіжа й чіпка, як восьминіг (я насилу врятувався). Отже, не годиться, подумав я; треба дістати щось іще надійніше. Спершу лікар Байрон начебто не повірив, коли я сказав, що його останній препарат

не подолав мого безсоння. Він порадив мені спробувати його ще кілька разів і на хвилину відвернув мою увагу, почав показувати мені сімейні фотографії: він мав милу дівчинку Долліних літ, але я збагнув, що він намагається одурити мене, й почав вимагати, щоб він приписав мені найсильніше снодійне, яке існує. Лікар порадив грати в гольф, — але зрештою погодився дати мені засіб, що «не міг не подіяти», і, підійшовши до шафки, балакун дістав з неї скляну трубочку з бордово-синіми патрончиками, підперезаними з одного боку темно-фіалковою смужкою. Це був, за його словами, новий засіб, щойно випущений у продаж, і призначений не для неврастеніків, яких можна й ковтком води заспокоїти, якщо братись уміючи, а тільки для видатних безсонних митців, яким треба вмерти на кілька годин, щоб жити у віках. Я люблю дурити лікарів і, хоч у душі радів, поклав пігулки в кишеню, скептично стелюючи плечима. До речі, з ним мені доводилося бути пильним. Одного разу, зовсім з іншої нагоди, я по-дурному згадав у розмові про свій останній санаторій, і мені здалося, ніби він нашорошив вуха. Аж ніяк не прагнучи, щоб Шарлотті чи кому іншому став відомий цей період моєї минувшини, я поквапився пояснити, що, працюючи над романом, мені довелося вдатися до деяких досліджень у божевільнях. Але біс із ним; одне було певним: пройдисвіт мав гарнесеньку дівчинку. Аж дивно подумати — усі вони тепер старі, сімнадцятирічні...

Я вийшов від лікаря в пречудовому настрої. Одним пальцем керуючи дружининим автомобілем, я благодушно їхав додому. Рамзел загалом не позбавлений привабливості. Сюрчали цвіркуни; бульвар щойно полили. З шовковистою гладкістю я повернув униз на нашу круту вуличку. Яюсь усе цього дня складалося напрочуд добре. Так синьо й зелено. Я знав, що блищало сонце, бо нікельований ключ стартера відбивався у вітровому склі, і знав, що тепер рівно пів на четверту, бо сестра-жалібниця, яка щодня приходила масажувати бабусю Візаві, дріботіла вниз вузьким тротуаром у білих панчохах і туфлях. Як і завжди, істеричний сетер колишнього лахмітника на узвозі напав на автомобіль і, як

і завжди, місцева газета лежала на ганку, куди її щойно кинув Кенні.

Напередодні я поклав край режимові відчуження, який сам собі прописав, і тепер весело гукнув, звістуючи про своє прибуття, і водночас відчинив двері вітальні. Повернена до мене каштановим шиньйоном над вершково-білою шиєю, в тій самій жовтій блузці й тих самих темно-червоних штанах, що були на ній у день нашої першої зустрічі, Шарлотта сиділа в кутку за письмовим столиком і шпарко писала листа. Ще тримаючись за ручку, я вигуком привітав її вдруге. Її рука зупинилася. Десь секунду Шарлотта сиділа нерухомо, потім повільно обернулася на стільці, поклавши лікоть на його вигнуту спинку. Її обличчя, спотворене чуттями, які шматували їй душу, аж ніяк не було приємним видовищем. Упершись очима в мої ноги, вона заговорила:

— Мерзенна Гейзиха, гладка стерва, стара відьма, паскудна мати, стара... стара дурепа... Ця стара дурепа тепер усе знає... Вона... вона...

Моя прекрасна обвинувачка замовкла, ковтаючи свою отруту і сльози. Що саме сказав — або намагався сказати — Гумберт Гумберт, — не має значення. Вона говорила далі:

— Ви страховисько. Ви огидний, підлий, злочинний брехун. Якщо ви підійдете до мене, я закричу у вікно. Геть від мене!

Тут знову, я думаю, можна пропустити те, що бурмотів Г. Г.

— Я виїду ще сьогодні. Це все ваше. Але ж вам більше ніколи не вдасться побачити те паскудне дівчисько. Геть із цієї кімнати.

Читачу, я скорився. Я піднявся у свій екс-кабінет. Упершись руками в боки, постояв абсолютно нерухомо, у цілковитому самовладанні споглядаючи з порога згвалтований столик: шухляда витягнена, із замкової шпарини звисав, зачепившись борідкою, ключ, який нарешті підійшов, інші різноманітні домашні відмички лежали на стільниці. Я перейшов через сходовий майданчик у по-

дружно спальню Гумбертів і холоднокровно переніс свій шоденник з-під її подушки до своєї кишені. Потім пішов вниз, але на півдорозі зупинився: вона розмовляла по телефону, дріт якого того дня був випадково приєднаний до штепселя в їдальні, коло дверей, що вели до вітальні. Хотілося почути, що вона каже: скасувала якесь замовлення й повернулася у вітальню. Я звів дух і через передпокій пройшов на кухню. Там я відкрив пляшку шотландського віскі (перед скотчем вона ніколи не могла встояти). Потім перейшов до їдальні і звідти глянув крізь прочинені двері на широку спину Шарлотти.

— Ти розбиваєш і моє життя, і своє, — спокійно проказав я. — Обговорімо все як двоє культурних людей. Це все твоя галюцинація. Ти, Шарлотто, несповна розуму. Ці нотатки, які ти знайшла, — лише начерки для роману. Твоє ім'я та її взяті випадково. Тільки тому, що набігли на перо. Подумай про це, а я принесу випити.

Вона не відповіла й не обернулася, і далі пишучи в шаленому темпі. Мабуть, уже третій лист (два вже заклеєні, з приліпленими марками, лежали перед нею на столі). Я повернувся на кухню.

На кухні я дістав дві склянки (у Св. Алгебру Лоліті?) й відкрив електричний холодильник. Він люто ревів на мене, поки я видобував з його серця кригу. Написати всю річ знову. Нехай перечитає. Подробиць вона не пам'ятає. Змінити, підробити. Написати уривок роману й показати їй або лишити десь на видноті? Чому крани іноді так жахливо вищать? Щиро кажучи, жахлива ситуація. Подушечки криги, — подушечки для твого лялькового полярного ведмедика, Ло! — видавали тріскучі, моторошні звуки, коли гаряча вода з-під крана вивільняла їх з металевого стільника. Я поставив обидві склянки поряд, налив у них віскі й додав у кожную по унції сельтерської води. Шкода, що вона заборонила мій улюблений джинанас. Холодильник ревнув і грюкнув. Несучи склянки, я пройшов у їдальню і крізь двері вітальні, тепер ледве прочинені, тож я й лікті не міг просунути, оголосив:

— Я приготував тобі скотч.

Вона не обізвалася, навіжена стерва, і я поставив склянки на буфет поряд із телефоном, що якраз задзвонив.

— Говорить Леслі, Леслі Томсон, — крикнув Леслі Томсон, той самий, що полюбляв купатися на зорі. — Місіс Гумберт, сер, потрапила під автомобіль, і вам краще прийти чимшвидше.

Я відповів, — можливо, не без дратливості, — що моя дружина жива і ціла, і, й далі тримаючи трубку, ногою розчахнув двері й промовив:

— Ось він каже, Шарлотто, що тебе вбили.

Але ніякої Шарлотти у вітальні не було.

23

Я вибіг надвір. Другий бік нашої крутої вулички становив незвичайну картину. На похилий газон міс Візаві заїхав великий, чорний, глянцевий «Пакар», круто повернувши туди через тротуар (на якому піднімався горбочком кинутий картатий плед), і стояв там, вилискуючи на сонці, з розкритими, мов крила, дверцятами й колесами, що глибоко залізли в самшит. Праворуч від автомобіля, на охайній траві схилу, сивовусий стариган, дуже пристойно вбраний (сірий двобортний костюм, краватка-метелик у білий горошок), лежав навznak, стуливши довгі ноги, мов воскова фігура завбільшки зі звичайного мертвяка. Поштовх, розряд, блискавку миттєвого враження мені треба передати низкою слів, але їхнє матеріальне нагромадження на сторінці псує сам спалах, гостру єдність картини: горбик пледа, машина, мумія старигана, бабусина масажистка, що бігла з крохмальним шелестом, тримаючи в руці напівпорожню склянку, назад до веранди, де підперта подушками, полонена, квола міс Візаві, мабуть, зойкала, а втім, не досить гучно, щоб заглушити рівномірний гавкіт лахмітникового сетера, що поволі ходив від однієї групи людей до іншої: то до сусідів, що вже зібралися на тротуарі, коло картатої речі, то назад до автомобіля (який йому нарешті пощастило зацькувати), то до групи, що зібралася на газоні й складалася з Леслі Томсона, двох полісменів і кремезного

пана в рогових окулярах. Тут я повинен пояснити, що негайна поява дорожньої поліції (не минуло й двох хвилин після нещастя) була наслідком того, що патрульні саме тієї пори чіпляли штрафні квитки на автомобілі, незаконно запарковані в завулку неподалік від нас; що тип в окулярах був Фредерик Біель Молодший, водій «Пакара»; що його сімдесятидев'ятирічний батько, якого масажистка шойно відпоювала на скошеній траві, де він, так би мовити, лежав як скошений банкір, не валявся без пам'яті, а зручно й методично оклигував від легенького серцевого нападу або можливості його виникнення; і, нарешті, плед на тротуарі, де дружина так часто невдоволено показувала мені на криві зелені тріщини, прикривав скалічений труп Шарлотти Гумберт, яку переїхав (а потім протягнув кілька метрів) Бієлів автомобіль тієї миті, коли вона бігла через дорогу, щоб кинути три листи до поштової скриньки на розі ділянки міс Візаві. Ті листи підняла й передала мені гарненька дівчинка в брудній рожевій сукенці, і я перетворив їх у клапті, пороздиравши в кишені штанів.

Невдовзі на місце події прибули троє лікарів та подружжя Фарло й заходились порядкувати. Удівець, чоловік, наділений винятковим самовладанням, не ридав і не метався. Щоправда, здається, трохи заточувався, але розціплював уста тільки на те, щоб дати лише ті дані й пояснення, які були безперечно необхідні у зв'язку з упізнанням, оглядом і відвезенням небіжчиці, тім'я якої перетворилось у кашу з кісток, мозку, бронзуватих кіс і крові. Сонце ще яскраво палало, коли друзі, добряга Джон і заплакана Джоана, поклали вдівця в ліжку в кімнаті Доллі, а самі, щоб бути поблизу, влаштувалися в спальні Гумбертів, і не знаю, чи справді вони провели ту ніч так цнотливо, як вимагала врочистість події.

Не бачу причини зупинятися — у цьому надто специфічному трактаті — на передпохоронних формальностях, що вимагали від мене уваги, й на самому похороні, не менш скромному, ніж не так давно справлене весілля, але кілька епізодів, належних до тих чотирьох-п'яти днів, слід-таки згадати.

Першої ночі свого вдівства я був такий п'яний, що спав не менш міцно, ніж дитина, яка спала колись у цьому ліжку. Другого дня я насамперед дослідив клаптики листів, що лишилися у мене в кишені. Вони надто перемішалися, щоб їх можна було поділити на три закінчені тексти. Гадаю, слова «...і ти не полілуйся знайти його, бо я не маю змоги купувати...» були з листа до Ло. Деякі клаптики начебто свідчили про намір Шарлотти тікати з Ло в Паркінгтон чи навіть назад у Піскі, щоб шуліка не схопив її неоціненого ягнятка. Інші клаптики і шматочки (я й не здогадувався, що в мене такі міцні пазури) явно були пов'язані з проханням прийняти дівчинку не в пансіонат Св. Алгебри, а до іншої, теж закритої школи, про яку казали, що її виховні методи такі суворі, нудні та сухі (хоч у проспекті згадували крокет під в'язами), що зробили школі назву Виправного закладу для шляхетних дівчат. І, нарешті, третє послання було безперечно адресоване мені. Я розібрав такі фрагменти фраз, як «...можливо, після року розлуки ми з тобою...», «...о, мій коханий, о мій...», «...або, можливо, я помру...» А загалом усі ті вишкрібки були не дуже змістовні: різні фрагменти тих квапливих послань сплутались у мене в долонях не менше, ніж їхній зміст у голові бідолашної Шарлотти.

У Джона того дня було побачення з клієнтом, а Джоані треба було нагодувати собак, тож я тимчасово позбувся товариства друзів. Добряги боялися, щоб я, залишившись без нагляду, не наклав на себе руки, а за браком інших знайомих, які могли б замінити їх (міс Візаві злягла, родина Мак-Ку опікувалася побудовою нового будинку в далекому районі, Чатфілдів нещодавно викликали в північний штат у зв'язку з лихом, яке спіткало їхнього родича), до мене відрядили Луїзу й Леслі, пославшись на необхідність допомогти мені розібрати й прибрати чимало осиротілих речей.

У хвилину найчарівнішого натхнення я показав милим і легковірним Фарло (разом з якими чекав приходу Леслі на платне побачення з Луїзою) любительське фото, знай-

дене серед Шарлоттиного майна. Стоячи на камені, вона усміхалася крізь розмаяні вітром коси. Фотографію зняли у квітні 1934 року, пам'ятної весни! Приїхавши того року до Америки у справах, я прожив кілька місяців у Піскі. Ми познайомились — і між нами зав'язався необережний роман. На жаль, я був одружений, а вона — наречена Гейза... Коли я повернувся до Європи, ми листувалися через спільного приятеля, нині покійного. Джоана прошепотіла, що до неї дійшли якісь чутки, і ще раз поглянула на знімок і, й далі розглядаючи його, передала Джонові, той витяг з рота люльку й теж поглянув на чарівну, легковажну Шарлотту Беккер і повернув мені фотографію. Потім вони поїхали на кілька годин. У підвалі вдоволена Луїза з вуркотливим сміхом сварилася на свого кавалера.

Не встигли Фарло поїхати, як мене навідав священник із сизим підборіддям, і я спробував до мінімуму скоротити інтерв'ю — тією мірою, якою це можна було вчинити, не образивши його почуттів і не збудивши підозр. Так, збираюся присвятити все життя щастю дитини. Ось, до речі, той хрестик, що його ще замолоду подарувала мені Шарлотта Беккер. У мене є кухня, в Нью-Йорку, вельми поважна стара панна. Ми там з нею знайдемо добру приватну школу для Доллі. О хитрюга Гумберт!

До відома Леслі й Луїзи, що згідно з моїм розрахунком (який виявився правильним) мали доповісти про це Джонові та Джоан, я чудово розіграв незвичайно гучний міжміський монолог по телефону, вдаючи розмову з Шерлі Голмс, начальницею табору «Ку». Коли повернулися Джон і Джоана, я без труднощів одурив їх, навмисне схвильовано й безладно пробурмотівши, мовляв, Лоліта пішла з середньою групою на п'ятиденну екскурсію, і з нею неможливо зв'язатися.

— Боже мій, — скрикнула Джоана, — що ж нам діяти?

Джон сказав, що все дуже просто, він улаштує, щоб тамтешня поліція негайно розшукала екскурсантів, — на це піде менше години; він, до речі, сам добре знає місцевість і...

— Послухайте, — говорив він далі, — чом би мені прямо зараз не поїхати машиною туди, а ви поки переспіть із Джоаною.

(Насправді останньої фрази він не додав, але Джоана так палко підтримала його пропозицію, що це, мабуть, малося на думці.)

Я вдав істеріку. Благов Джона нічого не робити. Сказав, що не витримаю тепер постійної присутності дівчинки, яка плаче й чіпляється за мене, — адже вона така вразлива, такі струси можуть позначитись на її майбутньому, психіатри проаналізували такі випадки... Зненацька запанувала мовчанка.

— Що ж, вирішувати вам, — промовив нарешті Джон досить сухо. — Тільки, знаєте, я все-таки був приятель і порадник Шарлотти. І взагалі хотілося б знати, що ви, власне, збираєтеся робити з дівчинкою.

— Джоне! — крикнула Джоана. — Вона його донька, а не донька Гарольда Гейза. Хіба тобі не ясно? Бідолашний Гумберт — справжній батько Доллі!

— Розумію, — мовив Джон, обернувшись до мене. — Прошу вибачити. Розумію. Он воно що. Я не одразу збагнув... Це, звичайно, спрощує справу. Що підказує вам серце, те й добре.

Прибитий горем батько пояснив, що рушить по тендітну доньку одразу після похорону, а потім спробує розважити її перебуванням у зовсім іншій ситуації, майне з нею, можливо, в Нью-Мехіко або Каліфорнію, якщо, звісно, не накладе на себе руки.

Я так художньо зобразив спокій остаточного відчаю, затишшя перед безумним спалахом, що бездоганні Фарло повезли мене до себе. У них був непоганий, як для Америки, погрібець, і це стало мені в пригоді, бо я боявся безсоння — і привида.

Тепер мені треба пояснити справжню причину, чому я прагнув тримати Долорес якийсь час на відстані. Річ очевидна, що попервах, коли Шарлотта тільки-но виявилася ліквідованою і я повернувся до себе незалежним батьком,

я нахильцем ковтнув одну за одною обидві приготовані склянки віскі, а навздогін їм докинув пінту чи дві свого джінанасу й зачинився у ванній, рятуючись від сусідів і друзів, бо мав тільки одне і в голові, і в крові, а саме: усвідомлення, що всього за кілька годин тепленька, руса і вся, вся моя, Лоліта в моїх обіймах литиме сльози, а я сушитиму їх поцілунками швидше, ніж її очі наповнятимуться ними. Але поки я стояв перед дзеркалом, розпашілий, з розширеними зіницями, Джон Фарло делікатно постукав і запитав, чи все гаразд, — і я миттю збагнув, що з мого боку було б безумством допустити її повернення в цей дім, де снувало стільки чужих дбайливців, ладних відібрати її в мене. Та й сама шалапутка Ло могла — хіба знаєш? — раптом виявити дурну недовіру, несподівану неприязнь, неясний страх і таке інше, — і прощавай навіки, в мить торжества, чарівна нагорода!

До речі, про набридливих людей: до мене з'явився ще один відвідувач, люб'язний Біель (той самий, що ліквідував мою дружину). Статечний і поважний, трохи схожий на катового помагача своїми складками, як у бульдога, чорними очицями, окулярами у важкій оправі й виверненими ніздрями. Його впустив Джон, що потім лишив нас, причинивши двері з якнайбільшим тактом. Гладенько почавши з того, що в нього двійня в одному класі з моєю пасербицею, мій карикатурний гість розгорнув, як сувій, велику схему, на якій він зобразив усі подробиці катастрофи. То був «клас», як висловилася б моя пасербиця, з великою силою солідних стрілок і пунктирних ліній, проведених чорнилом різної барви. Траєкторію пані Г. Г. він зобразив низкою маленьких силуетів на кшталт символічних фігурок, отих кадрових учасниць жіночого військово-допоміжного корпусу, якими користуються задля наочності в статистиці. Дуже ясно й переконливо цей шлях дотикався до сміливо накресленої звивини, яка зображувала два повороти, що йшли один за одним, з яких перший був здійснений Біелевою машиною, щоб не збити лахмітникового сетера (не показаного на схемі), а другий,

повторивши у збільшеному вигляді перший, мав запобігти лиху. Жирний чорний хрестик позначав місце, де охайний маленький силует нарешті ліг на тротуар. Я подивився, чи немає належного значка на схилі, де відлежувався велетенський восковий батько мого відвідувача, але значка не було. А втім, старий розписався на документі як свідок під підписами Леслі Томсона, міс Візаві та кількох інших людей.

Олівець Фредерика з точністю та легкістю колібри перелітав з однієї точки в іншу, поки він доводив свою цілковиту безневинність і нерозважливу необачність моєї дружини: тієї миті, коли він обминув собаку, Шарлотта поковзнула на шойно політому асфальті і впала вперед, тоді як їй треба було відсахнутися (Фред показав, як саме, щосили смикнувши своїм підбитим ватою плечем). Я сказав, що він, звичайно, не винен, і слідство підтримало мою думку.

Із силою сапаючи крізь напружені чорні ніздрі, він пригнічено потрусив головою, водночас трусячи мою руку; потім, виявивши вишукану світськість і джентльменську широту, запропонував оплатити витрати похоронного бюро. Він сподівався, що я відмовлюсь. Із п'яним удячним схлипом я прийняв його пропозицію. Не вірячи власним вухам, він виразно повторив уже сказане, і я знову подякував йому, ще палкіше, ніж доти.

У результаті цього моторошного побачення моє душевне заніміння знайшло на хвилину якийсь вихід. І не дивно! Я навіч побачив маклера долі. Я намацав саму плоть долі — та її бугафорське плече. Відбулася блискуча і страхітлива мутація, і ось що було її знаряддям. Серед багатьох подробиць візерунка (кваплива хатня господиня, слизька бруківка, дурнуватий пес, крутий узвіз, велика машина, бовдур за кермом) я туманно добачив власний огидний внесок. Якби не дурниця (або інтуїтивна геніальність!), через яку я зберіг свій щоденник, очна волога, виділена внаслідок мстивого гніву й розпаленого самолюбства, не засліпила б Шарлотту, коли вона метнулася до поштової

скриньки. Та навіть якщо й так, нічого, можливо, не трапилося б, якби непомильний фатум, синхронізатор-привид, не змішав би у своїй реторті автомобіль, собаку, сонце, тінь, вологу, слабкість, силу, камінь. Прощавай, Марлено! Рукопотиск долі (що його вагомо відтворив на прощання Біель) вивів мене із заціпеніння. І тут я заридав. Панове й пані присяжні, я заридав!

24

В'язи й тополі поверталися до зненацька набіглого вітру воружками спинами й буряна хмара чорніла над білою вежею рамздельської церкви, коли я роззирнувся востаннє перед від'їздом. Задля невідомих пригод я покидав мертвно-блідий дім, де найняв кімнату лише десять тижнів тому. Вже спущені були жалюзі — недорогі, практичні жалюзі з бамбуку. «Верандам і внутрішньому оздобленню будинку їхній розкішний матеріал надає яскраво модерного характеру», — сповіщав преїскурант. Після таких слів небесний притулок повинен видаватися досить-таки вбогим. Крапля дощу впала мені на щиколотки руки. Я повернувся за чимсь у дім, поки Джон укладав мої валізи в автомобіль, і тут сталася дивна річ. Не знаю, чи досить я увиразнив у цих невеселих нотатках особливе, просто-таки дурманне враження, яке цікава зовнішність автора — псевдокельтська, привабливо мавпяча, мужня, з додатком чогось хлоп'ячого — справляла на жінок будь-якого віку і стану. Звісно, такі заяви від першої особи можуть видаватися кумедними, але від часу до часу я змушений нагадувати читачеві про свою зовнішність, як інколи професійний романіст, наділивши героя якоюсь звичкою або собакою, бачить себе змушеним демонструвати цю собаку або звичку щоразу, коли даний герой з'являється. Що стосується мене, цей літературний засіб сповнений, мабуть, глибокого значення. Похмура звабливість моїх рис має перебувати в полі уваги читача, який прагне по-справжньому зрозуміти мою розповідь. Малолітня Ло вмівала від шарму Гумберта, як умлівала

від судомної музики; доросла Лотта кохала мене з владною зрілою пристрасстю, про яку я тепер шкодую і поважаю її більше, ніж мені вільно говорити. Тридцятиоднорічна Джоана Фарло, будши повною неврастенічкою, добряче, мабуть, закохалася в мене.

У її красі було щось різке, індіанське. Її засмага мала теракотовий відтінок. Вуста скидалися на великих червоних слимаків, а вибухаючи своїм характерним гавкучим сміхом, вона показувала великі тьмяні зуби й безкровні ясна. Була дуже висока на зріст, одягала або вузькі штани й сандалі, або широкі спідниці й балетні туфлі; пила скотч у якій завгодно кількості; двічі мала викидень; писала оповідання про тварин для юнацтва і, як відомо читачеві, малювала озерні краєвиди; вже носила в собі зародок раку, від якого мала померти за два роки. Вона видавалася мені безнадійно непривабливою. Тож подумайте про мій переляк, коли за кілька секунд до мого від'їзду (ми з нею стояли в передпокої) Джоана взяла мене за скроні своїми завжди тремтячими пальцями й зі сльозами в яскраво-синіх очах спробувала, без великого успіху, присмоктатися до моїх вуст.

— Побережіть себе, — мовила вона, — й поцілуйте за мене доньку. — Гримнув грім, прокотившись по всьому будинку, і Джоана додала: — Можливо, де-небудь, коли-небудь, за менш жохливих обставин ми ще побачимося.

(Джоано! Хоч би чим ти була, хоч би де ти була, в мінус-просторі або в плюс-часі, пробач мені це все — зокрема й ці дужки.)

Ще хвилина — і я вже тиснув їй та йому руки на прощання, на вулиці, на крутій вулиці, і все крутилося, летіло перед наближенням білої зливи, і фургон з матрацом із Філадельфії самовпевнено котився вниз до спорожнілого будинку, і курява бігла й закручувалась на тій самій тротуарній плиті, де Шарлотта, коли для мене трохи підняли плед, лежала скрутившись, з нітрохи не ушкодженими очима, з іще мокрими чорними віями, що позлипались, Лоліто, як твої!

Здавалося б, тепер, коли всі перешкоди усунені й переді мною відкрилася перспектива безмежного раювання, я міг подумки відкинутись на бильце й зітхнути з солодкою полегшою. *Eh bien, pas du tout*¹. Замість ніжитись у промінні усміхненої долі, я був одержимий суто етнічними сумнівами і страхами. Наприклад: чи не видаватиметься дивним, що Лоліту так уперто не допускали до участі ані в радісних, ані в сумних родинних урочистостях! Як ви пам'ятаєте, її не було на нашому весіллі. Або ось іще: якщо вважати, що безневинну жінку усунула простерта звідкись довга волохата рука збігу, чи не міг він нехристиянської миті забути дію своєї десниці і шульгою передати Лоліті чийось невчасну записку співчуття? Щоправда, звіт про подію з'явився тільки в рамздельській газетці; його не було ані в паркінгтонських «Вістях», ані в клаймаксовому «Віснику»: місцеві смерті позбавлені федеральної цікавості, а табір «Ку» міститься не в нашому штаті, але я не міг не уявляти собі, ніби Доллі Гейз якимсь чином уже повідомили і тієї самої миті, коли я їду до неї, невідомі мені друзі мчать її до Рамздеда. Ще тривожнішим за ці всі химери й клопіт було те, що Гумберт Гумберт, новоспечений американський громадянин досить темного європейського походження, не вжив жодних заходів, щоб стати законним опікуном дівчинки (дванадцяти років і семи місяців), яка лишилася після його небіжчиці дружини. Чи наважуся я вжити цих заходів? Я не міг не здригтися, коли мені траплялося уявити свою оголеність, на яку тиснули таємничі закони в нещадно яскравому світлі кодексу цивільного права.

Мій план був дивом первісного мистецтва: я вирішив, що майну до табору «Ку», скажу Лоліті, ніби її матері збираються зробити важку операцію у вигаданій лікарні, а потім кочуватиму зі своєю сонною німфеткою з готелю до готелю, поки мати повільно, але впевнено одужуватиме й нарешті помре. Але по дорозі в табір я відчув дедалі

¹ Е ні, аж ніяк (фр.).

сильніший неспокій. Мене пригнічувала думка, що її вже може не бути там або що замість безтурботної Лоліти я знайду перелякану сирітку, яка з плачем вимагає присутності якихось близьких друзів родини. Подружжя Фарло вона, слава Богу, майже не знала, але чи не могло бути інших, невідомих мені осіб? Кінець кінцем я вирішив провести ту міжміську розмову, яку недавно я так успішно імітував. Періщив дощ, коли я зупинився коло тротуару в загидженому негодою передмісті Паркінгтона, якраз не доїхавши до розгалуження, одна гілка якого обминала місто й вела до шосе, яке перетинало низку пагорбів у напрямі озера Клаймекс і табору «Ку». Вимкнувши двигун, я не менше хвилини просидів в автомобілі, набираючись духу й дивлячись на дощ, на залитий водою тротуар, на гідрант у вигляді неоковирної тумби, вкритої товстим шаром червоної і срібної фарби, яка простерла червоні патрубки, щоб їх міг відлакувати дощ, стікаючи, мов стилізована кров, її геральдичними ланцюгами. Не дивно, що автомобілям забороняють стояти коло цих страшних маленьких калік. Я знову завів двигун і під'їхав до телефонної будки. Коли нарешті остання з потрібних монет, дзенькнувши, провалилася, давши змогу іншому голосові відгукнутися на мій, я постав перед несподіванкою.

Шерлі Голмс, начальниця табору, повідомила мені, що в понеділок (сьогодні була середа) моя Доллі пішла зі своєю групою на екскурсію в гори й повернеться тільки пізно ввечері. Вона запропонувала мені приїхати наступного дня. Спитала, чи не трапилося чого. Не вдаючись до подробиць, я відповів, що мою дружину перевезли до клініки, що її стан серйозний, але дівчинці не треба казати, що він серйозний, проте вона має бути готова їхати зі мною завтра вдень. Наші голоси розпрощалися під вибух палкої зичливості, і внаслідок якоїсь своєрідної вади механізму всі мої монети випали назад з автомата з дзенькотом, який супроводить великий виграш на гральних машинах у Неваді. Це мене розсмішило, незважаючи на прикру необхідність відсунути щастя. Я запитую себе, чи не було це раптове виверження,

це судомне повернення грошей якимсь чином пов'язане в розумі Мак-Фатума з тим, що я вигадав екскурсію, перше ніж дізнався про неї?

Що далі? Я повернув у торговельний район Паркінгтона й решту дня (випогодилося, усе місто мінилося скляним блиском) присвятив придбанню гарненьких обнов для Ло. Господи, до яких примхливих закупів спонукала Гумберта властива йому в ті дні слабкість до картатих тканин, яскравих ситців, оборок, пишних коротких рукавчиків, м'якого плісе, суkenок, які тісно прилягають угорі й дуже широкі внизу!

Покохав я Лоліту, як Вірджинію — По
І як Данте — свою Беатріче;
Закружляли дівиці, наче вихор, спідниці,
Панталончики — просто у вічі!

Ласкаві голоси запитували мене, що саме я хочу подивитись. Купальні костюми? Вони в нас є всіх відтінків: рожеве марево, матовий аквамарин, брунатна брунька, червоний тюльпан, чорний канкан. А як щодо пляжного причандалля? А чохлів? Не треба чохлів. Ми з Ло завжди їх не терпіли.

За одну з настанов під час цієї діяльності мені правив антропологічний запис, виконаний рукою матері того дня, коли Л. виповнилося дванадцять років (читач пам'ятає, я думаю, книжку «Знай свою дитину»). У мене було враження, ніби, дослухавшись до неясних порухів заздрості та антипатії, Шарлотта додала де зайвий сантиметр, де зайвий кілограм, та оскільки німфетка безперечно виросла за останні сім місяців, я вважав, що загалом можна покладатися на ті останні січневі виміри: об'єм стегон — сімдесят чотири сантиметри; об'єм ноги (під самою сідницею) — сорок три; об'єм литки і шиї — двадцять вісім; об'єм грудей — шістдесят вісім; об'єм руки вище ліктя — двадцять; талія — п'ятдесят вісім; зріст — сто сорок три; вага — тридцять шість кілограмів; будова — видовжена; КІР (коефіцієнт інтелектуального розвитку) — сто двадцять один; апендикс — не вирізаний (слава Богу).

Крім цих вимірів, я, звичайно, бачив перед собою Лоліту з близькою до галюцинації виразністю, а оскільки в мене не припиняло горіти бережене місце біля грудної кістки, там, де її шовковиста маківка разів зо два дійшла до рівня мого серця, і оскільки я не розставався з відчуттям її теплої важкості на моїх колінах (внаслідок чого я завжди «носив» Лоліту, як жінка «носить» дитину), я не здивувався, коли згодом з'ясувалося, що мої обрахунки більш-менш правильні. До того ж я недавно вивчив каталог літніх уборів, що дало мені змогу вибирати, вдаючи знавця, різні милі дрібнички: спортивне взуття, капчики, туфельки з м'ятої лайки для м'ятих дівчаток і таке інше. Нафарбована продавщиця в чорному, допомагаючи мені задовольняти ті всі гострі потреби, перетворювала батьківську науку й точний опис розміру в комерційний ефемізм «менше середнього». Другу, трохи старшу, в білій сукні, з театральним гримом, здавалося, трохи приголомшила моя широка обізнаність у сфері мод для молодшого покоління; мабуть, гадала, що я чиню перелюб із цирковою карлицею, і тому, коли мені показали спідничку з двома «пікантними» кишеньками спереду, я навмисне поставив наївне чоловіче запитання й дістав нагороду у вигляді усмішок і демонстрації, як діяла ззаду ковзна застібка. Багато втіхи дали мені і всілякі трусики та плавки, в яких привиди мініатюрних Лоліт човгали, падали, їздили на задках по всьому прилавку. Ми скінчили торг на двох скромних бавовняних піжамах із круглим комірцем фасону «учень різника». Різника Гумберта.

Є щось міфічне, чаклунське в тих великих крамницях, де, якщо вірити оголошенням, секретарка може вдягтися на всі випадки дня — від ранкового приходу на службу до вечірнього виходу з кавалером — і де її сестричка може помилуватися вовняним светром, мріючи про той день, коли вона, вдягнувши його до школи, спонукає закалатати серця розумово відсталих гімназистів. Пластикові манекени в натуральну величину, що зображували кирпатих дітей із бежевими, оливковими і вкритими бурим ластовинням личками фавників, напливали на мене з усіх боків. Я раптом

помітив, що я єдиний покупець у цьому досить таємничому місці, де я пересувався, мов риба в зеленавому акваріумі. Я відчував, що дивні думки виникають у голівках млосних панночок, які супроводять мене від прилавка до прилавка, від підводної скелі до пучка морських водоростей, а вибрані моїми очима й пальцями пояски і браслетики, здавалося, падали з русалчиних рук у прозору воду. Нарешті я купив елегантну валізу, звелів скласти до неї мої закупи й пішов до найближчої харчевні, вельми задоволений проведеним днем.

У якомусь зв'язку із цим тихим поетичним світом вишуканих товарів мені пригадався готель зі спокусливою назвою «Притулок зачарованих мисливців», про який згадувала Шарлотта незадовго до мого розкріпачення. З путівника я з'ясував, що він міститься в Брайсленді — усамітненому містечку за чотири години їзди від Лолітиного табору. Я міг би подзвонити, але, боячись, що не зможу опанувати свого голосу й манірно заквакаю ламаною англійською мовою, вирішив телеграфом замовити на наступну ніч кімнату з двома ліжками. Яким я був незграбним, невпевненим, смішним казковим принцом! Як глузуватимуть з мене деякі мої читачі, дізнавшись про мої труднощі при складанні телеграми! Що сказати: Гумберт і донька? Гумбург із маленькою донькою? Гомберг і недоросла дівчинка? Гомбург і його дитина? Смішна помилка, яка зрештою виявилася в телеграмі, — ота літера «Г» на кінці прізвища — стала немов телепатичним відгуком моїх вагань.

А потім, в оксамитному мороці літньої ночі, мої мрії над приворотним зіллям, про яке я подбав. О, скнара Гамбург! Чи не був він справжнім «зачарованим мисливцем» у ті хвилини роздумів над своєю скринькою з чарівним спорядженням? Чи міг він дозволити собі, щоб розігнати демонів безсоння, самому випробувати одну з тих аметистових капсул? Їх було всього сорок — сорок ночей у товаристві тендітного створіння, що спить поряд із тугим калатанням мого серця... Чи міг я в пошуках сну позбавити самого себе однієї такої ночі? Звичайно, ні! Надто

була коштовна кожна із цих ліліпутських сливок, кожен мікроскопічний планетарій із його живими зоряними розсипами. Ох, дайте мені бодай раз посентиментальничати! Я так утомився бути циніком!

26

Мене не полишає головний біль у тьмяному повітрі цієї склепоподібної темниці, але я не здамся. Написав уже понад сто сторінок, а ні до чого не договорився. Мій календар починає плутатись. Я поїхав по Лоліту десь у середині серпня 1947 року. Ні, здається, більше не можу. Серце, голова — одне слово, все погано. Лоліта, Лоліта, Лоліта, Лоліта, Лоліта, Лоліта, Лоліта, Лоліта. Повторюю це ім'я, складачу, поки скінчиться сторінка.

27

І далі в Паркінгтоні. Насилу пощастило заснути на годину. Прокинувся від безглузлого й жахливо виснажливого злягання з маленьким волохатим і абсолютно мені невідомим гермафродитом. На той час була вже шоста година ранку, й мені раптом спало на гадку, що, мабуть, непогано приїхати до табору раніше, ніж домовлено. Мені лишалося ще близько ста п'ятдесяти кілометрів їзди, а потім треба добиратися до Туманних гір і Брайсленда. Якщо я казав, що приїду по Доллі в середині дня, то тільки тому, що моя нетерпляча уява вимагала чимшвидшого приходу милосердної ночі, але тепер мені стали ввижатися всілякі ускладнення, і я аж трусився від думки, що, поки тягтиметься час, вона раптом може взяти й зателефонувати до Рамздела. Однак, коли о пів на десяту ранку я спробував завести двигун, виявилось, що акумулятор сконав, тож я нарешті покинув Паркінгтон тільки опівдні.

Я домчав до місця свого призначення о пів на третю; лишивши автомобіль у сосновому гаю, де розбишакуватий рудий хлопчисько в зеленій сорочці розважався в похмурій самотності старовинною грою: накидав здалеку

підкови на вбитий у землю кілок. Він мовчки показав мені на тинькований будинок, де була контора табору; мені довелося, завмираючи від хвилювання, слухати впродовж кількох хвилин пронозувати співчуття табірної начальниці, неохайної, пошарпаної життям жінки з косами іржавої барви. Вона сказала, що Доллі склала речі й готова виїхати, що дівчинка знає про хворобу матері, але не знає, яка вона тяжка. Чи не хоче пан Гейз, тобто пан Гумберт, познайомитися з табірними наставниками? Або подивитись на хатки, де живуть дівчатка? Кожну з них названо ім'ям котрогось звірятка Волта Діснея. Або оглянути Головний дім? А може, одразу послати Чарлі по неї? Дівчатка якраз закінчують прикрашати їдальню для вечірки (можливо, потім Шерлі Голмс розповість кому-небудь: бідолаха був сам не свій).

Хочу на хвилину продовжити цю сцену з усіма її дрібницями і фатальними подробицями. Карга, що виписувала розписку, шкрябала голову, висувала шухляду, сипала задачу в мою нетерплячу долоню, потім охайно розкладала поверх монет кілька асигнацій з бадьорим вигуком: «І ось ще десять!»; фотографії дівчаток; ще живий барвистий метелик, надійно пришпилений до стінки (відділ природознавства); обрамлений диплом табірної дієтологічки; мої тремтячі руки; відгук, який приготувала ревна начальниця, про поведінку Доллі Гейз за липень («вельми задовільна; цікавиться плаванням і веслуванням»); шум дерев, і пташиний спів, і калатання мого серця...

Я стояв спиною до відчинених дверей і раптом відчув, як линула кров до голови, почув за собою її віддих і голос. Вона з'явилася, тягнучи важку валізу, що підскакувала. «Добрідень, добридень», — і смиренно зупинилася, дивлячись на мене лукавими, радісними очима й ледь розтуливши ніжні вуста, на яких вигравала трохи дурнувата, але напрочуд зваблива усмішка. Вона підросла і схудла, й на мить мені здалося, ніби її обличчя стало бридкішим у порівнянні з уявним знімком, який я зберігав понад місяць: щоки немов позападали, а занадто густе ластовиння

ніби розмазувало рожеву селянську красу її рис. Те перше враження (вузенький людський інтервал між двома ударами хижого серця) ясно провіщало одне: все, що овдовілому Гумбертові годиться вчинити, все, що він хотів і збирався вчинити, — це дати тій змарнілій, хоч і забарвленій сонцем, сирітці *aux yeux battus*¹ (навіть ті свинцеві тіні під очима були в ластовинні) пристойну освіту, здорове, щасливе дитинство, чистий дім, милих подружок, серед яких (якщо парки зволють винагородити бідолаху) він, можливо, знайде гарненьку дівчинку-підлітка, призначену винятково для *Herr* доктора Гумберта. А втім, на млі ока, як кажуть німці, ця чеснотливо-небесна лінія поведінки стерлася, і я наздогнав здобич (час біжить швидше від наших фантазій!), і вона знову була моєю Лолітою, і то ще більшою мірою, ніж будь-якої іншої пори. Я поклав руку на її теплу русу голівку й підхопив її валізу. Вона вся складалася з троянд і меду; вдягнула свою найяскравішу ситцеву сукенку з візерунком з червоних яблук; руки й ноги вкривала густа золотаво-брунатна засмага; подряпинки на них скидалися на пунктир із дрібненьких запечених рубінів, а рубчасті закоти білих вовняних шкарпеток кінчалися на пам'ятному для мене рівні; чи то через її дитячу ходу, чи то через те, що я пам'ятав її завжди на пласких підошвах, але здавалося, ніби її коричнево-білі напівчеревики завеликі для неї і в них зависокі підбори. Прощавай табір «Ку», веселий «Ку», прощавай простий нездоровий харч, прощавай дружок Чарлі! У душному автомобілі вона сіла поряд зі мною, розчавила проворну муху на своєму милому коліні, потім, енергійно обробляючи в роті гумову жуйку і швидко крутячи ручку, опустила шибку зі свого боку і знову відкинулася на спинку. Ми мчали крізь смугастий, плямистий ліс.

— Як мама? — запитала вона чемненько, і я сказав, що лікарі ще не зовсім з'ясували, в чому річ. У будь-якому разі щось зі шлунком.

— Що з поцілунком?

— Та зі шлунком.

¹ Із синцями під очима (фр.).

Я пояснив, що нам доведеться якийсь час бути поблизу; лікарня міститься в селі коло веселого містечка Лепінгвіля, де на початку ХІХ ст. жив знаменитий поет і де ми передивимось усі кінофільми. Вона відповіла, що план — перший сорт, і запитала, чи доїдемо ми до Лепінгвіля до дев'ятої вечора.

— До вечері ми доїдемо до Брайсленда, — відповів я. — А завтра навідаємо Лепінгвіль. Як учорашня екскурсія? Тобі було дуже весело в таборі?

— Угу.

— Шкода їхати?

— Унг-унг.

— Ло, розмовляй, а не рохкай. Розкажи що-небудь.

— Що саме, та-ту-сю? (Останнє слово вона вимовила по складах і не без іронії.)

— Байдуже.

— Можна називати вас на ти і тату? (І примружилась, дивлячись на дорогу.)

— Можна.

— Ото кумедія! Коли це ви встигли підбити клинці до мами?

— Настане день, люба Ло, коли ти зрозумієш різні почуття й обставини, наприклад гармонію та красу суто духовних відносин.

— Аякже! — пирхнула брутальна німфетка.

У діалозі настала невизначена пауза, заповнена мальовничими краєвидами.

— Поглянь, Ло, скільки там корів на тому схилі!

— Мабуть, мене знудить, якщо я гляну на ще одну корову.

— Знаєш, Ло, я страшенно скучив за тобою.

— А от я за тобою не скучила. Ба більше — мерзенно зраджувала, але це нічогісінько не означає, бо ти однаково перестав цікавитися мною. А ви добряче шпарите, пане. Набагато швидше за маму.

Я перейшов зі сліпої швидкості сто десять кілометрів за годину на напівсліпу вісімдесят.

— Чому ти думаєш, що я перестав цікавитися тобою?

— Ну, по-перше, ти навіть не поцілував мене.

Обмираючи і тужачи душею, я неясно побачив спереду більш-менш широке узбіччя й, підскакуючи та похитуючись, виїхав на траву. Пам'ятай, це дитина, пам'ятай, це...

Не встиг автомобіль зупинитися, як Лоліта так і запливла в мої обійми. Не сміючи, не сміючи дати собі волю, — не сміючи дозволити собі зрозуміти, що саме *це* (солодка вогкість, хиткий вогонь) і є початком того несканзанного життя, яке зусиллям волі й за вмілої підтримки долі я нарешті примусив справдитись, — не сміючи посправжньому цілувати її, я торкався її гарячих, розтулюваних вуст із найсмирненнішим благоговінням, упивався нею дрібними ковтками, — ох, цілковито безгрішно! Але вона, нетерпляче шарпнувшись, притулилася своїми вустами до моїх так міцно, що я відчув її великі передні зуби й поділив з нею м'ятний смак її слини. Я, звичайно, знав, що з її боку це тільки невинна гра, пустощі підлітка. Наслідування підробки у фальшивому романі. Кожен цілитель душ, як і кожен розпусник, підтвердить вам, що межі й правила цих дитячих ігор розпливчасті або, хай там як, по-дитячому субтильні, щоб їх міг уловити дорослий партнер, і тому я страшенно боявся зайти надто далеко і змусити її перелякано й гидливо відсахнутися, а оскільки мені понад усе, і найнестерпніше, хотілося чимшвидше пронести її під полою в герметичне усамітнення «Зачарованих мисливців», куди ще сто тридцять кілометрів, благословенне наслання розімкнуло наші обійми — за чверть секунди до того, як автомобіль дорожньої поліції загальмував коло нас.

Його червонопикий і густобровий водій вирячився на мене:

— Скажіть, вас не обігнав на перехресті синій седан, такої самої фірми, як ваш? Не помітили?

— Ми не бачили, — мовила Ло, догідливо-квапливо перегнувшись через мене й поклавши невинні руки мені на коліна, — а ви абсолютно впевнені, що він був синій, бо...

Патрульний (за якою нашою тінню гнався він?) винагородив кралечку своєю найкращою усмішкою й розвернувся в протилежний бік.

Ми поїхали далі.

— Який йолоп! — вигукнула Ло. — Він мав тебе схопити.

— Отакої, чого ж мене?

— Бо найвища швидкість у цьому дурному штаті всього вісімдесят кілометрів за годину, а ми... Ні, ні, не гальмуй, ти теж дурний як пень. Він уже далеко.

— У нас попереду ще довгий прогін, — мовив я, — і мені хотілося б доїхати до темряви. Тож тепер поведься, як гарна дівчинка.

— Паскудна, паскудна дівчинка, — затишно приказувала Ло. — Малолітня делінквенточка, попри щирість і симпатичність. А світло було червоне. Я ніколи не бачила, щоб так їздили.

Ми мовчки промчали мовчазним містом.

— Ото б мати казилася, дізнавшись, що ми з тобою коханці!

— Господи, Лоліто, як можна казати такі речі?

— Але ж ми справді коханці, правда?

— Аж ніяк. Погода щось знову псується. А ти не хочеш розповісти мені про свої дрібні витівки в таборі?

— Ти щось надто по-книжному загнув, любий татусю.

— А легко терти мак у вусі?

— Ні, кажи.

— Наполегливо прошу відповісти.

— Станьмо на тихому бічному пугівцеві, і я розповім тобі.

— Ло, я серйозно прошу тебе не дуріти. Ну?

— Ну, я брала активну участь у табірному житті.

— *Ensuite?*¹

— Ансуїт, мене вчили жити колективним життям, щасливим і повним, і розвивати водночас власну гармонійну особистість. Одне слово, бути янголом.

¹ Далі? (Фр.)

— Гарзд, я бачив щось таке у вашій брошурці.

— Ми любили співати хороших пісень коло великого каміна або під паршивим зоряним небом, і звучання власного щастя в кожній з нас зливалося з голосом колективу.

— У тебе добра пам'ять на цитати, Ло, але я б попросив тебе утриматися від лайливих слів.

— Девіз дівчаток-скаутів, — захопилася Ло, — це ще й мій девіз. Я наповнюю життя гідними справами, наприклад... ні, краще без прикладів. Мій обов'язок — бути корисною. Я приятель усіх тварин чоловічої статі. Я виконую їхні примхи. Я завжди в доброму гуморі. Он проїхала ще одна поліційна машина. Я ощадлива, я завжди грішу думкою, словом і ділом.

— Тепер, сподіваюся, це все, моя дотепнице?

— Атож усе. А втім, стривай. Ось іще: ми пекли пиріжки на сонячній плиті з рефлектором. Цікаво, правда?

— Звичайно, цікаво.

— За цей час ми перемили розбільйон тарілок. «Розбільйон» — сюсюкальним учительським діалектом означає «багато-багато-багато». Ой, мало не забула, як каже мати, найголовнішого. Нам робили рентгенівські знімки. Ми страшенно тішилися.

— *C'est bien tout?*¹

— *C'est*. Не рахуючи однієї дрібнички, про яку я не можу розповісти, не зашарівшись.

— Розповіси потім?

— Так, якщо сядемо в п'ятьмі й можна буде говорити пошепки. Ти що — спиш у кімнаті по-старому чи в одній купі з мамою?

— У себе по-старому. Твоїй матері, Ло, зроблять, можливо, дуже тяжку операцію.

— А зупинись отам, коло молочного бару, — попросила Ло.

Сидячи на високому табуреті, зі смугою сонця, що протинала її голу смагляву руку, Лоліта отримала вежу розмаїтого морозива, политого якимсь синтетичним сиро-

¹ Це все? (*Фр.*)

пом. Ту вежу спорудив і подав дебелий прищавий хлопець у засмальцьованій краватці-метелику, що позирав на мою тендітну, легко вбрану дівчинку з пожадливою безсоромністю. Жадання дістатися до Брайсленда й «Зачарованого притулку» ставало нестерпним. На щастя, вона, як і завжди, миттю впоралася з морозивом. Я запитав:

— Скільки в тебе дрібних?

— Ані шеляга, — відповіла вона, сумно піднімаючи брови й показуючи порожній гаманець.

— Ми це виправимо, але згодом, — бундючно мовив я. — Ну що, ходімо?

— Слухай, де в них тут убиральня?

— Туди я тебе не пущу. Це, мабуть, бруднюща діра. Ну, ходімо.

Була вона, власне, слухняна дівчинка, і я не втримався й поцілував її в шию, коли ми знову сіли в автомобіль.

— Не смій! — наказала вона, дивлячись на мене зі щирим подивом. — Я не люблю, щоб мене лизали. Гидкий розпусник!

Піднявши плече, вона потерлась об нього шиєю.

— Даруй, — промимрив я. — Я дуже прив'язаний до тебе, оце й усе.

Під похмурим небом ми далі їхали угору звивистою дорогою, а потім знову вниз.

— Що ж, і я до тебе начебто прив'язана, — протягла Лоліта уповільнено-ніжним тоном і начебто зітхнула, начебто підсунулася ближче.

(Ох, Лоліто моя, ми не доїдемо ніколи!)

Коли в пошуках «Зачарованого притулку» ми поїхали по тьмяно освітлених вулицях Брайсленда, сутінки вже насичували це гарненьке, маленьке місто, його архітектуру псевдоколоніального стилю, сувенірні крамнички і європейські липи. Повітря, аж бісерне від рівенької мжички, й далі було тепле й зелене, а перед касою кінематографа у струменях вогнистих самоцвітів уже витяглась довга черга, майже самі тільки діти і старі.

— Ой, я дуже хочу побачити цей фільм! Ходімо одразу після вечері. Будь ласка, ходімо!

— Що ж, можна, — протяг Гумберт, хоча він, хитрий, розпалений чорт, чудово знав, що до дев'ятої вечора, коли почнеться його власна вистава, вона спатиме, як мертва, у нього в обіймах.

— Тихіше! — зойкнула Ло, яку жбурнуло вперед, коли клятий ваговоз із пульсарами-карбункулами ззаду зупинився перед нами на перехресті.

Я подумав: якщо ми не доїдемо до готелю — миттю, дивом, на найближчому розі, — я втрачу всяку владу над гейзівським ридваном з його безпорадними «двірниками» і примхливими гальмами. Гай-гай, перехожі, до яких я звертався за вказівками, або самі не знали міста, або перепитували, кривлячись: «Зачарованих?..» — наче я був божевільний; а то вдавалися до таких вигадливих пояснень, із геометричними жестами, географічними міркуваннями й суто місцевими прикметами («...потім поверніть на південь... не дожджаючи суду...»), що я не міг не збитися з дороги в лабіринті їхніх зичливих нісенітниць. Лоліта, чії знадливі різнобарвні нутрощі вже перетравлювали з'їдені ласощі, передчувала ситну вечерю і вже не могла всидіти. А для мене, хоча я давно примирився з існуванням якоїсь вторинної долі (так би мовити, простуватої секретарки Мак-Фатума), що лізе з дрібницями й перешкоджає грандіозним планам великодушного начальника, ті скреготливі зупинки й переїзди навгад по бульварах Брайсленда були, мабуть, найтяжчим випробуванням, яке досі випадало на мою долю. Згодом я не раз сміявся, згадуючи свою недосвідченість: як із хлоп'ячою впертістю я прагнув знайти саме той готель із химерною назвою, тоді як уздовж усього нашого шляху неонові вивіски незліченних мотелів пропонували вільні кімнати, готові прийняти кого завгодно: комівояжерів, забіглих каторжників, імпотентів, великі родини, а також найблудливіші, найневситиміші пари. О, мирні автомобілісти, що ковзаєте крізь морок літньої ночі, які ігри, які виверти хоті побачили б ви зі свого бездоганно гладенького шосе, якби оті комфортабельні халабуди, раптом позбувшись усякої пігментації, стали прозорі, мов скляні скриньки!

Диво, якого я прагнув, таки сталося. Чоловік і дівчина, більш-менш поєднані в п'ятьмі автомобіля, на який скапувала вода з дерев, повідомили, що ми перебуваємо в самому серці міського парку, але варто лише взяти ліворуч коло наступного світлофора, і ми досягнемо мети. Ніякого світлофора ми не знайшли, — парк був чорний, як гріх, якому правив за прикриття, — але невдовзі, піддавшись плавним чарам добре спланованого повороту, ми крізь туман добачили алмазне мерехтіння вогнів, потім — нічний полиск озера, і ось він постав перед нами, дивовижно й неминуче, під примарними деревами, нагорі, де закінчувався посипаний гравієм заїзд: білий палац «Зачарованих мисливців»!

Спершу видавалося, ніби запарковані автомобілі, влаштувавшись рядочком, наче свині коло корита, закривають доступ, але раптом, мов чарами, величезна відкрита машина, вишнево полискуючи під осяяним вогнями дощем, заворушилася — жваво позадкувала під орудою плечистого добродія — і ми вдячно ковзнули в утворений простір. Я одразу й дорікнув собі за таку квапливість, помітивши, що мій попередник скористався тепер чимсь на кшталт гаражика, під накриттям якого було досить місця й для другого автомобіля, але моє нетерпіння не дало мені змоги наслідувати його приклад.

— Шикарно! — зауважила моя вульгарна красуня, жмурячись на ліпний фасад. Вилізла з автомобіля в шелест мжички і, смикнувши дитячою ручкою, поправила сукню, що застряла, якщо перефразувати Роберта Браунінга, між щічками персика. В сяєві, що заливало фронтон, метались і хитались на білих колонах збільшені силуети каштанів. Я відкрив багажник. Сивий горбатий негр у досить приблизній лівреї поклав на візок наші валізи й повільно повіз їх до холу. Там було повно літніх дам і священиків. Лоліта сіла навпочіпки і осипала пестощами блідомордого, в синьому ластовинні, з чорними звислими вухами кокер-спанієля, що на флорі килима просто танув під її долонею, — і хто б не танув, ох, бідолашне моє серце...

Тим часом я прочищав собі горло і шлях крізь юрбу до конторки адміністратора. Там лисий, схожий на порося дід — усі були старі в цьому старому готелі — оглянув мене, підозрілого брюнета з чемною усмішкою, потім неквапом дістав мою (зіжмакану) телеграму, не подолавши темних сумнівів, обернувся, щоб подивитись на дзигарі на стіні, й нарешті сказав, що «дуже вибачається»: тримав кімнату з двома ліжками до половини сьомої вечора, а тепер вона зайнята; бачите, церковний з'їзд збігся з виставкою квітів у Брайсленді.

— Моє ім'я, — холодно перебив я, — не Гумберг і не Гамбургер, а Герберт, тобто, вибачте, Гумберт, і мені однаково, нехай буде номер на одну особу, але додайте ліжко для моєї маленької доньки, їй десять років, і вона дуже втомилася.

Рожевий дідок добродушно глянув на Лоліту, що й далі сиділа навпочіпки, напіврозтуливши уста, слухаючи в профіль, що з глибин кретонового фотеля казала їй собача господиня, блаженка бабуся в завої фіалкових вуалей.

Хоч які сумніви мучили падлюку, вони розвіялися від вигляду моєї арійської троянди. Сказав, що, мабуть, дещо знайдеться, атож, номер із подвійним ліжком. Що стосується ліжечка...

— Містере Аتكінсе, як щодо зайвого ліжечка?..

Ліжаткінс, теж рожевий і лисий, із сивим волоссям, настовбурченим з вушних та інших дір, підійшов і озвався, а я вже розкручував вічне перо. Нетерплячий Гумберт!

— Наші подвійні ліжка — власне, потрібні, — затишно примовляв він, укладаючи спати батька й доньку. — Пам'ятаю, був у нас якось величезний наплив, і ми вклали в одне ліжко трьох дам і ось таку дівчинку, як вашу. Мені навіть здається, що одна з дам була перебраним чоловіком (мої вигадки). А втім, чи немає зайвого ліжка в сорок дев'ятому номері, містере Швайне?

— Боюся, його здали родині Свинів, — відповів Швайн, перший із двох блазнів.

— Ну, ми вже якось дамо собі раду, — мовив я. — Згодом до нас, можливо, приєднається моя дружина, але, гадаю, дамо собі раду й тоді.

На той час обидві рожеві свині вже забули своє гумбергофобство. Повільним і ясним почерком зловмисника я написав: «Доктор Едгар Гумберт із донькою, Лоун-стріт, 342, Рамздел». Ключ (номер 342!) показали мені на мить (так штукар показує монету, яку має намір заховати в долоні) і одразу передали Дядькові Тому. Лоліта, покинувши собаку (отак і мене вона покине), випросталася, крапля дощу впала на могилу Шарлотти, миленька негритянка, спустившись із небес, відчинила зсередини дверцята ліфта, і приречена дитина ввійшла в нього, а за нею, кахикаючи — її батько і Том з валізами, мов розчепірений краб.

Пародія на готельний коридор. Пародія на тишу і смерть.

— Слухай, таж це номер нашого будинку! — весело гукнула Лоліта.

Двоспальне ліжко, дзеркало, двоспальне ліжко в дзеркалі, дзеркальні двері стінної шафи, такі самі двері у ванну, чорнильно-синє вікно, відбите в ньому ліжко, те саме ліжко в шафному дзеркалі, два фотелі, стіл зі скляною стільницею, два нічні столики, двоспальне між ними ліжко, власне, широке ліжко з полірованого дерева і з оксамитовим пурпуровим покривалом і парою нічних ламп під обручками червоних абажурів.

Мені дуже хотілося покласти п'ятидоларовий папірець на ту блідо-буру долоню, але побоявся, що таку щедрість можуть хибно витлумачити, і тому поклав двадцять п'ять центів. Додав ще одну таку саму монетку. Він пішов. Клац. *Enfin seuls*¹.

— Що це — ми спатимемо в одній кімнаті? — запитала Лоліта, динамічно кривляючись, як інколи і вдома, без гніву, без гидливості (хоча явно на межі цих почуттів), але таки динамічно, коли хотіла надати своєму запитанню надто великої значущості.

¹ Нарешті самі (фр.).

— Я просив у них додаткове ліжко. І його, якщо хочеш, я візьму собі.

— Ти з глузду з'їхав, — мовила Лоліта.

— Чого це, моя люба?

— Тому, лю-бий, що коли лю-ба мама дізнається, вона з тобою розлучиться, а мене задушить.

Просто — динамічно; не сприймаючи серйозно.

— Послухай мене, — сказав я, сідаючи, а вона стояла за два кроки і з утіхою дивилася на своє відображення, приємно здивована ним, наповнивши власним рожевим сяєвом здивоване й задоволене дзеркало шафних дверей. — Послухай мене, Лоліто. Ану з'ясуймо дещо раз і назавжди. У суто практичному розумінні я — твій батько. Я дуже ніжно прив'язаний до тебе. Коли немає матері, я відповідаю за твій добробут. Ми незаможні, а оскільки ми подорожуємо, нам доведеться... нам доведеться довго бути разом. Коли двоє живуть в одній кімнаті, неминуче трапляється, як би це назвати, трапляється деяке...

— Кровозмішання, — підказала Лоліта й зайшла до шафи, вийшла з неї з молодим золотим гоготом, відчинила суміжні двері і, передбачливо зазирнувши всередину дивними димчастими очима, щоб знову не помилитися, пішла до ванни.

Я розчинив вікно, зірвав із себе просочену потом сорочку, переодягнувся, перевірів у кишені піджака, чи там пігулки, й відкрив валізу.

Лоліта впливла з ванної. Я спробував обняти її — так, ненароком, крапля стриманої ніжності перед вечерею.

— Пропоную начхати на гру в поцілунки й піти жерти, — мовила вона.

Тут я й подав свій сюрприз.

Ох, мрія моєї мрії! Вона пішла до розкритої валізи, немов стежачи здалеку за здобиччю, немов в уповільненому кінематографі, вдивляючись у ту далеку скарбницю на багажній підставці (що в неї з очима, подумав я, з великими сірими очима, чи ми обоє занурені в той самий зачаклований туман?). Вона підступала до валізи, зависоко піднімаючи ноги на зависоких підборах і згинаючи чарівливо хлоп'ячі

коліна так повільно, у щораз ширшому просторі, немов ішла під водою або як у тих сновиддях, коли бачиш себе невагомим; потім підняла за рукавички гарну, дуже дорогу, мідяно-шовкову кофтинку, так само повільно, так само мовчки, розправивши її перед собою, наче птахолов, що завмер із забитим духом, споглядаючи неймовірного птаха, розіпнутого в його руках за краї полум'яних крил. Потім почала витягати (поки я стояв і чекав її) повільну змію блискучого паска і приміряла.

Потім закралася в обійми, що чекали її, сядлива, розм'якла, пестячи мене поглядом ніжних, таємничих, розпусних, байдужих присмеркових очей — достеменно банальна шльондра. Або: ось кого наслідують німфетки, поки ми стогнемо й помираємо.

— Чим пув боганий поцілунок? — пробурмотів я, ди-хаючи їй у коси (влада над словами зникла).

— Якщо вже хочеш знати, — пояснила, — ти робиш не так, як треба.

— Скажи як.

— На все своя пора, — відповіла винуватиця моєї недорікуватості. *Seva ascendes, pulsata, brulans, kitzelans, dementissima. Elevator clatterans, pausa, clatterans, populus in corridoro. Hanc nisi mors mihi adimet niemo! Juncea puellula, jo pensavo fondissime, nobserva nihil quidquam*¹, але, звичайно, наступної хвилини я міг скоїти якусь жахливу дурницю; на щастя, вона повернулася до скарбу.

З ванної, де мені довелося досить довго перемикатися для скромної потреби, я чув (стоячи, не попадаючи, таму-ючи віддих) зойки дівочого захвату.

Руки вона помила тільки тому, що їй сподобався готельний шматочок мила.

— Пора йти, люба, гадаю, ти зголодніла, як і я.

І ось ми дійшли до ліфта, донька — похитуючи старенькою білою сумкою, батько — на крок попереду (*nota bene*:

¹ Свічка росте, пульсує, пече, лоскоче, позбавляє глузду. Ліфт гуркає, пауза, гуркає, люди в коридорі. Тож тільки смерть забере тебе в мене! Дівчино-тростинко, ніжно думав я, ніхто нічого не помітить (місцями перекручена латина). — *Перекл.*

ніколи не йти позаду, адже вона не дама). Поки ми стояли (тепер уже поряд), чекаючи ліфта, вона закинула голову, нестримно розпозіхалася й труснула кучерями.

— Коли вас будили в таборі?

— О пів, — вона притлумила позіхання, — на сьому, — допозіхнула до кінця, здригнувшись усім тілом. — На сьому, — повторила вона, і горло в неї знову почало надиматися.

Готельний ресторан привітав нас запахом смаженого жиру і склянистою усмішкою. То було просторе і претензійне приміщення з манірними фресками на стінах, які зображували мисливців, зачарованих у різноманітних позах серед сили нецікавих тварин, дріад і дерев. Кілька розкиданих по залі старих дам, два священики й плечистий добродій у картатому піджаку мовчки довечерювали. Ресторан закривали о дев'ятій, і кам'янолиці подавальниці в зеленій формі відчайдушно поспішали — на моє щастя — спекатися нас.

— Подивись, який він схожий, який напрочуд схожий на Куїлті, — упівголоса проказала Лоліта, гострим засмаглим ліктем не те що показуючи, а палко прагнучи показати на самотнього добродія у спортивному піджаку, вмощеного в далекому кутку зали.

— На кого — на нашого гладкого дантиста?

Лоліта затримала в роті шойно спожитий ковток води і знову поставила на стіл склянку, що аж затанцювала.

— Дурниці! — захлинулася вона сміхом. — Я кажу про того письменника, що на цигаркових рекламах.

О, слава! О, жінки!

Коли принесли й бахнули на стіл солодке — для паночки величезний клин вишневого торта, а для її покровителя бомбочку вершкового морозива (значну частину якого вона не замислюючись додала до свого торта), — я витягнув з кишені пляшечку *татусевих* пігулок. Озираючись тепер на білду неміч тих фресок, на ту дивну, страхітливу мить, можу пояснити свою тодішню поведінку тільки механічною дією властивого сновиддям безповітряного простору, в якому крутиться ушкоджений розум,

але тієї миті все мені видавалося абсолютно простим і неминучим. Я оглянув залу, пересвідчившись, що останній трапезник уже вийшов, відкрив пляшечку і з незвичайною холоднокрівністю нахилив її над долонею. Я не раз завчав перед дзеркалом цей жест, яким швидко підносиш порожню жменю до рота й кидаєш туди уявну пігулку. Як я й сподівався, вона накинута на пляшечку з великими знадливо-яскравими капсулами, наповненими дурманом Сплячої Красуні.

— Синенькі! — вигукнула вона. — Бордово-синенькі. З чого вони зроблені?

— З літнього неба, — відповів я, — зі слив, зі смокв, з виноградної крові царів!

— Ні, серйозно... Будь ласка!

— Та це просто фіалкапсули. Вітамін Ікс. Робить тебе дужим, мов бугай чи Папай. Хочеш спробувати?

Лоліта простягла руку, енергійно киваючи.

Я сподівався, що зілля подіє швидко. Воно подіяло блискавично. Позаду був довгий день, уранці вона каталася на човні з Барбарою (чия сестра відповідала за водний спорт, як заходила тепер розповідати моя п'ярко-доступна німфетка поміж напівпритлумлених пащодерних позіхань, які ставали щораз більшими) і ще дещо робила. Кіно, яке тьмяно мріялося їй, було вже забуте, коли ми покинули ресторан. Стоячи зі мною в ліфті, вона пригорнула до мене, напівусміхаючись («Сказати, що я робила?»), напівприплющивши темні повіки. «Мабуть, спати хочеться?» — запитав Дядько Том, керуючи ліфтом, який піднімав тихого джентльмена франко-ірландського походження і його сонну доньку, а також двох зів'ялих жінок, трояндознавців, що теж співчутливо поглядали на мою тендітну, засмаглу, рожеву, одурманену душечку, що аж заточувалася. Мені мало не на руках довелося занести її в номер. Вона сіла на край ліжка, трохи похитуючись, і заговорила вуркотливо-тьмяним протяжним тоном.

— Якщо я тобі розповім... якщо я розповім, ти обіцяєш (така сонна! Голівка падає, очі гаснуть...), обіцяєш не скаржитися на табір?

— Потім, Лоліто. Тепер лягай. Я тебе лишу саму, щоб ти лягла. Даю тобі десять хвилин.

— Ох, яка я була гидка, — говорила вона далі, трусячи косами, знімаючи з них повільними пальцями чорну оксамитну стрічечку. — Дай я розповім.

— Завтра, Лоліто. Лягай, лягай. Ради Бога, лягай.

Ключ я запхав до кишені і спустився сходами.

28

Ласкаві панове присяжні! Будьте терплячі зі мною! Дозвольте мені забрати часточку вашого неоціненного часу! Отже, настала *le grand moment*¹. Я лишив Лоліту, що й далі сиділа на краю бездонного ліжка, дрімотно піднімала ногу, мляво вовтузилася зі шнурками і при цьому показувала спідній бік голого стегна аж до рубця штанців у паху: вона завжди з дивною неухважністю або безсоромністю, або сумішшю неухважності й безсоромності, ставилась до такого оголення. Отож саме таким був її заповітний образ, який я замкнув у кімнаті, перед тим пересвідчившись, що двері не мають засуву зсередини. Ключ із нумерованим бовкалом з різьбленого дерева одразу перетворився у вагоме «Сезам — відчинися», в казкову відмичку, здатну відкрити блаженне і страшне майбутнє. Він був мій, був частиною мого гарячого волохатого кулака. За кілька хвилин — скажімо, двадцять, скажімо, півгодини (*sicher ist sicher*², як любляв казати мій дядько Густав), я відімкну двері номера 342 і знайду мою німфетку, мою красу й наречену, в темниці кришталевого сну. Присяжні! Якби мій захват міг звучати, він наповнив би той буржуазний готель оглушливим ревом. А сьогодні я шкодую тільки про те, що не лишив мовчки у швейцара ключа 342-го й не покинув тієї самої ночі місто, країну, материк, півкулю і всю земну кулю.

Дозвольте пояснити. Мене не надто спантеличили її покаянні алегорії. Я й далі мав твердий намір дотримуватися

¹ Велична мить (*фр.*).

² Якщо впевненість, то залізна (*нім.*).

постанови шадити її чистоту, працюючи під покровом ночі над цілковито приспаною наркозом голенькою крихіткою. «Стриманість і благоговіння» — таким був мій повсякчасний девіз. Я мав намір дотримуватися його, навіть якби цю чистоту (до речі, остаточно розвінчану сучасною наукою) трохи зіпсувало якесь дитяче еротичне переживання (мабуть, гомосексуального характеру) в тому її мерзенному таборі. Звичайно, внаслідок старомодних європейських навичок я, Жан-Жак Гумберт, прийняв на віру, коли вперше побачив її, два з половиною місяці тому, що вона така непорочна, якою, згідно з шаблоном, годиться бути «нормальній дитині», відколи скінчився незабутній античний світ з його цікавими звичаями. За нашої освіченої доби нас уже не обступають маленькі раби, ніжні квіточки, які можна зірвати у вестибюлі терм, як в античному Римі, й ми не наслідуємо прикладу величного Сходу за ще зніженіших часів і не пестимо спереду і ззаду послужливих діточок між бараниною і рожевим шербетом. Уся річ у тому, що стара ланка, яка поєднувала дорослий світ зі світом дитячим, тепер виявилася зруйнованою новими звичаями і законами. Хоч я й цікавився один час психіатрією і соціальним піклуванням, я, власне, майже нічого не знав про дітей. Таж Лоліта, хай там як, мала всього дванадцять років, і, хоч які поправки я робив з огляду на середовище й добу (навіть узявши до уваги розгнuzданість американських дітей шкільного віку), мені видавалося, що розпусні ігриська між тими жвавими підлітками відбуваються все-таки пізніше, та й за інших обставин. Тому (я знову підбираю нитку своїх міркувань) мораліст у мені обминав суть питання, чіпляючись за умовні уявлення, що собою становлять дванадцятирічні дівчатка. Дитячий психіатр у мені (дурисвіт, як і більшість їх, але тепер це не має значення) переживував неофройдистський гуляш і уявляв собі мрійну та екзальтовану Лоліту в «латентній» фазі дівочтва. І, нарешті, сексуаліст у мені (велике й безумне страховисько) був би не від того, якби моїй жертві була властива певна порочність. Але десь по той бік біснуватого щастя радилися розгублені тіні, — і як я шкодую, що не дослухався до них! Людські істоти, слухайте!

Я мав зрозуміти, що Лоліта вже стала чимсь геть відмінним від невинної Аннабелли і що німфічне зло, дихаючи крізь кожну пору завороженої дівчинки, яку я готував для таємної насолоди, зробить таємницю нездійсненою, а насолоду — вбивчою. Я мав знати (помічаючи знаки, які мені подавало щось усередині Лоліти, — справжня дитяча Лоліта або якийсь виснажений янгол за її плечима), що нічого, крім мук і жахіття, не дасть мені сподіване блаженство. О, крилаті панове присяжні!

Вона моя, моя, ключ у кулаці, кулак у кишені, вона моя! Завдяки заклинанням і обрахункам, яким я присвятив стільки безсонь, я мало-помалу прибрав усю зайву каламуть і, накладаючи шар за шаром прозорі фарби, довів їх до завершеної картини. На ній вона поставала переді мною оголена — не мала на собі нічого, крім однієї шкарпетки і браслета з брелоками; вона лежала розкинувшись там, де повалило її моє чарівне дання; одна рука ще стискала зняту з кіс оксамитну стрічечку; її печивно-коричневе тіло з білим негативом коротенького купального трико, відбитим на засмазі, показувало мені бліді молоді пипки; в рожевому світлі лампи шовковисто блищав перший пух на товстенькому пагорбі. Величезний ключ зі смаглявим горіховим бовкалом був у мене в кишені.

Я блукав по різних залах, осяяний зсередини, похмурий ззовні: адже обличчя пожадання завжди похмуре, пожадання ніколи не буває цілком упевненим, — навіть коли ніжна жертва замкнена у твоїй фортеці, — що якийсь диявол-конкурент або впливовий божок не прагне скасувати приготоване тобі свято. Коли висловитись мовою повсякденною, треба було випити, але бару не знайшлося в цьому старому поважному готелі, повному застрілих філістерів і стилізованих речей.

Мене занесло до чоловічої вбиральні. Відвідувач у клерикально-чорному костюмі, що покидав її, *comme on dit*¹, з розхристаною душею, перевіряючи гульфік (жест, що його віденський мудрець пояснював бажанням подивитися,

¹ Як кажуть (фр.).

чи все взято), запитав мене, як мені сподобалася лекція пастора Пара, і здивовано глянув, коли я (Сигізмунд II) відповів, що Пар — хлопець ого який, після чого я зіжмакав паперову серветку, якою витирав пучки, — вони в мене дуже чутливі, — і, спритно метнувши скручену паперову кульку в поставлену для цього урну, вийшов у хол. Зручно зіпершись обома ліктями на край конторки, я запитав містера Аткинса, чи впевнений він, що дружина не телефонувала мені; і як щодо ліжка? Ліжкінс відповів, що ні, не дзвонила (небіжчиця, звичайно, не могла дзвонити), і що, якщо ми лишимося, небіжко-ліжко поставлять завтра. З великого велелюдного приміщення з написом над дверима «Мисливська зала» долинав гамір численних голосів, які обговорювали чи то садівництво, чи то безсмертя душі. Друга кімната, з назвою «Малинова», вся затоплена світлом, із сяйливими столиками і одним довгим столом з морсом і бісквітами, була ще безлюдна, якщо не брати до уваги розпорядниці (зів'ялої жінки з характерною для розпорядниць склянистою усмішкою й Шарлоттиною манерою розмовляти), що, вся струменіючи, підійшла до мене й запитала, чи я часом не містер Бредок, бо, якщо так, міс Борода якраз мене шукала. «Ну й прізвище для жінки», — зауважив я і неквапом вийшов.

Припливала і відпливала моя веселкова кров. Я вирішив чекати до половини десятої. Повернувшись до холу, побачив, що є зміни: чимало осіб, у барвистому шовку або чорному сукні, поставали окремими гуртами, і ельф випадковості втішив мій погляд звабливою дитиною, Лолітиних літ, у сукні Лолітиного фасону, але білій, і з білою стрічкою, підв'язаною навколо чорних кіс. Була вона не дуже гарна, але — німфетка, і її голі, блідо-порцелянові ноги й лілейна шия утворили на одну незабутню мить украй приємну антифонію (якщо можна музичним терміном виражати спинномозкові відчуття) до мого жадання Лоліти, рум'яної і засмаглої, збудженої і оскверненої. Бліденька дівчинка відчула мій погляд (до речі, цілком недбалий і благодушний), і, до сміхоти сором'язлива, страшенно збентежилася, підкочуючи очі, притуляючи тильний бік долоні

до шоки й осмикуючи сукенку, й нарешті повернулася до мене худими рухливими лопатками, навмисне розмовляючи зі своєю коровистою матусею.

Я покинув гамірний хол і вийшов надвір; якийсь час стояв на білих сходинках, дивлячись на карусель біленької нетлі, закручену навколо ліхтаря в набубнявілій вогкістю чорноті хиткої, неспокійної ночі, й думав: усе, що вчиню, усе, що посмію вчинити, буде, по суті, такою дрібницею... Раптом відчув у сутінках, неподалік від мене, чиюсь присутність: хтось сидів в одному з фотелів між колонами тераси. Я, власне, не міг роздивитися його в п'їтми, але його виказав гвинтовий скрегіт відкручуваної фляжки, потім скромний булькіт і звук мирного загвинчування. Я вже збирався йти, як до мене озвався незнайомий голос:

— Тож як ти її дістав?

— Перепрошую?

— Кажу: дощ перестав.

— Так, здається.

— Я десь бачив цю дівчинку.

— Це моя донька.

— Брешеш — не донька.

— Перепрошую?

— Я кажу: онде зіронька. Де її мати?

— Померла.

— Он воно що. Шкода. Слухайте, чом би не повечеряти нам завтра втрьох? Доти ця сволота вже роз'їдеться.

— І я з нею поїду. На добраніч.

— Шкода. Я дуже п'яний. На добраніч. Цій вашій дівчинці потрібно багато спати. Сон — троянда, як кажуть у Персії. Хочете цигарку?

— Спасибі, зараз ні.

Він черкнув сірником, але чи то через те, що був п'яний, чи то через те, що п'яний був вітер, полум'я освітило не його, а блаженського старигана (одного з тих, хто доживає віку в таких старих готелях) і його білу качалку. Ніхто нічого не сказав, і п'їтма повернулася на своє місце. Потім я почув, як давній мешканець готелю розкашлявся і харкнув з могильною лункістю.

Я покинув веранду. Загалом півгодини вже минуло. Даремно я не попросив у нього ковтка віскі. Почала даватися взнаки напруга. Якщо скрипкова струна може страждати, я страждав, як струна. Проте було б непристойно показувати, що я поспішаю. Поки я пробирався крізь сузір'я людей, заціпенілих в одному з кутків холу, сліпуче блиснув магній — і ошкірений в усмішці пастор Бредок, дві дами-патронеси з пришпиленими на грудях неминучими орхідеями, дівчинка в білій сукенці і, мабуть, ошкірені зуби Гумберта Гумберта, що пропихався боком між зачарованим священиком і тією дівчинкою, що скидалася на неповнолітню наречену, були одразу увічнені: адже папір і текст дрібної провінційної газети можна вважати за віковічні. Коло ліфта громадилася ще одна щебетлива купка. Я знову віддав перевагу сходам. Номер 342 містився неподалік від других, зовнішніх сходів — для порятунку в разі пожежі. Ще можна було врятуватися — але ключ повернувся в замку і я вже входив до кімнати.

29

Двері освітленої ванної були прочинені; крім того, крізь жалюзі пробивалося схожим на ребра скелета візерунком світло зовнішніх ліхтарів; те схрещене проміння зазірало в темряву спальні й давало змогу роздивитися.

Одягнена в одну зі своїх старих нічних сорочок, моя Лоліта лежала на боці, плечима до мене, посередині дво-спального ліжка. Її тіло, струменіючи крізь легку тканину, й голі кінцівки утворювали короткий зигзаг. Вона поклала під голову обидві подушки — і свою, і мою; кучері розмаїлися; смуга блілого світла лягала на її верхні хребці.

Я скинув одяг і вбрався в піжаму з тією фантастичною проворністю, яку приймаєш на віру, коли в кінематографічній сценці пропускають процес переодягання, і я вже поставив коліно на край ліжка, як раптом Лоліта повернула голову і глянула на мене крізь смугасту тінь.

Але саме оцього гість не сподівався! Вся вигадка з пігулкою-булкою (підленька річ, *entre nous soit dit*¹) мала за мету навіяти сон, такий міцний, хоч гармати коти, а тут, аякже, вона витріщилася на мене і, насилу повертаючи язиком, назвала мене Барбарою! Уявна Барбара, одягнена в піжаму, затісну для неї, завмерла, нависнувши над дівчинкою з її бурмотінням. Повільно, з якимсь безнадійним зітханням, Доллі відвернулася, лігши як перед тим. Хвилини дві я стояв, напружений, над краєм, як той паризький кравець на початку сторіччя, що, пошивши собі парашут, стояв, готуючись стрибнути з Ейфелевої вежі. Нарешті я вибрався на полишену мені вузьку частину ліжка: обережно потяг до себе кінці і краї простирадл, збитих у купу на південь від моїх кам'яно-холодних п'ят; Лоліта підвела голову і глянула на мене.

Як я дізнався згодом від послужливого фармацевта, бордова пігулка навіть не належала до великого і шляхетного роду барбіталових наркотиків; неврастенікові, що вірить у її дію, вона, можливо, допомогла б заснути, але засіб був надто слабкий, щоб надовго повалити моторну, хоч і втомлену, німфетку. Не має значення, шарлатан чи хитрун той рамздельський лікар. Важило тільки те, що мене одурили. Коли Лоліта знову розплющила очі, я зрозумів: навіть якщо снодійне й подіє за годину чи півтори, безпека, на яку я розраховував, виявилась оманливою. Тихо відвернувшись, вона опустила голову на подушку — на ту, якої несправедливо позбавили мене. Я й далі нерухомо лежав край безодні, вдивляючись у розмаяні коси і проблиски німфетчиної оголеності, туди, де бовваніла половинка стегна чи плеча, й намагався визначити глибину її сну за темпом її віддиху. Минув якийсь час; нічого не змінилося, і, набравшись духу, я вирішив трохи підсунутися до того знадливого, запаморочливого мигтіння. Але, тільки-но я вступив у його теплі околиці, як рівний віддих урвався, і мене опанувала жажлива підозра, що маленька Долорес цілком прокинулася й ладна заверещати, якщо я торкнуся

¹ Між нами кажучи (*фр.*).

її будь-якою частиною свого жалюгідного, тужного тіла. Читачу, благаю тебе! Хоч як тебе дратує м'якосердий, хворобливо-чутливий, безмежно обачний герой моєї книжки, не проминай цих дуже важливих сторінок. Уяви собі мене! Мене не існуватиме, якщо ти не уявиш мене собі; спробуй добачити в мені лань, що тремтить у гущавині мого власного беззаконня; нумо навіть усміхнімося трошки. Наприклад, — я навіть голову (мало не написав: головку) не мав де прихилити, і до мого загального дискомфорту додалася гидка печія (від смаженої на салі картоплі, яку вони сміють тут називати «французькою»!).

Вона знову міцно спала, моя німфетка, але я не наважувався пуститись у чарівні мандри. «*La Petite Dormeuse ou l'Amant Ridicule*»¹. Завтра нагодую її тими колишніми пігулками, від яких так ґрунтовно ціпеніла її мати. Де вони — в передньому ящику автомобіля чи у великій валізі? Може, почекати годину, і тоді знову спробувати підповзти? Наука німфетолепсії — точна наука. Можна рівно за секунду, якщо притиснутися. На відстані в один міліметр треба чекати секунд десять. Почекаємо.

Але на світі немає нічого галасливішого за американський готель, причому зауважте: наш готель мав славу тихого, затишного, старосвітського, домашнього, з претензіями на «вишуканість побуту» й таке інше. Гуркіт ліфтових дверцят, що лунав за двадцять кроків на північний схід від мого черепа, але озивався в мені так гостро, немов тими залізними дверима хряпали в мене на лівій скроні, чергувався з гримотінням і стутоном різноманітних маневрів двигуна і тривав далеко за північ. Уряди-годи, одразу на схід від мого лівого вуха (а лежав я навznak, не сміючи повернути свій мерзенніший бік у напрямі димчастого стегна моєї одноложниці), коридор заповнювали життєрадісні, гучні та безглузді вигуки, закінчуючись залпом прощань. Коли це нарешті припинилося, запрацював чийсь клозет на північ від мого мозочка. То був мужній, енергійний, басистий

¹ «Спляча Красуня, або Сміховинний Коханець» (фр.; назва гравюри).

клизот, і користувалася ним велика родина. Від його буркоту, стрімких виливів і тривалих наслідків здригалася стіна за моїм узголів'ям. Потім, десь на південь від мене, хтось почав несамовито блювати, людина викашлювала душу разом з випитим віскі, й унітаз у його ванній, одразу за нашою, гурчав, мов Ніагара. А коли нарешті зупинилися всі водоспади й поснули зачаровані мисливці, бульвар під вікном мого безсоння, на захід від мого чатування, — упоряджений, величний, підкреслено-неторговельний, обсаджений крислатими деревами — виродився в нікчемний прогін для велетенських ваговозів, що гуркали в імлі вогкої вітряної ночі.

А тим часом, менше ніж за шість вершків від мене й палахкотіння мого життя спочивала димчаста Лоліта! Після довгого періоду нерухомості й неспанья я знову став добиратися до неї шупальцями, і цього разу скрип матраца не розбудив її. Мені пощастило підсунути мою тяжку, спраглу плоть так близько, що я відчув на щоді, немов теплий легіт, ауру її оголеного плеча. Тут вона ледь підвелася, зойкнула, проторохтіла швидко, немов марячи, щось про човни, шарпнула простирадло і знов упала у свою темну, квітучу, молоду знетямленість. Заметалася в щедрій повені сну, і одна гола рука, нещодавно брунатна, тепер місячна, з вимахом лягла мені на обличчя. Була мить, коли я тримав полонянку, але вона вивільнилася з моїх ледве окреслених обіймів, і то не усвідомлено, не різко, не з якоюсь особистою неприязню, а просто — з безвідносно-жалібним бурмотінням дитини, що вимагає належного їй спокою. Усе повернулося до попереднього стану: Лоліта, повернена вигнутим хребтом до Гумберта, Гумберт із рукою під головою і тортурами пожадання й печії.

Та печія змусила мене піти у ванну й ковтнути води, для мене це найкращі ліки, окрім хіба молока та редьки, і коли я знову зайшов у химерну, блідаво-смугасту темницю, де Лолітині старі та нові одежинки розташувались у різних зачарованих позах, на різних частинах немов пливучих меблів, моя неможлива донька підвела голову й виразним тоном заявила, що теж хоче пити. Затіненою рукою взяла

в мене тугу й холодну паперову склянку і, спрямувавши на її край довгі вії, нахильцем випила її, а потім дитячим рухом, сповненим більшого чару, ніж найсолодші пестоші, маленька Лоліта витерла уста об моє плече. Відкинулася на свою подушку (свою явилучив, поки вона пила) і миттю заснула знову.

Я не посмів запропонувати їй другу порцію снодійного, та й не розстався ще з надією, що перша кінець кінцем зміцнить її сон. Я все підступав до неї, готовий до всіляких прикрощів; знав, що краще чекати, але чекати не мав сили. Моя подушка пахла її косами. Я підсувався до своєї миготливої ясочки, зупиняючись і зіщулюючись щоразу, коли вона, здавалося, ворухнеться або збиралася ворухнутись. Вітерець із країни див уже бентежив мені думки, що, здавалося, були виділені курсивом, немов поверхня, яка відображувала їх, брижилася від того примарного подуву. Інколи моя свідомість відхилялася в потойбічність і моє поповзом соване тіло потрапляло у сферу сну, але знову виповзало з неї; разів зо два я ловив себе на тому, що мимоволі починаю меланхолійно хропіти. Туман ніжності повивав гори туги. Інколи мені здавалося, ніби зачарована здобич ладна на півдорозі зустріти зачарованого ловця: то її стегно доброхіть посувається до мене крізь сипкий пісок далекого, казкового узбережжя, але те марево з ямочкою раптом здригалося, і я розумів, що Лоліта далі від мене, ніж будь-коли.

Я тут затримуюсь так довго на здриганнях і підкраданнях тієї давно минулої ночі, бо маю намір довести, що ніколи не був і ніколи не міг бути брутальним мерзотником. Ніжна мрійна царина, якою я блукав, була спадщиною поетів, а не кишлом розбійників. Якби я добувся до мети, мій захват був би тільки солодким сп'янінням, зводився б до внутрішнього вогню, вогкий жар якого вона навряд чи відчує, навіть якби не спала. Однак я ще сподівався, що її малопомалу опанує таке повне заціпеніння, що мені пощастить насолодитися не тільки самим мигтінням її оголеності. Отак, між спробами наблизень і мішаниною почуттів, які перетворювали її то у фасеткову сукупність місячних

полиці, то в пухнастий завітчаний куш, мені снилося, ніби я не сплю, снилося, ніби я зачався в засідці.

Проти ранку настала якась мить супокою в безсонному житті готелю. Потім, близько четвертої години, коридорний клозет ринув каскадом і бахнули двері. Одразу після п'ятої години почав долимати кількома, так би мовити, випусками, гучний монолог, виголошуваний десь на внутрішньому підвір'ї або на автомобільній стоянці. Це, власне, був не монолог, бо промовець замовкав кожні кілька секунд, щоб вислухати ймовірного співрозмовника, чий голос не долинав до мене, тож годі було видобути якийсь сенс із чутої наполовину розмови. А втім, її буденні інтонації пробили шлях світанку, й кімната вже наповнювалася бузково-сірою каламуттю, коли кілька працелюбних убиралень почали діяти одна за одною, а гримотливий ліфт, завиваючи, зачовгав угору і вниз; кілька хвилин я понуро дрімав, і Шарлотта була русалкою в зеленій водоймі, а десь у коридорі пастор, підвівшись удосвіта, сказав комусь соковитим голосом: «Доброго ранку!» — і птаство метушилося в листі, і ось — Лоліта позіхнула.

Незаймано-холодні панове присяжні! Я вважав, що мінуть місяці, якщо не роки, перш ніж я посмію відкритися маленькій Долорес Гейз, але до шостої години вона вже остаточно прокинулася, а вже о чверть на сьому стала в прямому розумінні моєю коханкою. Зараз я розповім вам щось дуже дивне: це вона спокусила мене.

Почувши її перше ранкове зітхання, я вдав, ніби сплю, повернувшись до неї гарним профілем. Правду кажучи, я абсолютно не знав, що діяти. Чи не обуриться вона, побачивши мене поряд, а не на запасному ліжку? Як вона поведеться — забере одяг і закриється у ванній? Вимагатиме негайно завезти її в Рамздел? У лікарню до матері? Знов у табір? Але моя Лолітонька була жвава дівчинка, і коли вона видала той притлумлений сміх, який я так любив, я зрозумів, що доти вона спостерігала мене грайливими очима. Вона скотилася на мій бік, і її теплі русі кучерики лягли мені на праву ключицю. Я досить бездарно імітував пробудження. Спершу ми лежали тихо. Я тихо гладив їй

коси, і ми тихо цілувалися. Мене блаженно збентежило те, що її поцілунок вирізнявся кількома комічними витонченостями у вигляді трепету допитливого жала, і звідси я виснував, що її натренувала в ранньому віці якась маленька лесбіянка. Таким вигадкам ніякий Чарлі не міг її навчити! Немов прагнучи подивитися, чи наситився я і чи засвоїв пообіцяну вчора науку, вона трохи відкинулася, спостерігаючи мене. Щоки їй розшарілися, пухка нижня губа блищала, мій розпад наближався. Раптом, зі спалахом розбишацьких веселощів (ознака німфетки!), вона приклала уста до мого вуха, але мій розум довго не міг розбити на слова жаркий гул її шепоту, а вона уривала його сміхом, і змахувала кучері з обличчя, і знову намагалась пояснити, і мене повільно охоплювало дивне відчуття, ніби я живу у фантастичному, щойно створеному божевільному світі, де дозволено все, бо я починав здогадуватися, що саме мені пропонують. Я відповів, що не знаю, про яку гру йдеться, — не знаю, у що вона гралася з Чарлі.

— Ти хочеш сказати, що ніколи?.. — почала вона, пильно дивлячись на мене з гримасою огиди й недовіри. — Ти, отже... ніколи? — заговорила вона знову. Я скористався перепочинком, щоб потикатися обличчям у різні ніжні місця. — Припини! — гугняво верескнула вона, квапливо забираючи брунатне плече з-під моїх вуст. (Дивна річ, Лоліта вважала, — і вважала ще довго по тому, — ніби всі дотики, крім поцілунків у уста і простого статевого акту, — або «слинява романтика», або «патологія»).

— Тобто ти ніколи, — й далі наполягала вона (тепер стоячи на колінах наді мною), — ніколи не робив цього, як був хлопчиком?

— Ніколи, — відповів я цілком відверто.

— Чудово, — мовила Лоліта, — тоді поглянь, як це роблять.

Я, однак, не стану набридати вченому читачеві докладною розповіддю про Лолітину самовпевненість. Досить сказати, що ані сліду цнотливості не добачив перекошений спостерігач у тій гарненькій, ледве сформованій дівчинці, яку остаточно розбестили навички сучасних хлопчаків,

спільне навчання, шахрайські заходи на кшталт скаутських багать і таке інше. Для неї суто механічний статевий акт був невіддільною частиною таємного світу підлітків, невідомого дорослим. А те, як чинять дорослі, щоб мати дітей, анітрохи не цікавило її. Скіпетром мого життя Лолітонька орудувала напрочуд енергійно й зосереджено, неначе то був позбавлений чуттів пристрій, ніяк не пов'язаний зі мною. Їй, звичайно, страшенно хотілося приголомшити мене хвацькими витівками неповнолітньої шпани, але вона була не зовсім готова до деяких розбіжностей між дитячим розміром і моїм. Тільки самолюбство не дозволяло їй покинути почату справу, бо я, у своєму несамовитому становищі, прикидався безнадійним дурнем, змушуючи її працювати саму, — принаймні доти, доки ще міг терпіти своє невтручання. Але це все, власне, не стосується справи: статеві питання мене не цікавлять. Кожен може сам уявити собі ті або ті вияви нашого тваринного життя. Інший, грандіозний подвиг вабить мене: визначити раз і назавжди згубне зачарування німфеток.

30

Я повинен ступати обережно. Я повинен говорити пошепки. О, ти, заслужений репортере з кримінальних справ, ти, старий і статечний судовий приставе, ти, колись повитий загальною любов'ю полісмене, що сидиш тепер у самотній камері (таж скільки років ти прикрашав перехрестя коло школи!), ти, відставний професоре, що живеш у страху, бо за читця в тебе служить хлопчик! Було б недобре, правда, якби з моєї провини ви нестямно закохалися в мою Лоліту! Якби я був художник і якби трапилося так, що господар «Притулку зачарованих мисливців» раптом, серед літнього дня, втратив розум і доручив мені перемалювати по-своєму фрески в ресторані його готелю, ось що я вигадав би (описую тільки фрагменти).

Було б озеро. Була б жива альтанка, сліпуче завітчана. Були б спостереження натуралістів: тигр ловить райського птаха, змія давиться, напинаючись на товстого бобра, з яко-

го здерли шкіру. Був би султан, з обличчям, скривленим нестерпним стражданням (стражданням, якому суперечила б округлість пестошів, які він роздає), що допомагає маленькій невільниці з прегарними сідничками видертися на оніксовий стовп. Були б ті яскраві пухирці гонадного шаленства, які мандрують угору за опаловими оболонками музичних автоматів. Були б усякі табірні розваги для середньої групи, Каное, Колода, Канат та Кучері на сонячному березі озера. Були б тополі, яблука, недільний ранок у замиському будинку. Був би вогненний самоцвіт, що розчиняється у збрижених кільцях, остання пульсація, останній яскравий мазок, ядучий пурпур, свербляча рожевість, зітхання, тремтіння дитини.

31

Я пишу це все аж ніяк не тому, щоб знову пережити минуле серед мого теперішнього безпросвітного відчаю, а з наміром відокремити пекельне від райського в цьому дивному, страшному божевільному світі німфолепсії. Страхітливе та дивовижне зливалися в якійсь точці; саме цю межу мені й хочеться визначити, але відчуваю, що мені це нітрохи не вдається. Чому?

Згідно з римським правом, особа жіночої статі може вступати в шлюб у дванадцять років; згодом цей закон схвалила церква, й він досі існує, без великого розголосу, в деяких штатах Америки. А п'ятнадцятирічний вік закон дозволяє скрізь. Немає ніякого лиха (стверджують в унісон обидві півкулі), якщо сорокарічний ірод, благословенний вустами служника культу й опухлий від алкоголю, скидає з себе наскрізь мокре від поту святешне дрантя й заїздить по саме руків'я в юну дружину. «За таких сприятливих умов помірною поясу (написано в одному старому журналі з тюремної бібліотеки), які існують у Сент-Луїсі, Чикаго й Цинциннаті і стимулюють розвиток, дівчина досягає статевої зрілості наприкінці дванадцятого року життя». Долорес Гейз народилася менше ніж за триста миль від стимулів Цинциннаті. Я лише йду за природою. Я вірний

пес природи. Тож звідки той чорний жах, якому я не можу дати ради? Чи позбавив я її незайманості? Ласкаві пані, чуйні панове присяжні: я навіть не був її першим коханцем!

32

Вона розповіла мені, як її розбестили. Ми поїдали в ліжку прісно-борошністі банани, побиті персики й досить смачні картопляні чіпси, і *die Kleine*¹ мені все розповіла. Її багатослівну, але хаотичну розповідь супроводила не одна кумедна *toile*². Як я, здається, вже зазначав, мені дуже запам'ятався один її викрутас, заснований на нібито вимовленому звуку «и» з викривленням звислогубого рота й заочуванням очей, що виражав шаблонну суміш комічної огиди, покори й терплячого ставлення до помилок молодості.

Її дивовижна розповідь почалася зі вступної згадки про подругу, що ділила з нею намет торік улітку і в іншому таборі, «дуже шикарному», як вона висловилася. Та сусідка («справжня безпритульниця», «пришелепкувата» дівчинка, але «молодчина») навчила її різних маніпуляцій. Попервах вірна Лоліта відмовлялася назвати її.

— Може, то була Грація Анджел? — запитав я.

Вона заперечно похитала головою:

— Ні, зовсім інша. Її батько — велике цабе. Він...

— Може, Роза Кармін?

— Звичайно, ні. Її батько...

— Часом не Агнеса Шерідан?

Вона ковтнула слину й хитнула головою, а потім як похопилася!

— Слухай, а звідки ти знаєш цих усіх дівчат?

Я пояснив.

— Одне слово, це інша, — мовила вона. — У нас багато паскудниць у гімназії, але таку знайти годі. Якщо вже хочеш усе знати, її звати Елізабет Тальбот. Її брати вчатьсь

¹ Крихітка (нім.).

² Гримаска (фр.).

в нас, а вона перейшла до дорогої приватної школи. Її батько якийсь директор.

Я згадав, аж кумедно кольнуло серце, як бідолашна Шарлотта, буваючи в гостях, завжди полюбляла докинути до розмови всякі фасонисті штучки на кшталт: «Це було тоді, коли моя донька ходила на екскурсію з маленькою Тальбот...»

Я спитав, чи дізналися матері про ті сафічні розваги.

— Ой, де там, — зітхнула Лоліта, немов принишкнувши і притискаючи ніби трепетну руку до біленьких груденят, щоб зобразити переляк і полегкість.

Мене, проте, більше цікавили гетеросексуальні пустощі. Вона пішла до гімназії в одинадцять років, коли переїхала з матір'ю в Рамздел з Середнього Заходу. Що саме виробляли оті її «паскудні» однокласники й однокласниці?

— Відомо що... Близнюки, Антоній і Віола Міранда, недарма спали все життя в одному ліжку, а Дональд Скотт, найбільший бовдур у школі, чинив це з Гезел Сміт у дядечковому гаражі, а спортсмен Кеннет Найт виставляв своє господарство напоказ за всякої слушної і неслухної нагоди, а...

— Полиньмо до табору «Ку», — мовив спортсмен Гумберт, — але спершу — перерва.

І після перерви я дізнався всі подробиці.

Барбара Берк, блондинка міцної будови, на два роки старша від моєї ясочки, і безперечно найкраща плавчиха в таборі, мала якусь особливу байдарку і ділила її з Лолітою, «бо я єдина з-поміж решти дівчат могла доплисти до Вербового острова» (мабуть, якесь спортивне випробування). Протягом усього липня, щоранку — зауваж, читачу: кожного клятого ранку — Барбарі й Лоліті допомагав нести байдарку з Онікса в Ерікс (два невеличкі озерця в лісі) тринадцятирічний Чарлі Голмс, синок начальниці табору і єдиний представник чоловічої статі на дві-три милі навколо (якщо не рахувати блаженного, сумирного глухого робітника й сусіди-фермера, що часом навідував табір на старенькому «Форді», продаючи, за селянським звичаєм, яйця); щоранку, — о, мій читачу! — ці троє підлітків, ідучи

напростець, перетинали навскіс чудову невинну гушавину, по вінця сповнену всіма символами молодості, росою, грибами, чорницею, пташиним співом, і в певному місці, серед буйної порості, Лоліта лишалася стояти на сторожі, поки Барбара і хлопчик злягалися за кущем.

Спершу моя Лоліта відмовлялася «спробувати», однак допитливість і товариськість узяли гору, і невдовзі вона й Барбара по черзі віддавалися мовчазному, грубому і абсолютно невтомному Чарлі, що як кавалер навряд чи був привабливіший від сирої моркви, зате міг похизуватися чудовою колекцією прозорих чохлаків, виловлених із третього озера, що перевершувало два перші розміром та відвідуваністю й мало назву Клаймекс, похідну від назви поблизького фабричного містечка, що так бурхливо розрослося за останні роки. Хоч і визнаючи, що це було «загалом нічого, втішно» і «добре проти прищиків на обличчі», Лоліта, радий сповістити вам, ставилася до мозку й манер Чарлі з величезним презирством. Додам від себе, що той блудний мерзотничок не пробудив, а мабуть, навпаки, заглушив у ній жінку, незважаючи на «втішність».

Було вже близько десятої години ранку. Угамувалася пристрасть, і моторошне усвідомлення лиха опустилося на мене, як попіл, і цьому відчуттю сприяла й буденна реальність тьмяного, невралгічного дня, від якого млоїло у скронях. Брунатна, голенька, худенька Лоліта стояла — вузькими білими сідницями до мене, а обличчям до дзеркала на дверях, — упершись руками в боки й широко розставивши ноги (в нових нічних капчиках, оторочених котячим хутром), і крізь повислий локон морщила ніс перед похмурим склом. З коридора долинали лункі голоси чорношкірих прибиральниць, і трохи згодом відбулася вкрадлива спроба, яку я зупинив, гаркнувши, наче грім, відчинити двері до нашого номера. Я звелів Лоліті піти до ванної й добре намитися під душем, у якому вона відчувала велику потребу. На ліжку панував страшенний розгардіяш, усюди валялись картопляні чіпси. Дівчинка приміряла костюмчик із синьої шерсті, потім другий — блузку без рукавів і повітряну картату спідничку, — але перший

видався їй тісним, а другий — завеликим, а коли я став просити її поквапитись (становище починало тривожити мене), вона злобно пожбурила мої милі подарунки в куток і вдягнула вчорашню сукню. Нарешті вона була готова; наостанку я дав їй дивовижну сумочку зі штучної телячої шкіри (тицьнувши цілу жменьку центів і дві новісінькі монетки по десять центів) і сказав купити собі якийсь журнальчик у холі.

— Буду внизу за хвилину, — додав я, — і, будши тобою, голубонько, я б з чужими не розмовляв.

Крім моїх бідолашних маленьких подарунків, майже не було чого складати, але довелося присвятити якийсь час (і тут крився ризик: адже вона внизу могла накоїти невідомо що) ліжкові й надати йому більш-менш пристойного вигляду, який сповіщав би радше про покинуте гніздечко нервового батька і його пустотливої доньки, ніж про гульню колишнього каторжника з двома пухкими старими шльондрами. Потім я одягнувся й дав розпорядження, щоб коридорний прийшов по багаж.

Усе було гаразд. Там, у холі, вона глибоко вгрузнула в криваво-червоний шкіряний фотель і глибоко занурилась у яскравий кінематографічний журнал. Навпроти сидів добродій моїх літ у твідовому піджаку (за ніч жанр готелю перетворився у сумнівне наслідування британського садибного побуту) і прикипів очима, крізь учорашню газету і згаслу сигару, до моєї дівчинки. Вона була у своїх майже формених білих шарпетках та перістих черевиках і в такій знайомій мені яскравій ситцевій сукенці з квадратним вирізом; у жовтуватому сьайві лампи виразніше проступав золотавий пушок уздовж засмаглих рук і литок. Одна нога була закинута на другу, високо й легковажно; її бліді очі ковзали по рядках, кліпаючи раз по раз. Дружина Білла схилилася перед ним задовго до їхньої першої зустрічі, потай милувалася цим знаменитим молодим кіноактором, коли він часом їв морозиво коло шинквасу в аптекарській крамниці Шваба. Ніщо не могло бути дитячішим за її кирпате личко в ластовинні, або бордовий синець на голій шиї, до якої недавно при-

смоктався казковий упир, або мимовільний рух кінчика язика, що досліджував пасмо рожевого висипу навколо припухлих вуст; ніщо не могло бути безгрішнішим, ніж читати про Джил, діяльну кінозіроньку, що сама собі шиє свій гардероб і студіює «поважну літературу»; ніщо не могло бути невиннішим за проділ у блискучих русих кучериках і шовковистий відлив на скроні; ніщо не могло бути наївнішим... Але яких нудотних заздощів зазнав би он той пикатий розпусник, байдуже, хто він (а скидався він, до речі, на мого швейцарського дядька Густава, що теж страшенно полюбляв *le découvert*¹), якби знав, що кожен мій нерв і досі наче охоплений кільцем її тіла і як клеєм намащений його відчуттям — тіла безсмертного демона в образі маленької дівчинки.

Чи абсолютно певен містер Швайн, що моя дружина не дзвонила? Так, певен. Раптом вона ще подзвонить, чи не була б його ласка переказати їй, що ми поїхали далі, прямуючи до тітоньки Клер? Звичайно, передасть. Я оплатив рахунок і, повернувшись до Лоліти, примусив її вилізти з фотеля. Вона й далі читала журнал усю дорогу, поки ми йшли до автомобіля. Вона ще читала, а її вже відвезли до замиської кав'ярні. Там вона з'їла чималенький *breakfast*, і, тут годі нарікати, навіть відклала журнал, щоб їсти, але, завжди така весела, була на диво знуджена. Я знав, що Лолітонька може бути вкрай гидкою, і тому намагався контролювати себе і з хороброю усмішкою чекав бурі. Я не приймав ванни, не поголився, у мене не спрацював шлунок. Сіпалися нерви. Мені не подобалось, як моя маленька коханка стенала плечима й роздувала ніздрі, коли я намагався розважити її безневинним базіканням. Скажімо, лагідно запитав, чи знала вона що-небудь про розваги в лісі Філіс Чатфілд, що покинула табір трохи раніше, щоб поїхати до батька-матері в Мен.

— Послухай, — мовила Лоліта, зробивши плаксиву гримасу, — знайдімо іншу тему для розмови.

Потім я спробував — марно, хоч як я прицмокував, — зацікавити її дорожньою картою. Дозволю собі нагадати

¹ Випадкову оголеність (фр.)

терплячому читачеві (чию лагідну вдачу Лоліті годилося б перейняти!), що метою нашої подорожі було веселе містечко Лепінгвіль, розмішене десь поблизу гіпотетичної лікарні. План був цілком довільним (як, на жаль, згодом виявилася довільною не одна визначена мета подорожі), і мені жижки трусилися, коли я запитував себе, як змудрувати, щоб уся витівка видавалася вірогідною, і як придумати ще один вірогідний маршрут по тому, як ми переглянемо всі кінодрами про Лепінгвіль. Іншими словами, Гумберт дедалі більше ставав мов не свій, і це відчуття було вкрай своєрідним: тужлива, мерзенна збентеженість, неначе я сидів поряд із маленькою тінню власноруч убитої істоти.

Коли Лоліта зігнулася, щоб знову сісти в автомобіль, її обличчям майнула тінь страждання. Вона набігла знову, ще гущіша, коли Лоліта сіла біля мене. Не маю сумніву, що другого разу вона повторила гримасу навмисне для мене. З дурного розуму, я запитав, у чому річ.

— Ні в чому, падлюко, — відповіла вона.

Я не зрозумів і перепитав. Вона промовчала. «Ви покидаєте Брайсленд» — повідомляв плакат над дорогою. А балакуча Лоліта мовчала. Мені аж морозом сипонуло поза шкірою. Сирота. Самотня, кинута напризволяще дитина, з якою міцно збудований чоловік, тхнучи смородом, енергійно здійснив статевий акт тричі за один ранок. Може, втілення багаторічної мрії й перевершило всі сподівання, але, мабуть, сягнуло далі від мети — й перенеслося в страшний сон. Я вчинив необережно, по-дурному й підло. Та, якщо вже в усьому признаватися, додам: десь на дні темної безодні я знову відчував гомін хіті — таким страхітливим був потяг, який збуджувала в мені та нещасна німфетка! До докорів сумління домішувалася болісна думка, що її кепський настрій, мабуть, перешкодить мені знову заволодіти нею, тільки-но я знайду тихий путівець, де можна зупинитися на хвилинку. Одне слово, бідолашний Гумберт був у жахливому стані, і поки автомобіль із безглуздою невблаганністю наближався до Лепінгвіля, його водій марно намагався вигадати якусь приповідку, під грайливим при-

криттям якої він посмів би звернутися до своєї супутниці. А втім, вона перша урвала мовчанку:

— Ой, — скрикнула вона, — розчавлена білочка! Як шкода...

— Аякже, звичайно, — поквапився підтримати розмову догідливий, сповнений надії Гум.

— Зупинися коло наступної заправки, — казала далі Лоліта. — Мені треба в туалет.

— Зупинимося, де хочеш, — мовив я. А потім, коли гарний, усамітнений, величний гай (дуби, подумав я, тієї пори я ще зовсім не знав американських дерев) почав відгукуватися зеленою луною на гладенький біг машини і збоку раптом озирнулася на нас піщана стежка серед папороті, я, перше ніж вильнути в гушавину, запропонував, щоб ми...

— Їдь далі! — верескливо перебила Лоліта.

— Слухаюсь. Нема чого гніватись (агуш, бідолашний звірю, агуш!).

Я скоса глянув на неї. Слава Богу, крихітка усміхалася!

— Кретин! — проказала вона, солодко усміхаючись мені. — Гадина! Я була свіженька ромашка, і дивись, що ти зробив зі мною. Я, власне, мала б викликати поліцію й розповісти їм, що ти згвалтував мене. Ух, ти, огидний, паскудний стариганю!

Вона не жартувала. У її голосі бриніла лиховісна істерична нотка. Трохи згодом почала скаржитися, із сичанням утягуючи повітря, що в неї «там усередині все болить», що вона не може сидіти, що я пороздирав у ній щось. Піт котився мені по шиї, і ми мало не переїхали маленьку тваринку — не білку, — що перебігала шосе з задертим хвостом, і знову моя лиха супутниця назвала мене негідником. Коли ми зупинилися коло бензоколонки, вона видряпалася без жодного слова й довго була відсутня. Повільно, лагідно літній механік зі зламаним носом витер мені лобове скло; вони витирають його по-різному в кожному місці, вживаючи цілу гаму причандаль — від замшевої ганчірки до намиленої щітки; цей орудував рожевою мачулою.

Нарешті вона з'явилася.

— Слухай, — сказала вона тим нейтральним тоном, від якого мені ставало так боляче, — дай мені кілька монеток по п'ять і по десять центів. Я хочу зателефонувати мамі в лікарню. Який номер?

— Сідай у машину, — мовив я. — Ти не можеш подзвонити на той номер.

— Чому?

— Заліжай — і зачини дверцята.

Вона залізла і хряпнула дверцятами. Старий механік променисто усміхнувся їй. Ми виїхали на шлях.

— Чому я не можу зателефонувати мамі, якщо хочу?

— Тому, — відповів я, — що твоя мати померла.

33

У веселому Лепінгвілі я купив їй чотири книжки коміксів, коробку цукерок, коробку гігієнічних прокладок, дві пляшки кока-коли, манікюрний набір, дорожній годинник зі світним циферблатом, перстеник зі справжнім топазом, тенісну ракетку, роликові ковзани, прикріплені до високих білих чобітків, бінокль, портативний радіоприймач, жуйної гуми, прозорий пластиковий макінтош, темні окуляри і ще багато всілякого одягу — модні светри, штанці, всякі літні сукенки...

У тамтешньому готелі в нас були окремі кімнати, але серед ночі вона, ридаючи, перейшла до мене, і ми тихенько помирилися з нею. Розумієте, вона не мала більше абсолютно нікого, до кого могла б піти.

Кінець першої частини

ЧАСТИНА ДРУГА

1

Отоді, в серпні 1947 року, й почалися наші довгі мандри по США. З-поміж усіх можливих притулків я дуже скоро почав віддавати перевагу так званим моторкортам, або ж мотелям — чистим, гарним, усамітненим притулком, що склалися з окремих хаток або об'єднаних спільним дахом номерів, які ідеально підходили для сну, сварок, примирень і невиситимого беззаконного кохання. Спершу, боячись пробудити підозри, я охоче платив за обидві половини подвійного номера, де в кожній стояло двоспальне ліжко. Не розумію, для якого квартету взагалі був призначений той проект, бо вкрай фарисейську пародію на усамітнення забезпечувала тільки перегородка, що не доходила до стелі й поділяла кімнату на два сполучні любовні закутки. Але мало-помалу я посміливішав, збадьорений дивними можливостями, які випливали з тієї сумлінної сумісності (скажімо, можна було уявити собі два молоді подружжя, що весело обмінюються партнерами, або дитину, яка прикидається, ніби спить, щоб підслухати ті самі звукові ефекти, які супроводили її власне зачаття), і я вже спокійнісінько брав однокімнатну кабінку з додатковим ліжком, тобто з двома постелями, райську келію з жовтими шторами, спущеними до самого низу,

щоб створити ранкову ілюзію сонця й Венеції, тоді як насправді за вікном Пенсильванія і дощ.

Ми пізнали — *nous connûtes*, якщо скористатися флоберівською інтонацією — котеджі під велетенськими шатобріанівськими деревами, кам'яні, цегляні, вальковані, тиньковані, розміщені на тому, що путівник, виданий Американським автомобільним товариством, називав «ті-нистими», «просторими», «спланованими» ділянками. Були будиночки, схожі на рублені хати, з вузлуватої сосни, балки яких своїм золотаво-брунатним глянцем нагадували Лоліті шкіру смаженої курки. Ми навчилися зневажати прості кабінки з білених дощок, просякнуті слабким запахом нечистот чи якимсь іншим похмуро-сором'язливим смородом, які нічим не могли похвалитися (крім «зручних ліжок») і неусміхнена господиня яких завжди була готова, що її дар («...ну, я можу вам дати...») відкинуть.

Nous connûtes (ця гра страшенно тішить!) їхні заявлені назви з претензіями на принадність, усі ті «Надвечір'я», «Сузір'я», «Диводвори», «Червонобори», «Червоногори», «Простори», «Зелені гектари», «Мотелі-Метелики»... Іноді реклама вдавалася до особливої приманки, наприклад: запрошуємо дітей, обожнюємо киценьок (*тебе* запрошують, *тебе* обожнюють!). Ванни в тих кабінках найчастіше були представлені кахельними душами, устаткованими безкінечним розмаїттям бризкальних струменів, з однією спільною, аж ніяк не літеплою схильністю: при використанні вони мали схильність обдати або страхітливим окропом, або нестерпним крижаним холодом залежно від того, який кран, холодний чи гарячий, повернув тієї хвилини купальник у сусідньому приміщенні, таким чином позбавивши тебе необхідного елемента ретельно приготованої суміші. На стінах у деяких мотельних ванних були інструкції, наклеєні над унітазом (на бачку якого були негігієнічно навалені чисті ванні рушники), які закликали клієнтів не кидати в нього сміття, бляшанки з-під пива, картонні пакунки з-під молока, викидні й т. ін.; в інших мотелях були особливі оголошення під склом, наприклад: «Місцеві розваги: їзда верхи. На головній вулиці часто можна бачити верхівців,

які повертаються з романтичної прогулянки в місячному сяйві...»; «...і будять тебе о третій годині ранку», — глузливо зауважувала неромантична Лоліта.

Nous connûtes різних мотельників — виправленого злочинця чи бізнесмена-невдачу серед господарів, а серед господинь — напівшляхетну даму або колишню злодюгу. Інколи, серед страхітливо душної й вологої ночі, потяги галасували так протяжно й лиховісно, що немов шматували душу, поєднуючи могутність і надлам в одному відчайдушному зойку.

Ми уникали так званих нічлігів для туристів (споріднених із похоронними салонами), тобто кімнат у приватних будинках, у суто міщанському стилі, без окремої ванної, з претензійними туалетними столиками в гнітючих білорожевих спаленьках, прикрашених знімками господаревих дітей на всіх стадіях розвитку. Зрідка я поступався умовлянням Лоліти, що полюбляла «шик», і брав номер у «справжньому» готелі. Вона вибирала в путівнику (поки я пестив її в темному автомобілі, запаркованому серед тиші таємничого, млосно-присмеркового бічного путівця) якийсь із захватом рекомендований приозерний «готель-замок», що обіцяв силу-силенну див, трохи, мабуть, перебільшених світлом електричного ліхтарика, яким вона їздила по сторінці, як-от: конгеніальне товариство, харчування будь-якої пори, нічні пікніки й чимало іншого, що в моїй голові породжувало тільки мерзенні уявлення про сморідних гімназистів у майках і чиюсь червону від багаття щоку, що горнеться до її щоки, поки бідолашний професор Гумберт, обіймаючи тільки власні кощаві коліна, прохолоджував геморой на вогкому газоні. Її спокушали й «заїзди» в колоніальному стилі, які, крім «елегантної атмосфери» й цільних вікон, обіцяли «необмежену кількість найласіших страв». Заповітні спогади про причепурений батьків готель інколи спонукали мене шукати чогось близького і в дивній країні, якою ми мандрували. Дійсність дуже скоро протверезила мене, а Лолітонька й далі неслася слідом пікантних харчових реклам, натомість я видобував не тільки фінансове задоволення з таких придорожніх

вивісок, як готель «Лісова казка»! Діти до чотирнадцяти років безкоштовно! А з іншого боку, я тремчу від самого спогаду про той начебто «вищого рангу» курорт в одному середньозахідному штаті, де готель оголошував, що дозволяє «напади на холодильник», щоб підкріпитися серед ночі, й де расистського кшталту дирекція, спантеличена моїм акцентом, неодмінно прагнула дізнатися дівоче прізвище і моєї небіжчиці дружини, і небіжчиці матері. Там у мене взяли за два дні двісті двадцять чотири долари! А пам'ятаєш, пам'ятаєш, Мірандо (як сказано у відомій елегії), ще один «ультрашикарний» вертеп із безкоштовною вранішньою кавою і проточною крижаною питною водою, де не приймали дітей до шістнадцяти років (ніяких Лоліт, звичайно)?

Тільки-но прибувши до одного з простеньких мотелів (наших звичайних стоянок), вона запускала пропелерне дзижчання електричного вентилятора або примушувала мене вкинути двадцять п'ять центів до кімнатної радіоли, або бралася читати проспекти — і завиваючи запитувати, чому їй не можна поїхати верхи по оголошеній у них гірській стежині або поплавати в місцевому басейні з теплою мінеральною водою. Найчастіше, тиняючись і нудьгуючи, згідно з уже засвоєною звичкою, Лоліта розвалювалася, нестерпно бажана, в пурпуровому пружинному фотелі або в саду на зеленому шезлонгу, або на палубній штуці з напнутої смугастої парусини і такою самою підставкою для ніг і балдахіном, або в качалці, або на будь-яких садових меблях під великою парасолькою на терасі, і я витрачав цілі години на умовляння, погрози й обіцянки, аж поки міг умовити її надати мені на кілька секунд свої напоєні сонцем молоді принади в надійному сховку п'ятидоларового номера, перед тим як дозволити їй робити те все, чому вона віддавала перевагу перед моїм жалюгідним блаженством.

Поєднуючи в собі прямодушність і лукавство, грацію і вульгарність, сіру похмурість і рожевий сприт, Лоліта, коли хотіла, могла дошкульно допікати й надокучати мені. Я, широ кажучи, не зовсім був готовий до її нападів без-

ладного нудьгування або того навмисного скигління, коли вся розслаблена, розхристана, з каламутними очима, вона віддавалася безглуздому й безпредметному кривлянню, вбачаючи в ньому якийсь самоутвердження в хлоп'ячому, цинічно-пустотливому дусі. Її душевний світ уявлявся мені до огиди шаблонним: солодка, млосна какофонія джазу, фольклорні кадрили, морозиво під шоколадно-тягучим соусом, кінокомедії з пісеньками, кіножурнальчики й таке інше — ось очевидні пункти в її списку улюблених речей. Один Господь знає, скільки п'ятаків я згодував розкішно освітленим зсередини музичним автоматам у кожному відвіданому ресторанчику! У мене у вухах і досі звучать гугняві голоси всіх тих небачених виконавців присвячених їй серенад, усіх тих Самі, і Джо, і Еді, і Тоні, і Пегі, і Гая, і Рекса з їхніми модними романсиками, яких так само годі розрізнити на слух, як я не міг розрізнити на смак різнойменні сорти солодошів, які вона поглинала. З якоюсь райською простодушністю вона вірила всім оголошенням і порадам, публікованим у «Світі екрана» і «Міражі кінолюбіві», що їх вона читала: «Наш СУПР сушить прищики»; або: «Ви, дівчатка, що не заправляєте кінців сорочки в штани, подумайте двічі, бо Джил каже, що цій моді настав край!» Якщо вивіска придорожньої крамниці проголошувала: «Купіть у нас подарунки!» — ми просто повинні були зайти туди, повинні були накупити там усяких дурнувятих індіанських виробів, ляльок, мідних дармовисів, кактусових льодяників. Фраза «Сувеніри і новинки» просто зачаровувала її своїм хорейним ритмом. Якщо якийсь кафетерій оголошував «Крижані напої», вона механічно реагувала на запрошення, дарма що всі напої всюди були крижані. Це до неї зверталися реклами, це вона була ідеальним споживачем, суб'єктом і об'єктом кожного мерзенного плаката. Вона намагалася — марно — обідати тільки там, де святий дух якогось Дункана Гайнса, автора гастрономічного путівника, зійшов на фасонисто розмальовані паперові серветочки й на салати, увінчані м'яким сиром.

У ті дні ні я, ні вона ще не додумалися до системи грошових хабарів, яким трохи згодом судилося так згубно позначитися на моїх нервах і на її моралі. Я покладався на інші засоби з метою утримати свою малолітню наложницю в покірному стані і стерпному настрої. Кілька років тому вона провела дощове літо під тьмяним оком міс Фален, у Вермонті, в напівзруйнованій селянській хаті, що колись належала кострубатому, мов дуб, Джонатанові Гейзу, засновникові родини. Хата й досі стояла серед поля, густо вкритого канадським золотарником, на узліссі темного лісу, в кінці вічно розмитого шляху, за тридцять кілометрів од найближчого села. Лолітонька добре запам'ятала ту обдерту будівлю, самотність, старе пасовисько, що перетворилося на болото, невгавний вітер і всю ту набубнявілу від вологи глушину й виражала свою огиду особливою гримасою, поширеною серед американських дітей: розтягувала рот і потовщувала наполовину висолоплений язик. І отам вона житиме зі мною, погрожував я їй, у багатомісячному, а може, й багаторічному ув'язненні, навчаючись у мене французької мови й латини, якщо не зміниться її «теперішнє ставлення». О Шарлотто, я починав розуміти тебе!

— Ні! — горлала моя простакувата дівчинка і в безумному страху хапала мою руку за кермом щоразу, коли я розвертав автомобіль просто на шосе, немов намірившись одразу завезти її в той темний і безвихідний закуток. Але що далі ми від'їздили на захід, то абстрактнішою ставала погроза, і мені довелося вдатися до нових методів переконувань.

З найглибшим стогоном сорому я згадую один із них, а саме: звертання до привида виправного закладу. Від самого початку нашого співжиття мені вистачило розуму врахувати, що для збереження наших стосунків у таємниці слід заручитися її повним сприянням, яке має стати для неї неначе другою природою, незважаючи ні на яке озлоблення проти мене й ні на які інші втіхи, що їх вона знаходила собі.

— Ану йди сюди й поцілуй татуса, — спонукав я інколи. — Позбудься цього кепського настрою! Свого часу, коли я ще був для тебе ідеалом чоловіка (читає помітять, як я намагався підстроїтись під Лолітину мову), ти завмирала, слухаючи платівки найпершого фахівця зі здригань і схлипувань, якого обожнювали твої перевесниці (Лоліта: «Мої хто? Говори людською мовою»), бо цей ідол твоїх товаришок видавався схожим на таємничого Гумберта. А тепер я просто старий татусь — казковий батько, що береже казкову доньку.

*Ma chère Dolores!*¹ Я хочу тебе захистити, мила, від усіх жахів, які трапляються з маленькими дівчатками на вугільних складах та у глухих завулках, а також, *comme vous le savez trop bien, ma gentille*², у лісах, повних синіх ягідок найсинішої пори року. Хоч би що трапилося, я буду твоїм опікуном і, якщо ти добре поводитимешся, сподіваюся, що в недалекому майбутньому суд узаконить моє опікунство. Але, Долорес Гейз, забудьмо так звану судову термінологію — термінологію, згідно з якою визначення «розпусне і любосне співжиття» набуває раціональності. Я аж ніяк не злочинний сексуальний психопат, що дозволяє собі непристойні витівки з дитиною. *Розбещення* здійснював Чарлі Голмс, а я зосереджуюсь на *пещенні*, *плеканні* дитини, яка вимагає особливого догляду: зверни увагу на тонку відмінність між термінами. Я твій татусь, Ло. Дивись, у мене тут є вчена книжка про дівчаток. Дивись, моя ясочко, що в ній сказано. Цитую: «Нормальна дівчинка, — зауваж, нормальна, — нормальна дівчинка звичайно докладає всіх зусиль, щоб сподобатися батькові. Вона відчуває в ньому предтечу бажаного, невловного чоловіка» («невловного» — добре сказано, присягаюсь тінню Полонія!). Мудра мати (а твоя бідолашна мати стала б мудрою, якби лишилася жива) заохочує спілкування між батьком і донькою, бо розуміє (вибач банальний стиль), що дівчинка висновує свою мрію про залицяння і шлюб зі спілкування з батьком.

¹ Люба Долорес! (Фр.)

² Як ви, моя ласкава, добре знаєте (фр.).

Але що саме хоче сповістити ця бадьора книжка словом «спілкування», яке «спілкування» вона радить? Знову цитую: «Серед сицилійців статеві стосунки між батьком і донькою вважають за щось природне, і на дівчинку, що бере участь у цих стосунках, не дивиться з осудом соціальний устрій, до якого вона належить». Я дуже поважаю сицилійців — це чудові атлети, чудові музиканти, чудові, найчесніші люди, Лоліто, й чудові коханці. Але обійдімося без відступів. Усього кілька днів тому ми з тобою читали в газеті нісенітницю про якогось порушника моралі, що зізнався, мовляв, порушив закон, ухвалений з ініціативи Мена, й перевіз прегарну дев'ятирічну дівчинку зі штату в штат з аморальною метою, — не знаю, що він розумів під цим. Долорес, ясочко моя!.. Тобі не дев'ять, а скоро тринадцять, і я б не радив тобі вбачати в собі маленьку білу рабину; крім того, я не можу схвалити цей самий акт Мена принаймні через те, що він піддається лихому каламбурові, якщо вважати ім'я поважного члена Конгресу за прикметник «чоловічий»: так помщаються боги-семантики міщанам з туго застібнутими гольфіками. Я твій батько, і я говорю людською мовою, і я люблю тебе.

І, нарешті, погляньмо, що станеться, якщо ти, малолітня особа, звинувачена в розбещенні дорослого чоловіка під дахом добропорядного готелю, звернешся в поліцію зі скаргою на те, що я тебе викрав і згвалтував. Припустімо, тобі повірять. Малолітня, яка дозволила повнолітньому пізнати її фізично, накидає своїй жертві звинувачення у «формальному згвалтуванні» або в «содомському гріху другого ступеня» залежно від методу, і максимальна кара за це — десять років ув'язнення. Отже, мене запроторюють до в'язниці. Гаразд. Запроторюють до 1957 року. Але що тоді відбувається з тобою, моя сирітко? Ну, звісно, твоє становище краще від мого. Ти потрапляєш під опіку Міністерства соціального забезпечення, що, звичайно, звучить досить тоскно. Чудова сувора наглядка, на кшталт міс Фален, але менш поступлива й непитуща, забере твій губний олівчик і убори. Ніяких більше гулянок! Не знаю, чи ти чула про закони, які стосуються залежних, поки-

нутих, невинних і злочинних дітей? Поки я тужитиму за ґратами, тобі, щасливій, занедбаній і так далі дитині, запропонують вибір між кількома притулками, загалом досить схожими між собою: дисциплінарною школою, виправним закладом, притулком для безпритульних підлітків або одним із тих чудових притулків для неповнолітніх правопорушників, де дівчатка плетуть усілякі речі, й виспівують гімни, і отримують щонеділі млинчики на згріклому салі. Ось туди ти й потрапиш, Лоліто; *моя* Лоліта, *ця* Лоліта, покине свого Катулла, щоб жити там з іншими пришепелкуватими дітьми. Одне слово, якщо нас із тобою зловлять, тебе проаналізують та інтернують, киценько *моя*, *c'est tout*¹. Ти житимеш, *моя* Лоліта житиме (пригорнись до мене, *моя* брунатна трояндочко) з тридцятьма дев'ятьма іншими дурепами в брудному дортуарі (ні, будь ласка, дозволь мені...) під наглядом бридких відьом. Оце становище, оце вибір. Чи не здається тобі, що за даних обставин Долорес Гейз повинна бути вірною своєму старенькому татусеві?

Утовкмачуючи це все, я успішно тероризував Лолітоньку, що, незважаючи на певну нахабну жвавність манер і раптові спалахи дотепності, аж ніяк не була такою блискучою дівчинкою, як можна було б виснувати з «коефіцієнта інтелектуального розвитку», визначеного думкою її наставників. Але, хоча мені пощастило утвердити як основу принцип, що й таємницю, і провини ми повинні з нею ділити, набагато важче було підтримувати в ній гарний настрій. Щоранку моє завдання впродовж цілого року блукань полягало у вигадуванні тієї або тієї приманки, яка чекає на неї, — певної мети в часі й просторі, — і про яку вона могла б думати, щоб дожити до ночі. Бо інакше кістяк її дня, позбавлений мети, яка формує й підтримує його, осідав і розвалювався. Поставлена мета могла бути якою завгодно — маяком у Вірджинії, печерою в Арканзасі, перетвореною на кав'ярню, колекцією револьверів і скрипок десь в Оклахомі, точним відтворенням Лурдського

¹ Оце й усе (*фр.*).

грома в Луїзіані або вбогими фотографіями, знятими за доби процвітання копалень та рудокопів і зібраними в Колорадському музеї, — байдуже чим, але ця мета мала стояти перед нами, мов нерухома зоря, навіть якщо я знав наперед, що, діставшись до неї, Лоліта вдасть, ніби її зараз знудить від огиди.

Пустивши в хід географію Сполучених Штатів, я цілими годинами намагався створити на догоду їй враження, ніби ми живемо «повновартісним життям» і котимося до якоїсь незвичайної насолоди. Ніколи не бачив я таких гладеньких, поступливих доріг, як ті, що тепер променями розходилися попереду нас на клаптиковій ковдрі сорока восьми штатів. Ми пожадливо поглинали безкінечні шосе; в сп'янілому мовчанні ми ковзали по їхньому чорному, бальному полиску. Лоліта не тільки була байдужа до природи, а й обурено опиралася моїм спробам повернути її увагу до тієї або тієї прегарної деталі ландшафту, цінувати який я й сам навчився тільки після тривалого спілкування з красою, завжди присутньою, завжди живою по обидва боки нашого негідного шляху. Завдяки кумедному поєднанню художніх уявлень краєвиди Північноамериканської рівнини видавалися мені спершу загалом схожими на щось із минувшини, яке я впізнавав, дивуючись та усміхаючись, а саме: на ті розфарбовані клейонки, що їх колись привозили з Америки й чіпляли над умивальниками в середньоевропейських дитячих кімнатах, де вони щовечора чарували сонних дітей зеленими сільськими краєвидами, відображеними на них: матово-кучерявим гаєм, клунею, стадом, струмком, каламутною білістю якихось неясно квітучих фруктових садів і, мабуть, ще муром, складеним без розчину, та гуашними пагорбами. Але мало-помалу бачені нині прообрази тих елементарних аркадій ставали щораз дивніші для ока мірою зміцнення мого нового знайомства з ними. За обробленою рівниною, за іграшковими покрівлями висів серпанок нікому не потрібної краси там, де сідало сонце в платиновому мареві, й теплий відтінок, нагадуючи м'якуш персика, розходився верхнім краєм пласкої сивої хмари, що зливалася з далекою романтичною імлою. Іноді

на обрії поставала череда широко розставлених дерев, над засадженою конюшиною пустелею мрів спекотний безвітряний полудень, і хмари Клода Лорена вписувались у найдальшу, найтуманнішу лазур, причому тільки одна, купчаста частина їх ясно вирізьблювалася на невизначеному й немов непритомному тлі. А часом нависало вдальні суворе небо пензля Ель Греко, вагітне чорнильними зливами, і виднів мигцем фермер із потилицею мумії, а за ним тяглися смужки ртутних полисків води між смугами насичено зеленої кукурудзи, і ця вся суміш розкривалася віялом — десь у Канзасі.

Там і там, у просторі рівнин, велетенські дерева підступали до нас і збивалися в запобігливі гурти коло шосе, забезпечуючи клаптиками гуманітарного затінку пікнікові столи, поставлені на бурій землі, поцяткованій сонячними латками, розчавленими картонними чашками, деревними метеликами й кинутими паличками від морозива. Моя негідлива Лоліта охоче навідувала придорожні вбиральні, її вабили їхні написи: «Хлопці» — «Дівчата», «Джон» — «Мері», «Він» — «Вона» і навіть «Адам» — «Єва», а поки вона перебувала там, я занурювався в поетичний сон, споглядаючи сумлінну барвистість бензинових причандаль, що вирізнялися на дивній зелені дубів, або якийсь далекий пагорб, що видирався, вкритий рубцями, але ще й досі не приручений, із хащ агрокультури, які намагались опанувати його.

Щоночі високі ваговози, всіяні різнобарвними вогниками, наче страшні й гігантські різдвяні ялинки, здіймалися з мороку і гримотіли повз наш запізнілий седанчик. І знову, наступного дня над нами танула вицвіла від спеки лазур малонаселеного неба, і Лоліта вимагала охолоджувального напою; її шоки енергійно втягувалися досередини, над соломинкою, і коли ми поверталися в машину, температура там була пекельна; шлях перед нами блищав і мінився; далеко попереду зустрічний автомобіль міняв, наче міраж, контури в пробліску, що відображував його, й немов зависав на мить, по-старовинному квадратний і лобастий, у блиманні спеки. Ми просувалися щораз далі на захід, у

степу з'являлися пучки полину, *sagebrush* (як назвав її технік на заправці), і ми бачили загадкові обриси столоподібних пагорбів, за якими йшли червоні кургани в ляпках ялівцю, а потім справжній гірський хребет, кремового відтінку, що переходив у блакитний, а з блакитного в несказаний, і ось пустеля зустріла нас рівним і потужним вітром, і летючим піском, і сірим терням, і мерзенними клаптями паперу, що імітували бліді квіти серед колючок на катованих вітром збілілих стеблинах уздовж усього шосе, посеред якого інколи стояли простодушні корови, заціпенілі в дивній позі (хвіст ліворуч, білі вії праворуч), що суперечила всім людським правилам дорожнього руху.

Мій адвокат радить мені дати виразний і прямолінійний опис нашого маршруту, і тепер я, здається, досяг точки, де не можу уникнути цієї мороки. Як брати приблизно, упродовж того божевільного року (від серпня 1947-го року до серпня 1948-го) наш шлях почався з різних звивів і закрутів Нової Англії, потім зазмійвся в південному напрямі, так і сяк, до океану й від океану, глибоко занурився в *ce qu'on appelle Dixieland*¹, не дійшов до Флориди (бо там тоді були Джон і Джоана Фарло), повернув на захід, зигзагами пройшов через бавовняні й кукурудзяні зони (боюся, любий Клеренсе, що виходить не дуже ясно, але я нічого не записував, і тепер для перевірки пам'яті в моєму розпорядженні лишився тільки страшенно пошарпаний путівник у трьох томиках — справжній символ моєї пошматованої минувшини); перетнув двома різними перевалами Скелясті гори, закрутився південними пустелями, де ми зимували, докотився до Тихого океану, повернув на північ крізь блідий бузковий пух каліфорнійського мірта, що цвів на лісистих узбіччях; майже дійшов до канадського кордону, а потім потягся знову на схід, через солончаки, порізані яругами, через рівнини із зеленим збіжжям назад до грандіозно розвиненого хліборобства (де ми зробили гак, щоб обминути, незважаючи на верескливі заперечення Лолітоньки, її рідне місто в кукурудзяно-вугільно-свинар-

¹ Так званий Діксленд (*фр.*; південні штати США).

ному районі), і, нарешті, повернувся під крило Сходу, закінчившись пунктиром в університетському містечку Бердслі.

2

Проглядаючи наступні сторінки, читач повинен зважати не тільки на загальний маршрут, окреслений вище, з його численними побічними заїздами, туристичними глухими кутами, повторними колами і примхливими відхиленнями, а й на факт, що, аж ніяк не будучи безжурною *partie de plaisir*¹, наша подорож поставала крутим, тугим, телеологічним розгалуженням, чий єдиний *raison d'être*² (ці французькі кліше показові) зводився до прагнення тримати мою супутницю в пристойному гуморі від поцілунку до поцілунку.

Гортаючи свій пошарпаний путівник, я знову бачу той парк Магнолій у південному штаті, який обійшовся мені в чотири долари і який, якщо вірити рекламним оголошенням, годилося відвідати з трьох причин: по-перше, тому, що Джон Голсуорсі (посередній, давно закам'янілий письменник) проголосив цей парк найгарнішим у світі; по-друге, тому, що путівник Бедекера 1900 року відзначив його зірочкою; по-третє, тому, що... — о читачу, о мій читачу, відгадай! — тому, що діти (хіба не була моя Лоліта, дідько її бери, дитиною?) «пройдуть, сповнені благоговіння, з очима, що сяють від розчулення, крізь це передчуття раю, всотуючи красу, що може накласти відбиток на все їхнє життя». «Не на моє», — похмуро зауважила Лоліта й сіла на лавку з недільними додатками двох газет на своїх гарненьких колінцях.

Ми знову і знову пройшли через усю гаму американських придорожніх ресторанів, від простацького «Їж!» з оленячою головою (пам'ятаю темний слід довгої сльози коло внутрішнього кутика скляного ока), нібито «гумористичними»

¹ Веселою прогулянкою (фр.).

² Сенс існування (фр.).

кольоровими листівками німецького «курортного» типу із задами, папірцями оплачених рахунків, настромленими на палю, льодяниками у вигляді ліліпутських рятівних кругів, чорними окулярами на продаж, рекламно-небесними видивами різних сортів морозива на стінах, половиною шоколадного торта під склом і кількома огидно досвідченими мухами, що звивисто і швидко повзають по липкій цукровій висипці на гидкому прилавку, аж до самого верхнього розряду, до дорогого кабаре з пригашеним світлом, кумедно жалюгідною столовою білизною, незграбними офіціантами (колишніми каторжниками або студентами на підробітках), гнідою спиною кіноактриси, соболиними бровами її бахура, і оркестром, що складався зі стиляг із саксофонами.

Ми оглянули чимало визначних місць і пам'яток (архаїчне слово!): найбільший у світі сталагміт у знаменитій печері, де три південно-східні штати святкують географічну зустріч (плата за відвідування залежно від віку: з чоловіків — один долар, з ледве оперених дівчаток — шістдесят центів); гранітний обеліск у пам'ять битви під Блу-Лікс зі стародавніми кістками та індіанськими горщиками в музеї поблизу (десять центів з Лолітоньки — дуже недорого); цілком сучасна рублена хата, що сміливо наслідувала колишню, де народився Лінкольн; скеля з металевою дошкою в пам'ять про автора вірша «Дерева» (ми заїхали тут у Тополевий діл у штаті Північна Кароліна, куди веде дорога, яку мій добрий, терплячий, звичайно такий стриманий путівник гнівно називає «дуже вузькою й занедбаною», під чим я, навіть не будши прихильником поета Кілмера, ладен підписатися). З борту найнятого моторного човна, яким керував літній, але й досі до огиди вродливий російський білогвардієць і навіть, як казали, барон (у моєї дурепи одразу спітніли долоні), що знав, мешкаючи колись у Каліфорнії, люб'язного Максимовича і його Валерію, нам дали змогу роздивитися недосяжну Колонію мільйонерів на острові на деякій відстані від берега штату Джорджія. Потім ми оглянули: колекцію європейських готельних листівок у міссісіп-

ському музеї, присвяченому колекціонерським дивацтвам, де з гарячим припливом гордощів я знайшов кольорову фотографію батькової «Мірани», її смугасті маркізи, її прапор, що майорів над ретушованими пальмами. «Ну і що?» — неухажно озвалася Лоліта, а сама скоса поглядала на бронзово засмаглого господаря дорогої машини, що приїхав услід за нами до цього «музею дивацтв». Реліквії бавовняної доби. Ліс в Арканзасі, і на її смаглявому плечі рожево-бордовий набряк (укус комара чи мухи), який я здавив довгими нігтями вказівних пальців, щоб видушити з нього дивну прозору отруту, а потім довго висмоктував, аж поки наситився вволю її п'яркою кров'ю. Вулиця Бурбон (у Новому Орлеані), де тротуари, за словами путівника, можуть (цікава можливість) правити за кін для негрят, що ні-ні (цікавий стиль) та й станцюють гоцака за кілька центів (ото кумедія!), а в численних невеличких інтимних нічних кабаре повнісінько відвідувачів (ну, пустуни!). Зразки фольклору американського прикордоння. Садиби з часів до громадянської війни із залізними балконами і сходами ручної роботи — сходами, якими в розкішному кольоровому кіно актрисонька з пещеними сонцем плечима збігає, підібравши обома ручками — преграційно — перед спідниці з воланами (а на верхньому сходовому майданчику віддана, неодмінно чорношкіра служниця хитає головою). Інститут Менінгерів, психіатрична клініка (відвідана суто з пустотливості). Ділянка глинистого ґрунту з дивовижним візерунком ерозії, а навколо квіти юки, такі чисті й воскові, але в них огидно кишить якась біла міль. Індепенденс, штат Міссурі, де за давніх часів починався Орегонський шлях, і Абілін, штат Канзас, де відбуваються змагання ковбоїв під егідою якогось «Скаженого Білла». Далекі гори. Близькі гори. Ще гори: синюваті красуні, недосяжні або всякчас перетворювані, одна по одній, у заселені пагорби; гори східних штатів — невдахи, а проти Альп — недоростки; західні колоси, що протинають серце й небо; їхні сірі, в снігових жилах, нездоланні вершини, що раптом з'являються за поворотом шосе; вкриті лісом велетні під темною черепицею охайно перекритих ялинок,

подекуди розірваною димчасто-блідим осичником; гірські формації рожевої і бордової барви — фараонічні, фалічні, «надміру допотопні» (за словами пересиченої Ло); сопки з чорної лави; квітневі гори з шерсткою вздовж хребта, наче в слоненяти; гори вересневі, що сидять сидьма, з важкими єгипетськими членами, складеними під опаданнями зношеного жовтого оксамиту; білуваті вицвілі гори в зелених круглих плямах дубів; одна остання — яскраво-руда з пишним синім килимом люцерна коло підніжжя.

Знову і знову різні пам'ятки. Мале Айсбергове озеро десь у Колорадо: кучугури снігу вздовж асфальту, подушечки дрібненьких австрійських квітів, і сніговий схил, яким Ло, в червоному кашкеті з козирком, намагалася з'їхати й розпищалася, потрапила під обстріл з боку якихось хлопчаків, що запустили в неї сніжки, й відповіла тією самою срібною монетою. Скелети обгорілих осик, групи загострених синіх суцвіть. Різні атракціони мальовничої дороги в горах, сотні мальовничих доріг у горах, тисячі Ведмежих долин, Іскристих джерел, Фарбованих каньйонів. Техас: посухою вражена рівнина. Кришталева зала в найдовшій у світі печері, вхід для дітей до дванадцяти років безкоштовний (а за Лоліту вже плати!). Колекція саморобних статуєток, що їх полишила місту місцева скульпторка: закрито щопонеділка — жахливуший понеділок, курява, вітер, суш. Парк Непорочного Зачаття в містечку на мексиканському кордоні, який я вже не смів перетнути. Там, і в інших садах, є чимало присмеркових істот на кшталт сіреньких колібрі, що ніби катують хоботком віночки туманних квітів. Шекспір, мертве місто в Нью-Мексико, де сімдесят років тому повісили з усіма соковитими подробицями бандита на ймення Росіянин Білл. Риборозплідна станція. Стільники жител у прямовисній скелі. Мумія дівчинки (індіанської сучасниці флорентійської Беатрисоньки). Пекельний каньйон — уже двадцятий. Наш п'ятдесятий вхід до якогось раю, за словами путівника, чия обкладинка тоді вже пропала. Сіеста під ялинами. Кліщ у мене в паху. Завжди ті самі троє старих, у капелюхах і підтяжках, що влітку всотують вечірню прохолоду на

лавці коло міського фонтана. Туманно-блакитна безодня за поруччям на гірському перевалі, і спина родини, яка насолоджується краєвидом (натомість Лоліта — палко, радісно, несамовито, напружено, з надією, без жодної надії — шепотіла: «Дивися, це Мак-Крістл із родиною, будь ласка, благаю тебе, заговори до них, — заговори до них, читачу! — будь ласка, я зроблю все, що ти хочеш, ой, будь ласка...»). Індіанські ритуальні танки, суто комерційного типу. *ART* — не «мистецтво» англійською мовою, а Американська Рефрижераторна Транзитна фірма. Очевидна Арізона, індіанські поселення, тубільні ієрогліфи, слід динозавра в піщаній ущелині — відбитий там тридцять мільйонів років тому, коли я був ще дитиною. Худорлявий, височенний блідий юнак з рухливим борлаком, що жер очима Лоліту та її жовтогарячо-брунатний животик між ліфчиком і трусиками (який я цілував через п'ять хвилин, мій бідолашний друже). Зима в пустелі, весна в передгір'ї, цвітіння мигдалю. Рино — найнудніше місто в Неваді з нічним життям, «космополітичним і добре розвиненим» (путівник). Винний завод у Каліфорнії, з церквою, збудованою у формі бочки. Долина Смерті. Замок Скотті. Сумнівні твори мистецтва, що їх збирав такий собі Роджерс протягом багатьох років. Потворні вілли вродливих кіноактрис. Слід ноги англійського письменника Р. Л. Стівенсона на згаслому вулкані. Місія Долорес — чудова назва для роману. Фестони, вирізані в піщанику океанським прибоєм. Чоловік, що б'ється в буйному епілептичному нападі на голій землі, в штатному парку Російської улоговини. Синє-синє Кратерне озеро. Риборозплідна станція в штаті Айдахо і тамтешня каторжна в'язниця. Понурий Йелловстоунський парк і його барвисті гарячі джерела, крихітки-гейзери, булькитливі райдужні грязі (символи моєї пристрасті). Стадо антилоп у заповіднику. Наша сота печера — з дорослих долар, з Лоліти п'ятдесят центів. Замок, що його збудував французький маркіз у Північній Дакоті. Палац кукурудзи в Південній Дакоті й гігантські голови президентів, вирубані в граніті вершини, що майорить у повітрі. Придорожні плакати з

рекламними віршиками крему для гоління: «Прочитала ці рядки бородата Ната і тепер у нас вона — дружина магната». Зоологічний парк в Індіані з великим гуртом мавп, які живуть на бетонній реконструкції флагманської каравели Христофора Колумба. Мільярди дохлих ефемерид, що відгоняють рибою, на склі кожного ресторанного вікна вздовж піщаного, нудного озерного берега. Жирні чайки на великих каменях — побачені з порома «*City of Cheboygan*», чий бурий, кудлатий дим схилився дугою над зеленою тінню, яку він сам і відкидав на блакитну поверхню озера. Смердючий мотель з нагнітальною трубою вентилятора, що проходила під міською каналізацією. Будинок Лінкольна, здебільшого фальсифікований, з настільними книжками й меблями тієї історичної доби, що їх пересічні відвідувачі побожно вважають за його особисте майно.

Між нами відбувалися сварки, великі й маленькі. Найбільші трапилися в таких місцях: Ажурні котеджі, штат Вірджинія; Парковий проспект, Літл-Рок, біля школи; Мілнерівський перевал на висоті 3389 м у Колорадо; ріг Сьомої вулиці й Центрального проспекту в місті Фенікс; Третя вулиця в Лос-Анджелесі (через те, що квитки на відвідування якоїсь кінозйомки вже продали); мотель «Тополева тінь», штат Юта, де шість молодих деревець були не вищі від Лоліти і де вона, *à propos de rien*¹, запитала мене, як довго я ще збираюся зупинятися з нею в душних хатках, чинячи гидоту й ніколи не живучи як нормальні люди. Північний проспект у Берксі, штат Орегон, ріг Західної Вашингтонської вулиці, навпроти гастроному; якесь містечко в Сонячній долині, штат Айдаго, перед цегляним готелем з приємним чергуванням блідо-рожевих і рум'яних цеглин, з тополею навпроти, чия струмениста тінь мінилася на меморіальній дошці місцевого списку полеглих. Полинна пуша між Пайнделом і Фарсоном. Десь у Небрасці, Головна вулиця (поблизу Першого національного банку, заснованого 1889 року) з якимсь залізничним переїздом у прогоні вулиці, а за ним — білими

¹ Знічев'я (фр.).

органими трубами силосу. І Мак-Евенська вулиця, на розі Вітонського проспекту, в мічиганському місті, названому його, його іменем.

Нам став знайомий дивний людський подорожник, *hitch-hiker, homo pollex* учених, який чекає, щоб його підбрала попутна машина, а також його численні підвиди й різновиди: скромний солдатик у новісінькому мундирі, що спокійно стоїть і спокійно усвідомлює дорожню зручність форми захисного кольору; школяр, охочий проїхати два квартали; вбивця, сповнений прагнення подолати дві тисячі миль; таємничий, нервовий, літній добродій з новенькою валізою й підстриженими вусиками; трійка оптимістичних мексиканців; студент, який виставляє на показ сліди вакаційної чорної роботи не менш гордо, ніж назву знаменитого університету, виткану спереду на його трикотажній сорочці; безнадійна дама в непоправно поламаному автомобілі; безкровні, карбовано окреслені обличчя, глянцево волосся й метушливі очі молодих негідників у крикливому вбранні, що енергійно, ледь не пріапічно виставляють напружений великий палець, щоб спокусити самотню жінку або похмурого комівояжера, який страждає на примхливе збочення.

— Ой, підберімо обов'язково! — часто благала Лоліта, потираючи одне об одне, тільки їй властивим рухом, голі колінця, коли який-небудь надто огидний екземпляр *homo pollex*, чоловік моїх літ і не менш широкий у плечах, із *face à claques*¹ безробітного актора, йшов, обернувшись до нас і задкуючи просто перед нашим автомобілем.

Ох, мені доводилося дуже пильно наглядати за Лолітою, маленькою млосною Лолітою! Попри дитячу зовнішність, вона, завдяки, можливо, щоденній любовній зарядці, випромінювала невимовно млосне світіння, що приводило техніків на заправках, готельних розсильних, туристів, хамів у розкішних машинах, теракотових ідіотів коло синькою фарбованих басейнів до стану судомної хтивості, яка могла б лестити моєму самолюбству, якби не загострювала вкрай

¹ Обличчям для ляпасів (фр.).

моїх ревнощів, бо маленька Лоліта цілком усвідомлювала це своє полум'яне світіння, і я не раз ловив її, *coulant un regard*¹ у бік того чи того кавалера, якого-небудь, наприклад, молодого піддливача автомобільного масла з м'язистою золотаво-брунатною оголеною по лікоть рукою в браслетці годинника, і не встигав я відійти (щоб купити тій самій Лоліті солодкого льодяника), як вона і красень-механік уже самозабутньо обмінювалися приповідками, немов виспівували любовний дуєт.

Під час наших тривалих перепочинків я інколи залишався в ліжку, відпочиваючи після надто палкої вранішньої діяльності, і з душевної доброти (насичений, поблажливий Гум!) дозволяв їй вийти в сад помилуватись трояндами чи навіть перейти вулицю й відвідати дитячу бібліотеку в товаристві мотельної сусідки, негарної маленької Мері та її восьмирічного братика, і Лоліта, повертаючись, запізнювалася на годину: босонога Мері пленталася далеко позаду, а замість братика було двоє здоровил-старшокласників, золотоволосих гидюків, що склалися з м'язів і гонореї. Читачеві неважко уявити собі, що я відповідав пустунці, коли вона — щоправда, досить невпевнено — запитувала, чи можна їй піти з отак представленими мені Карлом і Фредом на роликову ковзанку.

Пам'ятаю, як в іншому місці, курної, вітряної днини, я вперше справді дозволив їй покататися на роликах. Лоліта, виявивши жорстокість, заявила, що не дістане жодної втіхи, якщо я піду з нею, бо тієї години, яку вона обрала, ринг був навмисне призначений для молоді. Після довгої суперечки ми виробили компроміс: я лишився сидіти в автомобілі, зупинившись серед інших (порожніх) машин, поставлених носом до роликової ковзанки просто неба, і міг бачити, як під її парусиновим шатром десь близько п'ятдесяти підлітків, чимало парами, безкінечно кружляють по колу під автоматичну музику, а вітер сріблить дерева. Моя Доллі була в синіх ковбойських штанах і білих чобітках, як і більшість дівчат на ковзанці. Я рахував оберти юрби,

¹ Як вона потай поглядала (фр.).

що розміряно торохтіла, — і раптом побачив, що її нема. Коли вона знову проїхала, її супроводили три джэнджики, чю розмову я підслухав кілька хвилин тому: стоячи поза рингом, вони обговорювали дівчаток на ковзанці — і знущалися з премилої цибатенької кралечки, що з'явилась у червоних трусиках замість довгих штанів.

Автомобіліста на в'їзді до Арізони й Каліфорнії запитують, чи не ввозить він фруктів або рослинних продуктів, і на тих пунктах інспектор інколи так пильно придивлявся до нас, що бідолашне моє серце аж тьохкало. «А меду не везете?» — цікавився він, і моя медова дурепа розлягалася з реготу. Й досі вібує в мене вздовж зорового нерва образ Лоліти, що їде верхи, — ланка в ланцюгу платного туру в'ючними стежинами; вона трусилася ступою за блаженською вершницею і перед червоношиїм джигуном з ранчо, а позаду нього їхав я й дивився на його гладкий торс у барвистій сорочці ще з більшою злобою, ніж дивиться автомобіліст на повільний ваговоз, що піднімається перед ним гірською дорогою. Або ж, на лижному курорті, я бачив, як вона плине від мене, небесна, відчужена від земного, на ефірному підйомному стільці, щораз вище і вище, до сяйної вершини, де чекали її усміхнені, голі по пояс атлети.

Хоч у якому місті ми зупинялись, я з властивою європейцеві гречністю передусім дізнавався про адреси громадських басейнів для плавання, музеїв, місцевих шкіл, про кількість дітей у найближчій школі й таке інше; а потім, у мить відходу шкільного автобуса, усміхаючись і посіпаючись (я з'ясував, що в мене нервовий тик, тільки тому, що жорстока Лоліта перша передражнила його), я зупинявся в стратегічному пункті — зі своєю втікачкою-гімназисткою, що сиділа поряд у машині — і спостерігав, як дівчатка виходять зі школи: завжди мила картина. Ці зупинки невдовзі стали набридати моїй нетерплячій Лоліті, й, позбавлена, як властиво дітям, усякого співчуття до маленьких чужих забаганок, вона брутальною лайкою поливала мене за вимогу, щоб вона мене пестила, поки

повз нас у сяєві сонця дефілюють синьоокі брюнеточки в синіх шортиках, шатеночки в зелених безрукавних курточках і хлопчачуваті димчасті блондиночки у злинялих бавовняних штанах.

Трохи поступаючись її примхам, я широко, всюди й завжди, підтримував її спільне купання з іншими дівчатками. Вона обожнювала сяйливі басейни і спритно пірнала. Ну а я, у зручному халаті, сідав у пістрявий чотиригодинний затінок після власного скромного занурення у воду, і ось розкошував з удаваною книжкою, або торбинкою цукерок, або і тим, і тим, або ні з чим, крім потай розпалених залоз, дивлячись, як вона пустує, в гумовій шапочці, вся бісерна від вологи, рівномірно засмагла, радісна, як на вакаційній рекламі, в тісних атласних плавках і ліфчику з оборками. Дванадцятирічна полюбовниця! Як самовдоволено я дивувався, що вона моя, моя, моя, як ніжно я переглядав наш недавній пополудній сеанс під стогони горлиць і планував наступний, передвечірній, і мружився у стрілчастому промінні, й порівнював свою Лоліту з іншими німфетками, що їх скнара випадок збирав навколо неї для моєї антологічної насолоди й добору; і тепер, поклавши руку на хворе серце, я, власне, не скажу, щоб котрась поміж них пробудила в мені гостріший потяг, ніж вона, або якщо й пробудила, то тільки у двох чи трьох виняткових випадках, в особливому світлі, за особливої суміші ароматів у повітрі: одного разу (випадок безнадійний) бліда дівчинка-іспанка, донька аристократа з важкою щелепою, а другого... *mais je divague*¹.

Звичайно, мені доводилося бути завжди насторожі, бо я, прозорливий ревнивець, виразно розумів усю небезпечність тих сліпучих ігор. Тільки-но я відвертався, скажімо, відходив на кілька кроків, щоб глянути, чи закінчили прибирати нашу хижку, як, повертаючись, заставав раптову перемену: Лолітонька, *les yeux perdus*², занурюючи у воду й полощучи довгопалі ніжки, сиділа, розвалившись, на кам'яному краї басейну, а з кожного боку від неї на-

¹ Але я відхиляюсь (фр.).

² З млосними очима (фр.).

півлежав *un brun adolescent*¹, що його її руса краса і ртуть у дитячих складочках живота безперечно, — гадав я, о Бодлер! — змусять *se tordre*² у повторюваних сновиддях протягом багатьох ночей...

Я намагався навчити її грати в теніс, щоб мати з нею більше спільних забав, але, хоча свого часу я добре грав, учителем я виявився нікудишнім і тому наполіг у Каліфорнії, щоб вона взяла кілька дорогих уроків у знаменитого экс-чемпіона, довгов'язого зморшкуватого старого з цілим гаремом м'ячикових хлопчиків. Поза майданчиком він видавався страхіливою руїною, але іноді під час уроку, коли, щоб і далі обмінюватись м'ячем, він дозволяв собі удар, чистий, мов кактусова квітка, й зі струнним дзенькотом повертав м'яч учениці, це божественне поєднання ніжної точності й державної могуті нагадувало мені, що тридцять років тому, в Каннах, я бачив, як саме він ущент розбив великого Гобера! До того, як вона почала тренуватися з ним, я думав, що вона ніколи не навчиться грати. Вряди-годи я тренував свою бездарну дівчинку на якомусь готельному майданчику, — й переді мною поставали ті далекі дні, коли під сильним гарячим вітром, у вихорі куряви, в тумані дивної втоми я давав м'яч за м'ячем веселій, невинній, витонченій Аннабеллі (блиск браслетки, плісірована спідничка, чорна оксамитова смужка на чолі). Кожне моє слово, кожна наполеглива порада тільки поглиблювали понуру злобу Лоліти. Дивна річ, вона віддавала перевагу не нашим вправам, а — принаймні до приїзду в Каліфорнію — безформному переляпові (й безкінечним пошукам м'ячів) із тоненькою, слабенькою, але на диво гарненькою — у стилі *ange gauche*³ — перевесницею. Як глядач, завжди ладний надати допомогу, я підходив до тієї чужої дівчинки і вдихав її легкий мускусний запах, поки чіпав її голу руку і тримав її за кисть з випнутою кісточкою або пересував туди-сюди тиском долоні її прохолодну ногу, щоб домогтися кращої постави для удару зліва. Тим часом

¹ Чорнявий підліток (фр.).

² Корчиться (фр.).

³ Незграбного янгола (фр.).

Ло, нагнувшись уперед, із сонячно-русими косами, які спадали їй на обличчя, вбивала ракетку, мов ціпок каліки, в землю й видавала страшний крик огиди, породженої моїм утрючанням. Я давав їм спокій і, сидячи збоку, далі дивився на них і порівнював їхні рухи. Це було на півдні Арізони, здається, там, де зимові дні ледачкуваті, з теплим сподом. Незграбна Лолітонька промахувалась і лаялась, бо найпростішою подачею попадала в сітку або у відчаї знімала ракетку до неба, показуючи вологий, блискучий молодий пух під пахвою, тоді як її ще вайлуватіша й не менш чарівна партнерка сумлінно кидалася на кожен м'яч і неодмінно мазала, але вони обидві страшенно тішились і ясними, дзвінкими голосами не припиняли вести точний рахунок своєї безглуздої гри.

Пам'ятаю, як я запропонував принести їм холодних напоїв: піднявся посипаною гравієм стежиною й повернувся, несучи дві високі склянки ананасного соку, з газованою водою і бурштиною кригою. Раптом я відчув порожнечу в грудях і зупинився: дівчаток на майданчику не було. Я нахилився, щоб поставити склянки на землю, — і чомусь із крижаною ясністю побачив обличчя щойно вбитої Шарлотти. Я озирнувся, і мені здалося, ніби майнула постать Лоліти в білих шортиках, що крізь плямисту тінь йшла геть садовою доріжкою в супроводі високого чоловіка, що ніс дві ракетки. Я ринувся за ними, але, почавши з хрускотом продиратися крізь кущі, побачив, уже в іншому полі зору (немов лінія життя щоразу роздвоювалася), свою Лоліту в довгих штанах та її подругу в шортиках, що ходили вздовж і впоперек по засіяній мітлицею галявинці й хльоскали ракетками по кущах, безладно шукаючи останній загублений м'яч.

Перебирати ці світлі подробиці мене спонукає здебільшого бажання довести моїм суддям, що я просто зі шкурки пнув, щоб забезпечити своїй Лоліті найможливіші насолоди. Як радісно було бачити її, дитину, коли вона показувала іншій дитині одне з небагатьох своїх досягнень, скажімо, особливий спосіб стрибати зі скакалкою! Менша німфетка, прозора-бліда кралечка з незасмаглими лопат-

ками, тримаючи правою рукою кисть лівої за спиною, на все око дивилась, — як дивилося й павичеве сонце, лежачи на гравії під квітучими деревами, серед мого багатоокого раю, — дивилась, як моя вкрита ластовинням вульгарна дзига підскакувала, повторюючи рухи такої сили інших дівчаток-гравців, виглядом яких я так упивався на поцяткованих сонцем, щедро политих, напахчених свіжістю тротуарах і парапетах старої Європи. Трохи згодом вона повертала скакалку своїй маленькій подрузі-іспанці і тепер дивилася сама, спостерігаючи засвоєння науки, іноді прибираючи коси з чола, або складаючи руки на грудях і наступаючи носком однієї ноги на підйом другої, або легко опустивши руки на свої ще хлопчачі стегна, і я йшов перевірити, чи скінчили нарешті клятві мотельні покоївки прибирати наш котедж; пересвідчившись, я на прощання лагідно кивав сором'язливій, чорнокосій дівчинці — пажеві моєї принцеси — і, батьківським жестом глибоко запустивши пальці під кучері Лолітоньки, а потім ніжно, але міцно обхопивши її за шию, вів свою дитинку, що пручалась, до нашого затишного будиночка для швидкого злягання перед обідом.

— Чия це кицька так подряпала вас, бідолашного? — скрикувала зріла, м'ясиста, гарна жінка — гидкого для мене типу, з тих, яким я завжди надто подобався, — звертаючись до мене за табльдотом у «великому домі» під час обіду, після якого мали початися пообіцянні Лоліті танці. Ось чому я намагався триматися чимдалі від людей, тоді як Лоліта, навпаки, докладала всіх можливих зусиль, щоб утягти в свою орбіту найбільшу кількість потенційних свідків.

Вона, мовлячи образно, виляла хвостиком — і навіть усім своїм маленьким задом, як сучки, — коли часом до нас підступав, ошкірившись усмішкою, незнайомиць і починав жваву розмову, спираючись на порівняння географічних даних на номерних знаках наших машин: «Далеко ж ви заїхали!» Допитливі батьки-матері, прагнучи видобути з Лоліти щось про мене, пропонували їй піти з їхніми дітьми в кіно, але я завжди відмовлявся замість

неї. Кілька разів ми з нею мало не попалися. Каскади клозетів переслідували мене, звичайно, в усіх наших караван-сараях, але я ніколи не уявляв собі, які тонкі ті вафельні перегородки в мотелях «поєднаного» типу, аж поки, якимось увечері, після надто гучних з мого боку стогонів насолоди, чоловіче покашлювання за спиною заповнило паузу не менш виразно, ніж якби я сам прочистив горло, а другого ранку, поки я пив ранкову каву в молочному барі (Лоліта завжди спала довго й любила, щоб я їй приносив глечичок гарячої кави в ліжку), мій нещодавній сусіда, літній йолоп у безрамних окулярах на довгому чеснотливому носі і з профспілковим значком у петлиці, спромігся спокійнісінько втягти мене в розмову й поцікавився мимохідь, чи не встає моя «жіночка» так само неохоче, як і його, коли не живе вдома на фермі; якби мене не душило усвідомлення моторошної небезпеки, я б видобув чимало насолоди з враженого, здивованого виразу, який з'явився на його тонкогубому обвітреному обличчі, коли я лаконічно відповів, сповзаючи з високого табурета, що «я, слава Богу, вдівець».

Як солодко було приносити їй каву — і не давати їй, поки не виконає свого ранкового обов'язку! Яким я був вдумливим другом, яким чуйним батьком, яким уважним педіатром, що обслуговував усі фізичні потреби своєї напівбрюнеточки! Дорікаю природі тільки в одному: я не міг, як хотілося б, вивернути свою Лоліту навиворіт і прикластися жадливими вустами до молодого маточки, невідомого серця, перламутрової печінки, морського винограду легень, пари миловидних нирок! У надто тропічні дні, в липкій задусі котеджу мені подобалося прохолодне відчуття шкіряного сидіння фотеля під моєю масивною наготою. Я тримав її в себе на колінах. Вона сиділа, як звичайнісінька дитина, колупаючись у носі, вся поглинена легким читвом у додатку до газети, не менш байдужа до виявів мого раювання, ніж якби вона сіла на випадковий предмет — черевик, скажімо, чи ляльку, або руків'я ракетки — і не виймала з-під себе просто з лінощів. Очима вона стежила за пригодами своїх улюблених персонажів

на сторінці гумору (серед них була добре намальована дівчинка-нечупара в білих шкарпетках, вилицювата й незграбна, якою я й сам залюбки б натішився). Любила вивчати подробиці на фотографіях фатальних автомобільних зіткнень. Ніколи не сумнівалася в реальності місця, часу й обставин, начебто пов'язаних з рекламними знімками голоногих красунь. І на диво захоплювалася портретами провінційних наречених, дехто з яких був у повному вінчальному обладунку, з букетами в руках і окулярами на носі.

На Лоліту сідала муха і прогулювалася в околицях її пупика або бралася досліджувати ніжні, бліді віночки пипок. Вона намагалася піймати її в кулак (Шарлоттин спосіб), а потім зазірала до відділу «Погляньмо, які ви кмітливі».

«Погляньмо, які ви кмітливі. Чи думаєте ви, що було б менше злочинів проти моралі, якби дівчатка дотримувалися певних правил. Не гралися б поблизу громадських убиралень. Не приймали б ні ласощів від чужих, ні пропозиції «покататися». Записували б номер автомобіля, що підібрав їх...»

— І фабричну марку ласощів, — підказав я.

Вона читала далі, відсуваючи щоку від наступу моєї щоки (і це був, зауваж, ще легкий день, о мій читачу!):

— «Якщо в тебе немає олівця, але ти вже вмієш читати...»

— Ми, — вставив я жартівливо, — *середньовічні* мореплавці, поклали до цієї пляшки...

— «Якщо, — повторила вона, — в тебе немає олівця, але ти вже вмієш читати й писати, — ось що він хоче сказати, розумієш тепер, бовдуре? — спробуй надряпати номер на землі коло дороги...»

— ...своїми пазурцями, Лоліто.

3

Вона ввійшла в мою країну, в бордову й чорну Гумбрію, з необережною цікавістю; озирнула її зі зневажливо-неприємною усмішкою, і тепер мені видавалося, ніби вона ладна

відкинути її зі звичайнісінькою огидою. Ніколи не вібривала вона під моїми перстами, і верескливий окрик («Що ти, власне, робиш?») був мені єдиною винагородою за всі намагання розтермосити її. Не чудовому світові, запропонованому їй, віддавала перевагу моя дурепа, а найнуднішому фільмові, найсолодкавішому сиропові. Подумати лишень, вибираючи між сосискою і Гумбертом, вона неодмінно й нещадно брала до рота сосиску. Не пам'ятаю, чи згадував я в попередньому розділі назву бару, де я снідав? Він називався так: «Крижана Королева». Сумовито усміхаючись, я сказав Лоліті:

— А ти — моя крижана принцеса.

Вона не зрозуміла цього жалюгідного жарту.

Ох, не супся, читачу! Я аж ніяк не прагну створити враження, ніби мені не давалося щастя. Милий читач повинен зрозуміти, що мандрівник, володіючи німфеткою, яка зачарувала й поневолила його, перебуває немов за межами щастя! Адже немає на землі іншого такого блаженства, як насолода пестити німфетку. Воно «поза конкурсом», це блаженство, належить до іншого класу, іншого порядку почуттів. Так, ми сварилися, так, вона була гидезна, так, вона всіляко перешкоджала мені, але, незважаючи на її гримаси, незважаючи на брутальність життя, небезпечність, моторошну безнадійність, я все-таки жив у справжніх глибинах самотійно обраного раю, — раю, небеса якого пламеніли, мов пекельний вогонь, але все-таки раю.

Який-небудь досвідчений психіатр, що вивчає тепер мою працю, — і що його доктор Гумберт устиг, сподіваюся, занурити в стан кролячого гіпнозу, — безперечно, дуже хотів би, щоб оповідач повіз свою Лоліту на берег моря і принаймні там «задовольнив» давній потяг, а саме: позбувся «неусвідомленої» нав'язливості незакінченого дитячого роману з першою маленькою міс Лі.

Що ж, товаришу, дозвольте вам сказати, що я справді шукав пляжу, хоча змушений на додачу признатися, що, доки ми добулися до того міражу сірої води, моя супутниця вже подарувала мені стільки насолод, що мрія про

«князівство побіля моря», про «сублімовану Рив'єру» й таке інше давно перестала бути глибинним потягом і звелася до розважливої гонитви за суто теоретичним переживанням. Едгарові янголи знали про це — і подбали про все відповідно до тих знань. Відвідини цілком переконливого узбережжя на атлантичному боці виявилися геть зіпсованими негодою: тяжке, набрякле небо, мулисті хвилі, неохопний, дарма що цілком пересічний, туман — що могло бути дальшим від виразного чару, лазурного докільля й рум'яних обставин моєї середземноморської пригоди? Два-три напівтропічні пляжі на Мексиканській затоці були доволі сонячні, але всіяні отруйними зірчастими або драглистими тварюками і провіяні ураганним вітром. Нарешті, на Каліфорнійському узбережжі, навпроти привида Тихого океану, я знайшов своєрідне усамітнення в печері, до якої долинали, з клаптика пляжу за гнилими деревами, зойки кількох дівчаток-скаутів, що вперше купалися за великого прибою, але туман нависав, наче мокра ковдра, пісок був неприємно зернистий і клейкий, Лоліта вся покрилася сиротами та піщинками, і (єдиний раз у житті!) я відчував до неї не більший потяг, ніж до ламантина. Проте мої вчені читачі, мабуть, піднесуться духом, коли я поясню їм: навіть якби ми надібали де-небудь на чуйний до нас морський бережечок, було б пізно, бо моє справжнє «визволення» прийшло набагато швидше: саме тієї миті, коли Аннабелла Гейз, вона ж Долорес Лі, вона ж Лоліта, явилася мені, смагляво-золота, навколішки, з поглядом, спрямованим угору, на тій убогій веранді, у фіктивній, нечесній, але напрочуд удалій приморській комбінації (хоча поблизу не було нічого, крім другосортного озера).

На цьому я закінчу перелік особливих відчуттів, залежних, якщо не похідних, від постулатів сучасної психіатрії. Після цього я відмовився і примусив Лоліту відмовитися від пляжів, що тільки наганяли сум, коли були пустельні, або ж були перенаселені, коли їх поливало сонце. Крім того, мене ще переслідували спогади про мої безнадійні блукання в міських парках Європи, і тому я невпинно цікавився можливістю любовних ігор просто неба й шу-

кав підходящих місць на тому «лоні природи», де зазнав колись багатьох ганебних відмов. Доля й тут повсталала проти мене. Розчарування, які я тепер хочу зареєструвати (тихенько відхиливши свою розповідь до тих ненастанних ризиків і страхів, які супроводили моє щастя), ніяк не повинні ставити під сумнів американську глушину — ліричну, епічну, трагічну, але ніколи не схожу на Аркадію. Та глушина прекрасна, розпачливо прекрасна, і їй властива якась оката, ніким не оспівана, невинна покора, якої вже не мають лакові, фарбовані, лялькові швейцарські села і вдосталь прославлені Альпи. Незліченні коханці лежали в обіймах, цілуючись, на рівненькому газоні гірських схилів Старого Світу, на пружному, як дорогий матрац, моху, коло зручного для користування гігієнічного струмка, на грубих лавах під прикрашеними вензеллями дубами і в численних хижках у затінку численних букових лісів. Але в американській глушині любитель свіжого повітря не знайде таких зручних можливостей віддатися найдавнішому злочині та забаві. Отруйні рослини обпечуть сідниці його коханої, безіменні комахи в зад ужалють його; гострі часточки лісового килима поколюють йому коліна, комахи покусують їй колінця, і всюди навколо лунатиме неперервний шерех потенційних змій, — що я кажу: напіввимерлих драконів! — тоді як схожі на крихітних крабів насінини хижих квітів ліпляться у вигляді мерзеної смарагдової скоринки і до чорної шкарпетки на підв'язці, і до білої непідтягнутої шкарпеточки.

Трохи гіперболізую. Яюсь улітку, опівдні, трохи нижче від межі поширення лісів, де небесного відтінку суцвіття (я б назвав їх живокостом) скупчилися навколо жебонливого гірського потічка, ми нарешті знайшли, Лоліта і я, усамітнене романтичне місце, приблизно метрів за тридцять над перевалом, де лишили автомобіль. Схил видавався незатоптаним. Остання засапана сосна зупинилася для заслуженого перепочинку на скелі, до якої долізла. Побачивши нас, свиснув і втік бабак. Я розстелив плед для Лоліти. Під ним тихо потріскував трав'янистий сушняк. Кіпріда прийшла і пішла. Зазублена скеля, що

увінчувала верхній схил, і густий чагарник нижче від нашого ложа начебто мали захищати нас і від сонця, і від людини. Гай-гай, я не взяв до уваги ледве помітної бічної стежини, що підступно петляла між кущами й каміннями неподалік від нас. Саме тоді нас мало не заскочили, отож не дивно, що цей випадок назавжди вилікував мене від туги за буколікою.

Пам'ятаю, операція була закінчена, зовсім закінчена, і вона схлипувала у мене в обіймах — живодайна буря ридань після одного з тих нападів вередливої понурості, які так почастішали за цей загалом чудовий рік. Я щойно забрав назад якусь дурнувату обіцянку, яку вона вичавила з мене, скориставшись сліпим нетерпінням чоловічої пристрасті, і ось тепер вона розкинулася на пледі, обливаючись слізьми, і щипала мою пестливу руку, а я радісно сміявся, і огидний, несказаний, нестерпний і — як я підозрюю — довічний жах, що його я *тепер* пізнав, був *тоді* лише чорною цяточкою в сяєві мого щастя, і ось так ми лежали, коли я зазнав одного з тих струсів, які врешті збили моє бідолашне серце з пантелику, бо я раптом натрапив на темні, незмигні очі двох дивних і прегарних дітей, фавника і німфетки — близнюків, судячи з їхніх абсолютно однакових пласких чорних кіс і безкровних личок. Вони припали до землі, прикипівши до нас очима, і синява їхніх однакових костюмчиків зливалася з синявою гірських квітів. Відчайдушним рухом я схопив плед, щоб прикритися ним, — і водночас щось схоже на пушбольний м'яч у білих горошинках почало повертатися в кущах коло нас, перетворюючись поступово в спину опасистої стриженої брюнетки, яка розгиналася й машинально додала ще одну дику лілею до свого букета, озираючись на нас через голови своїх чарівливих, із синього каменя вирізьблених дітей.

Нині, коли в мене на сумлінні зовсім інша біда, я знаю, що я сміливий чоловік, але тієї пори я й не здогадувався про це і, пам'ятаю, здивувався власній холоднокривності. Прошепотівши один із тих стриманих наказів, що їх, незважаючи на страхітливість становища, відаєш

розгублено-скуленій тварині (якою безумною надією або ненавистю тріпочуть боки молодого звіря, коли чорні зірки розриваються в серці дресирувальника!), я примусив Лоліту підвестися, і ми статечно пішли геть, а потім з непристойною покvapністю сповзли на шлях, де лишався автомобіль.

За ним стояла чепуриста машина сімейного взірця, і гарний ассириєць із синьо-чорною борідкою, *un monsieur très bien*¹, у шовковій сорочці й багряних штанах, мабуть, чоловік тієї гладухи-ботанічки, з повагою фотографував напис, який сповіщав висоту перевалу. Вона була значно вищою за три тисячі метрів, і я задихався. Ми рушили, захрустів пісок, машину занесло, а Лоліта й далі доодягалася, безладно вовтузячись і лаючи мене такими словами, що їх, як на мене, не годиться знати дівчаткам, а вживати їй поготів.

Траплялися й інші неприємності. Скажімо, одного разу в кіно. Тоді Лоліта ще відчувала до нього справжню пристрасть (скорочену потім до млявої поблажливості, коли вона знову стала ходити до гімназії). За один рік ми з нерозбірливим захватом передивилися десь сто п'ятдесят, а то й двісті фільмів, причому іноді нам доводилося дивитись ту саму хроніку по кілька разів, бо різні головні картини супроводив той самий випуск кіножурналу, що тягся за нами від містечка до містечка. Понад усе вона полюбляла такі види фільмів, і то в такому порядку: музично-комедійні, гангстерські, ковбойські. У першій категорії фільмів справжнім співакам і танцюристам, що брали в них участь, приписували несправжні сценічні кар'єри в якійсь — власне, «горетривкій» — сфері існування, звідки вигнали смерть і правду й де сивий, зворушений і в технічному розумінні безсмертний батько, який спершу несхвально ставився до артистичної кар'єри навіженої доньки, неодмінно закінчував тим, що палко плескав їй на прем'єрі в дивовижному театрі. Світ гангстерів був особливий: там героїчні репортери зазнавали страшних катувань, телефонні рахунки доходили до мільярдів доларів,

¹ Пристойного вигляду добродій (фр.).

і в мужній атмосфері невмілої стрілянини злодіїв переслідували по ринвах і в пакгаузах патологічно безстрашні полісмени (мені судилося завдати їм меншого клопоту). Були, нарешті, фільми «Дикого Заходу» — теракотовий краєвид, червонолиці блакитноокі ковбої, гонориста, але гарнесенька вчителька, яка щойно прибула до Гримучої Ущелини, кінь, що зіп'явся дибки, стихійна паніка худоби, револьверна цівка, що з дзенькотом розбиває шибку, неймовірна бійка навкулачки, під час якої гепає гора запилужених старомодних меблів, столи використовують як зброю, сальто рятує героя, рука зловмисника, яку герой притис до землі, й далі намагається намацати кинутий мисливський ніж, бійці крекчуть, виразно б'є кулак по підборіддю, нога гамселиць у череву, герой, пірнувши, навалюється на зловмисника, і одразу після цього, як людина зазнала стількох мук, що від них упав би сам Геракл (кому, як не мені, знати тепер про це!), нічого не видно, крім досить привабливого кров'яного сліду на бронзовій вилиці розпашілого героя, що обіймає красуню-наречену на далекому кордоні цивілізації. Мені пригадується денний сеанс у маленькому затхлому кінематографі, набитому вщерть дітьми й насиченому гарячим душком кінола-соців — смажених кукурудзяних зерен. Сходив жовтий місяць над муркїтливим гітаристом у нашійній хустці; він поставив ногу на соснову колоду й пощипував струни, і я — абсолютно невинно — закинув руку за плече Лоліти і щокою наблизився до її скроні, як раптом дві відьми за нами забурмотіли якісь дивні речі; не знаю, чи правильно я зрозумів, але те, що я наполовину розчув, примусило мене зняти з неї мою ласкаву руку і, звичайно, решта фільму пройшла для мене в тумані.

Ще один струс, пригадую, був пов'язаний із містечком, яке ми на зворотньому шляху перетинали вночі. Кілометрів за тридцять до того я сказав їй, що школа, де вона буде навчатися в Бердслі, — доволі високого рівня заклад без спільного навчання й без сучасних витребеньок, після чого Ло пригостила мене однією із властивих їй обурених тирад, де благання й образи, самоствердження й лукавність, зліс-

на вульгарність і дитячий розпач сплїталися в дратівливу подобу логіки, що викликало таку ж подобу пояснення від мене. Сплутаний її несамовитими словами (розмірявся!.. я не дурочка, щоби всерйоз це сприймати... падлюка... ти не можеш командувати мною... я зневажаю тебе... тощо), я їхав через спляче місто з шаленою швидкістю вісімдесят кілометрів за годину, не перериваючи рівного шосейного ходу, і ось тут двоє патрульних направили свій прожектор на машину й наказали мені з'їхати на узбіччя. Я шикнув на Ло, яка машинально продовжувала плести нісенітницї. Полїцейські розглядали нас зі зловтішною цікавістю. Раптом вона, промінючи ямочками, посміхнулася їм так солодко, як ніколи не посміхалася моїй орхідейній мужності; адже в певному розумінні моя Ло боялася закону ще більше, аніж я; і коли добрі патрульні вибачили нам і ми підлесливо поїхали повзком далі, її повіки стулились і затріпотїли — вона імітувала повну знемогу.

Тут мені знову доводиться зробити дивне зізнання. Ви сміятиметесь, але, якщо сказати всю правду, мені якось ніколи не щастило точно з'ясувати юридичний аспект ситуації. Не знаю його й досі. Ох, звичайно, якісь випадкові вістки дійшли до мене. Алабама забороняє опікунові міняти місце проживання підопічної дитини без дозволу суду; Міннесота, перед якою низько схиляюся, передбачає, що, коли родич бере на себе захист і опіку дитини, яка не має чотирнадцяти років, до авторитету суду не вдаються. Питання: чи може вітчим знадливої до судоми в грудях, ледве опушеної ясочки, вітчим усього з одномісячним стажем, неврастенік-удївець з невеликим, але самостійним, прибутком у теперішньому, і з парапетами Європи, розлученням і сидінням у кількох божевільнях у минулому, — чи може він правити за родича, а отже, і стати природним опікуном? І якщо ні, чи повинен я, чи смію я, лишаючись у межах розумного, повідомити якийсь відділ соціального забезпечення й подати прохання (як, власне, подають прохання?), і дозволити, щоб представник суду розслідував побут лагідного, але слизького Гумберта і небезпечної Долорес Гейз? У численних книжках про

шлюб, розбещення та усиновлення, в які я потай зазиравав у публічних бібліотеках великих і малих міст, я нічого не вичитав, крім темних натяків, що держава — верховний опікун дівчаток у найніжнішому віці. Пільвен і Запель, якщо я правильно запам'ятав їхні прізвища, автори солідної праці про шлюбні закони, цілковито ігнорували вітчмів із сирітками, що лишилися в них на руках і колінах. Найкращий мій приятель, випущена Міністерством соціального забезпечення монографія (Чикаго, 1936 р.), яку ні в чому не винна стара панна насилу викопала для мене з порохнявих глибин бібліотечного складу, стверджувала таке: «Не існує такої норми, що кожен неповнолітній повинен мати опікуна; роль суду пасивна, і він тільки тоді починає діяти, коли становище дитини явно стає загрозливим». Я дійшов висновку, що людину призначають опікуном лише після того, як вона висловить урочисте й формальне бажання стати ним; але цілі місяці можуть пройти, поки її викличуть на слухання справи й дозволять їй відростити пару сизих крилець, належних її статусові, а тим часом прекрасне демонське дитя кинуте законом напризволяще, що, власне, й стосується Долорес Гейз. Потім слухають справу. Два-три запитання з боку судді, дві-три заспокійливі відповіді з боку адвоката, усмішки, кивок, мжичка надворі, — і затвердження статусу відбулося. І все-таки я не наважувався. Не пхатися, бути мишею, лежати, згорнувшись у норі! Суд починав розвивати судовну діяльність тільки тоді, коли встрявало грошове питання: два корисливі опікуни, обкрадена сирота, третій — ще зубастіший — учасник... Але в цьому випадку все було в досконалому порядку, давно був складений інвентар, і невеличка материна спадщина чекала в повній недоторканності повноліття Долорес Гейз. Розважливим курсом, здавалося, було б утримання від подачі прохання. Так, але чи не втрутиться якась організація, на кшталт Філантропічного товариства, якщо я сидітиму *надто* тихо?

Приязно настроєний Фарло, що був чимсь на кшталт судового стряпчого і міг би, напевне, дати солідну пораду,

був надто заклопотаний раковим захворюванням дружини, щоб зробити більше, ніж обіцяв, а саме: далі дбати про вбоге майно Шарлотти, поки я оклигаю, доволі поступово, від важких переживань після її смерті. Я прищепив йому думку, що Долорес — моя незаконна дочка, і тому не міг сподіватися, щоб він, власне, чужа людина, цікавився моєю ситуацією. Як читач устиг, певно, збагнути, життєвого сприту я не мав, але, звичайно, ані лінощі, ані незнання не повинні були перешкодити мені шукати професійної підмоги. Зупиняло мене жажливе відчуття, що, коли я стану чіплятися до долі й намагатись обґрунтувати та обміркувати її нечуваний подарунок, цей подарунок раптом відберуть у мене, як той палац на вершині гори в східній казці, який зникав, тільки-но той чи той покупець запитував сторожа, чого це здалеку так ясно видніє смужка надвечірнього неба між чорною скелею і фундаментом.

Я подумав, що в Бердслі (де міститься Бердслійський жіночий університет) я, мабуть, знайду ті довідники, з якими мені ще не пощастило ознайомитись, як-от із трактатом Вернера «Про американський закон опікунства» або кількома брошурами, що їх видає Дитяче Бюро. Я вирішив, крім того, що для Лоліти будь-що буде краще за ту деморалізаційну бездіяльність, у якій вона опинилася. Мені щастило примусити її надати мені стільки солодких послуг, — їх перелік украй здивував би педагога-теоретика, — але ні погрозами, ні благаннями я не міг переконати її прочитати щось інше, крім так званих коміксів та оповідань у журнальчиках для американської прекрасної статі. Будь-яка література трохи вищого рангу відгонила для неї гімназією, і, хоча Лоліта була не від того, щоб спробувати коли-небудь прочитати казки Шехерезади або книжку «Маленькі жінки», вона категорично відмовлялася марнувати «вакації» на такі поважні, вчені книжки.

Тепер я думаю, що було великою помилкою повернутися на схід і віддати її до приватної гімназії в Бердслі, замість того, щоб якимсь чином перетнути мексиканський кордон, до якого було так близько, і причаїтися років на два в суб-

тропічному раї, після чого я міг би спокійнісінько одружитися зі своєю малою креолкою, бо, зізнаюсь, судячи зі стану моїх залоз і гангліїв, я впродовж одного дня переходив від одного полюса божевілля до другого: від думки, що десь 1950 року мені доведеться тим або тим чином спекатися важкого підлітка, чиє чарівне німфетство доти випарується, до думки, що за певної старанності та сприятливих обставин мені, можливо, пощастить у недалекому майбутньому примусити її породити найвитонченішу німфетку з моєю кров'ю в жилах, Лоліту II, якій виповнилося б вісім чи дев'ять років 1960 року, коли я ще був би *dans la force de l'âge*¹; ба більше: в підзорній труби мого розуму чи безуму вистачало сили добачити в даліні років *un vieillard encore vert*² (чи ця зелень — звичайнісінька гниль?), дивакуватого, ніжного, слинявого доктора Гумберта, що вправляється на безкінечно знадливій Лоліті III у «мистецтві бути дідом», яке оспівав Віктор Гюго.

Не маю сумніву, що протягом тієї нашої безтямної подорожі я як батько Лоліти I був кумедно незадовільним. А втім, я дуже старався. Я читав і перечитував книжку з ненавмисне біблійною назвою: «Пізнай свою доньку», доставши її в тій самій крамниці, де купив Лоліті, в її тринадцятий день народження, розкішне, як кажуть у комерції, видання з «гарними» ілюстраціями «Русалоньки» Андерсена. Але навіть у нашій найкращій миті, коли ми читали дощової днини (причому Лолітин погляд знай перелітав од вікна до її наручного годинника і знову до вікна), або добре й ситно обідали у велелюдному *diner*'і (осілій подобі вагона-ресторану), або грали в підкидного дурня, або ходили по крамницях, або мовчки споглядали з іншими автомобілістами та їхніми дітьми розбиту, кров'ю заляпану машину й жіночу туфельку в канаві (чую, як Лоліта каже, коли ми рушаємо: «Це був точно той тип спортивних туфель, який я вчора так марно описувала дурневі-продавцеві!»), — в усі ці випадкові миті я видавався собі не менш невіргодним батьком, ніж вона — донькою.

¹ У розквіті сил (*фр.*).

² Ще бадьорого [«зеленого»] старого (*фр.*).

Можливо, гадав я, саме ця схожа на втечу зміна місць так згубно впливає на нашу здатність мімікрії? Можливо, постійне місце проживання й рутинна шкільного життя трохи поліпшать ситуацію?

У виборі Бердслі я керувався не тільки тим, що там була більш-менш пристойного тону жіноча гімназія, а й тим, що там містився відомий жіночий університет. Мені хотілося бути *case*¹, хотілося приліпитися до якоїсь строкатої поверхні, з якою непомітно злилися б мої арештантські смужки. Отож я й згадав про добре мені знайомого професора французької літератури в Бердслійському університеті: добряга використовував у класах мої підручники й навіть запросив мене одного разу приїхати прочитати лекцію. Звичайно, лекторство в жіночому університеті ніяк не могло спокусити мене, бо я (як уже раз зазначено на сторінках цієї сповіді) навряд чи знаю ще бридкіші зовнішності, ніж тяжкі, відвислі зади, товсті литки і прищаві лоби більшості студенток (може, я бачу в них гробниці з огрубілої жіночої плоті, в яких живцем поховані мої німфетки!), але я тужив за етикеткою, життєвим тлом, подобою, і, як розповім невдовзі, існувала ще одна особлива й досить химерна причина, чому товариство милого Гастона Годена могло б правити мені за винятково надійний захист.

Було, нарешті, питання грошей. Мій бюджет не витримував витрат, спричинених нашою розважальною подорожжю. Я, правда, намагався обирати не дуже дорогі хижки, але раз по раз наш бюджет тріщав від стоянок у гомінких готелях-люкс або претензійних «дудках» (псевдоранчо для джэнджиків). Величезні суми йшли й на огляд пам'яток і на Лолітин гардероб, та й старий гейзівський ридван, дарма що жилава й вельми віддана машина, всякчас потребував більш-менш дорогого ремонту. В одній із книжечок маршрутних карт блокнотного типу, випадково залишеній серед паперів, що ними влада ласкаво дозволила мені скористатися для цих записок, я знайшов деякі свої підрахунки, з яких випливає, що

¹ Мати певне місце проживання й роботу (*фр.*).

впродовж екстравагантного 1947/48 року, від одного серпня до другого, пристанище і харч коштували нам десь 5500 доларів, а бензин, масло й ремонт — 1234 долари; майже стільки ж пішло на різні додаткові витрати, тож за сто п'ятдесят днів реальної подорожі (ми проїхали десь 44000 кілометрів!) і приблизно двісті днів проміжних стоянок скромний рантьє Гумберт витратив 8000 доларів, або, скажімо, навіть 10 000, бо через свою непрактичність я забув, мабуть, чимало інших витрат.

І ось ми знову рушили на схід: я радше спустошений, ніж окрилений торжеством пристрасі, а вона аж пашіла здоров'ям, відстань між здухвинними кістками в неї й далі була не ширша, ніж у хлопчиків, хоча зріст збільшився на два вершки, а вага — майже на чотири кілограми. Ми побували всюди. Загалом ми нічого не бачили. А сьогодні я ловлю себе на думці, що наші довгі мандри лише осквернили звивистою смугою слизу прекрасну, довірливу, мрійливу величезну країну, що звелася, коли скінчилися мандри, до колекції заялжених карт, розшарпаних путівників, старих шин та її схлипувань уночі — щоночі, кожнісінької ночі, тільки-но я прикидався, ніби сплю.

4

Коли крізь гірлянди тіней і світла ми під'їхали до 14-го номера на вулиці Теера, нас зустрів серйозний маленький хлопчик із ключами й запискою від Гастона, що зняв для нас цей будинок. Моя Лоліта, не вшанувавши жодним поглядом своє нове житло, сліпо ввімкнула радіо, до якого інстинкт одразу привів її, і, повалившись на диван у вітальні з пакою старих ілюстрованих журналів, яку вона роздобула з тією самою незрячою точністю, запустивши руку в нижню анатомію диванного столика.

Мені, власне, було однаково, де жити, за умови, щоб можна було де-небудь замкнути Лоліту, але, мабуть, під час листування з Гастоном, що висловлювався туманно, я туманно уявив собі цегляну, плющем обплетену віллу. Насправді наше нове житло гнітуче скидалося на Гейзів

дім (до якого було всього шістсот п'ятдесят кілометрів): така сама нудна будівля з сірих дощок із гонтовим дахом і тьмяно-зеленими маркізами, а кімнати, хоч і менші розміром і обставлені в суворішому плюшево-тарілковому стилі, були розміщені десь так само. Мій кабінет, проте, виявився несподівано просторим приміщенням, викладеним від підлоги до стелі десь двома тисячами книжок з хімії — науки, яку викладав у Бердслійському університеті мій домовласник, що виїхав на рік.

Я був сподівався, що Бердслійська жіноча гімназія, ця дорога школа для учениць, які перебувають у ній тільки вдень, з обідом опівдні й ефектною гімнастичною залом, не тільки плекає ті всі молоді тіла, а й забезпечує певну основну поживу молодим головам. Гастон Годен, що рідко мав слушність у своїх судженнях про американський побут, попередив мене, що ця школа, напевне, належить до тих, де, як він висловився (як іноземця його тягнуло до таких фраз), «навчають правил не так граматичних, як ароматичних». Боюся, навіть цього вона не досягала.

Під час нашої першої зустрічі з директрисом, міс Прат, вона висловила схвалення з приводу «милих блакитних оченят» моєї доньки (це в Лоліті блакитні оченята!) і моєї дружби з «нашим геніальним французом!» (це Гастон — геній!), а потім, передавши Доллі якійсь міс Баклан, наморщила чоло, немов збираючись із думками, й після паузи заговорила:

— Ми не дуже прагнемо, містере Гумбарде, щоб наші учениці ставали книжковими хробаками, або вміли відтарапторити назви всіх європейських столиць, — яких однаково ніхто не знає, — або знали напам'ять дати забутих битв. Що нас справді цікавить — так це пристосування дитини до життя колективу. Ось чому ми надаємо такого значення танцям, дискусіям, аматорським виставам і зустрічам з хлопчиками. Перед нами постають деякі факти. Ваша премила Доллі скоро увійде до вікової групи, де такі терміни, як «кавалери», «виходити з кавалером», «вихідна сукня» й таке інше, будуть не менш важливі для неї, ніж для вас,

скажімо, терміни «комерційні обладнання», «ділові зв'язки», «комерційний успіх», а для мене (тут вона неширо усміхнулася) — добробут моїх учениць. Доротея Гумбард уже втягнена в цілу мережу суспільного життя, яка складається, подобається вам чи ні, з кіосків із хот-догами, молочних барів, солодових і кокових напоїв, кінокартин, танцюльок, нічних пікніків на пляжі й навіть перукарських вечірок, на яких дівчата зачісують одна одну! Звичайно, Бердслійська гімназія негативно ставиться до деяких таких зацікавлень, а певну частину їх ми переводимо на інші, конструктивніші рейки. Ми завжди намагаємося повернутися плечима до туману, а обличчям — просто до сонця! Одне слово, хоча ми й використовуємо деякі методи формальної освіти, нас цікавить радше комунікація, ніж композиція, тобто, хоч як ми поважаємо Шекспіра та інших, ми прагнемо, щоб наші дівчатка вільно спілкувалися з живим світом навколо них, замість заглиблюватись у запліснявілі фоліанти. Щоправда, ми й досі йдемо навпомацки, але чинимо це раціонально, мов гінеколог, що намацує пухлину. Ми на все дивимося, докторе Гумбурге, з органічної і організаційної точки зору. Ми відмовилися від цілої маси нікчемних предметів, що їх за традицією колись пропонували дівчатам для вивчення, не лишаючи часу для практичних знань та ужиткових мистецтв і всіх тих знань, які стануть їм у пригоді, коли вони почнуть улаштовувати своє життя і — як міг би додати цинік — життя чоловіка. Містере Гумберсоне, дозвольте мені висловити це так: знати точне розміщення планети безперечно важливо, але знати, де найдоцільніше поставити холодильник на кухні, можливо, ще важливіше для майбутньої молодої господині. Ви кажете, мовляв, усе, що, по-вашому, дівчинка має отримати в школі, — це гарну освіту. Але як ви розумієте поняття «освіта»? Колись освіта була переважно словесним явищем, тобто можна було б примусити дитину вивчити поважну енциклопедію, і вона знала б, мабуть, більше, ніж може дати школа. Докторе Гумере, чи усвідомлюєте ви, що для сучасної дівчинки-підлітка якийсь середньовічний похід має менше

життєве значення, ніж похід (вона мало не підморгнула) до кафетерію з молодиком? Це я повторюю жарт, який на днях дозволила собі наша психоаналітичка. Ми живемо у світі не тільки ідей, а й речей. Слова без практичного досвіду не мають сенсу. Що, власне кажучи, може означати для Доротеї Гумерсон яка-небудь Греція чи Близький Схід з їхніми гаремами й рабіннями?

Ця програма спершу трохи спантеличила мене, але я порадився з двома тьмущими дамами, у минулому пов'язаними зі школою, і вони запевнили мене, що дівчатка там багато і ґрунтовно читають, а вся ота нісенітниця про «комунікацію» — просто рекламний галас, призначений надати старомодній Бердслійській гімназії корисного у фінансовому аспекті «модерного» відтинку, хоча насправді вона лишилася не менш штивною, ніж штиль.

Ще одна річ, яка сподобалася мені саме в цій школі, розсмішить, мабуть, деяких моїх читачів, але мені вона видавалася дуже важливою, бо вже така моя вдача. Бачите, на тому боці вулиці, якраз навпроти нашого дому, я помітив просвіт між будинками — забур'янену пустку з барвистими кущами, купу цегли, кілька безладно розкиданих дощок і бордово-руде шумовиння вбогих осінніх квіточок; крізь той просвіт можна було роздивитися в маревній далечині відтинок Шкільної вулиці, паралельної нашій, Теєрівській, а за тим відтинком — шкільний ігровий майданчик. Крім психологічної втіхи від суміжності Долліного дня з моїм, яку забезпечувала мені ця комбінація, я одразу наперед відчув насолоду, яку дістану, розглядаючи з ліжка у своєму кабінеті, скориставшись потужним біноклем, статистично неминучий процент німфеток серед дівчат, що гралися навколо Доллі під час великої перерви. На жаль, першого ж дня навчань у школі з'явилися робітники і збудували паркан упоперек пустки, а потім за парканом дуже скоро виросла споруда з жовтого дерева, всуціль закривши мій чарівний просвіт. Нагромадивши досить матеріалу, щоб нашкодити мені, ті абсурдні будівельники припинили роботу і вже ніколи не з'являлися.

На Теєрівській вулиці, одній з найкращих неторговельних вулиць під зеленими, рудими, золотими шатрами дерев статечного університетського містечка, неминуче завелися особи, які зустрічали вас на вулиці шанобливим гавкотом метеорологічних вітань. Я пишався точною температурою своїх стосунків з ними: ані найменшої брутальності, але повна відчуженість. Мій сусіда на захід від мене, що міг бути бізнесменом або професором, або і тим, і тим, інколи звертався до мене, поки голив газон, або поливав автомобіль, або, трохи згодом, розморожував проїзд до ганку (начхати, якщо ці всі дієслова не підходять), але мій уривчастий буркіт, будучи лише такою мірою членороздільним, що звучав як трафаретна згода або запитальне заповнення паузи, перешкоджав розвиткові фамільярних відносин. З двох будинків обабіч недовговічної пустки навпроти нас один був забитий дошками, а в другому жили викладачки англійської мови, твідова, короткокоса міс Лестер і блякло-жіночна міс Фабіан; їхньою єдиною темою під час наших коротких тротуарних розмов (я благословляв властивий їм такт!) була юна чарівність моєї доньки й «наївний шарм» Гастона Годена. Моя сусідка зі східного боку була набагато небезпечніша від усіх. Ця банальна проноза вийшла просто з фарсу. Її небіжчик брат був колись «причетний до університету» — як старший сторож. Пам'ятаю, одного разу вона зупинила Доллі на вулиці, поки я стояв коло вікна у вітальні, гарячково чекаючи повернення зі школи моєї ясочки. Мерзенна стара панна, намагаючись приховати хворобливу цікавість під маскою солодкавої зичливості, спиралася на тоненьку, мов ціпок, парасольку (вже не сіялася крижана крупка, бочком виповзло мокре, холодне сонце), а Доллі, в розстебнутому, незважаючи на гнилу холоднечу, коричневому пальті, стояла, тулячи до живота двоповерхову споруду з кількох книжок на бюварі (така в них була мода носити підручники); її рожеві коліна видніли між краєм

спідниці і незграбними халявами довгих гумових чобіт, і дурнувата, розгублена усмішка то з'являлася, то гасла на її кирпатому обличчі, що — можливо, внаслідок блілого зимового світла — видавалося майже негарним, ніби в простенької німецької *Mägdelein*¹; і отак вона стояла й намагалася дати раду питанням міс Схід: «А де твоя мати, люба? А що поробляє твій бідолашний батько? А де ви жили раніше?» Іншого разу ця мерзенна тварюка вже до мене підступила на розі з вітальним завиванням, але мені пощастило уникнути розмови, а через кілька днів від неї прийшла записка в конверті з темно-синім обідком: тонко розмішуючи патоку з отрутою, вона пропонувала Доллі прийти до неї якось у неділю: «...згорнутись у фотелі й перебрати купу дивовижних книжок, що їх небіжчиця мама подарувала мені в дитинстві, замість щонаочі бозна до якої години вмикати на повну потужність радіо».

Великої обережності я був змушений дотримуватися і з пані Гуліган, прибиральницею й поганюшою куховаркою, успадкованою разом з пирососом від попередніх жильців. Доллі обідала в школі, тож тут проблем не було, а сніданок, досить ситний, я навчився готувати для неї сам, а ввечері підігрівав обід, що його готувала, перш ніж піти, Гуліганша. Ця зичлива й нешкідлива жінка мала, слава Богу, досить каламутне око й не помічала дрібниць; я застеляв ліжка і став у цій роботі великим фахівцем, але все-таки ніколи не міг позбутися відчуття, що десь лишився фатальний слід; а інколи, дуже рідко, коли присутність Гуліганші збігалася з Лолітиною, я все боявся, що моя простодушна дівчинка піддається затишним чарам чуйної жіночки й бовкне що-небудь на кухні. Мені часто снилося, ніби ми живемо в наскрізь освітленому скляному домі й ніби щохвилини тонкогубе пергаментне обличчя сусідки може зазирнути крізь випадково незатулене вікно, щоб задурно поглянути на речі, за один погляд на які найпересиченіший *voyeur*² заплатив би невеличкий скарб.

¹ Дівчинки (нім.).

² Вуаєрист (фр.).

Два слова про Гастона Годена. Його товариство було для мене приємне — або принаймні не обтяжливе — завдяки флюїдам досконалої безпеки, що, йдучи від його широкої постаті, зусібіч обкутували мою таємницю. Це не означає, ніби він здогадувався про неї: я не мав особливих причин звірятися йому, а він був надто егоцентричний і неуважний, щоб помітити або відчути щось здатне привести до відвертого запитання з його боку й не менш відвертої відповіді з мого. Він добре відгукувався про мене в розмовах з іншими бердслійцями, був моїм добрим герольдом. Якби він дізнався про *mes goûts*¹ і статус Лоліти, це його лише зацікавило б, давши змогу пролити певне світло на простоту мого ставлення до нього самого, ставлення, позбавленого як чемної напруженості, так і всякого натяку на панібратство, бо, незважаючи на свій безбарвний розум і туманну пам'ять, він, певне, усвідомлював, що я про нього знаю більше, ніж бюргери Бердслі. Це був пухлявий, крихкий, меланхолійний старий парубок, звужений догори, де він закінчувався парою вузьких плечей неоднакової висоти і схожою на грушу головою з гладким зачосом на один бік і лише рештками чорного прямого волосся з другого. Зате нижня частина його тіла була величезна, й він пересувався на феноменально товстих ногах кумедною ходою обережного слона. Він завжди вдягав чорне — навіть чорну краватку — й рідко приймав ванну; його англійська мова була суцільним бурлеском. А втім, усі вважали, що це напрочуд милий, оригінальний і милий чоловік! Сусіди панькалися з ним, він знав на ім'я всіх хлопчиків у своєму кварталі (жив за кілька вуличок від мене) й наймав їх прибирати тротуар перед своїм будинком, палити опале листя на тильному подвір'ї, заносити дрова до повітки й навіть виконувати деякі прості обов'язки в домі; він годував їх французькими шоколадними цукерками зі «справжнім» лікером усередині у відлюдному серальчику, який він собі завів у підвалі,

¹ Мої вподобання (фр.).

поначіплявши всілякі химерні кинджали й пістолети на запліснявілі, але прикрашені килимами стіни поміж закамурфльованих водогінних труб. На горищі в нього була «майстерня»: наш милий шарлатан потрохи брався до малярства. Він обклеїв похилу стіну мансарди великими фотографіями замисленого Андре Жида, Чайковського, Нормана Дугласа, двох інших англійських письменників, Ніжинського (стегнастого і всього обплетеного фіговим листом), Гарольда Ексекса (мрійливо-лівого професора в одному коледжі на Середньому Заході) й Марселя Пруста. Усі ці бідолахи були ладні, здавалося, от-от зісковзнути зі своєї похилої площини. Крім того, в нього був альбом з моментальними знімками всіх маленьких джимів і джеків околиці, і коли я інколи, гортаючи його, казав щось люб'язне, Гастон надував свої й без того товсті губи й цідив, сентиментально скривившись: «*Oui, ils sont gentils*»¹. Його карі очі блукали при цьому по різноманітних більш-менш художніх дрібничках у майстерні, де містилися і його власні жалюгідні полотна (примітивно-умовно зображені очі, зрізані гітари, сині пипки, геометричні візерунки — одне слово, все «сучасне»), і, невпевнено жестикулюючи в напрямі якого-небудь предмета, мальованої дерев'яної салатниці або вази в прожилках, казав: «*Prenez donc une de ces poires. La bonne dame d'en face m'en offre plus que je n'en peux savourer*»². Або: «*Missise Taille Lore vient de me donner ces dahlias, belles fleurs que j'exècre*»³ (це все — понуро й сумно, з патиною світової скорботи...).

З очевидних причин я віддавав перевагу своєму житлу, а не його, коли ми двічі або тричі на тиждень зустрічалися й грали в шахи. Скидаючись на старого, підтоптаного ідола, він сидів, склавши на колінах пухкі руки, й так дивився на шахівницю, неначе то був труп. Хвилин десять він, сопучи, думав, а потім робив програшний хід.

¹ «Атож, вони милі» (фр.).

² «Візьміть одну з цих груш. Добра сусідка, що живе навпроти, дає мені їх у такій кількості, що я не можу поласувати всіма» (фр.).

³ «Місіс Тейлор щойно подарувала мені ці жоржини — гарні квіти, яких я не можу терпіти» (фр.).

А то симпатяга, після ще довгих роздумів, вимовляв: «*Au roi!*»¹ — з уповільненим гавкотом старого пса, що закінчувався звуком якогось полоскання, від чого його брила трусилася, мов холодець, а потім піднімав трикутні брови з глибоким зітханням, бо я йому показував, що він сам стоїть під шахом.

Інколи, з того місця, де ми сиділи в моєму холодному кабінеті, я міг чути, як босонога Лоліта вправляється в балетній техніці на голій підлозі вітальні під нами, але в Гастона здатність сприйняття приємно тупіла від гри, і до його свідомості не доходили ті босі ритми — і-раз, і-два, і-раз, і-два — і тільки тоді, коли вона починала стрибати, розкидаючи ноги на вершині стрибка або згинаючи одну ногу й випростуючи другу, летіла, а потім падала на пальці, — тільки тоді мій похмурий, землісто-блідий величний противник брався терти голову або щоку, немов плутаючи той далекий тупіт із жахливими ударами, яких завдавав йому таран мого грізного ферзя.

Інколи моя Лола, тиняючись, запливала до нас, поки ми думали над дошкою, і для мене завжди було великою втіхою бачити, як Гастон, не відриваючи слонових очей від своїх фігур, церемонно підводився й тиснув їй руку, і одразу пускав її м'яві пальчики, а потім, ні разу так і не глянувши на неї, опускався знову, щоб ускочити в пастку, яку я приготував йому. Одного разу, десь перед Різдом, після того, як я не бачив його тижнів два, він запитав мене: «*Et toutes vos fillettes, elles vont bien?*»² — з чого мені стало ясно, що він помножив мою єдину Лоліту на число костюмних категорій, мигцем помічених його опущеним похмурим поглядом протягом цілої низки її появ — то у вузьких синіх штанах, то в спідниці, то в трусиках, то в стібаному халатику, то в піжамі.

Украй неохоче я так довго вовтужуся з бідолашним Гастоном (сумно подумати, що через рік, під час поїздки до Європи, з якої він не повернувся, він виявився вплутаним

¹ «Шах!» (Фр.)

² «А як ся мають усі ваші дівчатка?» (Фр.)

*dans une sale histoire*¹ — в Неаполі, як на зло!). Я б і зовсім не згадував його, якби його животіння в Бердслі не становило такого дивного контрасту з моїм власним життям. Він необхідний мені тепер для захисту. Отже, ось перед вами він, людина цілковито бездарна; посередній викладач, кепський учений, кислий, товстий, брудний, невиправний педераст, що глибоко зневажає американський побут і переможно хизується своїм незнанням англійської мови, процвітає у штивній Новій Англії, розбещений літніми людьми і пещений хлопчиками, — атож, він насолоджувався життям і дурив усіх; а ось, значить, я.

7

Тепер мені слід упоратися з неприємним завданням: відзначити певну зміну на гірше в моральному характері Лоліти. Якщо, з одного боку, її участь у любовному захваті, який вона збуджувала, завжди була незначною, з другого боку, її чиста корисливість спершу не спонукала її до поблажливості. Але я був слабкий, і був необачний, моя гімназистка-німфетка тримала мене в чарівному полоні. У міру того, як усе людське занепадало в ній, моя пристрасть, моя ніжність, мої катування тільки зростали, і вона почала користуватися цим.

Її тижневе утримання, виплачуване за умови, що тричі на добу вона виконуватиме свої головні обов'язки, становило на початку Бердслійської ери двадцять один цент (наприкінці тієї ери воно дійшло до долара й п'яти центів, що означало вже не один цент, а цілих п'ять за сеанс). Це була більш ніж щедра оплата, якщо врахувати, що дівчинка всякчас отримувала від мене всілякі дрібні подарунки; не було випадку, щоб я не дозволив їй скуштувати якісь цікаві солодощі або подивитися новий фільм, хоча, звичайно, я вважав, що маю право ніжно вимагати від неї додаткового поцілунку або навіть цілого асортименту наднормових пестошів, коли знав, що їй надто припала до вподоби та чи та з насолод, властивих її вікові. Але інколи з нею

¹ У брудну пригоду (*фр.*).

бувало нелегко. Надто вже апатично заробляла вона свої три центи (а потім три п'ятаки) в день, а в інших випадках уміла жорстоко торгуватися, коли мала змогу відмовити мені в деяких особливих і руйнівних для життя дивних, повільних, райських отрутах, без яких я не міг прожити більше кількох днів поспіль і яких, з огляду на глибинну сутність несказанної млости, я не міг здобути силою. Добре враховуючи магію й могутність свого м'якого рота, вона примудрилася — за один навчальний рік! — збільшити винагороду за цю певну послугу до трьох і навіть чотирьох доларів! О читачу! Не смійся, уявляючи собі, як я, на дибі крайньої насолоди, дзвінко видаю монетки в десять і двадцять п'ять центів і навіть великі срібні долари, неначе машина, що вивергає багатство, судомно дзенькаючи й геть збожеволівши, тоді як нахилена над епілептиком байдужа винуватиця його несамовитого нападу цупко затискає жменьку монет у кулачку, — який я потім однаково розтискав сильними нігтями, якщо, проте, вона не встигала втекти й заховати де-небудь нагробоване. Абсолютно так само, як мало не кожного другого дня я повільно об'їздив шкільний район і вилізав з автомобіля, щоб, насилу човгаючи ногами, зазирати в молочні бари і вдивлятися в туманні прогони алей, дослухаючись до далекого дівочого сміху між ударами серця й шелестом листопаду, — абсолютно так само я інколи обшукував її кімнату, переглядаючи подерті клаптики паперу в гарненькому сміттевому кошичку з намальованими трояндами, й заглядав під подушку незайманої постелі, яку сам нещодавно застелив. Одного разу я знайшов вісім доларових банкнот в одній з її книжок (з підходящою назвою «Острів скарбів»), а другого разу дірка в стіні за репродукцією Вістлерової «Матері» виявилася напханою грошима, — я нарахував двадцять чотири долари і дріб'язок, скажімо, загалом двадцять шість доларів, — які я спокійнісінько забрав собі, нічого їй не сказавши, тож потім, нахабно на мене дивлячись, вона звинуватила в «мерзенному злочинстві» найчеснішу пані Гуліган. Згодом вона підтвердила величину свого інтелектуального коефіцієнта тим, що знайшла

надійнішу криївку, якої я так ніколи й не виявив, але до того часу я вже здійснив економічну революцію, мало-помалу примусивши її заробляти важким і блювотним для неї способом право брати участь у театральній програмі школи, бо найдужче я боявся не того, що вона доведе мене до злиднів, а того, що назбирає досить грошей для втечі. Думаю, ця бідолашна дівчинка з лихими очима вважала, ніби з якимись п'ятдесятьма доларами в сумці їй пощастить якось добутися до Бродвею чи Голлівуду — або до мерзенної кухні придорожнього ресторану («Потрібна подавальниця») в найпохмурішому степовому штаті, де дме вітер і миготять зорі над ангарами, фарами, барами, парами і де все навколо — гидь, гниль, смерть.

8

Я доклав усіх зусиль, пане суддя, щоб вирішити проблему «кавалерів». Ви не повірите, але, каюсь, я навіть зазірав до місцевої газети — «Бердслійської зорі», де була рубрика «Для юнацтва», щоб з'ясувати, як мені поводитись!

«Порада батькам. Не відлякуйте молодих друзів вашої доньки. Припустімо, ніби вам важко усвідомити, що хлопчикам тепер вона видається привабливою. Для вас вона й далі маленька дівчинка. А для хлопчиків вона мила й приємна, гарна й весела. Вона їм подобається. Сьогодні ви як керівник підприємства здійснюєте важливі оборудки, але вчора були просто гімназистом Джимом, що носив підручники Дженні. Пригадайте! Хіба вам не хочеться, щоб тепер і ваша донька вбачала щастя у захваті хлопчиків, які подобаються їй? Невже ви не хочете, щоб вони разом брали участь у здорових розвагах?»

Здорові розваги? Господи!

«Чом би вам не дивитись на того Тома і Джона як на гостей у вашому домі? Чом би не озватися до них? Примусити їх розговоритися, розсмішити їх, дати їм змогу почуватися невимушено?»

Заходь-но, Томе, до мого публічного дому!

«Якщо вона порушує правила, не влаштовуйте їй скандалу в присутності її «спільника». Нехай вона відчує тягар вашого невдоволення наодинці з вами, і нехай її кавалери перестануть вважати, ніби вона донька старого людожера».

Передусім старий людожер склав два списки: один — «абсолютно забороненого», другий — «неохоче дозволеного». Абсолютно заборонені були виїзди з кавалерами — удвох, або з іншою парочкою, або з двома парочками (наступний крок вів, звичайно, до масової оргії). Вона мала дозвіл зайти до молочного бару з подругами й там побазікати й похихотіти з якимись випадковими молодиками, поки я чекав в автомобілі на певній відстані. Сказав їй, що в разі, коли її групу запросить соціально прийнятна група з чоловічої приватної гімназії (що мала назву Бутлерівської академії для хлопчиків) на щорічний бал (під наглядом учителів та їхніх дружин), я ладен розглянути питання, чи може вона вбратися в першу бальну сукню (ефірну, рожеву, в якій тонкорука тринадцяти- або чотирнадцятирічна дівчинка скидається на фламінго). Крім того, я обіцяв, що влаштую вечірку в нас удома, на яку їй можна буде запросити найгарніших подружок і найпристойніших гімназистів, з якими вона на той час познайомиться на бутлерівському балу. Але я запевнив її, що, поки панує мій режим, їй ніколи, ніколи не дозволять піти з розпашілим хлопчиськом у кінематограф, або обійматися з ним в автомобілі, або зустрічатися з кавалерами на вечірках у подруг, або провадити поза межами чутності тривалі телефонні розмови з молодиком, навіть якщо вона збирається «тільки обговорювати його стосунки з однією моєю подругою».

Від цих заборон і обмежень Лоліта шаленіла, обзивала мене паскудним шахраєм і ще гіршими словесами, і мені врешті урвався б терпець, якби я раптом не збагнув, із найсолідшою для себе полегкістю, що сердило її не те, що я позбавляю її того чи того задоволення, а те, що позбавляю її загальних прав. Я, бачите, зазіхав на умовну програму життя, на загальноновизнані розваги, на «речі, які слід робити», на будні підліткового життя: адже немає ні-

чого консервативнішого за дитину, надто дівчинку, нехай навіть вона найнесказанніша руса, рожево-руда німфетка в золотому серпанку жовтневої цвітінні.

Не витлумачте моїх слів хибно. Я не можу заприсягтися, що впродовж тієї зими (1948/49 року) Лоліті не пощастило увійти мимохідь у непристойний контакт із хлопчиками. Хоч як пильно я стежив за її дозвіллям, усякчас траплялися, звичайно, незбагненні часові прогалини, які вона потім намагалася заткнути надто вже вигадливими поясненнями, і, звичайно, мої ревності раз по раз зачіплялися надламаним кігтем за найтоншу тканину німфеткової підступності, але я дуже виразно відчував, — і можу тепер поручитися за слушність цього відчуття, — що не варто було дуже боятися. Я так відчував не тому, що ні разу мені не трапився жоден твердий молодий борлак (я б розчавив його голірuch) на шиї безсловесних статистів чоловічої статі, які миготіли десь на задньому плані, а й тому, що мені ставало «більш ніж очевидно» (улюблений вислів моєї тітки Сибілли), що всі варіанти старшокласників — від спітнілого бовдура, який тремтить на саму думку про можливість тримати рученьку сусідки в темному кіно, до самовдоволеного гвалтівника з чиряками і з посиленням до спортивної потужності автомобілем — однаково були осоружні моїй досвідченій маленькій коханці. «Мене нудить від хлопців-гевалів і скандалів», — надряпала вона в підручнику, а нижче, рукою Мони (Мона має тепер з'явитися з хвилини на хвилину): «А як щодо Ригера?» (йому теж пора з'явитися).

Тому такі безликі в моїй пам'яті ті хлопці, яких мені доводилося бачити в її товаристві. Був, наприклад, Червоний Светр, що одного чудового дня — коли вперше випав сніг — провів її до дому. З вікна вітальні я спостерігав, як вони наприкінці розмовляли коло нашого ганку. На ній було її перше пальто з хутряним комірцем; коричнева шапочка увінчувала мою улюблену зачіску: рівний чубчик спереду, закручені пасемка з боків і природні локони ззаду, а її потемнілі від вогкості мокасини й білі шкарпетки видавалися ще неохайнішими, ніж завжди. Вона, як зви-

чайно, тулила до грудей підручники, говорячи або слухаючи співрозмовника, а її ніжки невпинно жестикулювали: вона то наступала лівою на підйом правої, то відсувала п'ятку назад або схрещувала кісточки, трохи похитуючись, проєктуючи на чернетці кілька кроків, — і починала всю серію знову. Був такий собі Непробийвітер, що якось у неділю розмовляв з нею перед рестораном, тоді як його мати й сестра намагалися потягти мене куди-небудь задля пустих балачок; я волочив ноги і озирався на своє єдине кохання. У неї вже сформувалася не одна узвичаєна манера, як, скажімо, ввічливий спосіб молодой панночки показати, що вона буквально «скорчилася» від сміху: нахиливши голову і ще імітуючи безпорадний регіт, вона відступила на кілька кроків (уже чуючи мій поклик), а потім повернулася і пішла до мене, її усмішка згасала і тьмяніла. Набагато більше я любив (можливо, тому, що цей жест нагадував мені її першу незабутню сповідь) її манеру зітхати («Ах, Боже мій!») з жартівливо-мрійною покірністю долі або вимовляти довге «Ой, ні!» низьким рикливим голосом, коли доля вже завдала свого удару. Але найдужче мені подобалося дивитися на неї, — якщо ми вже заговорили про жести і юність, — як вона інколи гасала в обидва боки по Теєрівській вулиці на своєму новому велосипеді, що теж видавався гарненьким і юним. Вона підводилася, щоб жвавіше тиснути на педалі, а потім опускалася в млосній позі, поки згасала швидкість. Зупинившись коло нашої поштової скриньки, вона (й далі сидючи верхи) швиденько гортала видобутий журнал, запихала назад, притискала кінчик язика до кутика верхньої губи, відпихалася ногою і знову мчала крізь бліді візерунки тіні і світла.

Загалом вона, здається, краще пристосовувалася до свого середовища, ніж я колись уявляв собі, споглядаючи свою розбещену дівчинку-рабиню і ті хвацькі, мов зап'ястки, риси поведінки, якими вона наївно хизувалася взимку в Каліфорнії. Хоча я ніколи не міг звикнути до тієї постійної тривоги, з якою б'ються ніжні серця великих грішників, я вважав, що в аспекті захисного забарвлення я не міг придумати нічого переконливішого. Лежачи

коло вікна на своєму вузькому кабінетному ліжкові після короткої сесії обожнювання та відчаю в холодній спальні Лоліти і пригадуючи події закінченого дня, я стежив за власним образом, що крався, а не просто проходив, перед запаленими очима моєї уяви. Я стежив, як доктор Гумберт, «гарний брюнет» бульварних романів, з домішком, можливо, кельтської крові в жилах, належний, мабуть, до консервативної, якщо не найконсервативнішої церкви, виходить провести доньку до школи. Я стежив, як він вітає повільною усмішкою і приємним порухом брів (чорних і густих, як у чоловіків на рекламах) добру пані Гуліган, від якої відгонило чумним смородом і яка, я знав, при першій-ліпшій нагоді зазирне до господареві пляшки джину. Очима західного сусіди, колишнього ката або автора релігійних брошур, — яке кому діло? — я бачив нашого героя («Як його там? Здається, француз або швейцарець») у відвертому вікні його кабінету, він міркував над друкарською машинкою (досить виснажений профіль, майже гітлерівське пасмо на блідому чолі). У свята професора Г. Г. можна було бачити в добре пошитому пальті й коричневих рукавичках, він прямував до «Волтона» (кав'ярні, відомої своїми порцеляновими, у фіалкових бантах кроликами і коробками шоколаду, серед яких сидиш і чекаєш, поки звільниться столик — столик для двох, ще загіджений недоїдками попередньої пари). А ось ми бачимо його в будень, близько першої години дня, як він повагом вітає стооку східну сусідку; обережно маневруючи, виводить машину з гаража повз клятї ялівцеві кущі й виїздить на слизький шлях. Відірвавши холодний погляд від книжки, дивлюся на дзигарі в перегрітій університетській бібліотеці серед схожих на брили молодих жінок, заскочених і перетворених у камінь надлишком людських знань. Ступаю по газону коледжу разом з пастором Ригером (він же викладає й закон Божий у жіночій гімназії): «Хтось мені сказав, що її мати була знаменитою актрисою й загинула в авіакатастрофі. Ні? Отже, я погано зрозумів. Невже? Он воно що. Дуже прикро» (хочеш, любонько, сублімувати матір?). Повільно пхаю металевий

візочок з нагромаджуваними харчами по лабіринту супермаркету, позаду професора В., такого самого неквапного в русі безневинного вдівця з цапиними очима. Розчищаю лопатою засніжений виїзд: без піджака, розкішний чорно-білий шарф закручений навколо шиї. Йду слідом, без ніяких ознак хижої нетерплячки (навіть примушую себе витерти ноги об мат) за донькою-гімназисткою, що заходить у дім. Супроводжую Доллі до дантиста... гарненька асистентка осяває нас... старі журнали... *ne montrez pas vos zhambes*¹, як казала небіжчиця. За обідом з Доллі в міському ресторані: ми помітили, що містер Едгар Г. Гумберт їв свій біфштекс по-європейському: не покладаючи ножа. Приятелі (майже двійники) насолоджуються концертом: два мармуроволикі, умиротворені французи, що сидять поряд: месьє Гумберт з музикальною донечкою і месьє Годен з не менш обдарованим синочком професора В. (що проводить гігієнічний вечір у місті Провіденсі, славному своїми борделями). Відчиняю гараж: квадрат світла поглинає машину й гасне. У барвистій піжамі спускаю ривками штору в Долліній спальні. У суботу вранці, ніким не бачений, урочисто зважую голеньку, зимою вибілену дівчинку на терезах у ванній кімнаті. Його бачили й чули в неділю вранці («А ми думали, він ходить до церкви!»), він кричав доньці: «Повертайся не дуже пізно!» — вона йшла грати в теніс. Він запускає до будинку на диво спостережливу її подругу: «Уперше бачу, сер, чоловіка в шовковій хатній куртці, — крім, звичайно, як у кінодрамах».

9

Я з насолодою думав про знайомство з Лолітиними подругами, але загалом вони не виправдали сподівань. Перелічу Опал Ікс, Лінду Голь, Авіс Чепмен, Єву Розен і Мону Даль (усі ці прізвища, за винятком одного, — лише наближення до справжніх). Опал, сором'язливе, незграбне, прищаве створіння в окулярах, душі не чула в Доллі, що збиткувалася з неї. З Ліндою Голь, найкращою тенісист-

¹ Не показуйте ваші ноги (фр.).

кою в школі, Доллі грала не менше двох разів на тиждень; я маю підозру, що Лінда була справжньою німфеткою, але вона чомусь не заходила до нас (можливо, їй не дозволяли); вона мені запам'яталася тільки як спалах самородного сонця на прямокутнику критого корту. З-поміж інших дівчат жодна не могла претендувати на німфетство, крім Єви Розен. Авіс була гладка, кремезна дівчинка з волохатими ногами, натомість Мона, хоч і вирізнялась якоюсь грубуватою, чуттєвою красою (причому лише на рік була старша від моєї старіючої коханки), вочевидь давно перестала бути німфеткою, навіть якщо й була колись нею. Натомість Єва Розен, маленька «переміщена особа» з Франції, унаочнювала випадок, що дівчинка, навіть не вирізняючись винятковою красою, інколи може виявити — прозірливому знавцеві — деякі основні елементи німфеткової знадливості: ідеально-тоненьку, ледве сформовану фігуру, на диво затримуваний погляд, високуваті вилиці. Її блискучі мідні коси якщо не відтінком, то шовковистим глянцем нагадували Лолітині коси. Риси її ніжного молочно-білого обличчя з рожевими вустами й білявими віями були позбавлені тієї лисячої загостреності, яка властива великому позарасовому кланові рудих; до того ж вона не вбиралася в зелене, цей мундир свого клану; я бачу її завжди в чорному або темно-вишневому — скажімо, в дуже елегантному чорному пуловері і в чорних черевичках на високих підборах; нігті вона фарбувала гранатово-червоним лаком і (на велику Лолітину огиду) любила розмовляти французькою мовою; інтонації в Єви були ще напрочуд чисті, але, згадуючи шкільні та спортивні терміни, вона зверталася до розмовної американської мови, і тоді легенький бруклінський акцент домішувався до її мови, що тішило мене в цій парижаночці, яка ходила до новоанглійської школи із псевдобританськими претензіями. На жаль, Лоліта, спершу з повагою кажучи, що «дядько цієї французької дівчинки — мільйонер», невдовзі урвала, з якихось «світських» міркувань, дружбу з Євою, так і не давши мені часу насолодитись — ох, скромнісінько — її духмяними появами в нашому гостинному домі. Любий

читач знає, якого значення я завжди надавав присутності цілої зграйки дівчаток-пажів, розрадно-призових німфеток, навколо моєї Лоліти. Якийсь час я придивлявся до Мони Даль, що часто заходила до нас, надто весняного семестру, коли Лоліта і вона так захоплювалися сценічним мистецтвом. Я інколи запитував себе, які таємниці обурливо ненадійна Долорес Гейз розбовкала Моні: адже мені Лолонька встигла розповісти, — піддавшись одного разу моему нагальному й добре оплаченому благанню, — абсолютно нечувані подробиці роману, що його закрутила Мона на атлантичному курорті з якимсь моряком. Прикметна річ: Лоліта обрала собі за подругу витончену, холодну, досвідчену і блудливу Мону, що, як я чув одного разу (недочув, як присягнула й запевнила Лоліта), безжурно зауважила в передпокої (Лоліта щойно сказала про свій светр, що він, мовляв, з «незайманой» вовни): «Оце й усе, що є в тебе від незайманості, любонько моя». Голос Мони вирізнявся цікавою хрипкістю; тьмяно-чорні коси вона завивала в доброго перукаря й чіпляла великі сережки; мала бурштиново-карі, трохи банькаті очі й соковиті вуста. Лоліта розповідала, що вчительки дорікали Моні за велику силу дешевих прикрас, які та чіпляла на себе. У Мони тремтіли руки. Над нею тяжів розумовий коефіцієнт 150 балів. Згадаю ще величезну шоколадно-буру родимку на вже майже цілком жіночій спині, яку я роздивився ввечері, коли Лоліта і Мона вирядились у дуже відкриті, пастельних барв сукні для балу в Бутлерівській школі.

Забігаю трохи наперед, але пам'ять мимоволі перебігає по всій клавіатурі, коли я думаю про той навчальний рік у Бердслі. У відповідь на мої розпитування, з якими Лоліта водиться хлопчиками, мадемуазель Даль виявила витончену ухильність. Розмова відбувалася тоді, коли Лоліта, пішовши грати в теніс у той вельми «світський» спортивний клуб, до якого належала Лінда, телефонувала звідти, що вона, можливо, спізниться на цілу годину, тож чи не можу я, будь ласка, розважити Мону, кола та прийде до неї на репетицію сцени з «Приборкання норовливої».

І ось вродлива Мона, пустивши в хід усі свої модуляції, всі чари поводження та голосу й дивлячись мені у вічі з якоюсь (чи я помилявся?) легенькою іскрою кришталевої іронії, відповіла мені:

— Правду мовлячи, сер, Доллі взагалі не думає про жовторотих хлопчиків. Як бути щирою, ми з нею суперниці. І вона, і я нестямно закохані в превелебного Ригера.

Жарт, звичайно, і я вже згадував про цього понурого дебелого мужлая з конячою щелепою; він мало не довів мене до вбивства своїми враженнями від поїздки до Швейцарії, надокучивши мені ними на якомусь чаюванні для батьків-матерів, не пам'ятаю точно коли.

— А як пройшов бал?

— Ой, запаморочливо!

— Перепрошую?

— Не бал, а диво. Одне слово, приголомшливий бал.

— Доллі багато танцювала?

— Ой, та не так уже страшенно й багато, їй швидко набридло.

— А що думає Мона (млосна Мона) про саму Доллі?

— Сер, ви про що?

— Чи вважає вона, що Доллі добре навчається?

— Що ж, дівчина вона — ух, яка!

— А як поведінка загалом?

— Дівчина, як і годиться.

— Ну, а все-таки?...

— Душенька дівчинка! — й після такого висновку Мона, поривчасто зітхнувши, взяла зі столика першу-ліпшу книжку і, цілковито змінивши вираз обличчя, вдавано насупивши брови, запитала:

— Розкажіть мені про Бальзака, сер. Чи правда, що він такий видатний? — Вона присунулася так близько до мого фотеля, що я відчув крізь косметичну каламуть парфумів і кремів дорослий, нецікавий запах її власної шкіри. Несподівано дивна думка вразила мене: а що, коли моя Лоліта стала звідницею? Якщо так, вона вибрала невдалу кандидатку собі в заступниці. Унікаючи холоднокровного

погляду Мони, я з хвилину поговорив про французьку літературу. Нарешті з'явилася Доллі — й подивилася на нас, примруживши димчасті очі. Я лишив подружок наодинці. На закруті сходів було двостулкове, постійно зачинене, заплетене павутинням вікно, в рамі якого одна шибка була з рубінового скла, і ця кривава рана серед інших безбарвних клітинок, а також її несиметричне розміщення (хід конем: в8 — с6) завжди глухо тривожили мене.

10

Іноді... Ну-ну, будь ласка, скільки разів, друже? Чи можете ви пригадати чотири, п'ять або більше таких випадків? Чи, може, жодне людське серце не витримало б більше двох-трьох разів? Іноді (нічого не можу сказати у відповідь на ваше запитання), коли Лоліта по-нехлюйському готувала домашнє завдання, смокчучи олівець, розлігшись упоперек фотеля й перекинувши ноги через бильце, я скидав із себе всі ланцюги педагогічної стриманості, нехтував усі наші сварки, забував усе своє чоловіче самолюбство — і буквально навкарачки підповзав до твого фотеля, моя Лоліто! Вона тоді дивилася на мене поглядом, схожим на сірій кошлатий знак оклику (що промовляв недовірливо і дратівливо: «Як? Уже знову?»); адже ти жодного разу не завдала собі клопоту збагнути, що я здатний, без ніяких певних намірів, нестерпно хотіти ткнутися обличчям у твою шотландську спідничку, моя кохано! Боже мій — тендітність твоїх голих рук і ніг, боже мій, як тягнуло мене скласти, обняти всі чотири оті прозорі, прегарні кінцівки, наче ноги складеного лошати, і взяти твою голівку у свої негідні руки, і відтягти назад шкіру спереду на скронях, і поцілувати твої окитайчені очі, й — «Ох, відчепися від мене, старий павіане! — казала ти. — Господи, прошу, відстань від мене нарешті!» Я підводився з підлоги, а ти дивилася, навмисним посіпуванням обличчя наслідуючи мій нервовий тик. Але це все не має значення, я просто тварина, пуста, ведімо далі цю жалюгідну розповідь.

Якось у понеділок, одного, здається, грудневого ранку, зателефонувала міс Прат і попросила мене приїхати для розмови. Я знав, що оцінки Доллі за останній місяць були поганенькі, але, замість задовольнитися якимсь вірогідним поясненням виклику, уявив собі бозна-які жахіття й був змушений підкріпитися кухлем джинанасу, перше ніж наважитись поїхати до школи. Повільно, з відчуттям, немов я увесь — горлянка і серце, я зійшов на ешафот.

Міс Прат, дебела, неохайна жінка з сивими косами, широким пласким носом і маленькими очицями за скельцями рогових окулярів, попросила мене сісти, показавши на плюгавий і принизливий пуф, тоді як сама хвацько, хоч і важкувато, присіла на бильце дубового фотеля. Кілька секунд вона мовчала, прикипівши до мене усміхненими, допитливими очима. Мені пригадалося, що вона дивилася так і під час нашого першого побачення, але тоді я міг дозволити собі суворо спохмурніти у відповідь. Нарешті її очі сповзли з мене. Вона впала в задуму — мабуть, удавану. Наче наважившись, обома руками з товстими пальцями стала терти, складку за складкою, свою темно-сіру фланелеву спідницю коло коліна, відчищаючи щось — крейдяний слід абощо. Потім озвалася — й далі потираючи спідницю й не підводячи очей:

— Дозвольте мені запитати вас навпростець, містере Гейзе. Таж ви старомодний європейський батько, правда?

— Та ні, — мовив я. — Можливо, консервативний, але не те, що розуміють під старомодним.

Вона звела дух, насупилась, а потім, піднявши великі, пухляві руки, ляснула в долоні, виражаючи намір звернутися до суті, і знову прикипіла до мене блискучими очицями.

— Доллі Гейз, — говорила вона, — чарівлива дівчинка, але початкова фаза статевого дозрівання, напевне, спричиняє їй якісь труднощі.

Я ледь уклонився. Що я міг іншого зробити?

— Вона й далі метається, — мовила міс Прат, зобразивши ті метання відповідним їм рухом усіяних корицею

рук, — між двома зонами, анальною і генітальною. Загалом вона, звичайно, чарівлива...

— Пробачте, між *якими* зонами? — перепитав я.

— Оце й озвався у вас старомодний європеєць! — проголосила Пратша, злегка вдаривши по моему годиннику і зненацька вишкіривши шгучні зуби. — Я тільки хотіла сказати, що біологічний потяг і психологічний потяг — хочете цигарку? — не зовсім поєднуються у вашої Доллі, не формують, так би мовити, чогось заокругленого. — Її руки на мить обхопили невидимий кавун.

— Вона приваблива, розумна, але недбала (важко дихаючи, не покидаючи сідала, моя співрозмовниця зробила паузу, щоб поглянути на відгук про успіхи чарівливої дівчинки, що лежав праворуч від неї на письмовому столі). Її оцінки стають дедалі гірші. Тому я й запитую себе, містере Гейзе, — і знову та вдавана задума.

— Що ж, — жваво провадила вона далі, — я ось цигарки курю і, як казав наш незабутній доктор Пірс, не пишаюся цим, але *надизивичаяно* люблю їх! — Вона закурила, і дим, випущений із ніздрів, нагадав мені пару кабанячих іклів.

— Повідомлю-но я вам кілька деталей, це не займе багато часу. Де це воно? — Вона заходилася перебирати свої папери. — Ага. Вона зухвало поводитьсь з міс Редкок і неможливо брутальна з міс Корморант. А ось доповідь однієї з наших спеціальних наукових співробітниць: із насолодою бере участь у хорovому співі класу, хоча її думки наче трохи блукають. При цьому перекидає ногу через коліно й махає лівою в такт. У рубриці звичайних слів: лексикон із двохсот сорока двох слів звичайніського підліткового жаргону з додатком певної кількості багатоскладових слів явно європейського походження. Багато зітхає в класі. Де це?.. Ага. Оце за останній тиждень листопада. Багато зітхає... Енергійно жує гуму. Нігтів не гризе, а шкода, це краще відповідало б загальній картині — з погляду науки, звичайно. Менструація, за словами суб'єкта, цілком усталена. Не належить даної миті ні до якої церковної організації. До речі, містере Гейзе, її мати

була?.. Ох, он воно що. А ви? Ну, звичайно, це нікого не стосується, крім, можливо, Господа Бога. Нам ще дещо хотілося б з'ясувати... У неї, мабуть, немає ніяких хатніх обов'язків? Ага, так-так. Ви, містере Гейзе, мабуть, хочете, щоб ваша Доллі росла принцесою? Ну, що тут у нас іще? Бере книжки до рук і дуже граційно відкладає їх. Голос приємний. Досить часто гиготить. Трохи мрійлива. Має якісь свої таємні жарти, наприклад, читає задом наперед прізвища деяких учительок. Коси темно-русі і світло-русі впереміш, із блиском, — ну, гадаю (Пратша заіржала), ви знаєте це самі. Ніс незакладений, ступні з високим підйомом, очі — стривайте, в мене тут був свіжіший звіт. Ага! Ось він. Міс Гольд каже, що оцінки за тенісний стиль Доллі піднялися від «відмінно» до «чудово», це навіть краще, ніж у нашої чемпіонки Лінди Голь, але в Доллі погана концентрація, що їй позначається на рахунку. Міс Корморант не може вирішити, чи вміє Доллі напрочуд добре опановувати свої емоції, а чи сама цілковито опанована ними. Міс Зелва доповідає, що їй, тобто Доллі, не вдається словесно оформити свої переживання, а міс Дутен вважає, що Долліні органічні функції вище від усіх похвал. Міс Молар вважає, що Доллі короткозора і їй треба піти до доброго офтальмолога, натомість міс Редкок стверджує, що дівчинка симулює перевтому очей, щоб виправдати негаразди в навчанні. І, нарешті, містере Гейзе, є ще й головне, що тривожить наших дослідниць. Хочу відверто запитати вас. Хочу знати, чи ваша бідолашка-дружина, чи ви самі, чи хто інший у родині, — я правильно розумію, що в неї в Каліфорнії є кілька тіток і дідусь з материного коліна? Ох, усі померли, тоді вибачте, але, хай там як, нас тривожить питання, чи пояснював їй котрийсь член родини, як, власне, відбувається розмноження в ссавців? У нас в усіх створилося враження, що в п'ятнадцять років Доллі, хворобливо відставши від перевесниць, не цікавиться статевими питаннями, чи, радше, згнічує в собі всяку цікавість до них, щоб захистити таким чином своє невігластво і почуття власної гідності. Гаразд, я помилилася, не п'ятнадцять, а майже чотирнадцять. Бачите,

містере Гейзе, наша школа не вірить, ніби діточок треба годувати оповідками про бджіл і тичинки, про лелек і пташечок нерозлучних, але ми твердо вважаємо, що треба підготувати учениць до взаємно задовільного шлюбного співжиття й до щасливого материнства. Ми відчуваємо, що Доллі могла б мати успіхи, якби краще старалася. Доповідь міс Корморант у цьому аспекті знаменна. Доллі має схильність, м'яко кажучи, бути зухвалою. Але всі ми відчуваємо, що, по-перше, вам треба попросити вашого родинного лікаря пояснити їй елементарні основи статевого життя, а по-друге, ви повинні дозволити їй насолоджуватися товариством братів її подружок — або в Клубі молоді, або в Громаді превелебного Ригера, або, нарешті, в чудових родинних кубельцях батьків-матерів наших школярок.

— Вона може зустрічатися з хлопчиками у власному чудовому родинному кубельці, — мовив я.

— Ми дуже на це сподіваємося, — із запалом проказала Пратша. — Коли ми почали розпитувати її про труднощі, перед якими вона постає, Доллі відмовилася говорити про родинне життя, але ми поговорили з деякими її подругами і — слухайте — ми, наприклад, наполягаємо, щоб ви скасували вето, накладене на її участь у наших виставах. Ви просто повинні дозволити їй грати в «Зачарованих мисливцях». При першому розподілі ролей вона виявилася звабливою маленькою німфою. А навесні й автор приїде на кілька днів до Бердслійського університету і, можливо, погодиться бути присутнім на двох-трьох репетиціях у нашій новій аудиторії. Я хочу сказати, що саме в таких речах і полягає щастя — бути молодою, гарненькою, сповненою життя. Ви повинні зрозуміти...

— Собі я завжди здавався, — вставив я, — батьком, який дуже добре розуміє свою дитину.

— Ох, не сумніваюсь! Але міс Зелва і міс Дутен думають, — і я схильна погодитись із ними, — що вашу Доллі переслідують сексуальні думки, яким вона не знаходить виходу, і тому не припиняє дражнити й мучити інших дівчаток — і навіть декого з наших молоденьких учите-

льок — і безглуздо вивертати задом наперед їхні прізвища: адже вони ж бо мають невинні зустрічі з кавалерами.

Стенув плечима. Пошарпаний емігрант.

— Поміркуймо разом, містере Гейзе. Що з нею таке, з цією дівчинкою?

— Як на мене, вона цілком нормальна і щаслива, — відповів я (може, катастрофа нарешті наблизилась? Може, вони викрили мене? Може, звернулися до гіпнотизера?).

— Що тривожить мене, — сказала міс Прат, глянувши на годинник і знову почавши обговорювати питання, — так це те, що й наставниці, й подружки вважають, що Доллі вороже настроєна, незадоволена, замкнена, — і всі ми дивом дивуємося, чому ви так проти всіх нормальних розваг, властивих нормальним дітям?

— Зокрема й любовних підготовчих ігор? — спитав я недбало й відчайдушно: так ошкірюється припертий до стіни старий пацюк.

— Що ж, я, звичайно, вітаю таку передову термінологію, — посміхнулася Пратша. — Але не в цьому річ. Оскільки в нас, у Бердслійській гімназії, існує нагляд, наші вистави, танці та інші природні розваги не можна вважати в прямому розумінні за любовні підготовчі ігри, хоча, звичайно, дівчатка зустрічаються з хлопцями, якщо саме в цьому полягає ваше заперечення.

— Гарзд, — мовив я, і мій пуф видав утомлене зітханя. — Нехай буде по-вашому. Вона може брати участь у п'есі. Та якщо частина ролей — чоловіча, ставлю умову: чоловічу частину доручити дівчаткам.

— Мене завжди дивує, — сказала міс Прат, — як дивовижно деякі іноземці — або принаймні натуралізовані американці — використовують нашу багату мову. Я впевнена, що міс Гольд — вона в нас керує драматичним гуртком — страшенно зрадіє. До речі, вона, як на мене, одна з небагатьох учительок, які начебто ставляться добре, тобто я хочу сказати, які начебто вміють підійти до важкої Доллі. Ну ось, на цьому ми скінчили з загальними питаннями, тепер лишається часткова дрібничка. Містере Гейз, ваша Доллі знов учинила неподобство.

Міс Прат на мить замовкла, а потім провела тильним боком вказівного пальця під ніздрями вліво і вправо з такою силою, що її ніс заходився войовниче пританцьовувати.

— Я людина прямодушна, — провадила вона, — але в житті є деякі умовності, й мені важко... Гарзд, давайте я поясню так: є, наприклад, родина Вокерів, що живе у старовинній кам'яниці, яку ми тут називаємо Герцогським замком, — ви, звичайно, знаєте цей величезний сірий будинок на вершині пагорба, — двоє їхніх дівчаток ходять до нашої школи, і в нас ще є небога президента університету, доктора Мура, навдивовижу вихована панночка, не кажучи вже про цілу низку інших видатних дітей. І ось, беручи до уваги ці обставини, ми трохи приголомшені, коли Доллі, що видається такою порядною дівчинкою, вживає слова, які вам, іноземцеві, мабуть, просто невідомі або незрозумілі. Може, було б краще, — може, покликати сюди Доллі й негайно обміркувати тут усе? Не хочете? Бачите... ну, говорімо без вивертів. Доллі написала непристойний термін, що, за словами нашої лікарки Кутлер, означає пісуар низькопробним мексиканським жаргоном, — написала своїм зубним олівцем на одній з брошур з охорони здоров'я, їх роздала дівчаткам міс Редкок, що виходить заміж у червні, і ми вирішили, що Доллі лишиться після школи — десь на півгодини. Але якщо ви бажаєте...

— Ні, — мовив я, — я не хочу порушувати ваших правил. Я поговорю з нею наодинці. Я з'ясую це.

— Атож, неодмінно, — схвалила міс Прат, підводячись із бильця. — А ми з вами невдовзі можемо поговорити знову, і якщо поліпшення не буде, попросимо нашого психоаналітика проаналізувати дівчинку.

Може, одружитися з Прат і задушити її?

— Крім того, нехай ваш родинний лікар огляне її фізично — проста, рутинна перевірка. Я посадила її в клас-Квас, останній у кінці коридора.

Поясню, що Бердслійська гімназія наслідувала знамениту школу для дівчаток в Англії тим, що давала різні,

начебто «традиційні» назви класним кімнатам, скажімо, клас-Раз, клас-Каркас, клас-Алмаз і т. ін. «Квас» мав огидний запах, буру репродукцію «Років невинності» Рейнолдса над чорною дошкою і кілька рядів кострубатих парт. За однією з них Лоліта занурилась у розділ про діалог у «Драматичній техніці» Бекера, і все було дуже тихо, а спереду від неї сиділа друга дівчинка, з дуже голою, порцеляново-білою шиєю й дивовижними блідо-золотавими косами, й теж читала, забувши про геть усе на світі, й безкінечно обкручувала навколо пальця м'який локон, і я сів поряд із Доллі просто позаду тієї шиї й того локона, розстебнув пальто і за шістдесят п'ять центів плюс дозвіл брати участь у шкільній виставі досяг того, що Доллі позичила мені — під прикриттям парти — свою замащену крейдою й чорнилом, з червоними кісточками руку. Ох, безперечно, це було безглуздо й необережно з мого боку, але після недавніх мук у кабінеті начальниці я просто був змушений скористатися комбінацією, яка, я знав, ніколи не повториться.

12

На Різдво вона дуже застудилася, і її оглянула одна з подруг Б'янки Лестер, лікарка Ільза Тристрамсон (добрий день, Ільзо, ви були дуже милі, не виявили зайвої цікавості й торкалися моєї ясочки так ніжно). Лікарка визначила бронхіт, мацнула Лоліту по голій спині (де пушок уздовж хребта здивився від лихоманки) і вклала її в ліжко на тиждень або довше. Спершу в неї була висока температура, і я не міг відмовитися від жаріні несподіваних насолод (*Venus febriculosa!*)¹, але, якщо бути щирим, знесилена, млява дівчинка стогнала, кашляла й трусилася від пропасниці в моїх наполегливих обіймах. А тільки-но вона одужала, я влаштував для неї Вечірку з хлопчиками.

Мабуть, я забагато випив, готуючись до важкого випробування. Мабуть, я поводивсь як дурень. Дівчатка

¹ Венера лихоманки! (*Лат.*)

прикрасили і ввімкнули в розетку ялинку (німецький різдвяний звичай, тільки раніше були свічки, а тепер барвисті лампочки). Вибирали платівки й годували ними грамофонного господаря. Доллі вдягла ошатну сіру сукню з прилеглим ліфом і розширеним подолом. Мутикала якийсь мотив, я пішов до себе нагору, а потім кожні десять чи двадцять хвилин спускався, мов йолоп, на кілька секунд, мовляв, забув люльку на каміні або прийшов подивитися, де лишив газету, і щоразу мені ставало дедалі важче виконувати ці прості дії, і я мимоволі згадував ті страшенно далекі дні в Рамзделі, коли я інколи з такими муками готувався до того, щоб недбало увійти в кімнату, де грамофон виспівував «Маленьку Кармен».

Вечірка вийшла не зовсім вдала. З трьох запрошених дівчат одна не прийшла взагалі, а один з кавалерів привів свого двоюрідного брата Роя, тож два хлопчики були зайві. Обидва кузени знали всі танці, але інші два хлопці майже зовсім не вміли танцювати, й тому більша частина вечора пішла на те, щоб поставити кухню догори ногами, а потім на галасливі суперечки, в яку гру грати в карти, а зрештою дві дівчинки і чотири хлопчики порозсідалися на підлозі у вітальні, де повідчиняли всі вікна і грали в якусь словесну гру, правил якої Опал ніяк не могла збагнути, тоді як Мона і Рой, довгов'язий юнак із лагідним і вродливим обличчям, пили на кухні імбирний лимонад, сидячи на столі й метляючи ногами, і палко обговорювали предетермінізм і закон статистичної вірогідності. Коли всі вони пішли, Лоліта видала звук на кшталт «Ху!», склепила повіки і впала у фотель, розкинувши руки й ноги, наче зірка, і увиразнивши цим рухом свою огиду та знесилення, і стала присягатися, що такої мерзеної зграї хлопчаків вона ще ніколи не бачила в житті. За цю фразу я купив їй нову тенісну ракетку.

Січень видався вогким і м'яким, і лютий ошукав кущі форзиції, що раптом укрилися золотим цвітом. Навіть давні жителі не могли пригадати такої погоди! Посипалися й інші подарунки. На її чотирнадцятий день народження, першого дня 1949 року, я подарував їй велосипед — ту

чарівливу механічну газель, яку я вже згадував одного разу, а до неї додав «Історію сучасного американського малярства»; я чомусь отримував дивну насолоду від її поводження з велосипедом, тобто від того, як вона підходила до нього, як, ворухнувши стегном, сідала на нього, й т. ін., але мої спроби ошляхетнити її художній смак скінчилися невдачею: вона хотіла знати, чи слід вважати фермера, який дрімає після обіду на сіні (пензля Дориди Лі), за батька підкреслено млосної дівчини на передньому плані, й не могла збагнути, чому я стверджую, що Грант Вуд і Пітер Гурд талановиті, а Реджинальд Марш і Фредерик Во бездарні.

13

На той час, коли весна прикрасила вулицю Теера жовтими, зеленими й рожевими мазками, Лоліта вже без вороття закохалася в театр. Міс Прат, що її я бачив якось у неділю, коли вона снідала з іншими дамами у «Волтоні», піймала здалеку мій погляд і, поки Лоліта не дивилася, щиро і стримано нагородила мене безгучними оплесками. Я не терплю театру, бачу в ньому — в історичній перспективі — примітивну й підгнилу форму мистецтва, що відлунює обрядами кам'яної доби і всіляким комунальним дріб'язком, незважаючи на індивідуальні ін'єкції генія, як-от, скажімо, поезію Шекспіра або Бена Джонсона, яку, замкнувшись удома й не потребуючи театрив, читач автоматично видобуває з драматургії. Будучи тієї пори надто заклопотаним власними літературними працями, я не мав змоги ознайомитися з повним текстом «Зачарованих мисливців» — п'єси, в якій Долорес Гейз дісталася роль доньки селянина, що уявила себе чи то лісовою чаклункою, чи то Діаною: ця дріада, роздобувши якимсь чином підручник гіпнозу, занурює заблуканих мисливців у різні втішні трансї, а зрештою сама підпадає під чари мандрівного поета (Мони Даль). Оце, власне, й усе, що я вичитав із пожмаканих уривків недбало настуканого тексту, які Лоліта розкидала по всьому будинку. Мені було і приємно,

й сумно, що назва п'єси випадково збігається з назвою незабутнього готелю, але я втомлено сказав собі, що не варто нагадувати про це моїй власній чарівниці, боячись, що безсоромний докір у сентиментальності завдасть мені ще тяжчих страждань, ніж її зневажлива забудькуватість. Мені здалося, ніби п'єса — один з численних анонімних переспівів якоїсь банальної легенди. З не меншим успіхом я міг, звичайно, й подумати, що в гонитві за привабливою назвою засновник готелю зазнав безпосереднього та виняткового впливу випадкової фантазії найнятого за його гроші другорядного стіномаза, а згодом вивіска готелю підказала назву п'єси. Але своїм довірливим, простим і зичливим розумом я ненавмисне повернув це все в інший бік і мимоволі припустив, ніби фрески, вивіска і назва походять зі спільного джерела, мабуть, місцевого переказу, що його я, необізнаний з новоанглійським фольклором, міг не знати. Тому в мене склалося враження (не менш випадкове й позбавлене будь-якого значення), ніби клята п'єса належить до числа вигадливих дрібничок для дитячої аудиторії, припасованих і перероблених тисячу разів, як, наприклад, «Гензель і Гретель» такого-то автора, або «Спляча красуня» такої-то автриси, або «Нове вбрання короля» якихось Моріса Вермонта і Маріони Румпельмеєр (це все можна знайти в будь-якому збірнику на кшталт «Шкільна сцена» або «Поставмо п'єсу!»). Іншими словами, я не знав, — а якби знав, мені тоді було начхати, — що насправді п'єса «Зачаровані мисливці» — недавно написаний і в технічному розумінні самотній твір, уперше поставлений лише кілька місяців тому в одній фасонистій нью-йоркській студії. Наскільки я міг судити з ролі моєї спокусниці, річ була гнітюче претензійна, з відлуннями Ленормана, Метерлінка і всіляких безбарвних англійських мрійників. Мисливці в п'єсі були, як і годиться в Америці, вбрані однаковісінько, в однакових червоних картузах, і відрізнялися тільки характером озброєння. Один був банкір, другий — шлюсар, третій — полісмен, четвертий — трунар, п'ятий — страховий агент, а шостий — каторжник-утікач (драматичні ефекти тут самоочевидні); усі

вони внутрішньо змінилися, потрапивши в Доллін діл, і пам'ятали своє справжнє життя лише як далеке марево чи погане сновидіння, від якого їх пробудила моя маленька Діана; але сьомий мисливець (не в червоному, а в зеленому картузі — ото гава!) був Молодий Поет і став наполягати, на превелику прикрість Діаніти, що вона та інші учасники дивертисменту (німфи-танцівниці, ельфи, лісовики) — це лише його, поетове, створіння. Як я зрозумів, закінчувалося тим, що, обурившись його самопевненістю, боса Долорес вела свого поета, тобто Мону, вбрану в картаті штани зі штрипками, на батьків хутір десь у глухому закутку, щоб довести хвалькові, що ось вона сама — аж ніяк не його вигадка, а сільська дівчина, яка твердо стоїть ногами на чорноземі, й поцілунок під завісу зміцнював глибоку ідею п'єси, яка повчала нас, що мрія і дійсність поєднуються в коханні. Розважливість радила мені обійтися без критики в розмовах із Лолітою: вона так мило захоплювалася проблемами «виразності», так звабливо складала до купи свої вузькі флорентійські долоні, кліпаючи віями й закликаючи мене не бути присутнім на репетиціях у школі, як ходять на них деякі досить кумедні батьки-матері! Їй хотілося, казала вона, засліпити мене абсолютно бездоганною першою виставою, а крім того, я, бачите, якимось завжди втручаюсь не в своє, не те кажу й бентежу її в присутності її знайомих.

Серед репетицій трапилась одна геть незвичайна... о серце, серце!.. Був у травні один особливий день, сповнений радісної метушні, але це все промайнуло повз, поза моїми очима, не затримавшись у моїй пам'яті, і коли вже потім, надвечір, я знову побачив Лоліту (вона сиділа на велосипеді, балансуючи, притиснувши руку до вологої кори молодій берізки на краю нашого лужка), мене так вразила сьйлива ніжність її усмішки, що я на мить привітав себе з кінцем усього свого смутку.

— Скажи, — запитала вона, — ти, може, пам'ятаєш, як називався готель... ох, ти знаєш, який готель (ніс у неї наморщився), ну, скажи... ти знаєш... там, де були такі білі колони й мармуровий лебідь у холі? Ну, як це ти не знаєш

(вона гучно зітхнула), той готель, де ти мене згвалтував? Гаразд, не в цьому річ, к бісу. Я просто хочу запитати, чи не мав він назви (майже пошепки)... «Зачаровані мисливці»? Ой, атож (мрійливо), справді? — і раптом, тихенько вискнувши весняним, закоханим сміхом, ляснула долонею по блискучому стовбуру й помчала вгору, на край вулиці, а потім покотилася назад, у позі цілковитого спокою, тримаючи ступні, одну вище, другу нижче, на нерухомих педалях і забувши одну руку на коліні, неприкритому ситцевою спідницею.

14

Оскільки говорили, що музика пов'язана з властивим Лоліті захопленням балетом і сценою, я дозволив їй брати уроки рояля в міс Ламперер (як ми, знавці Флобера, можемо назвати її задля зручності), до білого з блакитними віконницями будиночка якої, за три кілометри від Бердслі, Лоліта їздила двічі на тиждень. Якось у п'ятницю ввечері, наприкінці травня (і десь через тиждень після тієї особливої репетиції, на яку, як і на решту, мене не пустили), задзвонив телефон у кімнаті, де я закінчував підчищати королівський фланг Гастона, і голос міс Ламперер запитав, чи приїде моя Емма — тобто Лоліта — наступного вівторка: вона пропустила два уроки поспіль: минулого вівторка і сьогодні. «Так, звичайно, приїде», — відповів я і грав далі. Як легко повірить читач, мої здібності тепер похитнулися, і через два-три ходи крізь каламуть позашахових страждань я раптом помітив, що Гастон — хід був його — може захопити мого ферзя; він теж помітив, але, боячись пастки з боку підступного суперника, довго не наважувався, і зітхав, і сопів, і трусив губами, і навіть поглядав на мене крадькома, невпевнено підсуваючи і знову вбираючи пухкі, зібрані в пучок пальці: нестямно хотів узяти ту соковиту штучку, а не смів — і раптом схопив її (чи не навчив його цей випадок тієї небезпечної сміливості, яку він потім став виявляти в іншій сфері?), і я провів нудящу годину, поки домігся нічиєї. Він допив

свій коньяк і трохи згодом пішов перевальцем, цілком задоволений результатом (*mon pauvre ami, je ne vous ai jamais revu et quoiqu'il y ait bien peu de chance que vous voyiez mon livre, permettez-moi de vous dire que je vous serre la main bien cordialement, et que toutes mes fillettes vous saluent*)¹. Я знайшов Долорес Гейз за кухонним столом, вона наминала клинчик торта й не відривала очей від аркуша з роллю. Підняла їх назустріч моєму поглядові, — їх виповнювала небесна порожнеча. Коли я заявив про своє відкриття, лишилася на диво безтурботною і тільки сказала *d'un petit air faussement contrit*², що вона, звичайно, дуже гидка дівчинка, але було просто незмога опиратися спокусі, й тому вона витратила ті години музики — о читачу! о мій читачу! — на вивчення з Моною в міському парку чарівно-лісових сцен п'єси. «Чудово», — мовив я й пішов до телефону. Мати Мони відповіла: «Так, вона вдома», — і з материнським нейтральним увічливо-задоволеним усміхом відійшла, гукаючи вже за сценою: «Тебе запитує Рой», і наступної миті підшурхотіла Мона й одразу, низьким, монотонним, але не позбавленим ласкавості голосом узялася вчитувати Роеві за якусь капость, яку той зробив чи сказав, я перебив її, і ось уже Мона, спокійно перемикнувшись, говорила своїм найсумирнішим, найсексуальнішим контральто: «Так, сер», «Звичайно, сер», «Тільки я винна, сер, у цьому прикрому випадку» (яка плавність, яка світськість!), «Повірте, я дуже шкодую» — і так далі й таке інше, як кажуть ті хвойдочки.

Я знову спустився на перший поверх, відкашлюючись і тримаючись за серце. Лоліта сиділа тепер у вітальні, у своєму улюбленому шкіряному фотелі. Вона сиділа, розвалившись, вигризаючи задирку, стежачи за мною глузлигим поглядом жорстоких, димчастих очей, і ненастанно хитала табурет, поставивши на нього п'ятку випростаної ноги

¹ Мій бідолашний друже, мені вже не доведеться коли-небудь знову побачити вас, і ви навряд чи прочитаєте мою книжку, але все-таки дозвольте вам сказати, що я дуже міцно тисну вам руку і що всі мої дівчатка вклоняються вам (*фр.*).

² З гримасою вдаваного каяття (*фр.*).

в самій шкарпетці, — і з нападом нудотного болю я виразно побачив, як вона змінилася, відколи я познайомився з нею два роки тому. Чи ця зміна відбулася за останні два тижні? Де була моя ніжність до неї? Зруйнований міф! Вона перебувала просто у фокусі мого ярого гніву. Імла пожадання розвіялась, нічого не лишивши, крім цієї страшної осяйності. Атож, вона змінилася! Шкіра обличчя тепер нічим не відрізнялася від шкіри першої-ліпшої вульгарної нечупари-гімназистки, яка ділиться з подружками косметичною маззю, накладаючи її брудними пальцями на невмиване личко, і якій байдуже, чий брудний піджачний рукав, чия прищами засіяна щока торкаються її обличчя. А тим часом давніше її обличчя вкривав такий ніжний пушок і воно так яскріло росю сліз, коли інколи, граючись, я качав її скуйовджену голову в себе на животі! Грубувата червонястість заступила тепер світіння невинності. Весняний нежить із місцевою назвою кролячої застуди забарвив вогненно-рожевим відтінком краї її презирливих ніздрів. Охоплений якимсь жахом, я опустив очі, й вони машинально ковзнули нижнім боком її оголеного, з-під спідниці напружено випростаного стегна, — ох, якими відполірованими і м'язистими стали тепер її молоді ноги! Її широко розставлені, сірі, як матове скло, очі з червоною жилкою, яка лопнула на білку, дивилися на мене впритул, і мені здавалося, ніби я розрізняю в її погляді таємну думку, що, може, Мона має слухність, і їй, сирітці Долорес, пощастило б виказати мене поліції, а самій не зазнати кари. Як я помилився! Як по-дурному я поводився! Усе в ній було однаково непроникним: можуть її струнких ніг, замащена підощва білої шкарпетки, грубий светр, не знятий, незважаючи на задуху в кімнаті, її новий цибульний запах, а надто — безвихідь її обличчя з властивим йому дивним рум'янцем і недавно фарбованими вустами. Та фарба лишила слід на її передніх зубах, і мене пронизав один спогад, — о, не образ воскреслої Моніки, а образ іншої, молодесенької повії в борделі, багато років тому, яку хтось устиг перехопити, поки я вирішував, чи варта її єдина принада — юність — мото-

рошної можливості заразитися невідомо чим, і в якій були точнісінько такі самі гарячі вилиці, й небіжчиця мати, і великі передні зуби, і уривок тьмяно-червоної стрічечки в простолюднорусих косах.

— Ну що, кажи вже, — мовила Лоліта. — Підтвердження прийнятне?

— Авжеж, — мовив я. — Абсолютно прийнятне. Авжеж. І я ані на мить не сумніваюся, що ви це разом придумали. Ба більше, не сумніваюся, що ти розповіла їй усе про нас.

— Он як?

Я заспокоїв віддих і мовив:

— Долорес, це все слід негайно припинити. Я ладен забрати тебе з Бердслі й замкнути ти знаєш де, або це слід припинити. Я ладен забрати тебе за кілька хвилин — з однією валізою, але це слід припинити, а то станеться непоправне.

— Непоправне? Диви який!

Я пхнув табурет, який вона й далі хитала п'яткою, і її нога глухо вдарилась об підлогу.

— Гей, — гукнула вона, — пригальмуй!

— Передусім марш нагору! — й собі крикнув я і водночас схопив її та витягнув із фотеля. Від тієї миті я перестав стримувати голос, і ми й далі горлали одне на одного, причому вона говорила нецензурні речі. Кричала, що люто ненавидить мене. Страхітливо кривлялася, надимаючи щоки й видаючи диявольський лускіт. Сказала, що я кілька разів намагався розбестити її, ще як був пожильцем її матері. Запевнила, ніби я зарізав її матір. Заявила, що віддасться першому хлопчаківі, який захоче її, і що я тут нічого не вдію. Я звелів їй піднятися до себе й показати мені всі ті місця, де вона ховає гроші. То була огидна, нестерпно-галаслива сцена. Я тримав її за кістлявеньку кисть, і вона крутила нею на всі боки, тихцем намагаючись знайти слабке місце, щоб вирватися сприятливої миті, але я цупко тримав й навіть завдав їй великого болю, за який, сподіваюся, згниє серце мені в грудях, і разів два вона шарпнулася так несамовито, що я злякався, чи не хруснула в неї кістка, і незмигтно дивилася на мене своїми

незабутніми очима, в яких крижаний гнів боровся з гарячою сльозою, і наші голоси глушили телефонний дзенькіт нагорі, й тієї самої миті, як я усвідомив той звук, вона випручалась і втекла.

З персонажами в кінофільмах я, мабуть, поділяю залежність від усемогутньої *machina telephonica* та її раптових утручань у людські справи. Цього разу з'ясувалося, що телефонує розлючена сусідка. Східне вікно вітальні було відчинене настіж, хоча штора з ласки долі була опущена, і за тим вікном вогка чорна ніч кислої новоанглійської весни, затамувавши віддих, підслухала нашу сварку. Мені завжди здавалося, що тип розбещеної душею старої панни, зовні схожої на солону пікшу, — суто літературний продукт схрещування споріднених осіб у сучасному американському романі, але тепер я переконаний, що манірна і блудлива міс Схід — або по-справжньому (розкриймо це інкогніто) міс Фінтон Лебон — мабуть, принаймні на три чверті висунулася з вікна своєї спальні, намагаючись збагнути суть нашої сварки.

— Яке безладдя, який галас, — квакала телефонна трубка. — Тут не емігрантський квартал. Цього ніяк не можна...

Я вибачився за гамір, який зчинили доньчині гості («Знаєте, молодь...»), і, не давши їй наквакатись, повісив трубку.

Унизу бахнули двері. Лоліта? Втекла з дому?

У вікно на сходах я побачив, як блискавичний маленький привид ковзнув між садовими кущами; срібляста цятка в п'ятні — маточина велосипедного колеса — здригнулася, посунулась і зeszла.

Так сталося, що машина ночувала в ремонтній майстерні на іншому краї міста. Мені довелося пішки гнатися за крилатою втікачкою. Навіть тепер, дарма що відтоді шугнуло у вічність понад три роки, я не можу без панічного здригання уявити собі ту вулицю й ту весняну ніч. Перед освітленим ганком свого дому міс Лестер вигулювала стару, розперту таксу міс Фабіан. Як страховисько в казці Стівенсона, я був ладен усіх розтрощити на своєму

шляху. Треба чергувати: три кроки йти поволі, три — бігти. Попереду на розі, притиснувши Лоліту до чавунного поручня, розмитий п'яною юнак м'яв і цілував її, — ні не її, помилка. З невикористаною сверблячкою в пазурах я полетів далі.

За півмилі від нашого чотирнадцятого номера Теєрівська вулиця сплутується з приватним провулком і поперечним бульваром; бульвар веде до торговельної частини міста, і коло першого ж молочного бару я побачив — з якою мелодією полегкості — гарненький Лолітин велосипед, що чекав її. Двері я штовхнув, замість потягти, потягнув, штовхнув знову, потягнув і зайшов. Пильнуй! Кроків за десять від мене, крізь скло телефонної будки (бог мембрани й далі був з нами) Лоліта, тримаючи трубку у жменьці й конфіденційно згорбившись над нею, глянула на мене примруженими очима й відвернулася зі своїм скарбом, потім квапливо повісила трубку і вийшла з будки з бадьореньким виглядом.

— Пробувала телефонувати тобі додому, — безтурботно мовила вона. — Ухвалено грандіозну постанову. Але спершу, татусю, почастьуй мене кока-колою.

Сидячи коло шинквасу, вона уважно стежила, як млява, бліда дівчинка-сифонниця накладала кригу у великий келих, напускала бурої рідини, додавала вишневого сиропу — і мені краялося серце від кохання й туги. Ця дитяча кисть! Моя чарівна дівчинка... У вас мила дівчинка, містере Гумберте. Ми з Б'янкою завжди захоплюємося нею, коли вона проходить повз. Містер Пім (що проходить повз у відомій трагікомедії) дививсь, як Піппа (що проходить повз у Браунінга) всмоктує свою нестерпну суміш.

*J'ai toujours admiré l'œuvre ormonde du sublime Dublinois*¹. А тим часом дощ перетворивсь у бурливу й солодку зливу.

— Ось що, — мовила вона, тихо посуваючись на велосипеді коло мене, шкрябаючи однією ногою по темнолискучому тротуару. — Ось що я вирішила. Я хочу піти

¹ Я завжди захоплювався ормондським шедевром великого дублінця (фр.; натяк на Джойса).

до іншої школи. Цю я ненавиджу. Ненавиджу й цю п'єсу. Чесне слово! Поїхати й ніколи не повернутися! Знайти іншу школу. Ми виїдемо завтра. Знову рушимо у тривалу подорож. Тільки цього разу поїдемо, куди я хочу, гаразд? Я кивнув. Моя Лоліта.

— Маршрут обираю я? *C'est entendu*?¹ — запитувала вона, увиваючись поряд зі мною. Вдавалася до французької мови тільки тоді, коли була дуже слухняною дівчинонькою.

«Гаразд. *Entendu*. А тепер гоп-гоп, Леноро, а то промокнеш» (буря ридань розпирала мені груди).

Вона осміхнулася і з улесливістю школярки нахилилася вперед і помчала. Пташечко моя!

Пещена рука міс Лестер не причиняла дверей ганку, чекаючи старенького собаку, що ходив перевальцем і *prenait son temps*².

Лоліта чекала мене коло примарної берези.

— Я мокра як хлющ, — гучно заявила вона. — А ти — задоволений? К бісу п'єсу! Розумієш?

Десь нагорі лапа невидимої відьми з гуркотом зачинила вікно.

Ми ввійшли до свого дому, вітальня сяяла радісними вогнями; Лоліта скинула светр, струснула усіяними бісером косами і, піднявши коліно, простерла до мене оголені руки.

— Понеси мене нагору, будь ласка. Щось я в романтичному настрої.

Фізіологам, до речі, може бути цікаво дізнатися, що в мене є здатність — гадаю, вельми незвичайна — лити потоки сліз упродовж іншої бурі.

Гальма підтягли, труби вичистили, клапани відшліфували, і ще якісь інші ремонти й поправки оплатив пан Гумберт, що не дуже тямить у механіці, й після цього авто-

¹ Домовились? (Фр.)

² Не квапився (фр.).

мобіль небіжчиці місіс Гумберт набув досить пристойного вигляду, щоб пуститися в нову подорож.

Ми пообіцяли Бердслійській гімназії, добрій, старій Бердслійській гімназії, що повернемося, тільки-но кінчиться мій голлівудський ангажемент (вигадливий Гумберт натякнув, що його запрошують консультантом на знімальний майданчик фільму про «екзистенціалізм», який 1949 року був ще популярним товаром). Насправді я задумав тихенько перебратися через кордон у Мексику — за рік я посміливішав — і вже там вирішувати, що робити далі з моєю маленькою наложницею, зріст якої тепер дорівнював ста п'ятдесяти двом сантиметрам, а вага — сорока кілограмам. Ми відкопали наші туристичні книжки й дорожні карти. Вона з величезною насолодою накреслила маршрут. Поставало запитання: чи не внаслідок тих сценічних ірреальних вправ вона переросла свою дитячу вдавану пересиченість і прагне тепер докладно дослідити розкішну дійсність! Того блідого, але теплого недільного ранку, коли ми покинули немов спантеличену оселю професора Хіма й покотилися головною вулицею міста, прямуючи до чотирирядного шосе, я відчував дивовижну легкість, властиву тільки сновидінням. Літня, біла в чорну смужечку сукня моєї коханої, хвацький синій кашкетик, білі шкарпетки й коричневі мокасини не зовсім гармоніювали з великим, гарним каменем — огранованим аквамаринном — на срібному ланцюжку, що прикрашав їй шию: подарунок їй від мене — й від весняної зливи. Коли ми проїздили повз «Новий готель», вона раптом усміхнулася.

— У чому річ? — запитав я.

— Дам монетку, підклади серветку, — й одразу простягла до мене долоню, аж тут мені довелося досить різко загальмувати перед червоним світлофором. Тільки-но ми зупинилися, зліва під'їхала і плавно застигла інша машина, і худа, напрочуд спортивного вигляду молода жінка (де я бачив її?), з яскравим кольором обличчя і блискучими мідно-червоними хвилястими косами до плечей, привітала Лоліту дзвінким вигуком, а потім, обернувшись до мене, на диво жарко, «жаннад'арково» (ага, згадав!), крикнула:

— І вам не сором відривати Доллі від спектаклю, ви б послушали, як автор вихваляв її на репетиції.

— Зелене світло, йолопе! — упівголоса мовила Лоліта, — і тієї самої миті, ефектно жестикулюючи на прощання багатобраслетною рукою, Жанна д'Арк (ми бачили її в цій ролі на виставі в міському театрі) жваво перегнала нас і одним махом повернула на Університетський проспект.

— Хто саме — Вермонт чи Румпельмеєр?

— Ні, це Едуза Гольд, наша режисерша.

— Я кажу не про неї. Хто саме намазюкав п'єсу про твоїх зачарованих мисливців?

— А, ось ти про що. Хто саме? Та якась стара, здається, Клер абощо. Їх там була ціла купа.

— Тож вона похвалила тебе?

— Не тільки похвалила — навіть поцілувала в чоло, в моє чисте чоло, — і моя кралечка видала той новий тихенький виск сміху, яким — можливо, у зв'язку з іншими театральними навичками — вона віднедавна любила хизуватися.

— Ти навдивовижу кумедна істота, Лоліто, — сказав я (передаю свої слова приблизно). — Навіть немає сумніву, що мене страшенно тішить твоя відмова від дурної вистави. Дивує тільки те, що ти кинула її всього за тиждень до її природного розв'язку. Ох, Лоліто, дивись, не здавайся так легко! Пам'ятаю, ти відмовилася від Рамздела задля літнього табору, а від табору — задля розважальної подорожі, і я міг би назвати ще кілька раптових змін твого настрою. Дивись мені. Є речі, від яких ніколи не слід відмовлятися. Будь наполегливіша. Будь трохи ніжніша зі мною, Лоліто. Крім того, ти забагато їси. Знаєш, об'єм твого стегна не повинен бути більшим за сорок два сантиметри. Трішки додаси — і між нами все скінчено (я, звісно, жартував). Ми тепер рушаємо в довгу, щасливу подорож. Пам'ятаю...

Пам'ятаю, дитиною в Європі я марив над картою Північної Америки, на якій «палач», тобто середня частина Апалачських гір, великим шрифтом розтягся від

Алабами до Мена, тож уся охоплена область (зокрема Пенсільванія і Нью-Йорк) поставала перед моєю уявою як велетенська Швейцарія чи навіть Тибет, усюди гори, чергування дивовижних алмазних піків, величезні хвойні дерева, *le montagnard émigré*¹ у чудовій ведмежій шубі, і *felis tigris Goldsmithi*², й червоношкірі індіанці під катальпами. Як жахливо, що це все звелось до мізерного приміського парканчика й залізного кошика для сміття з клубами диму над ним. Прощавай, Апалаччя! Покинувши його, ми перетнули Огайо, два штати, що починалися на «І», потім Айову і Небраску, — ох, це перший подув Заходу! Ми їхали не кваплячись, бо в нас був цілий тиждень, щоб доїхати до Вейса, містечка в Скелястих горах, де їй палко кортіло подивитися на обрядові танці індіанців у день щорічного відкриття Магічної печери, й майже три тижні, щоб добутися до Ельфінстона, перлини одного із західних штатів, де їй мріялося зійти на Червону скелю, з якої одна підстаркувата зірка екрана нещодавно кинулась і вбилася після п'яної сварки зі своїм сутенером.

Знову нас вітали обачливі мотелі, скажімо, такими от зверненнями, прибитими в простінках:

«Ми хочемо, щоб ви почувались у нас як удома. Перед вашим прибуттям складено повний (підкреслено) інвентар. Номер нашого автомобіля в нас записаний. Користуйтеся гарячою водою помірковано. Ми зберігаємо за собою право виселити без попередніх повідомлень кожну небажану особу. Не кидайте ніякого (підкреслено) непотрібного матеріалу в унітаз. Насолоджуйтеся. Приїжджайте знову. Дирекція. Постскриптум: Ми вважаємо, що наші клієнти — найкращі люди на світі».

У таких страшних місцях два ліжка коштували нам десять доларів за ніч. Мухи ставали в чергу на зовнішньому боці дверей і успішно пробиралися всередину, тільки-но двері відчинялися. Прах наших попередників дотлівав у попільничках, жіноча волосина звивалася на подушці,

¹ Емігрант-верховинець (фр.).

² Тигр з вірша Гольдсмита (лат.).

в сусідньому номері хтось гучно вішав піджак у лунку стінну шафу, вішаки були дотепно прикручені до перекладини дротом, щоб запобігти крадіжкам, і — остання образа — картини над двійком ліжок були тотожними близнюками. Я помітив, до речі, зміну комерційної моди. У котеджів була помітна тенденція з'єднуватися і утворювати суцільний караван-сарай, а там наростав і другий поверх, тоді як унизу видовбували хол, і ваш автомобіль уже не стояв коло дверей вашого номера, а рушав у спільний гараж, і мотель спокійнісінько повертався до образу доброго старого третьорозрядного готелю.

Тепер хочу переконливо попросити читача не знущатися з мене і з мого збаламученого розуму. І йому, і мені дуже легко, після сподіяного, розшифровувати справджену долю, але в процесі свого складання жодна доля, повірте мені, не схожа на ті чесні детективні романчики, читаючи які, треба лише не пропустити той або той натяк-дороговказ. Замолоду мені навіть трапилося французьке оповідання такого типу, в якому дрібнички-орієнтири були надруковані курсивом, але Мак-Фатум діє не так, навіть якщо й помітиш перелякано деякі темні натяки і знаки.

Наприклад: я не міг би заприсягтися, що одного разу, незадовго до середньозахідної частини нашої поїздки або на самому початку цього етапу, їй не вдалося сповістити дещо невідомій людині чи невідомим людям, або якось зв'язатися з ним або з ними. Ми щойно зупинилися коло бензоколонки під знаком Пегаса, і, випорснувши з машини, вона зникла десь за гаражем, тим паче, що піднятий капот, під який я зазирнув, стежачи за маніпуляціями механіка, на мить сховав її від моїх очей. Не бачачи її, але, будучи в поблажливому настрої, я тільки похитав доброю головою, хоча, власне кажучи, відвідини громадських убиралень були заборонені цілковито, бо я інстинктивно відчував, що вбиральні — як і телефони — становили з незбагненної для мене причини ті гострі шпичаки, за які мала схильність чіплятися тканина моєї долі. У кожного є такі фатальні предмети або явища: або повторюваний ландшафт, або цифри, що їх боги ретельно добирають, щоб спричинити

важливі для нас події: тут завжди перечепиться Джон, там завжди розіб'ється серце Дженні.

Отже, машину мою доглянули, і я від'їхав від бензоколонок, щоб дати місце розвізному ваговозу, — і тут щораз тяжча її відсутність стала налягати на мене в сірій порожнечі вітряного дня. Не вперше й не востаннє дивився я з таким тьмяним неспокоєм на нерухомі дрібнички, здивовані, здається, що потрапили на очі загайному мандрівникові: темно-зелене відро для покидьків, густо-чорні з білим боком шини на продаж, жовті бляшанки з мастилом, рум'яний холодильник з розмаїтими напоями, чотири... п'ять... сім порожніх пляшок у дерев'яних комірках ящика, що скидався на незаповнений кросворд, комаху, що терпляче піднімалася внутрішнім боком вікна в ремонтній конторі... З її відчинених дверей долинала радіомузика, і тому, що ритм не був синхронізований із гоюданням та іншими рухами рослинності, гальванізованої вітром, створювалося враження давнього видового фільму, що живе власним життям, тоді як піаніно чи скрипка дотримуються музичної лінії, яка перебуває поза сферою тремтливого цвіту й хитливої галузки. Відлуння останніх ридань Шарлотти безглуздо пронизало мене, коли, в сукні, що колихалася не в лад із музикою, Лоліта вибігла з геть несподіваного боку. Виявляється, клозет був зайнятий і вона, перетнувши поперечну вулицю, пішла до наступного гаража — під знаком Черепашки. Напис там проголошував: «Ми пишаємося нашими туалетними кімнатами, не менш чистими, ніж у вас удома. Листівки з уже наклеєними марками наготовані для ваших коментарів». Але нужник був без листівок, без мила, без нічогісінько. Без коментарів.

Того самого дня, чи, може, наступного, після досить нудного шляху вздовж ділянок всуціль засіяної землі ми докотилися до милого містечка Касбім і зупинилися перед ним на ніч у мотелі «Каштановий двір»: приємні хатинки, соковитий газон, каштани, яблуні, стара гойдалка — і чудовий захід сонця, на який утомлене дитя навіть не глянуло. Їй хотілося проїхати через Касбім, бо він був усього на п'ятдесят кілометрів на північ від її рідного міста,

але вранці другого дня вона, здається, втратила будь-яку цікавість до нагоди подивитися на тротуар, де вона грала в класики п'ять років тому. З очевидних причин я боявся тієї побічної поїздки, дарма що ми погодилися з нею не привертати до себе уваги: не виходити з машини й не відвідувати її давніх друзів. Тому я зрадів, коли вона занехавши свій проект, але мою полегкість порушувала думка, що, відчувши, як мене опановує колишній, торішній жах перед ностальгійними можливостями Піскі, вона б не відмовилася від нього так легко. Коли я, зітхнувши, згадав про це, вона теж зітхнула й жалібно проказала, що «кисло» почувається, і тому запропонувала, що лишиться в ліжку з купою ілюстрованих журналів, а після обіду, якщо їй стане краще, поїдемо далі, вже прямо на захід. Слід сказати, що вона була дуже ніжна та млосна і їй «нестямно кортіло» свіжих фруктів, тож я вирішив піти в центр Касбіма за яким-небудь смачним готовим харчем. Наш котеджик стояв на лісистій вершині пагорба: з вікна виднів шлях, що зміївся вниз, а потім тягнувся прямою, наче проділ, ризкою між двома рядками каштанів до милого містечка, яке здавалося напрочуд виразним і ляльковим у чистій ранковій далині; можна було добачити схожу на дюймовочку дівчинку на велосипеді, що скидався на бабку, а поряд непропорційно великого собаку, — і це все напрочуд виразно, немов тих прочан і мулів, яких бачиш, як вони піднімаються звивистими, блідими, мов віск, шляхами на давніх картинах із синюватими пагорбами і маленькими червоними людьми. У мене європейський потяг до піших пересувань, коли можна обійтися без машини, і тому я став неквапом спускатися і трохи згодом зустрів обіцяну велосипедистку, що виявилась, до речі, негарною, пухлявою дівчинкою з кісками в супроводі величного сенбернара з очима як великі оксамитові фіалки. У Касбімі дуже старий перукар украй кепсько постриг мене; він невгавно базікав про якогось свого сина бейсболіста і на кожній губній приголосьній плював мені в обличчя. Від часу до часу витирав окуляри об моє покривало або уривав роботу блазеньких стрекотливих ножиць, щоб показати

пожовклі газетні вирізки; я так мало звертав на те увагу, що мене просто приголомшило, коли він нарешті показав обрамлену фотографію серед старих посірілих пляшечок, і я зрозумів, що зображений на ній молодий спортсмен ось уже тридцять років, як помер.

Я випив чашку кави, гарячої й без смаку, купив гроно бананів для свого мавпеняти і провів ще хвилин десять у гастрономі. Минуло всього години півтори, — і ось крихітний прочанин Гум-гум знову з'явився на шляху, що вів до «Каштанового двору».

Дівчинка, яку я бачив на шляху до міста, тепер зникла під тягарем білизни, допомагаючи прибирати кабінки кривому мужлаєві, чия велика голова і грубі риси нагадали мені так званого Бертольда, одного з персонажів італійського балагана. Кільканадцять хатинок на нашому Каштановому пагорбі просторо і приємно розмістилися серед буйної зелені. Тепер, опівдні, більшість їх під фінальне бахкання пружних дверей уже позбулися своїх мешканців. Старе, геть висохле від старості подружжя в автомобілі новісінької марки обережно виповзло з одного з суміжних із кожним котеджем маленьких гаражів, з другого гаражика досить непристойно стирчав червоний передок спортивної машини, а ближче до нашого котеджу гарний, кремезний молодик із чорним волоссям і синіми очима укладав у шарабанний автомобіль портативний холодильник. Чомусь він глянув на мене з невпевненою посмішкою. Навпроти, серед газону, під гіллястим покривом пишних дерев, уже знайомий мені сенбернар сторожив велосипед своєї господині, а поряд молода жінка, на останніх тижнях вагітності, посадивши заціпеніле від блаженства немовля, тихенько гойдала його, тоді як ревниве дитинча років двох чи трьох всякчас заважало їй, намагаючись штовхнути чи потягти дошку гойдалки; скінчилося тим, що дошка збила його з ніг, і воно заревло, впавши навznak на моріжок, а мати й далі ніжно усміхалася ані першому, ані другому з уже народжених дітей. Я пригадую так ясно ті незначні подробиці, мабуть, тому, що через кілька митей мені довелося так докладно перевірити свої враження;

до того ж щось у моїй душі було насторожі від самого того жакливого вечора в Бердслі. Я тепер не давав себе відволікти приємному самопочуттю, породженому прогулянкою: леготіві раннього літа, що овівав мені потилицю, пружному рипінню вогкого гравію під ногою, ласому шматочкові, висмоктаному нарешті з дуплястого зуба, й навіть затишному тягареві закупів, що їх, до речі, мені не годилося б носити з огляду на стан мого серця, але навіть ця моя жалюгідна помпа працювала, здавалося, рівно, і я почувався *adolori d'amoureuse langueur*¹, коли нарешті доплентався до котеджу, де лишив свою Долорес.

На свій подив, я побачив, що вона вдягнена. Сиділа на краю ліжка в синіх полотняних штанях і вчорашній майці й дивилася на мене так, наче не впізнавала. М'які обриси її маленьких грудей були радше відверто увиразнені, ніж приховані, м'ятістю трикотажної тканини, і ця відвертість одразу роздратовувала мене. Вона ще не купалася, однак устигла нафарбувати уста, замастивши якимсь чином свої широкі передні зуби, що лисніли як полита вином слонова кістка або рожевуваті покерні фішки. Отож вона сиділа отак, опустивши на коліна сплетені руки, вся насичена чимсь яскравим і диявольським, анітрохи не пов'язаним зі мною.

Я поклав на стіл свій важкий паперовий мішок і кілька секунд стояв, переводячи очі від її сандалів і голих кісточок на її блаженно-дурне обличчя і назад до тих грішних ніжок.

— Ти виходила, — мовив я (сандалі брудно пооблипали камінчиками).

— Я щойно підвелася, — проказала вона й додала (перехопивши мій униз спрямований погляд): — Я на хвилиночку вийшла, хотіла подивитися, чи ти йдеш.

Винюшила банани й розкрутила тіло в бік столу.

Чи міг я підозрювати щось певне? Звичайно, не міг, але — ті каламутні, мрійні очі, те дивне тепло, яким вона пашіла... Я нічого не сказав, тільки глянув на шлях, що

¹ Розімлілим від любовної туги (фр.).

так виразно звивався в рамі вікна; кожен, хто хотів би зложити моєю довірою, знайшов би в цьому вікні пречудовий спостережний пункт. З розгуляним апетитом Лолітонька допалася до фруктів. Раптом мені пригадалася улеслива посмішка типа з сусіднього котеджу. Я метнувся надвір. Усі автомобілі поїхали, крім його шарабана; туди влізала його вагітна молода дружина з немовлям і ще одним, більш-менш відкинутим дитинчам.

— Що сталося, куди ти пішов? — гукнула Лоліта з ганку.

Я не сказав нічого. Я запхав її, таку податливу, знову в кімнату, й пішов за нею. Здер з неї майку. Під тріскіт повзункової застібки здер і решту. Миттю роззув її. Несамовито погнався за тінню її зради, але гарячий слід, по якому я мчав, був надто слабенький, щоб можна було відрізнити його від фантазії божевільного.

17

Гладун Гастон, сповнений манер і химер, полюбляв давати подарунки — теж трохи химерні або принаймні незвичайні, відповідні його манірному смакові. Якось помітивши, що зламався мій ящик із шахами, він наступного ж дня прислав мені, з одним зі своїх коханих хлопчиків, мідну скриньку: вздовж усього віка стелився вигадливий східний візерунок і вона вельми надійно замикалася на ключ. Мені було досить одного погляду, щоб упізнати в ній дешеву скриньку для грошей, яку називають чомусь «луїзетою», купують мимохідь десь у Малазі чи Алжирі, а потім не знають, що робити з нею. Скринька виявилася надто пласкою для моїх великих шахів, проте я зберіг її — для зовсім іншого призначення.

Прагнучи розірвати мережу долі, що, як я неясно відчував, сплутувала мене, я вирішив (незважаючи на неприховану досаду Лоліти) провести зайву ніч у «Каштанових котеджах». Уже остаточно прокинувшись о четвертій годині ранку, я пересвідчився, що дівчинка ще спить (роззявивши рота, немов змуджено дивуючись

напрочуд безглуздому життю, яке всі ми абияк збудували для неї) і що неоціненний скарб «луїзети» лежить на місці. Там, затишно закутаний у білий вовняний шарф, лежав кишеньковий пістолет калібру 8,13 мм, в обоймі 8 куль, довжина — близько однієї дев'ятої частини зросту Лоліти, руків'я — горіхове в клітинку, сталь — воронована. Він мені дістався у спадок від небіжчика Гарольда Гейза разом з каталогом, де в одному місці з безтурботною неосвіченістю повідомляли: «Не менш добре застосовний відносно дому й автомобіля, ніж особи». Він лежав у скриньці, готовий бути негайно застосованим до особи чи осіб; курок був піднятий, але «ковзний запір» стояв на запобіжнику, щоб уникнути мимовільного спуску. Не слід забувати: пістолет — фрейдистський символ головної прабатьківської кінцівки.

Я тепер радів, що він зі мною, й надто радів через те, що два роки тому навчився користуватися ним у сосновому лісі коло мого й Шарлоттиного, схожого на пісковий годинник озера. Фарло, що з ним я ходив гуляти по тому глухому лісі, стріляв просто чудово: йому пощастило влучити з кольта в колібрі, хоча треба сказати, що як трофей від пташки мало що лишилося — лише дрібка райдужного пуху. Опасистий екс-полісмен на прізвище Крестовський, що в двадцяті роки вправно застрелив двох збіглих арештантів, одного разу приєднався до нас і поповнив ягдташ мініатюрним дятлом — убитим, до речі, такої пори року, коли всяке полювання заборонене. У порівнянні з тими вправними стрільцями я, звичайно, був новачок і знай не влучав, зате іншого разу, коли я ходив сам, мені поталанило поранити білку. «Лежи, лежи», — шепнув я своєму портативно-компактному приятелеві й випив за його здоров'я ковток джинанасу.

Читач повинен тепер забути каштани й кольти, щоб поїхати за нами далі на захід. Найближчі дні були відзначені низкою сильних гроз — чи, може, та сама гроза сунула

через усю країну, стрибаючи, наче жабка, і ми так само були нездатні її струсити, як і нишпорку Трапа: адже саме в ті дні переді мною постала загадка ацтеково-червоного «Яка» з відкидним верхом, яка абсолютно затулила тему Лолітиних коханців.

Цікаво! Я ревнував її до першого-ліпшого хлопчача, — і, цікаво, так хибно тлумачив указівки долі! Можливо, протягом зими мою пильність приспало скромне поведження Лоліти, і принаймні навіть божевільний навряд чи був би таким дурнем, щоб припустити, ніби якийсь Гумберт II пожадливо женеться за Гумбертом I і його німфеткою під акомпанемент Зевсових святочних блискавиць через широкі й вельми непривабливі рівнини. Тому в мене з'явився здогад, що вишневий «Як», їдучи кілометр за кілометром на скромній відстані від нас, мав за кермом нишпорку, що його знічев'я найняв якийсь дбайливець, прагнучи з'ясувати, що саме виробляє Гумберт Гумберт зі своєю малолітньою пасербицею. Як трапляється зі мною в періоди електричних збурень в атмосфері і тріскотливих блискавок, мене мучили галюцинації. Гадаю, то було щось матеріальніше за галюцинації. Мені невідомо, яке зілля одного разу поклали він чи вона в мій джин, але воно кепсько подіяло, і вночі я виразно почув легенький стукіт у двері котеджу; я розчахнув їх і водночас побачив, що я голісінький, а на порозі стоїть, блідо блимаючи в напоєному дощем морозі, чоловік, що тримав перед обличчям маску із зображенням Чина, гротескного детектива з випнутим підборіддям, пригоди якого друкували в коміксах. Він глухо реготнув і накивав п'ятами, а я, заточуючись, повернувся в ліжку і одразу заснув знову і, хоч як дивно, й досі невпевнений, чи то була дійсність, чи зіллям породжене видиво. А втім, відтоді я досконало вивчив особливий гумор Трапа, і той епізод видається мені досить вірогідним його взірцем. Ох, як це було грубо задумано і як по-несвітському нещадно! Якийсь комерсант, мабуть, заробляв на тому, що продавав ті маски популярних страховиськ і йолопів. Таж помітив я вранці, як два хлопчачи порпались у смітєвому бачку

і приміряли личину Чина! Збіг? Наслідок метеорологічних умов?

Як убивця, наділений разючою, але нерівною, норувистою пам'яттю, не можу вам сказати, ласкаві пані й добродії, з якого саме дня я вже знав достеменно, що за нами їде вишневий «Як» з відкидним верхом. Зате пам'ятаю, коли вперше я зовсім ясно побачив його водія. Якось увечері я повільно їхав крізь струменисту зливу, незмінно бачачи червону примару, що розпливалась і млосно тріпотіла у мене в бічному дзеркальці. Та ось шумливий потоп ослаб, задріботів, а потім і зовсім ущух. Продершись крізь хмари, сліпуче сонце шмагонуло по всьому шосе, мені захотілося купити чорні окуляри, і я зупинився коло бензоколонки. Те, що діялося, здавалося мені хворобою, зляканою пухлиною, проти якої нічого не можна вдіяти, і тому я вирішив просто нехтувати нашого незворушного переслідувача, що, з опущеним верхом, зупинився трохи позаду нас коло якоїсь кав'ярні чи бару з ідіотської вивіскою: «ТУРНЮРИ», а нижче: «Протанцюйте тур з Ньюрою». Мою машину напоїли, і я пішов до контори, щоб купити окуляри й заплатити за бензин. Підписуючи «дорожній» чек, я намагався збагнути, в якому містечку я опинився, й випадково глянув у вікно. Там я побачив щось моторошне. Чоловік із широкою спиною, лисуватий, у бежевому спортивному піджаку й темно-коричневих штанах, дослухався до слів Лоліти, що, висунувшись із нашого автомобіля, говорила дуже швидко і при цьому махала вгору і вниз рукою з розчепіреними пальцями, як бувало тоді, коли йшлося про щось важливе й невідкладне. Надто мене вразила — вразила з нестерпною силою — якась красномовна свобода її поведіння, яку мені важко описати, але скидалося на те, наче вони знають одне одного давно — понад місяць абощо. Потім я побачив, як він почухав щоку, кивнув і пішов назад до своєї машини — широкої статури, досить кремезний чоловік моїх літ, трохи схожий на небіжчика Густава Трапа, швейцарського кузена мого батька, з таким самим, як у дядька Густава, засмаглим обличчям, круглішим за мое,

підстриженими темними вусиками й дегенеративним ротом у вигляді пуп'янка троянди. Коли я повернувся до машини, Лоліта вивчала дорожню карту.

— Про що запитував тебе той хам, Лоліто?

— Який хам? Ах — той. Ах, так. Ах, не знаю. Питав, чи є в мене карта. Заблукав, мабуть...

Ми поїхали далі, і я знову озвався:

— А тепер послухай, Лоліто. Не знаю, брешеш ти чи ні, і не знаю, з'їхала ти з глузду чи ні, й мені це байдуже даної миті, але той добродій їхав за нами цілий день, учора я бачив його машину в нашому motelі, і я підозрюю, що він — агент поліції. Тобі добре відомо, що трапиться й куди тебе зашлють, якщо поліція щось винюшить. А тепер скажи абсолютно точно, що він казав і що ти відповідала йому.

Вона засміялася.

— Якщо це справді полісмен, — відповіла пронизливо крикливо, але досить розважливо, — то було б найдурнішим показати йому, що ми злякалися. Нехтуй його, татусю.

— Він запитав тебе, куди ми їдемо?

— Ну, він і сам це знає! (Знущається).

— Принаймні, — мовив я, здаючись, — я тепер роздивився його пику. Не красень. До речі, він напрочуд схожий на одного мого двоюрідного дядька на прізвище Трап.

— Можливо, він і є Трап. Бувши тобою, — ох, дивись, усі дев'ятки перетворюються в наступну тисячу. Коли я була зовсім мала, — несподівано додала вона, показуючи на спідометр, — я була впевнена, що нулі зупиняться і знову перетворяться в дев'ятки, якщо мама погодиться дати задній хід.

Уперше, здається, вона так безпосередньо пригадувала своє догумбертське дитинство, можливо, сцена навчила її таких реплік. У цілковитій мовчанці ми їхали далі. Погоня зникла.

Але вже наступного дня, як біль фатальної хвороби, що повертається, коли слабнуть і морфій, і надія, він знову з'явився за нами, той гидкий червоний звір. Машин на шляху було того дня мало, ніхто нікого не обганяв і ніхто

не намагався вмотитися між нашою скромною синенькою машиною і його владною червоною тінню: чаклун-веселун немов заворожив інтервал, визначив зону, сама точність і сталість якої крили в собі щось кришталеве й майже художнє. Наш переслідувач із тими напханими ватою плечима і дядечковими вусами скидався на манекен у вітрині, його автомобіль рухався, здавалося, тільки тому, що невидна й нечутна шовковиста линва пов'язує його з нашим убогим седанчиком. Ми були значно слабші від його розкішно-лакованого «Яка», тож навіть не намагались утекти від нього. *E lente currite, noctis equi!* О тихо біжіть, нічні дракони! Ми долали затяжний крутий схил, а потім котилися вниз. Дослухалися до вказівок про дозволена швидкість. Давали змогу перейти — до наступного класу — дітям. Плавними помахами керма відтворювали чорні звивини на жовтих щитах, які попереджали про поворот, і, хоч де ми їхали, зачарований інтервал і далі, не змінюючись, ковзав за нами математичним міражем, шосейним дублікатом чарівного килима. І я всякчас відчував маленьку окрему пожежу праворуч від себе: її переможне око, її розпашілу щоку.

Полісмен, що керував рухом у пеклі безладно схрещених вулиць, о пів на п'яту годину дня, перед в'їздом до фабричного містечка, виявився тією рукою долі, яка розіграла ману. Він повабив мене, наказавши рушати, а потім тією самою рукою відрізав шлях моїй тині. Довга черета автомобілів рушила й поїхала поперечною вулицею, між «Яком» і мною. Я далеко вигнався, а потім спритно звернув у бічний провулок. Горобець знизився з величеньким шматочком хліба, зазнав нападу і втратив поживу.

Коли після кількох похмурих зупинок і навмисних петель я повернувся на шосе, моєї тині ніде не видніло. Лоліта тільки зневажливо форкнула:

— Якщо він — нишпорка, це було просто дурницею — тікати від нього.

— Я тепер бачу ситуацію в іншому світлі, маю інший погляд, — відповів я.

— Ти перевіри́в би... свій світогляд... якби лишився в контакті з ним, мій неоціненний татусю, — проказала Лолі́та, звиваючись у кільцях власного сарказму. — Який ти все-таки ни́ций, — додала вона звичайним голосом.

Ми провели понуру ніч у гидезному мотелі під рясним, шумливим дощем у супроводі просто-таки допотопних розкотів грому, що ненастанно гримотів над нами.

— Я не дама й не люблю блискавки, — дивно вислови́лася Лолі́та, пригорнувшись до мене, на жаль, тільки тому, що хворобливо боялася грози.

Сніданок ми з'їли в містечку Ана, нас. 1001 чол.

— Судячи з одиниці, — зауважив я, — наш мордань уже тут.

— Твій гумор, неоціненний татусю, — мовила Лолі́та, — таки справді дотепний.

На той час ми вже доїхали до полинного степу, і я мав свою винагороду у формі чудового умиротворення, що тривало день або два (йолопе, казав я собі, таж усе гаразд, той недавній тягар — це тільки результат скупчених газів), і невдовзі прямокутні плато поступилися справжнім горам, і належної години ми добулися до містечка Вейс.

Та лишенько! Сталася якась плутанина, Лолі́та перед виїздом неухважно поглянула на дату в путівнику, й танці в Чарівній печері давно скінчилися! А втім, вона стоїчно пережила цей факт, і коли з'ясувалося, що в курортнуватому Вейсі є літній театр, а гастрольний сезон саме в розпалі, нас, звичайно, понесло туди — одного чудового вечора в середині червня.

Повірте, не можу переказати вам сюжету п'єси, якою нас почастували. Щось украй дріб'язкове, з претензійними світловими ефектами — подобами блискавиць — і посередньою актрисою в головній ролі. Єдиною деталлю, яка сподобалася мені, була гірлянда з семи маленьких грацій, більш-менш знерухомлених на сцені, — семи одурманених, мило підмальованих, голоруких, голоногих дівчаток шкільного віку в барвистому серпанку, яких завербували на місці (зваживши на спалахи палкого хвилювання подекуди в залі): вони мали зображувати живу веселку, що стояла

протягом усієї останньої дії і, досить вабливо, потихеньку танула за множиною послідовних вуалей. Я подумав, пригадую, що ідею «веселки з дітей» Клер Куїлті й Вівіан Дамор-Блок запозичили в Джойса, а ще пригадую, що дві барви тієї веселки були представлені нестерпно звабливими істотами: жовтогаряча невпинно совалась на осяяній сцені, а смарагдова, за хвилину придивившись до чорної п'їтьми глядацької зали, де сиділи ми, невгаємничені, раптом усміхнулася матері чи покровителеві.

Тільки-но скінчилася вистава і навколо гримнули оплески (звук, що нестерпно діяв на мої нерви), я заходився тягнути і штовхати Лоліту до виходу, мені не терпілося швидше позбутися мого цілком зрозумілого любовного збудження в надійній тиші нашого неоново-блакитного котеджу під зорями здивованої ночі: я завжди стверджую, що природу дивує те, що їй несамохіть доводиться бачити у вікнах. Лоліта, однак, загаялась, звузивши в рожевому заціпенінні вдоволені очі; зір так поглинав у неї решту почуттів, що її безвільні руки ледве сходилися долонями, дарма що вона машинально аплодувала й далі. Мені й раніше траплялося бачити в дітей такий екстаз, але це була, хай їй біс, цілком особлива дитина, що підсліпувато спрямувала сяйливі очі на далеку рампу, де я мигцем помітив обох авторів п'єси, чи, радше, тільки їхні загальні контури: чоловіка у смокінгу і навдивовижу високу брюнетку з оголеними плечима і яструбиним профілем.

— Брутальна тварюко, ти знову викрутив мені кисть, — поскаржилася тоненьким голоском Лоліта, сідаючи поряд зі мною в автомобіль.

— Ох, вибач мені, душечко, моя ультрафіолетова душечко, — мовив я, марно намагаючись схопити її за лікоть, і додав, прагнучи змінити тему — змінити приціл долі, Боже мій, Боже мій: — Вівіан — дуже цікава дама. Я майже певен, що ми її бачили вчора, коли обідали в Ананасі.

— Іноді ти просто огидно тупий, — скривилася Лоліта. — По-перше, Вівіан — автор, авторка — це Клер; по-друге, їй сорок років, вона заміжня, і в неї негритянська кров.

— А я гадав, — провадив я далі, ніжно насміхаючись із неї, — що Куїлті — твоя колишня пасія, — пам'ятаєш, про нього говорили в милому Рамзделі, тієї пори, коли ти кохала мене?

— Що? — заперечила Лоліта, напружено кривляючись. — Рамздельський старий дантист? Ти, мабуть, плугаєш мене з якоюсь іншою легкою на передок штучкою.

А я собі подумав: ті штучки все, геть усе забувають, тоді як ми, старі поклонники їх, трусимося над кожною заповітною дрібкою їхнього німфетства...

19

З Лолітиного відома і схвалення я перед від'їздом звелів бердслійському поштмейстерові надсилати наші листи до запитання спершу у Вейс, а після п'ятнадцятого червня — в Ельфінстон. Наступного дня ми відвідали вейський поштамт, де нам довелося чекати в короткій, але повільній черзі. Безтурботна Лоліта стала вивчати фотографії пройдисвітів, виставлені в простінку. Красень Анатолій Брянський, він же Ентоні Бріан, він же Тоні Браун, очі карі, колір обличчя блідий, перебуває в розшуку за звинуваченням у викраденні дитини. *Faux pas*¹ літнього добродія з сумовитими очима полягав у тому, що він обшахрував поштове міністерство, а крім того — ніби цього не досить — страждав на невиліковну деформацію ступнів. Насупленого Салівена подали з попередженням: мабуть, озброєний, і його слід вважати за вкрай небезпечного. Якщо ви хочете зробити з моєї книжки фільм, пропоную такий трюк: поки я роздивляюся ті фізіономії, одна з них тихенько перетворюється в моє обличчя. А ще був залапаний знімок Зниклої Дівчинки: чотирнадцять років, спідничка в клітинку і, в риму, хустинка, звертатися до шерифа Фішера, Фішерифа, Фішерими.

Не пам'ятаю листів, адресованих мені, а що стосується Доллі, прийшов відгук з її школи, крім того, їй був лист

¹ Переступ (фр.).

у дуже незвичному, дуже довгому конверті. Я без вагань відкрив той лист і ознайомився з ним. Але, помітивши, з якою байдужістю дівчинка відвернулася і пішла до газетного кіоску коло виходу, я виснував, що вона добре передбачила мої дії.

«Доллі-Ло! Ну ось, п'єса пройшла з великим успіхом. Усі три пси лежали спокійно, їм, мабуть, упорснула чогось наша мила лікарка. Лінда, що замінила тебе, знала роль напам'ять, грала чудово, поєднуючи жвавність із витримкою, але марно ми б шукали в ній твою чуйність, твоє невимушене натхнення, принадність моєї — і авторової — Діани; а втім, автор цього разу не прийшов аплодувати нам, а неймовірна буря надворі трохи приглушила наш скромний «грим за сценою». Ой, Господи, як минає життя! Тепер, коли все скінчилося, — школа, спектакль, моя пригода з Роем, мамина вагітність (на жаль, дитинка довго не прожила), — це все видається дуже давнім, хоча насправді я й досі відчуваю лоскіт гриму на обличчі.

Після сніданку мене везуть до Нью-Йорка, і навряд чи мені пощастить улаштуватися так, щоб не їхати з батьком-матір'ю до Європи. Доллі-Ло, у мене є для тебе ще гірша новина! Не знаю, чи повернешся ти в Бердслі, та якщо повернешся, мене може там не бути. Про один мій роман ти знаєш, про другий тільки думаєш, ніби знаєш, але, хай там як, мій батько втрутився й хоче, щоб я поїхала вчитися в Париж на один рік, поки він сам буде там, тим паче мене відзначили стипендією Фулбрайта.

Як ми й боялися, бідолашний ПОЕТ збився в третій сцені, в тому місці, де я завжди шпорталася, — на тих дурних віршах. Пам'ятаєш?

Хай скаже озеро коханцеві Хільдради,

Обрати що: велику тугу, а чи спокій зради.

Я тут підкреслила свої шпортання. Спокій — аж позаздрити можна!

Ну, поведься як слід, дівчинко! Твій поет шле тобі найширше вітання й шанобливе вітання твоєму батькові.

Твоя Мона.

Р. С. Через ті справи, яких я накоїла і в які втрутився мій батько, моє листування тепер під суворим контролем. Тому почекай із відповіддю, поки я напишу тобі з Європи».

Цього вона, мабуть, ніколи не зробила. Тим краще. Її лист містив у собі якісь мерзенні натяки, в яких мені тепер надто важко розбиратися. Я знайшов його згодом, коли збігло багато часу, між сторінками одного з наших путівників і цитую тут просто як документ. Я перечитав його двічі.

Підвівши голову, я мав намір, — отакої! — немає Діани! Поки я перебував під чарами Мони, Лоліта стелула плечима і пропала. «Ви часом не бачили», — звернувся я до горбаня, що замітав підлогу коло виходу. Звичайно, помітив. Старий розпусник. Він висловив здогад, що вона когось побачила надворі й вискочила. Я вискочив теж. Побіг далі. Знову зупинився. Отже, сталося. Зникла навіки.

У наступні роки я часто запитував себе, чому вона справді не зникла навіки того дня. Може, її стримав новий літній гардероб, що лежав у мене в закритому автомобілі? Чи, може, не дозріла якась частина загального плану? Або ще простіше: адже я міг придатися, щоб доставити її в Ельфінстон (саме він і був таємним кінцевим пунктом). Одначе тієї хвилини я не сумнівався, що вона покинула мене назавжди. Бузкові гори, що півколом охоплювали місто та ухилялися від відповіді, немов кишили Лолітами, що сапали, дерлися, спотикалися, сміялися, дихали дедалі частіше й ніби розчинялись у легкому тумані. Величезна початкова літера міста, складена з білих каменів на крутому схилі, немов символізувала безмірність мого жаху.

Нова, чудова споруда поштамту, з якої я щойно вибіг, стояла між іще сонним кінематографом і змовницьким гуртом тополь. Була дев'ята година ранку — за часом гірської зони. Вулиця називалася Головною. Я йшов її синім боком, вдивляючись у протилежний: його вже зачарував і прикрасив один з тих тендітних ранків на початку літа, у яких є подекуди і спалахи скла, і щось на кшталт загального коливання й майже зомлілого знесилення перед перспективою

нестерпно спекотної полуденної пори. Перетнувши вулицю, я став блукати й немов гортати вивіски довгого ряду будинків: «Аптека», «Нерухомість», «Моди», «Автозапчастини», «Кав'ярня», «Спортивні товари», «Нерухомість», «Меблі», «Електроприлади», «Телеграф», «Фарбарня», «Бакалія». Ох, патрульний, патрульний, моя донька втекла... Змовилася з нишпоркою! Закохалась у шантажиста! Скористалася моєю цілковитою безпорадністю! Я обговорював про себе питання, чи не звернутися мені до одного з нечисленних перехожих. Відмовився від цієї думки. Посидів у запаркованому автомобілі. Пішов оглядати міський сад на тіньовому боці. Повернувся до «Мод» і «Автозапчастин». Сказав собі, з несамовитим вибухом сарказму — *un ricanement*¹, — що треба бути божевільним, щоб її в чомусь підозрювати, що вона от-от з'явиться...

З'явилася.

Я круто повернувся і струсив з обшлага її руку, покладену з несміливою й дурною усмішкою.

— Сідай у машину, — мовив я.

Скорила, а я й далі походжав по тротуару, борючись із несказаними думками й намагаючись знайти який-небудь спосіб підступитися до зрадниці.

Трохи згодом вона вийшла з автомобіля і приєдналася до мене. Прислухаючись, крізь каламуть, я поступово настроїв приймач Ел-О. Здається, вона пояснювала мені, що зустріла знайому дівчинку.

— Справді? Кого саме?

— Дівчинку з Бердслі.

— Гарзд. Я знаю прізвища всіх твоїх однокласниць. Почнімо спочатку. Аліса Адамс?

— Ні, не з мого класу.

— Гарзд. У мене є з собою повний список учениць твоєї школи. Прізвище, будь ласка.

— Вона не вчилася в нас. Просто жила в місті.

— Гарзд. Я взяв і адресну книгу Бердслі. Ми в ній знайдемо всіх Браунів і Смітів.

¹ Саркастичною усмішкою (фр.)

— Я знаю тільки її ім'я.

— Мері чи Дженні?

— Ні, Доллі, як і я.

— Значить, безвихідь (дзеркало, об яке розбиваєш ніс).

Гаразд. Спробуймо тепер інакше. Тебе не було двадцять вісім хвилин. Що робили обидві Доллі?

— Ми зайшли до молочного бару.

— І замовили там?..

— Та просто по кока-колі.

— Дивись, Доллі. Ми, знаєш, можемо це перевірити.

— Принаймні вона випила кока-коли, а я — склянку води!

— Гаразд. Це, мабуть отам?

— Авжеж.

— Гаразд. Ходімо. Розпитаємо продавця.

— Стривай. Я не впевнена, це може бути трохи далі — якраз за рогом.

— Однаково, зайдімо поки що сюди. Заходь, будь ласка. Тепер погляньмо (я розгорнув телефонну книгу, прикріплену ланцюгом до пюпітра). Чудово. Пишне похоронне бюро. Ні, рано. Ага, ось: Аптеки і молочні бари: один у Гірському провулку, а другий — оцей, аптечна крамниця Ларкіна, і ще два. І це все, що Вейс, або принаймні його торгівельний квартал, може запропонувати нам в аспекті газованих вод і морозива. Що ж, доведеться навідати їх усі.

— Иди к бісу! — пирхнула вона.

— Брутальність, крало, тобі не допоможе.

— Гаразд, — змирися вона. — Але ти не смієш заганяти мене в пастку. Гаразд, нехай буде по-твоєму, ми нікуди не заходили. Ми просто розмовляли й дивилися на сукні у вітринах.

— У яких вітринах? В оцій?

— Авжеж, бодай у цій.

— Ой, Лоліто! Ану подивись ближче.

Видовище справді було мало привабливим. Чепуристий молодий продавець чистив пирососом щось на кшталт килима, де стояли два манекени, які, здавалося, щойно постраждали від вибуху. Один з них був голісінький, без

перуки й без рук. Судячи з його більш-менш невеличкого розміру й манірно-грайливої пози, можна було припустити, що в одягненому вигляді він зображував і ще буде зображувати дівчинку Лолітиного зросту. А в теперішньому вигляді він не мав певної статі. Поряд із ним стояла трохи вища фігура — наречена у весільному серпанку, абсолютно закінчена і, як кажуть, ціла, якщо не зважати на брак однієї руки. На підлозі, коло ніг дівчини, там, де старанно повзав продавець зі своїм інструментом, лежали три тонкі голі руки й білява перука. Дві з тих рук випадково поєднались у вигнутій позиції, скидаючись на моторошний жест відчаю і благання.

— Дивись, Лоліто, — мовив я спокійно. — Дивись добре. Хіба це не промовистий символ якогось неймовірного лиха? А втім (казав я далі, сідаючи в автомобіль), я вжив деяких заходів обережності. Ось тут у мене (я відкрив відділ для рукавичок), у цьому маленькому блокноті, записаний номер автомобіля нашого любого приятеля.

Я по-дурному не завдав собі клопоту запам'ятати той номер. Пам'ятав тільки початкову літеру і кінцеву цифру, немов увесь ряд зниклих цифр, вигнувшись від мене півколом, лишився за кольоровим склом, не досить прозорим, щоб можна було розібрати щось у тій послідовності, крім її крайніх знаків, латинської літери *P* і шістки. Мені доводиться згадувати ці подробиці (які самі по собі можуть зацікавити тільки професіонала-психолога), бо інакше мій читач (ох, якби я міг уявити його у вигляді яснобородого ерудита, що посмоктує рожевими губами *la poutte de sa canne*¹ і впивається моїм манускриптом!) міг би не оцінити повною мірою всю силу потрясіння, якого я зазнав, помітивши, що літера *P*, немов одягши турнюр, перетворилась у *B*, а шістка виявилась абсолютно стертою. А центральна частина, якої я однаково не пам'ятав, мала сліди квапливого руху гумки: цифри були затерті, інші знову написані дитячою рукою, тож увесь ряд немов становив заплутаний колючий дріт, що не піддавався логічному

¹ Головку ціпка (фр.).

тлумаченню. Я знав тільки те, що повідомляла мені літера, яку я запам'ятав: мій ворог походив зі штату, суміжного з тим, де містився Бердслі.

Я не сказав нічого. Сунув блокнот назад у відділ, хряснув вічком, і ми виїхали з Вейса. Лоліта тим часом схопила з заднього сидіння нові комікси і в білій блузці, шарпаній вітром, виставивши за вікно правий засмаглий лікоть, занурилась у пригоди чергового бовдура. Від'їхавши кілометрів на сім від Вейса, я повернув у пістрявий затінок майданчика для пікніків, де ранок скинув своє сонячне сміття на порожній стіл; Лоліта, відірвавши погляд від журнальчика, зиркнула на мене з напівусміхом подиву, а я, не кажучи ані слова, дав їй навідліг гучного ляпаса, що смачно ліг на її теплу тверду маленьку вилицю.

А потім — каяття, гостра насолода покутницьких ридань, любовне плазування, безнадійність чуттєвого примирення... В оксамитному мороці ночі, в мотелі «Мірана» («Мірана!»), я цілував жовтуваті підшви її довгопалих ніжок, дійшов до останніх принижень і жертв... Але це все було марно. Ми обоє були приречені. Невдовзі мені довелося перейти в нове коло пекельних мук.

Коли ми покидали Вейс, на одній з крайніх вулиць... Ох, можу заприсягтися: я не марив. На тій крайній вулиці я мигцем побачив знайомий вишневий «Як» із відкидним верхом або тотожного із ним двійника. Замість Трапа там сиділо четверо або п'ятеро галасливих, акторського типу представників обох статей, але я промовчав. А після виїзду з Вейса проступило щось зовсім інше. Спершу, день або два, я насолоджувався тією внутрішньою впевненістю, з якою казав собі, що ані тепер, ані давніше ніхто за нами не їхав, а потім мені стало огидно ясно, що Трап змінив тактику і далі їде за нами, але вже в інших, найманих машинах.

Справжній Протей битого шляху, він із приголомшливою легкістю перескакував з однієї марки автомобіля в іншу. Такий спосіб пересувань припускає існування гаражних пунктів, що спеціалізуються на поставках «перекладних автомобілів», але я ніколи не міг точно визначити

місце тих станцій. Спершу він начебто віддавав перевагу шевролетовій породі — почав з відкритої машини кольору «коледж крем», перейшов на маленький седан («блакитний обрій»), а потім долиняв до таких відтінків, як «сивий прибій» і «сплавний сухостій». Згодом звернувся до інших марок і знову пройшов крізь тьмяну райдугу комерційних барв, примусивши мене розбиратися, наприклад, у тонкій відмінності між моїм «маревно-синім» «Ікаром» і його «гірсько-синім» «Олдсмобілом». А втім, сірий тон і далі був його улюбленою захисною барвою, і в болісних кошмарах я інколи марно намагався правильно розсортувати такі примарні відтінки, як «сірий вовк» «Крайслера», «сірий шовк» «Шевроле», «сірий Париж» «Доджа»...

Потреба постійно шукати очима його вусики й відкритий комір — або його лисину й широкі плечі — примусила мене досконало вивчити всі автомобілі, які траплялися на шляхах: ззаду, спереду, збоку, зустрічні, обгінні, одне слово, всі машини під грайливим сонцем: автомобіль статечного відпускника з картонною коробкою серветок «Недотика» в задньому вікні; розігнаний до шаленої швидкості старенький «Форд» злидаря, напханий блідими дітьми, з головою кудлатого собаки, що стирчала у вікні, й зігнутих унаслідок зіткнення крилом; седанчик старого парубка, весь заповнений усередині костюмами на вішаках; величезний товстий причіп — цілий пересувний будинок, незворушно байдужий до вервечки розлючених автомобілів, що повзуть за ним; спортивна машина з дівкою, люб'язно вмощеною посередині переднього сидіння, щоб бути якомога ближче до джигуна за кермом; автомобіль із перекинутим човном на даху... Сіра машина, яка гальмує перед нами, сіра машина, яка наздоганяє нас...

Одного разу, в Скелястих горах, десь між Сноу і Чемпіоном, ми котилися ледь помітно вниз, і тоді мені пощастило вдруге виразно роздивитися Закоханого Нишпорку. Сіра примара за нами потемніла, погустішала, перетворилась у «домініонну синь»... Раптом мій автомобіль, немов відгукнувшись на муки мого бідолашного серця, почав якимось

скочуватись і ковзати з боку в бік, причому з-під нього долиняло безпорадне хлип-хлип-хлип.

— Шина капут, містере, — весело проказала моя добра дівчинка.

Я зупинився — на краю гірської прірви. Лоліта склала на грудях руки і вперлася випростаною ногою в дошку з приладами. Я виліз, оглянув праве заднє колесо. Нижня половина нещасної шини набула огидно прямокутної форми. Трап зупинився за півсотні метрів від нас. На цій відстані його обличчя було тільки масною плямою, але пляма сміялася. Я вирішив скористатися випадком і пішов до нього — з блискучою ідеєю позичити важіль, хоч у мене був свій. Він трохи позадкував. Я боляче зашпортався об камінь — і виникла атмосфера загальних веселощів. Тут колосальний ваговоз виріс за машиною Трапа і з гуркотом пролетів повз мене, а потім я почув, як він судомно за-сигналив. Я мимохіть обернувся — і побачив, як повільно повзе мій автомобіль. Здалеку я бачив голівку Лоліти, що незграбно сиділа за кермом, причому двигун працював, хоча я пам'ятав, що вимкнув його.

За короткий, сповнений трепету проміжок часу, потрібний, щоб добігти до хлипливої машини, яка нарешті зупинилася, я встиг подумати, що за два роки моя крихітка цілком мала змогу набути елементарних знань у галузі керування автомобілем. Несамовито шарпнувши, я відчинив дверцята. Мені було до біса зрозуміло, що вона запустила двигун, щоб відвернути мене від добродія Трапа. А втім, цей фортель виявився непотрібним, бо, поки я доганяв її, Трап круто розвернувся серед шляху й подався геть. Я посидів, звів дух. Лоліта запитала, чи не подякую я їй за те, що вона так вправно загальмувала, коли автомобіль раптом покотився з гори. Не почувши відповіді, занурилась у вивчення дорожньої карти. Я вийшов з автомобіля й почав «колесування», як називала цю операцію небіжчиця Шарлотта. Мені здавалося, ніби я втрачаю глузд.

Помінявши колесо, ми знову рушили в нашу фарсову подорож. Після понурого й абсолютно зайвого спуску шлях

почав підніматися петлями щораз вище. На надто крутій ділянці нам довелося плентатися за величезним ваговозом, який нещодавно обігнав нас. Він тепер із жахливими стогонами повз угору звивами шляху, і його годі було об'їхати. З його кабіни випурхнув шматочок гладенького срібла — внутрішня обгортка жуйної гумки, — і, полетівши назад, прилип на мить до нашого лобового скла. Мені спало на гадку: якщо я справді божеволію, може скінчитися тим, що я вб'ю кого-небудь. Про всяк випадок (сказав той Гумберт, що сидів на суходолі, тому Гумбертові, що борсався невідомо де) слід бодай трохи підготуватися, скажімо, перекласти пістолет зі скриньки до кишені, щоб бути готовим скористатися свободою безумства, коли воно настане.

20

Дозволивши Лоліті опановувати театральну гру, я дав їй змогу (закоханий простак!) навчитися всіх тонкощів ошуканства. Як тепер з'ясувалося, наука не обмежувалася готовими відповідями на такі запитання, як, скажімо, що становить головний конфлікт у п'єсі «Геда Габлер», або в яких сценах «Кохання під в'язами» сюжет розвивається найдинамічніше, або в чому полягає панівний настрій «Вишневого саду»: насправді їй викладали різні способи зраджувати мене. О, з яким обуренням я згадував тепер оту задану їй «симуляцію п'яти почуттів», у якій вона так часто вправлялася в нашій бердслійській вітальні! Я вмощувався так, щоб непомітно спостерігати за нею, коли вона, рухаючись, наче загіпнотизована людина або учасник містичного ритуалу, і немов подаючи витончений варіант дитячої гри, в якій дівчатка уявляють себе кінозірками, зображувала мімікою, що вона вчинила б, почувши стогін у п'їтмі, вперше побачивши новісіньку молоду мачуху, ковтнувши щось несмачне на кшталт жовтуватого желе, понюхавши розчавлений соковитий пучок трави в плодовому саду або торкнувшись того чи того уявного предмета хитрими, тонкими пальцями німфетки. Серед

моїх паперів досі зберігається мімеографічний список таких завдань.

«Тактильне тренування. Уяви собі, ніби береш і тримаєш пінг-понговий м'ячик, яблуко, липкий фінік, новий пухнасто-фланелевий тенісний м'ячик, гарячу картоплину, крижаний кубик, котеня, підкову, кишеньковий ліхтар циліндричної форми.

Перебирай пучками такі уявні речі: хлібний м'якуш, гумку, ниючу скроню близької людини, шматок оксамиту, трояндову пелюстку.

Ти — сліпа дівчинка. Обмацай, починаючи з обличчя, таких людей: еллінського юнака, Сірано де Бержерака, Діда Мороза, немовля, фавна, що регоче від лоскоти, сплячого незнайомця, рідного батька».

Ну до чого зваблива була вона, навіваючи ці ніжні чари і мрійно виконуючи інші чарівні обов'язки! Крім того, інколи, тієї або тієї надто заповзятливої бердслейської ночі, я обіцяв їй яку-небудь насолоду чи подарунок, якщо вона потанцює для мене, і хоча її рутинні стрибки з розкаряченими ногами нагадували не так млосні й водночас трохи незграбні рухи паризьких *petits rats*¹, як стрибки тих голоногих дівчат у коротеньких спідницях і грубих светрах, які організованими вигуками і гімнастичним біснуванням захочують студентів, що грають в американський футбол, ритміка її ще не зовсім сформованих членів однаково дуже подобалася мені. Але це все було ніщо в порівнянні з несказаним свербежем насолоди, що охоплював мене, коли вона грала в теніс; можу тільки сказати, що то було вабливе, маревне відчуття зависання на самісінькому краї — ні, не безодні, а неземної гармонії, неземної саяливості.

Незважаючи на свої похилі літа, вона більшою мірою, ніж будь-якої іншої пори, була німфеткою в білому тенісному вбранні і з абрикосовою засмагою на руках і ногах. Крилаті присяжні! Ніякого замогильного життя не прий-

¹ Малолітніх балерин (фр.).

маю, якщо в ньому не з'явиться Лоліта — такою, якою була тоді, на колорадському курорті між Сноу й Ельфінстоном, і, будь ласка, щоб усе було так само *правильно*, як тоді: широкі, білі хлопчачі трусики, вузька талія, абрикосовий голий поперек, біла нагрудна хустка, ріжки якої йдуть нагору навколо шиї, закінчуються ззаду висячим вузлом і анітрохи не прикривають її до нестями молоденькі та спокусливі лопатки з абрикосовим пушком, і милі ніжні кісточки, і гладеньку, звужену донизу спину! Її кашкет був з білим козирком. Її ракетка коштувала мені невеличкою скарбу. Йолоп, несосвітений йолоп! Таж я міг зняти її на кіноплівку! Вона б тоді й дотепер була зі мною, перед моїми очима, в проекційній камері мого відчаю!

Перед подачею, до того як махнути рукою, Лоліта немов перепочивала, вистоюючи два-три такти за крейдяною рисою, і при цьому інколи раз чи два кине м'яча об землю або шкрябне по ґрунту носом білої тувельки, завжди невимушена, завжди спокійно-весела, — вона, що так рідко була весела в понурій родинній оселі! Як на мене, її гра в теніс становила найвищу точку, до якої молода істота може довести сценічне мистецтво, хоча для неї, мабуть, то була тільки геометрична сутність основної дійсності життя.

Витончена виразність усіх її рухів мала свій слуховий додаток у чистому тугому дзвоні кожного удару. Увійшовши в ауру її влади, м'яч білішав, його пружність ставала якісно неоціненніша. Точний інструмент, який вона використовувала для нього, видавався в мить линучого дотику напрочуд чіпким і неквапливим. Ба' більше, її стиль був досконало точною імітацією справжнісінького першокласного тенісу, проте позбавленою в її руках практичних результатів. Як сказала мені Електра Гольд, сестра Едузи, дивовижна молода тренерка, коли я сидів одного разу на твердій лаві, що запульсувала піді мною, й дививсь, як Долорес Гейз, немов жартома, ганяла по всьому корту Лінду Голь (що, до речі, перемогла її): «У вашої Доллі вмонтовано магніт для м'яча в самому серці волосіні ракетки, але, їй-богу, навіщо бути такою чемною?» Ох, Електро, хіба не байдуже — з такою

грацією! Пам'ятаю, під час першої ж їхньої гри я відчув, як засвоєння тієї краси буквально затопило мене майже нестерпним тремтом. Моя Лоліта мала дивну манеру трохи піднімати напівзігнуту в коліні ліву ногу на розпростореному, пружному початку ігрового циклу, коли розмотувалась і на мить напиналася в сонячному промінні жива мережа рівноваги між чотирма точками: пуантом тієї ноги, ледь опушеною пахвою, засмаглою рукою і далеко закинутим назад овалом ракетки, тим часом як блискучий ошкір усміхнених вуст вона звертала вгору до маленької планети, завислої так високо в zenіті сильного і стрункого космосу, створеного її зусиллями з конкретною метою — напасти на нього гучним ляскотом свого золотого батога. Її подача вирізнялася прямою, красою, молодістю, класичною чистотою траєкторії, але, незважаючи на біговий темп, її було неважко повернути, бо ніякого викрутасу чи своєрідності не мав довгий, елегантний підскік її м'яча.

Я аж стогну з досади на думку, що міг так легко обезсмертити ті всі чарівні візерунки, відобразивши їх на целулоїдній плівці. Наскільки вони були б кращі за ті миттєві знімки, що їх я (безумець!) спалив! Її смеш був пов'язаний із подачею, наче секстет з октетом у сонеті, бо її, мою звабу, натренували одразу після подачі подріботіти до сітки на проворних, яскравих, у білому взутті ніжках. Ніхто не міг би сказати, що краще в неї виходить — драйв справа чи драйв зліва, бо один був дзеркальним відображенням другого; всім своїм єством я й досі відчуваю поколювання від пістолетних пострілів тих ударів, яким вторували виразна луна й вигуки Електри. Однією з перлин гри Доллі був короткий удар з напівлету, якого навчив її в Каліфорнії великий Нед Літам.

Сцену вона ставила вище від плавання, а плавання — від тенісу, і все-таки я стверджую: якби я не надламав чогось у ній (тоді я ще не усвідомлював цього!), її ідеальний стиль поєднався б із прагненням перемоги й вона б розвинулась у справжню чемпіонку. Долорес із двома ракетками під пахвою у Вімблдоні (1952 р.), Долорес на рекламі сигарет «Дромадер» (1960 р.), Долорес, що стала

професіоналкою (1961 р.), Долорес, що грає чемпіонку з тенісу в кінодрамі (1962 р.), Долорес і її сивий, смиренний, стишений чоловік, колишній її тренер, старий літами Гумберт (2000 р.).

Не було ніякої лукавинки в її манері грати — якщо, звичайно, не вважати за фінт німфетки веселу байдужість до результату гри. Вона, така жорстока й підступна в повсякденному житті, тут, пласируючи м'яч, виявляла таку невинність, таку відвертість, таку зичливість, що навіть посередньому, але наполегливому гравцеві, хоч як кострубато й невміло він гратиме, щастило так прибити й підрізати м'яч, щоб проколупати собі шлях до перемоги. Попри невисокий зріст, вона покривала всю свою половину (100 кв. м) майданчика з незвичайною легкістю, вступивши в ритм обміну й маючи змогу керувати ним, проте всяка гостра атака, всяка раптова зміна тактики з боку суперника доводили її до стану цілковитої беспорядності. Їй, скажімо, не вистачало одного очка, щоб виграти партію, але тут, після другої подачі, яка здебільшого була навіть сильніша і стильніша за першу (Лоліта не мала внутрішніх стримів, властивих обережним гравцям), м'яч лунко бився об арфові струни сітки й відскакував в аут. Відшліфовану бісерину її «скочувального» удару підхоплював і повертав у куток супротивник, що мав, здавалося, чотири ноги і криве весло в руках. Її разючі драйви й чудові злетники наївнісінько падали їй до ніг. Вона знову і знову мазала легкий м'яч і, сміючись, пародіювала досаду тим, що схилялася вперед у балетній знемозі, з повислим від лоба локоном. Її грація і блиск виявлялися до того безплідними, що вона не могла побити навіть заспаного Гумберта, основним ударом якого був старомодний «підйомний» драйв.

Думаю, я надто чутливий до магії ігор. У своїх шахових сеансах із Гастоном я бачив замість дошки квадратну заглибину, повну прозорої морської води з рідкісними мушлями та каверзами, що рожево світилися на рівному мозаїчному дні, тоді як нетямущому партнерові вони видавалися каламутним намумом і хмарою сепії. А першу тенісну науку, якою я колись мучив Лоліту (до того, як

наука великого каліфорнійця стала для неї одкровенням), я тепер пригадував як щось гнітюче і скорботне — не тільки тому, що мою безнадійну ученицю так огидно драгувала кожна моя порада, — а ще й тому, що неоціненна симетрія корту, замість відбивати приспану в ній гармонію, виявилась украй викривленою незграбністю і втомою дитини, яку тільки сердила моя педагогічна бездарність. Відтоді все змінилося, і тоді, в ясній атмосфері колорадського містечка Чемпіон, на найчудовішому корті коло підніжжя крутих кам'яних сходів, які вели до готелю «Чемпіон», де ми оселилися, мені здалося, ніби я можу відпочити від кошмару невідомих змін, занурившись у простоту її стилю, її душі, грації, що мов споріднилася з нею.

День був безвітряний. Вона лупила міцно і пласко, із властивим їй вільним махом, повертаючи м'яч за м'ячем над самою сіткою в глибину корту, й ритмічний розпорядок тих ударів був такий класично простий, що власне моє пересування зводилося загалом до плавного прогулювання туди-сюди; справжні гравці зрозуміють, що я хочу тут висловити. Різана, досить круто скошена подача, яку я успадкував від батька (що й собі навчився її від француза Декюжі або бельгійця Бормана — своїх давніх приятелів і великих чемпіонів), завдала б моїй Лоліті чимало труднощів, якби я хотів їх завдати. Але хто б наважився збентежити таку яснооку ясочку? Чи згадував я де-небудь, що її голу руку позначала вісімка прищепленої віспи? Що я безнадійно кохав її? Що їй було всього чотирнадцять років?

Допитливий метелик, пірнувши, тихо пролетів між нами. Раптом бачу — і де тільки взялися, з'являються двоє в тенісних трусиках: рудий чоловік, років на вісім молодший від мене, зі спеченими на сонці малиновими гомілками, і досить матова брюнечка, років на два старша від Лоліти, з примхливими вустами і жорстким поглядом. Як звичайно властиво сумлінним новачкам, їхні ракетки були в чохлах і рамах, і несли вони їх не так, як носиш природні та зручні продовження деяких спеціалізованих м'язів, а так, немов то були молоти, мушкетони,

коловороти або мої власні огидні, незмірні гріхи. Трохи безцеремонно сівши коло мого неоціненного в певному розумінні піджака на лаву збоку від майданчика, вони заходилися вельми гучно захоплюватися чередою ударів, що складалася мало не з п'ятдесяти обмінів, що їх Лоліта невинно допомогла мені доглянути й підтримати, поки перебіг у послідовності не примусив її застогнати, коли її сміш пішов за ризику, після чого вона на мить зів'яла, ослабнувши від сміху, — золотце моє!

Мені дошкуляла спрага, і я пішов до фонтанчика з питною водою. Рудий скористався цим, щоб підійти до мене і скромно запропонувати гру вчотирирох.

— Мене звать Білл Мід, — сказав він, — а це Фей Пейдж, актриска. *Ma fiancée*¹, — додав він (показуючи своєю безглуздо заброньованою ракеткою на світську Фей, що вже базікала з Лолітою).

— Дякую, але... — почав я відповідати (ненавиджу, коли мою чистокровку вплутують в абияке абищо нікчемних партачів), аж тут мою увагу відволік на диво музикальний вигук: готельний посильний дрібно збігав сходами до нашого майданчика й махав мені руками. Виявилось, мене просять до телефону у зв'язку з екстремим міжміським дзвінком, — таким екстремим, що для мене навіть «тримають лінію».

— Іду, — мовив я, схопив піджак (вага кольта у внутрішній кишені) і сказав Лоліті, що зараз повернуся. Вона якраз підбирала м'ячик (європейським способом, тобто поєднаним ривком носака ноги і краю ракетки, що було однією з небагатьох добрих речей, яких я навчив її) і усміхнулась, — вона усміхнулась мені!

Якийсь лиховісний штиль давав серцеві змогу триматися на плаву, поки я йшов за хлопчиком до готелю. Існує коротка американська фраза, в якій викриття, відплата, катівня, смерть і вічність виражені напрочуд відразливою формулою «*This is it*» — «Ось воно!», «Оце ж бо й воно!» Я лишив Лоліту в досить посередніх руках, але байдуже.

¹ Моя наречена (фр.). — Перекл.

Я, звичайно, боротимусь. Несамовито боротимусь. Краще все знищити, ніж зректися її. Атож, справді, сходи крутуваті.

У холі готелю горбоносий чоловік із дуже темним, мабуть, минулим, яке варто дослідити, передав мені повідомлення, написане його рукою. Міжміська лінія таки не дочекалася мене. У записці стояло: «Містер Гумберт. Телефонувала директриса Бурдалійської (так!) школи. Літній номер: Бурдалій, 2-82-82. Будь ласка, подзвоніть їй негайно. Вкрай важлива справа».

Я склав своє довге тіло в телефонну кабінку, випив таблетку і протягом десяти хвилин воював із поріддями примарного простору. Поступово налагодився своєрідний квартет. Сопрано: такого номера в Бердслі не існує; альт: міс Прат поїхала до Англії; тенор: Бердслійська школа не дзвонила; бас: дзвонити вона не могла, бо однаково ніхто не знав, що саме цього дня я буду в саме цьому колорадському готелі. Прикро вражений моєю реакцією, горбоносий адміністратор люб'язно погодився з'ясувати, чи викликали мене взагалі з «Бурдалія». Виявляється, ні. Мабуть, якийсь місцевий пустун набрав номер і втік. Я подякував адміністраторові. Пусте, відповів він. Зайшовши до дзюркотливого пісуару й зарядившись у барі, я став повертатися. З першої ж тераси я побачив наш корт: він здавався завбільшки з дитячу грифельну дошку — погано витерту. Золотава Лоліта брала участь у грі змішаних пар. Вона рухалась як прекрасний італійський янгол — серед трьох калік фламандської школи. Один з них, її партнер, міняючись із нею сторонами, жартівливим жестом лягнув її по заду ракеткою. Він мав напрочуд круглу голову, а його бурі штани аж ніяк не годилися для тенісу. На мить запанувала розгубленість — він побачив мене на сходах і, відкинувши ракетку, — мою ракетку! — почав видиратися крутим газоном, що відокремлював теніс від бульвару. Він трусив кистями рук і ліктями, навмисне комічно зображуючи птаха з нерозвиненими крилами, і доліз-таки, на кривих ногах, до вулиці, де його чекав димчасто-сірий автомобіль. Наступної миті і він, і сірий димок уже зникли.

Коли я підійшов до корту, трійка вже збирала й розглядала м'ячі, сортуючи їх: вранці я купив півдесятка нових, а на чужих були саморобні значки кривавої барви.

— Скажіть, містере Міде, хто був той добродій?

Спершу Білл, а потім Фей з дуже серйозним виглядом заперечно похитали головою.

— Уявіть собі, — пояснила Фей, — якийсь дурний нахаба приєднався до нас, щоб скласти другу пару. Хіба не правда, Доллі?

Вона для них уже була Доллі. Руків'я моєї ракетки й досі було мерзенно теплим на дотик. Перед тим як піднятися до готелю, я завів її у вузьку алейку, наполовину зарослу духмяними кущиками з сизими квітами, і вже збирався дати волю накочуваним риданням, — збирався благати її, зачаровану, байдужу, щоб вона розвіяла як-небудь, бодай брехнею, моторошний жах, що облипав мене, — як раптом ми опинилися просто позаду химерно скорченої пари: отак стикаються пара з парою в ідилічній атмосфері старих комедій. Білл і Фей просто розлягалися з реготу, — мабуть, ми застали їх у мить якогось їхнього приватного жарту. Але це вже не мало значення.

Тонем, ніби це не мало великого значення, ніби життя автоматично й далі котилося по колу повсякчасних розваг, Лоліта сказала, що піде переодягтися для купання, — хотіла потинятися до вечора коло басейну: таж день був дивовижний, Лоліто!

21

— Ло! Лоло! Лоліто! — чую, як я гукаю з порога в сонячну долину, причому акустика часу, склепінчастого часу, надає моему покликові і його зрадливій хрипкості так багато тривоги, пристрасті й муки, що, повірте, якби Лоліта була мертва, шарпнувся б, розкриваючись, її застебнутий на повзункову защіпку нейлоновий саван. Я, нарешті, наздогнав її посеред гладенької трав'янистої тераси, — вона втекла, поки я ще переодягався. Ох, Лоліто! Там вона гралася з собакою — з собакою, а не зі мною. Пес (якийсь

напівтер'єр) пускав і знову заклацував у зубах — та ще якось припасовував до щелепи — мокрий червоний гугаперчевий м'ячик; передніми лапами брав швидкі акорди на пружному газоні й кудись забігав. Я тільки хотів дізнатися, де вона, я однаково не міг купатися через жакливий стан мого серця, але кому яке діло, і ось вона грається з собакою, а я стою поряд, у халаті, і вже не гукав її, але раптом щось у візерунку її рухів вразило мене... вона металась у різні боки у своїх ацтеково-червоних плавках і бюстгальтерчику, і було щось тріумфальне, мало не безумне в її пустотливості, щось набагато більше за звичайні веселощі. Навіть пес, здавалося, був спантеличений її гіперболізованою радістю. Я роззирнувся й тихо поклав руку на груди. Бірюзовий басейн за терасою був уже не там, а в мене у грудній клітці, і мої органи плавали в ньому, як плаває людський послід у блакитній морській воді вздовж набережної в Ніцці. Один з купальників відійшов від басейну і, наполовину прихований павичевою тінню листу, завмер, тримаючись за кінці рушника, накинутого на нього, і бурштиновим поглядом стежачи за Лолітою. Так він стояв, закамфльований світлотінню, спотворений ягуаровими полисками й замаскований власною оголеністю; вологе чорне волосся — власне, рештки волосся — прилипло до його круглого черепа, вусики над червоною губою видавалися мокрою ляпкою, вовна на грудях ширилася двокрилим трофеєм, пульсував пуп, яскраві краплини стікали по кошлатих стегнах, тісні, мокрі чорні купальні трусики мало не репали від здорової сили там, де опуклим обрисом проступала страхітлива мошонка, круто підтягнена вгору і схожа своїм товстим щитом на задерте причандалля сатира. Поки я дивився на його кругле, горіхово-коричнєве обличчя, мені раптом свінуло: таж я впізнав його за відбитком у ньому образі моєї доньки, це була та сама гримаса блаженства, але перетворена в щось гидке в перекладі на чоловічий лад. Крім того, мені було ясно, що дівчинка, моя дівчинка, знаючи, що він дивиться на неї, насолоджується його хтивим поглядом і навмисне для нього скаче й радіє, — мерзенна, обожнювана хвойдочка! Кинувшись за м'ячем і не зловивши, вона впала на

спину, шалено метляючи в повітрі непристойними, молодими ногами; зі свого місця я відчув мускус її збудження, і тут, закам'янівши від священної огиди, я побачив, як чоловік прикрив очі, ошкірив рівні огидно-дрібненькі зуби і притулився до дерева, в листі якого нестямно тремтіла ціла зграя плямистих пріапів. Одразу після цього відбулася незвичайна метаморфоза. Він уже був не сатир, а мій напрочуд добродушний і дурний швейцарський дядько — той не раз уже згаданий Густав Трап, що, бувало, намагався нейтралізувати запій (хлиськав пиво, змішане з молоком, свинюка) тим, що, наче справжній штангіст, піднімав тягарі, заточуючись і крекчучи, на березі озера, в старомодному купальному костюмі, хвацько спущеному з одного плеча. Теперішній Трап помітив мене здалеку і, розтираючи потилицю напруженими між руками рушником, з удаваною безтурботністю подався в бік басейну. І, немов погасло сонце, яке осявало її гру, Лоліта стихла й повільно підвелася з землі, нехтуючи м'ячик, зручно покладений перед нею зубами тер'єра. Хто може розповісти, як тяжко ми кривдимо собаку, припинивши гратися з ним! Я став щось говорити, як раптом сів на траву з абсолютно неймовірним болем у грудях і виблював потік якихось бурих і зелених речовин, що їх, наскільки пригадую, не їв.

Я побачив очі Лоліти: їхній погляд видався мені радше розважливим, ніж наляканим. Я почув, як вона сказала добрій дамі, яка підійшла до нас, мовляв, з її батьком стався «якийсь напад». Потім я довгий час лежав на шезлонгу і спорожняв чарку за чаркою. Уже наступного дня я почувався досить зміцнілим, щоб їхати далі (чому ніяк не могли повірити лікарі, які лікували мене згодом).

22

Двокімнатний, замовлений наперед котедж під знаком «Срібної остроги» в Ельфінстоні (як тяжко бути в ельфів у полоні) виявився належним до лакованої, смагляво-соснової, колодної породи, що так подобалася Лоліті за часів нашої першої безтурботної поїздки. Ох, усе тепер змінило-

ся... Я кажу не про Трапа чи Трапів... Зрештою... ну, самі розумієте... Зрештою, панове, ставало досить ясно, що всі ті тотожні детективи в призматично-мінливих автомобілях були витвором моєї манії переслідування, повторними видами, заснованими на збігах і випадковій схожості. *Soyons logiques*¹, кукурікала й задиралася галльська частина мого розуму, проганяючи всяку думку, ніби якийсь комівояжер, що піддався чарам Лоліти, або гангстер з кінокомедії і його поплічники цькують, ошукують мене й різними іншими цікавими способами користуються моїм дивним становищем перед законом. Пам'ятаю, я щось наспівував, вгамовуючи паніку. Мені навіть пощастило виробити теорію, яка пояснювала фальшивий виклик із «Бурдаля»... Та якщо я міг не думати про Трапа, як не думав і про свої недавні конвульсії на газоні в «Чемпіоні», я ніяк не міг дати раду іншій муці: знати, що Лоліта така близька й водночас така скорботно недосяжна, і так кохати її, так кохати її якраз напередодні нової доби, коли, за моїм чаклунським обрахунком, вона мала припинити бути німфеткою, перестати катувати мене...

В Ельфінстоні доля підготувала мені додатковий, мерзенний і абсолютно зайвий клопіт. Моя дівчинка була якась знуджена й мовчазна протягом останнього прогону — трьохсот кілометрів по горах, не осквернених ані димчасто-сірими нишпорками, ані зміїстими сновиганнями блазнів. Вона ледь поглянула на знамениту, дивну, величну багряну скелю, ту саму, що виступом нависала над горами і правила темпераментній актрисі за трамплін для стрибка в нірвану. Місто було недавно відбудоване, чи перебудоване, серед пласкої долини, на висоті понад два кілометри над рівнем моря; мені хотілося, щоб воно швидко набридло Лоліті, й тоді б ми поїхали на південь Каліфорнії, прямуючи до мексиканського кордону, до казкових заток, кактусових пустель і фата-морган. Хосе Лісачовендоа у відомому романі Меріме збирався завезти свою Кармен в *Etats Unis*². Я уявив собі мексиканський

¹ Будьмо логічні (фр.).

² Сполучені Штати (фр.).

тенісний турнір, у якому брали б участь, сяючи переді мною, Долорес Гейз і різні гарненькі дівчатка-чемпіонки з Каліфорнії. Добросусідські турне на цьому усміхненому рівні стирають межу між паспортом і спортом. Чому мені гадалося, ніби ми будемо щасливі за кордоном? Зміна середовища — традиційна помилка, на яку покладають надії приречене кохання й невиліковні сухоти.

Прізвище господині мотелю вимовлялося так само, як Гейз, але писалося інакше. Ця жвава, нарум'янена вдова з цегляним обличчям і блакитними очима запитала, чи я не швейцарець. Її сестра вийшла за лижного інструктора родом зі Швейцарії. Я відповів ствердно, додавши, що моя донька наполовину ірландка. Я розписався. Місіс Гейз дала мені ключ з іскристою усмішкою й, іскрячись і далі, показала, де поставити машину. Лоліта виповзла з неї й мерзлякувато пересмикнула плечима: осяйне вечірне повітря справді було холоднувате. Зайшовши до котеджу, вона сіла на стілець коло складаного столу, опустила голову на руку і сказала, що почувається дуже кепсько. Вдає, думав я, вдає, мабуть, щоб уникнути моїх пестошів; мене палила пристрасть, але бідолашка заходилася дуже якомсь жалібно пхинькати, коли я поліз до неї. Лоліта хвора! Лоліта помирає! Вона вся палала. Я поставив їй термометр, у ротика, потім глянув формулу, записану, на щастя, у мене в блокнотику, а коли нарешті перевів безглузду для мене цифру зі шкали Фаренгейта на близьку мені з дитинства стоградусну, виявилось, що в неї сорок і дві десятих, чим принаймні можна було пояснити її стан. Я знав, що в істеричних німфочок температура піднімається до фантастичних градусів — навіть вище від тієї точки, коли звичайні люди помирають, і я б обмежився тим, що дав би їй ковток гаряченького глінтвейну і дві аспіринки, та вустами увібрав би увесь жар без остачі, якби після ретельного огляду премилый відросток у глибині м'якого піднебіння, один з головних коралів її тіла, не виявився абсолютно вогненного забарвлення. Я роздяг дівчинку. Її віддих був гірко-солодкий. Її коричнева троянда на смак відгонила кров'ю. Її тіпало від голови до ніг. Коли вона

поскаржилася, що через біль у шиї не може повернути голови, я, як кожен американський батько, подумав про поліомієліт. Зрікшись усякої надії на статеві стосунки, я закутав дитину в шотландський плед і поніс в автомобіль. Добра місіс Гейз тим часом зателефонувала місцевому лікареві. «Вам пощастило, що це сталося саме тут», — мовила вона, бо не тільки лікаря Блю вважали за світило в усій окрузі, а й ельфінстонська лікарня, незважаючи на невеликий розмір, була обладнана в найновішому дусі. Мене немов переслідував лісовий цар, як у творі Гете (але цього разу як любитель не хлопчиків, а дівчаток), і я помчав із нею просто на сліпуче призахідне сонце, яке пробивалося з боку долини. Моїм провідником була маленька стара, щось на кшталт портативної відьми (може, одна з кузин *Erlkönig*¹), яку мені позичила місіс Гейз і якої я більше ніколи в житті не бачив. Я не люблю вас, докторе Блю, а чому не люблю, я й сам не знаю, докторе Блю. Не сумніваюся, що його вченість значно поступалася його репутації. Він запевнив мене, що в Лоліті «вірусна інфекція», а коли я згадав про її недавній грип, сухо сказав, що це інший мікроб і що в нього вже сорок таких пацієнтів на руках (усе те скидалося, звичайно, на «гарячку» давніх белетристів). Я подумав, чи не сказати, отак посміюючись, про всяк випадок (мало що вони можуть там роздивитися), що не так давно моя п'ятнадцятирічна донька зазнала маленької аварії, невдало стрибнувши через тин з молодим приятелем, але, усвідомивши, що я геть п'яний, вирішив відкласти це повідомлення до сприятливішої миті. Долорес росла й далі: неусміхненій блондинці-секретарці, паршивій суці, я сказав, що моїй доньці «загалом шістнадцять». Поки я не дивився, мою дівчинку поцупили в мене! Марно я наполягав, щоб мені дозволили провести ніч на маті (з написом «Ласкаво просимо!») в одній з комірчин їхньої клятої лікарні. Я бігав угору і вниз конструктивістськими сходами, намагаючись добутися до своєї ясочки, яку треба було попередити,

¹ Лісового царя (нім.).

щоб вона не базікала, надто якщо в неї голова в тумані, як у нас усіх. Якоїсь миті я майже брутально вилаяв молоденьку й дуже нахабну медсестру з гіпертрофією заду і агатовими очима, баскського (ськай, ськай чужі воші!) походження, як я дізнався згодом: її батько був одним з тих пастухів, яких возять сюди для тренування вівчарок. Нарешті я повернувся до запаркованого автомобіля і не знаю, скільки годин просидів у ньому, скоцюрбившись у пільмі, оглушений незвичайною самотністю, дивлячись, роззявивши рота, то на тьмяно освітлену, вельми коробчату і пласко-покрівельну лікарню, що стояла немов навкарачки серед свого моріжкового квадрата, то на димний розсип зірок і сріблясто-зазублені гірські висоти, де цієї пори батько Марії, самотній Жозеф Лор мріяв про нічліг в Олороні, Лагорі, Роласі — або розбещував вівцю. Такі духмяні марення завжди правили мені за розраду у хвилини тяжкої душевної напруги, і тільки відчувши, що, незважаючи на часте прикладання до пляшки, я тремчу від холоду безсонної ночі, вирішив поїхати назад у мотель. Провідниця-відьма зникла, а дорогу я знав погано. Широкі гравійні вулиці так і так протинали примарні прямокутники. Я неясно добачив начебто силует шибениці, але то, мабуть, був просто гімнастичний снаряд на шкільному подвір'ї, а в іншому кварталі, схожому на пустку, переді мною виріс під куполом тиші блідий храм якоїсь місцевої секти. Нарешті я виїхав на шосе й невдовзі побачив неоновий знак «Срібної остроги» з аметистовим написом «Усе зайнято», навколо якого маячили мільйони мотельних мотилів, що їх називали мельниками; чи то від слова «мелькати», чи то від борошнистого відтінку у світлі, а коли, близько третьої години ранку, після одного з тих невчасних гарячих душів, що, наче фіксаж, тільки сприяють зміцненню відчаю та знесилення в людини, я ліг у ліжку — в її ліжку, що пахло каштанами і трояндами, і м'ятними льодяниками, і тими дуже тонкими, дуже своєрідними французькими парфумами, якими останнім часом я дозволяв їй користуватися, я ніяк не міг усвідомити простого факту, що вперше за два роки я розлучився

з Лолітою. Раптом мені спало на гадку, що її хвороба — не що інше, як дивний розвиток основної теми, що в цієї хвороби той самий присмак і тон, як і в довгої низки зчеплених вражень, що в дорозі бентежили та мучили мене; я уявив собі, як таємний агент, або таємний коханець, або мерзенний пустун, або виплід моїх галюцинацій — байдуже хто — нишпорить навколо лікарні; Аврора насилу «зігріла руки», як кажуть збирачі лаванди в мене на батьківщині, а я вже знову намагався пробитись у ту фортецю: грюкав у її зелені двері, не поснідавши, не випорожнившись, не бачачи кінця мукам.

Це було у вівторок, а в середу або четвер, дивовижно реагуючи — ясочко моя! — на якусь «сироватку» (зі сперми спрута чи слини слона), вона майже зовсім оклигала, і лікар сказав, що «днів за два вона знову скакатиме».

Я до неї заходив разів два на день, загалом, мабуть, вісім разів, але тільки останні відвідини відбилися у моїй пам'яті. Того дня для мене було великим подвигом узагалі вийти з дому, бо я почувався вже так, ніби мене всього вилушив грип, узявшись тепер за мене. Ніхто не знає, яких зусиль мені коштувало віднести те все до неї — букет, тягар кохання, книжки, по які я їздив за сто кілометрів: «Драматичні твори» Браунінга, «Історію танцю», «Клоунів і коломбін», «Російський балет», «Квіти Скелястих гір», «Антологію Театральної спілки» і «Теніс» Елен Вілс, що виграла свій перший національний чемпіонат у п'ятнадцять років. Тієї хвилини, коли я, заточуючись під ношею, підходив до дверей Лолітиної приватної палати, яка обходилася мені в тринадцять доларів за день, Марія Лор (молода гадина, що служила за нянечку і з першого дня зненавиділа мене) саме виходила звідти з рештками Лолітиного сніданку на таці: вона з проворним брязкотом поставила тацю на стілець у коридорі й, метляючи задом, скочила назад у кімнату, — певне, попередити бідолашну маленьку Долорес, що старий тиран підкрадається на гумових підошвах, з букіністичним мотлохом і букетом: я склав його з диких квітів і гарних листочків, назбираних власними обрукавиченими ручками на гірському перевалі,

в перших променях сонця (я майже не спав увесь той фатальний тиждень).

А як годують мою Карменсіту? Мигцем я глянув на тацю. На замащеній яєчним жовтком тарілці валявся зіжмаканий конверт. Раніше, судячи зі рваного краю, він щось містив, але адреси не було, — нічого не було, крім зеленої, банально-фальшивої геральдичної віньєтки з назвою мотелю — «Пондерозова сосна». Тут я влаштував невеличке *chassé-croisé*¹ з Марією, що заклопотано знову вибігала з Лолітиної кімнати, — дивно, як моторно рухаються і як мало встигають зробити ті задасті кицьки. Вона кинула сердитим оком на конверт, який я знову поклав на тарілку, перед тим розгладивши його.

— Ви б краще не чіпали, — промовила вона з пеленгаторним кивком голови. — Можна й пальці попекти.

Заперечувати? Нижче від моєї гідності. Я тільки сказав: — *Je croyais que c'était un «bill», pas un billet doux*².

Потім, зайшовши в повну сонця кімнату, звернувся до Лоліти:

— *Bonjour, mon petit!*³

— Долорес! — вигукнула Марія Лор, заходячи зі мною, повз мене, крізь мене — пухлява шльондра — і заморгала в'ями, і почала швиденько складати білу фланелеву ковдру, й далі моргаючи: — Долорес, ваш батько гадає, ніби ви отримуєте листи від залицяльника. Це я (гордо постукуючи себе по золоченому хрестіку), я отримую їх. І мій батько може парле-франсе не гірше від вас.

Вона вийшла. Долорес, така рожева, із золотою рудуватістю, зі щойно нафарбованими вустами, із зачесаними до блиску косами, над якими вона попрацювала шіткою, як уміють тільки американські діти, лежала, випроставши голі руки на ковдрі, й невинно усміхалася — чи то мені, чи то порожнечі. Серед нічного столика, поряд із паперовою серветкою й олівцем горів на сонці її топазовий перстеник.

¹ Зіткнення (фр.). — Перекл.

² Я гадав, що це рахунок, а не любовна записка (фр.).

³ Добрий день, крихітко! (Фр.)

— Які жакливі жалобні квіти, — сказала вона, приймаючи букет. — Але однаково — дякую. Тільки будь такий ласкавий, обійдися без французької, це тільки дратує людей.

Тут знову забігла звичайним своїм алюром зріла молода хвойда, ширячи дух сечі й часнику, з газетою «Дезерет», яку моя знадлива пацієнтка жадібно схопила, не звертаючи уваги на мої розкішно ілюстровані томи.

— Моя сестра Анна, — мовила басконка (закінчуючи нещодавнє повідомлення новою думкою), — працює в «Пондерозі».

Мені завжди шкода Синьої Бороди. Ті брутальні брати... *Est-ce que tu ne m'aimes plus, ma Carmen?*¹ Ніколи не кохала. Я тепер не тільки знав, що моє кохання безнадійне, а знав і те, що вони вдвох щось надумують, змовляються по-баскському або по-земфірському проти мого безнадійного кохання. Ба більше, Лоліта вела подвійну гру, бо дурила й тупу, сентиментальну Марію, сказавши їй, мабуть, що хоче жити в життєрадісного дядечка, а не в жорстокого похмурого батька. І друга нянечка, якої я так і не роздивився, і юродивий, що закочував ліжка та домовини в ліфт, і пара ідіотських зелених папужок, що займали клітку в передпокої, — усі, всі вони брали участь у нищій змові. Марія, певне, думала, що комедійний татусь професор Гумбертольді перешкоджає любовній інтризі між Долорес і заступником батька, товстеньким Ромео (адже не забуваймо, що ти, Ромко, був жирнуватий, незважаючи на ті всі наркотики — «сніжок», «сік радості» й т. ін.).

Мені трохи боліло горло; я стояв, ковтаючи слину, коло вікна й дивився на романтичну скелю, високо завислу у сміхотливому, змовницькому небі.

— Моя Кармен, — звернувся я до неї (інколи я називав її цим ім'ям), — ми покинемо це пересохле, запалене, свербляче місто, тільки-но тобі дозволять підвестися.

— До речі — мені потрібні мої речі, — проказала циганочка, піднявши горбом коліна й перейшовши на другу сторінку газети.

¹ Невже ти вже не кохаєш мене, моя Кармен? (Фр.)

— Адже бачиш, — казав я далі, — немає сенсу сидіти в цьому місті.

— Немає сенсу сидіти де завгодно, — відказала Лоліта.

Я опустився в кретоновий фотель і, розгорнувши гарний ботанічний атлас, спробував у тиші, що аж дзиччала від жару, знайти свої квіти. Це виявилось неможливим. Трохи згодом десь у коридорі пролунав музикальний дзвіночок.

Не думаю, що в тій претензійній лікарні було більше десятка хворих (серед них «трое або четверо божевільних», як весело заявила мені Лоліта), і, звичайно, персонал мав дуже багато вільного часу. Проте — і теж задля шику — суворо дотримувався правил. Признаюсь, я часто приходив у непризначені для відвідин години. У пориві мрійного лукавства схильна до видив Марія Лор (наступного разу їй увижатиметься *une belle dame toute en bleu*¹, що пливе Гримучим яром у Нью-Лурді) схопила мене за рукав, мавши намір вивести. Я глянув на її руку: вона прибрала її. Йдучи, — йдучи з власного бажання, — я почув, як Долорес Гейз повторює мені, щоб я завтра вранці приніс їй — не могла пригадати всього, що їй треба з одягу та інших речей. «Принеси мені, — гукнула вона (вже невидна, бо двері зрушили, двері зачинялися, двері зачинилися), — принеси всю нову сіру валізу і мамину, мамину!»; але наступного ранку мене аж тіпало, я був п'яний, як чіп, і помирав у мотельному ліжку, де вона пролежала всього кілька хвилин, тож усе, на що я спромігся (через обставини, які ширилися концентричними колами), — це тільки послати їй обидві валізи з коханцем моєї вдівоньки, могутнім і добродушним водієм ваговоза. Я виразно уявив собі, як моя дівчинка показує Марії свої скарби... Звісно, я перебував у трохи маревному стані, й наступного дня був ще такий драглистий і незібраний, що, визирнувши у вікно ванної на суміжний моріжок, побачив гарненький молодий велосипед моєї Доллі. Він стояв там на своїй опорі, причому граційне передне колесо, як і завжди, відвернулося від

¹ Гарна дама, вся в синьому (фр.).

мене, а на сідлі сидів горобець, — але то був велосипед господині, і, з млявою усмішкою хитаючи головою вслід ніжному маренню, я насилу добувся до ліжка й довго лежав, сумирний і тихий, як сказано — цитую не зовсім точно — у Роберта Браунінга:

Сумирний? Так! Коли Лоліта
У журналі робить дірку,
Й вирізає, смаглоквіта,
Нісенітницю про кінозірку, —

вирізає зі строкатих журнальчиків, розкиданих навколо неї на всіх наших стоянках, а в місті тим часом почали справляти велике національне свято, якщо зважити на потужні хлопавки — справжні бомби, — які ненастанно вибухали, й рівно о першій годині п'ятдесят п'ять хвилин дня мені почулося чиесь посвистування за напіввідчиненими дверима котеджу, а потім стукіт.

То був ваговозний шофер Френк — здоровило: зупинився на порозі, тримаючись за одвірок і трохи подавшись уперед.

— Добридень. Телефонують у мотель з лікарні. Нянечка Лор запитує, чи краще містерові Гумберту і чи збирається він сьогодні зайти.

За двадцять кроків Френк видавався рум'яним здорованем, а за п'ять кроків, як-от зараз, було видно, що він складається з рум'яно-сизої мозаїки рубців: в Італії, під час останньої війни, його так гахнуло, що він пролетів крізь стіну, але, попри несказанні каліцтва, був здатний керувати колосальним ваговозом, розважатися рибальством, ходити на полювання, пиячити й невтомно користуватися придорожною жінотою. Того дня — з нагоди великого свята або просто з бажання потішити хвору людину — він скинув рукавичку, яку звичайно носив на лівій руці (ця рука тепер була приперта до одвірка), і показував зачарованому страдникові не тільки повну відсутність безіменного пальця і мізинця, а й голу дівку з кіноварними пипками і кобальтовим трикутничком, чарівно витатуйовану на тильному боці його скаліченої руки: вказівний палець і середній

зображували її ноги, а на зап'ясток припадала голова у віночку з квітів. Ох, просто диво... надто коли вона, як-от тепер, притулилася до бруса, мов хитра фея.

Я попросив його переказати Марії Лор, що лишуся на цілий день у ліжку й зателефоную доньці протягом завтрашнього дня, якщо тільки відчуватиму своє полінезійське походження (в моїх думках ще траплялися друкарські помилки). Тут він помітив напрям мого погляду і зробив так, щоб її праве стегенце блудливо смикнулося.

— Окі-докі, — проспівав велетень Френк, ударив по одвірку й пішов, посвистуючи, з моїм дорученням, а я й далі пив, і до ранку температура впала, і, хоч я був млявий, як жаба, одяг фіалковий халат поверх кукурудзяно-жовтої піжами й подався до мотельної контори, де був телефон. Усе було гаразд. Виразний голос повідомив мені, що моя донька вчора виписалася з лікарні близько другої години дня: її дядько, містер Густав, заїхав за нею з цуциком кокер-спаніелем і привітанням для всіх на чорному «Кадилі Яку»; він оплатив Доллін рахунок готівкою й попросив переказати мені, щоб я не турбувався, лишався в теплому ліжку, а вони, мовляв, їдуть до дідуся на ранчо, як і домовлялися.

Ельфінстон (тяжкий ельфів полон!) був — і, сподіваюсь, лишається — премилим містечком. Він, знаєте, нагадував макет — своїми охайними деревцями з зеленої вати й будиночками під червоними покрівлями, планомірно розкиданими по паркету долини, і я, здається, вже згадував мимохідь про його взірцеву школу, і храмину, і просторі прямокутні житлові ділянки, а втім, деякі з них правили за досить своєрідні загони, де пасся мул чи єдиноріг у тумані липневого світанку. Кумедна річ: на одному крутому, гравійно-скреготливому повороті я боком зачепив машину, яка стояла коло тротуару, але сказав собі апатично, а власникові, що замахав руками, — телепатично (в щонайкращому разі), мовляв, колись повернуся, адреса: Бурдська школа, провулок Бурди, місто Кабура; джин, що підтримував життя мого серця, каламутив мозок, і після кількох пробілів і провалів, властивих епізодам у

сновидіннях, я опинився в лікарняній приймальні, де намагався побити лікаря і кричав на людей, що ховалися під стільці, й вимагав Марії, але ця нянечка, на її щастя, того дня не працювала; грубі руки смикали мене за халат, відірвавши нарешті кишеню, і якимсь чином я опинився верхи на пацієнті, сплутавши його з лікарем Нелюблю, на лисому, смаглявому чоловікові, що зрештою підвівся з підлоги й зауважив з анекдотичним акцентом: «Ну, хто тут тепер невротик, я запитую вас?» Потім висока сувора сестра принесла мені сім розкішно ілюстрованих книжок у розкішних палітурках та ідеально складений шотландський плед, причому попросила розписку, й серед несподіваної тиші я помітив у холі полісмена, якому мій колега-автомобіліст показував на мене, і я смиренно розписався, що отримав книжки і плед, і цей символічний жест означав, що я відступаю мою Лоліту всім тим макакам, але що іншого міг я удіяти? Одна проста думка стояла наче голяка переді мною: головне — лишитися на волі. Вчини я будь-яку нерозважливу дію — і мені б довелося пояснювати всі подробиці свого злочинного життя. Тому я прикинувся очманілим від запою. Колезі-автомобілісту заплатив, наплювавши на страховку, скільки він вважав за справедливе. Синьоокому лікареві Блю, що тепер гладив мене по руці, я в сльозах розповів про надто щедрі узливання, якими я вважав за потрібне збадьорити ненадійне, але здорове серце, що не потребує ніяких оглядів. Перед усією лікарнею я вибачився з таким фасонистим поклоном, що мало не впав, і додав, що мої стосунки з рештою Гумбертського клану поганенькі. Самому собі я шепнув, що пістолет мій цілий і що я й досі не позбавлений свободи, — можу вистежити втікачку, можу знищити «брата».

Відстань понад півтори тисячі кілометрів по шовковисто-гладенькому асфальту відокремлювала Касбім, де, наскільки мені відомо, червоний біс, змовившись із

Лолітою, об'явився вперше, від фатального Ельфінстона, куди ми прибули за тиждень до Дня Незалежності. Ця мандрівка тоді забрала більшу частину червня, бо ми рідко проїздили більше двохсот п'ятдесяти кілометрів за день, проводячи решту часу (одного разу навіть п'ять днів) на різних стоянках, що їх, мабуть, він докладно передбачив. Отже, саме тут і годиться шукати слід біса, і тому пошукові я й присвятив себе після кількох неказаних днів гонитви по нещадно розгалужуваних шляхах в околицях Ельфінстона.

Уяви собі, читачу, мене — такого сором'язливого, такого не схильного привертати до себе увагу, наділеного таким природженим чуттям добропорядності, — уяви собі мене, як я приховую безумне горе під тремкою догідливою усмішкою й вигадую привід, щоб з удаваною недбалістю перегорнути готельну книжку, де записані родини, прізвища, адреси й автомобільні номери подорожніх. «Послухайте, — казав я, — я впевнений, що я тут уже якось зупинявся, дозвольте мені поглянути на записи за середину червня. Ага. Ні, все-таки бачу, що я помилився. Яка смішна назва села, де живе цей містер Вам, — Дулі. Вибачте за клопіт». Або: «Один з моїх клієнтів зупинявся у вас, я втратив його адресу, може, ви будете такі ласкаві...» Й не раз траплялося, надто коли директор виявлявся похмурим чоловіком певного типу, що мені відмовляли у власноручному перегляді.

У мене тут записано на аркуші; між 5 липня і 18 листопада, тобто до мого повернення на кілька днів у Бердслі, я розписався (а втім, аж ніяк не завжди зупинявся на ніч) у 342 готелях і мотелях. До цієї цифри входять і кілька закладів між Касбімом і Бердслі, з-поміж яких один подарував мені безперечну тинь біса: «Роберт Роберт, Мольберт, Альберта». Мені доводилося дуже обережно розподіляти свої пошуки в часі і просторі, щоб не викликати підозр, і було принаймні місць п'ятдесят, де я просто запитував, не розписуючись сам, але це ні до чого не доводило, і я волів споруджувати платформу вірогідності й зичливості тим, що одразу платив за непотрібну мені кімнату. Мій

огляд показав, що з приблизно трьохсот книг не менше двадцяти містило його слід: не квапливий біс або зупинявся навіть частіше від нас, або — він цілком був здатний на таке — розписався де-небудь зайвий раз з метою щедро постачити мені глузливі натяки. Тільки раз він зупинявся там само й тоді само, коли й ми, — і спав за кілька кроків від Лолітиної подушки. Кілька разів він ночував у тому самому або в сусідньому кварталі, а нерідко чекав у засідці в проміжному пункті між двома визначеними зупинками. Як яскраво пам'ятав я Лоліту перед самим виїздом з Бердслі, коли вона лежала на килимі у вітальні зі стосом путівників і карт, на яких відзначала етапи й зупинки своїм губним олівцем!

Я зразу з'ясував, що наш колишній переслідувач передбачав мої пошуки й підкинув мені на поживу низку образливих псевдонімів, каламбурів та інших викрутів. У першому ж мотелі, який я відвідав, — «Пондерозовій сосні», — я знайшов серед десятка явно людських адрес таку мерзоту: «Доктор Гратіано Форбізон, Мірандола, Нью-Йорк». Ці інтонації італійської комедії не могли завдати мені удару, звісно ж. Господиня зволила мені повідомити, що містер Форбізон пролежав п'ять днів у ліжку з сильним грипом, що він лишав автомобіль на ремонт у невідомому їй гаражі й виїхав на новій машині — 4 липня. Так, справді, дівчина на ймення Анна Лор працювала тут, але давно, тепер вона вийшла заміж за бакалійника в Сідар-Сіті. Однієї гарної місячної ночі я підстеріг Марію — в білих лікарняних черевиках вона йшла безлюдною вулицею. Бувши, як і багато людей, автоматом, вона мала от-от заверещати, але мені пощастило її олюднити досить простим способом: я впав навколішки і з зойками, згадками про святих став благати її допомогти мені. Вона присягала, що нічого не знає. Хто він, той Гратіано Форбізон? Вона начебто завагалася. Я проворно дістав стодоларову банкноту. Вона підняла її на світло місяця. «Ваш брат», — прошепотіла вона нарешті. Лайнувшись по-французькому, я вихопив банкноту з її зимномісячної руки і втік. Цей випадок навчив мене

покладатися тільки на себе. Жоден нишпорка, звичайно, не знайшов би тих значущих ниточок і навідних зарубок, що їх Трап підганяв саме до мого мозку, настроював саме на мій лад. Я не міг, звичайно, сподіватися, що мій переслідувач лишив мені де-небудь своє справжнє ім'я, але мав надію, що він поковзнувся де-небудь на власній блискучій витонченості, насмілившись назвати якусь індивідуальнішу деталь, ніж потрібно, або що виказав надто багато сукупністю цілого, складеного з кількісних частин, які вказували надто мало. В одному він досяг успіху: йому пощастило демонічною мережею остаточно сплутати мене й мою тугу, що звивалась і билася. З безкінечною майстерністю блазня-канатохідця він хитався й заточувався і незбагненним чином знову повертався до стану рівноваги, а втім, завжди лишаючи мені спортивну надію — якщо можна так висловитися, коли мова йде про зраду, шаленство, спустошеність, жах і ненависть, — і що наступного разу він нарешті переборщить. Цього ніколи не трапилося, хоча він казна-як ризикував. Ми всі захоплюємося акробатом у блискітках, що з класичною грацією й точністю пересувається по напружій під ним линві в тальковому світлі прожекторів, але наскільки більше витонченого мистецтва виявляє гротескний фахівець *падучого* каната, вбраний у лахміття городнього опудала й перейнятий пародіюванням п'яного! Кому, як не мені, оцінити це... Якщо ті полишені позначки-жарти й не визначали його особи, то відображали його характер, чи, радше, якийсь однорідний і яскравий характер. У його «жанрі», типі гумору (принаймні в кращих виявах того гумору), в «тоні» розуму я знаходив щось споріднене мені. Він імітував і висміював мене. Його натяки вирізнялися певною вишуканістю. Він був начитаний, розмовляв французькою мовою. Він тямив у дедалогії й логомантії. Він полюбляв еротику. Його почерк скидався на жіночий. Він міг змінити ім'я, але не міг замаскувати, незважаючи на всі спроби переодягти їх, деякі літери, як, наприклад, свої дуже своєрідні «т» і «у». Острів *Quelquepart*¹ був одним

¹ Десь (фр.).

з його улюблених місць перебування. Він не користувався автоматичним пером, і це була непомильна вказівка (як підтвердить кожен психіатр), що пацієнт — репресивний ундиніст. Людяність спонукає нас побажати йому, щоб русалоньки хлюпотіли й у водах Стіксу.

Головною його рисою була задерикуватість. Господи, як подобалося бідоласі дражнити мене! Він піддавав сумнівові мою ерудицію. Я достатньою мірою пишаюся тим, що знаю дещо, щоб скромно зізнатися, що не знаю всього. Мабуть, я пропустив деякі пуанти в тій криптографічній *paper chase*¹. Якийсь трепет торжества й гидливості струшував мій тендітний стан, коли інколи серед простих, невинних імен у готельному списку таємний сенс його диявольської головоломки раптом еякулював мені в обличчя! Я помічав: тільки-но йому починало здаватися, ніби його викрутаси стають надміру химерні навіть для такого фахівця, як я, він знову приманював мене якоюсь легшою загадкою. «Арсен Люпен» був очевидний напівфранцузові, що пам'ятав детективні оповідання, якими захоплювався в дитинстві, й навряд чи треба бути знавцем кінематографа, щоб розгадати банальну каверзу в адресі: «П. О. Тьомкін, Одеса, Техас». З не менш огидним смаком, що, власне, свідчив про розум культурної людини, а не полісмена, не пересічного бандита, не безсоромного комівояжера, були такі вигадані імена, як «Ерутар Ромб» — вочевидь перекручене ім'я автора «*Le Bateau bleu*»² — нехай і мені дозволять трохи повишкіряти зуби, панове! — або «Моріс Шметерлінг», відомий своєю п'єсою «*L'Oiseau ivre*»³ (що, попався, читачу?). Безглуздий, але смішний напис «Д. Оргон, Ельміра, Нью-Йорк» походить, звичайно, з Мольєра, і тому що я недавно намагався зацікавити Лоліту знаменитою комедією XVIII ст., я привітав давнього приятеля: «Гаррі Бумпер, Шерідан, Вайомінг». З невинних Бермудських островів він зробив дотеп — каламбур, що його пристойність не дозволяє мені подати, і кожен добрий

¹ Гра «Заець і собаки» з паперовим «слідом» (англ.). — *Перекл.*

² «Синього корабля» (фр.).

³ «П'яний птах» (фр.).

фрейдист із німецьким прізвищем і деякими знаннями у сфері релігійної проституції негайно збагне натяк у написі «Доктор Кітцлер, Ерікс, Місс». Що ж, усе це не погано. Забава досить убога, але загалом без особистих випадів, а тому й нешкідлива. Не подаю записів, що привабили мене своєю, так би мовити, явною зашифрованою, а водночас не піддалися розгадці, бо відчуваю, що посуваюсь навпомацки крізь прикордонний туман, де словесні перевертні перетворюються, можливо, в живих туристів. Що таке, наприклад: «Фратер Грімм, Океан, *Quelquepart*»? Чи справжньою людиною — з випадково однаковим з ним почерком — був такий собі «Н. С. Аристофф» родом з «Катагели»? Де твоє жало, Катагела? А що це: «Джеймс Манор Морелл, Каламбург, Англія»? «Аристофан», «Каламбург» — чудово, але чого я не зрозумів?

Одна риса, повторювана в тих фальшивках, породжувала в мені надто хворобливий трепет. Такі речі, як «Г. Трап, Женева, Нью-Йорк», означали зраду з боку моєї супутниці. Комбінація «О. Бердслі, Лоліта, Техас» доводила, незважаючи на існування такого міста в Техасі (причому виразніше, ніж перекручене телефонне повідомлення в Чемпіоні), що початку цієї всієї історії слід шукати на атлантичному боці Америки. Запис «Лука Пікадор, Мері Мей, Меріленд» містив страхотливий натяк на те, що моя маленька Кармен виказала негідникові жалюгідний шифр ласкавих імен і свавільних прізвиць, які я давав їй. Тричі була повторена адреса «Боб Браунінг, Долорес, Колорадо». Позбавлений смаку запис «Гарольд Гейз, Мавзолей, Мексика» (що за іншої ситуації міг би потішити мене) припускав знайомство з минулим дівчинки, — і на хвилину в мене з'явилася моторошна думка, що «Дональд Отто Кіх» з містечка «Сьєрра в штаті Невада» — давній приятель родини, колишній, можливо, коханець Шарлотти, некорисливий, може, захисник дітей. Але дошкульніше за все мене вразила блюзнірська анаграма нашого першого незабутнього перепочинку (1947 року, читачу!), яку я знайшов у книзі касбімського мотелю, де він ночував поряд із нами: «Чоран ван Сливців, х. Заулок Притьми».

Перекручені автомобільні номери, що їх лишали всі ті Кульбабиняни, Фатаморгани і Трапи, свідчили тільки про те, що господарі готелів кепсько перевіряли номери машин, що їх називали подорожні. Покликання — неповні чи неправильні — на автомобілі, що їх наш переслідувач наймав для коротких перегонів між Вейсом і Ельфінстоном, я, звичайно, використати не міг. Номер, належний його первісному, мабуть, власному «Яку», був блиманням мінливих цифр, одні з яких він переставляв, а інші змінював чи пропускав, але самі комбінації тих цифр певним чином перегукувалися (скажімо, WS 1564 та SH 1616 або Q 6969 і CU 9933), хоча були так хитро складені, що їх годі було звести до спільного знаменника.

Мені спало на думку, що після того, як він передав вишневий «Як» своїм поплічникам у Вейсі й перейшов на систему «перекладних», його спадкоємці могли виявитись менш обачними і, можливо, лишили в котрійсь книзі прототип тих взаємно пов'язаних номерів. Та якщо пошуки біса на шляхах, якими він, напевне, проїхав, були такі складні, заплутані й безнадійні, чого я міг сподіватися від спроб натрапити на слід відомих автомобілістів, які подорожують невідомими маршрутами?

24

Доки я доїхав до Бердслі — в порядку тієї рекапітуляції, про яку я тепер уже досить розповів, — у мене в голові створився доволі повний образ, і цей образ я звів — шляхом відкидання (завжди ризикованим) — до того єдиного конкретного першоджерела, яке змогла відшукати робота хворого мозку й хиткої пам'яті.

Крім преподобного *Rigor Mortis*¹ (так дівчатка охрестили пастора) і шановного старигана, що викладав необов'язкові німецьку мову й латину, в Бердслійській гімназії не було постійних учителів чоловічої статі. Але два-три рази впродовж навчального року (1948/49-го) приходив

¹ Групне задубіння (лат.). — Перекл.

з чарівним ліхтарем мистецтвознавець із Бердслійського університету й показував гімназисткам кольорові знімки французьких замків і зразки імпресіоністичного живопису. Мені хотілося бути присутнім на цих проєкціях і лекціях, але Доллі, як водилося в нас, попросила мене не ходити, — і баста. Крім того, я пам'ятав, що саме цього викладача Гастон називав блискучим *garçon*¹, але це було все, пам'ять відмовлялася сповістити мені ім'я любителя старовинних *châteaux*².

У день, призначений для страти, я пройшов сльотою через університетський двір до однієї з названих мені споруд. Там я дізнався, що прізвище мистецтвознавця Рігс (трохи схоже на прізвище знайомого нам служника культу), що він старий парубок і вийде через десять хвилин з університетського музею, де читає тепер лекцію. Я сів на мармурову лаву (дарунок такої собі Цецилії Рамбл) коло входу до лекційної зали музею. Чекаючи там із хворобливим відчуттям у передміхуровій залозі, напідпитку, виснажений недосипанням, стискаючи кольт у кулаці, запханому в кишеню макінтоша, я раптом схаменувся, що з'їхав з глузду й ладен скоїти дурницю. Існував один шанс серед мільйонів, що Альберт Рігс, доцент, тримає мою Лоліту під замком у себе вдома, вулиця Лінтера, 69, — у назві було щось знайоме... Ні, він ніяк не міг бути моїм згубником. Нісенітниця. Я відбивався глузду і марнував час. Він і вона тепер у Каліфорнії, а не тут.

Невдовзі за білими статуями, які прикрашали вестибюль, я помітив туманне пожвавлення. Двері — не ті, до яких я прикипів очима, — а інші, трохи далі, розчахнулись, і серед зграйки студентів застрибала, мов корок, лисина миршавого лектора, а потім до мене почали наблизитися його блискучі карі очі. Я ніколи в житті не бачив його, хоча він став наполягати, що ми якимось познайомилися на прийнятті в саду Бердслійської школи. А як ся має моя чарівна донька, тенісистка? У нього, на жаль, ще одна лекція. Бувайте!

¹ Хлопцем (фр.). — Перекл.

² Замків (фр.) — Перекл.

Інші спроби впізнання дійшли кінця не так скоро. Через оголошення в одному з журнальчиків, які лишилися мені від Лоліти, я наважився увійти в контакт із приватним детективом, колишнім боксером, і просто щоб дати йому уявлення про метод, яким користувався негідник, що переслідував нас до Ельфінстона, я ознайомив його з деякими взірцями імен і адрес, назбираними на зворотньому шляху. Він попросив солідний аванс, і впродовж двадцяти місяців — двадцяти місяців, читачу! — той бовдур ретельно перевіряв ті вочевидь вигадані дані! Я вже давно припинив з ним усякі ділові стосунки, як він раптом прийшов до мене з переможним виглядом і повідомив, що Боб Браунінг справді живе коло містечка Долорес на південному заході Колорадо й виявився червоношкірим кіностатистом вісімдесяти з гаком років.

25

Ця книжка — про Лоліту, і тепер, коли доходжу до тієї частини, яку я б назвав (якби мене не випередив інший страдник, теж жертва внутрішнього згоряння) «*Dolorés disparue*»¹, докладний опис останніх трьох порожніх років — від початку липня 1949 року до середини листопада 1952 року — не мав би сенсу. Хоч і треба відзначити деякі важливі подробиці, мені хотілося б обмежитися загальним враженням: у житті, на повному льоту, розчакнулися з гуркотом бічні двері й удерся рев чорної вічності, заглушивши зашморгом вітру зойк самотньої смерті.

Дивно — я майже ніколи не бачив і не бачу Лоліту уві сні такою, якою пам'ятаю її — якою бачив її наяву, подумки, з неослабністю психічної хвороби, в галюцинаціях дня і нічних безсоннях. Якщо вона й снилася мені після зникнення, то поставала в дивних і безглузких подобах, в образі Валерії або Шарлотти, або ж їхньої суміші. Змішаний привид наближався часом до мене, скидаючи з себе

¹ «Зникла Долорес» (фр.).

лушпинку за лушпинкою, в атмосфері великої меланхолії, великої огиди. Та Лжелоліта (і Лжевалерія) мляво запрошувала мене розділити з нею твердий диванчик, або просто вузьку дошку, або щось на кшталт гінекологічного ложа, де вона розкидалася, напіврозтуливши плоть, наче клапан гумової камери футбольного м'яча. З розколотим або безнадійно загубленим зубним протезом я опинявся в мерзенних мебльованих кімнатах, де для мене влаштовували найнудніші вечори вівісекції, які звичайно закінчувалися тим, що Шарлотта або Валерія ридала в моїх закривавлених обіймах, і я ніжно цілував їх братерськими вустами в сонному безладді віденського дріб'язку, який продавали з молотка, жалощів, імпотенції й коричневих перук трагічних старих, щойно отруєних газом.

Одного разу я витяг із бідолашного «Ікара» і знищив давно нагромаджену купу журнальчиків для підлітків. Вам відомий тип тих видань: в аспекті почуттів — це кам'яна доба, в аспекті гігієни — доба принаймні мікенська. Гарна, але вже дуже зріла актриса, з велетенськими віями і пухкою, м'ясисто-червоною нижньою губою, рекомендувала новий шампунь. Бедлам реклам. Юним школяркам подобаються зборки на спідницях — *que c'était loin, tout cela!*¹ Коли запрошують із ночівлею, господині слід приготувати для кожної гості халат. Непов'язані деталі позбавляють вашу розмову всякого блиску. Нам усім доводилося бачити на вечірках для конторських службовців «колупаньку» — дівчину, яка колупає нігтями шкіру на обличчі. Тільки якщо літній чоловік дуже старий або має дуже високе становище, йому дозволяють не скидати рукавичок перед тим, як потиснути дамі руку. Приваблюю серця, носячи наш новий ховайживіт: немає ні бочків, ні черевця. Тристан і три жіночі стани в кіно. Атож, панове: шлюб Джо і Дженні породжує дзижчання. Перетворись у романтичну красуню швидко й дешево. Книжки-комікси: лиха дівчинка (брюнетка), товстун-батько (з сигарою); добра дівчинка (руда), гарний татусь (із підстриженими

¹ Яке це все далеке! (Фр.)

вусиками). Або огидна серія зі схожим на горилу здоровилом і його дружиною, гномовидною гнидою. *Et moi qui t'offrais mon génie...*¹ Я пригадав досить витончені, нісенітні віршики, які я писав для неї, коли вона була дитиною. «Не нісенітні, — казала вона насмішкувато, — а просто нісенітниця»:

Летять колібрі на літаках,
Ходять змії у піджаках...

Або:

Так поводитьсь дивно з кролицею кріль,
Що кролівники їдять від сміху сіль.

Деякі її речі важко викинути. До кінця 1949 року я пестив, і боготворив, і оскверняв поцілунками, слізьми і слизом пару її старих капців, поношену хлопчачу сорочку, пом'ятий шкільний картузик та інші такі скарби, знайдені в багажнику автомобіля. Зрозумівши, що божеволю, я зібрав ті речі, додав до них дещо, що лишилося на складі в Бердслі, — ящик із книжками, її велосипед, старе пальто, черевички, — і в п'ятнадцятий день її народження послав це все як подарунок від невідомого в сиротинець на вітряному озері коло канадського кордону.

Не відкидаю можливості, що, якби я пішов до доброго гіпнотизера, він міг би видобути з мене й допомогти мені розкласти логічним візерунком деякі випадкові спогади, які проступають крізь тканину моєї книжки, зі значно більшою виразністю, ніж вони спливають у мене в пам'яті, — навіть тепер, коли я вже знаю, що й кого шукати в минулому. Тієї пори я тільки відчував, що втрачаю контакт із дійсністю. Решту зими і більшу частину весни я провів у санаторії біля Квебеку, де лікувався й раніше, потім вирішив упорядкувати деякі свої справи в Нью-Йорку, а звідти рушити в Каліфорнію для докладних пошуків.

Ось вірш, який я склав у санаторії:

¹ І я, що пропонував тобі свій геній (фр.).

Шукають, шукають Долорес Гейз,
Коси: русі. Вуста: рум'яні.
Вік: п'ять тисяч триста днів.
Професія: німфетка на екрані?

Де ти ховаєшся, Долорес Гейз?
Де правда і де вигадка в Жуль Верна?
Я в пеклі, я марю: «Вийти не можу», —
Повторює шпак у Стерна.

Де ти їдиш, Долорес Гейз?
Твій килим чарівний якої марки?
Кремовий «Кагуар», що тепер у моді?
Ти в якому запаркована парку?

Хто твій герой, Долорес Гейз?
Супермен у синій пелерині?
О, далекий міраж, о пальмовий пляж,
О, Кармен, у розкішній машині!

Як тяжко, Долорес, від джазу у вухах!
З ким танцюєш тепер, моя любя?
Обоє в м'ятих майках, потертих штанах,
І я сиджу в кутку собі на згубу.

Щасливий Мак-Фатум, дідок гнилий.
Всюди їздить, дружина — дівчинка.
В кожному штаті мне Моллі свою, хоч закон
Не дає кидати в неї камінчика.

Мій біль, моя Доллі! Був сірим її погляд
І від пестошів не туманився,
Є парфуми з назвою «*Soleil Vert*»...¹
Ви, певне, з Парижа, гналися?

*L'autre soir un air froid d'opéra m'alita:
Son féfé — bien fol est qui s'y fie!
Il neige, le décor s'écroule, Lolita!
Lolita, qu'ai-je fait de ta vie?*²

«Зелене сонце» (фр.).

Якось арія холодна застудила мене:

Надірваний звук — дурень, хто вірить жінкам!

Іде сніг, декорації падають, —

Лоліто, що я скоїв з твоїм життям? (Фр.)

Мучусь, каюсь, Лоліто Гейз,
Тут каяття, а тут погрози.
І стискую знову волохатий кулак
І знову я бачу твої сльози.

Патрульний, патрульний, он там, під дощем,
Де блимає ніч світлофором...
Вона в білих шкарпетках, вона — казка моя,
І звати її — Гейз, Долорес.

Патрульний, патрульний, он їдуть вони,
Долорес Гейз і чоловік.
Дай газу, бери кольт, доганяй, дожени,
Вилазь, відходь від машини вбік!

Шукають, шукають Долорес Гейз:
Жорсткі димчасті очі. Сорок просто
Кілограмів важить вона,
І має півтора метра зросту.

«Ікар» мій кульгає, Долорес Гейз,
Шлях останній тяжкий, уже пізно.
Скоро скинуть мене в придорожній бур'ян,
А все інше — іржа і сузір'я різні.

Психоаналізуючи цей вірш, я бачу, що він — не що інше, як шедевр божевільного. Жорсткі, незграбні, крикливі рими досить точно відповідають тим позбавленим перспективи ландшафтам і постатям, і перебільшеним їхнім частинам, що їх малюють психопати під час тестувань, вигаданих хитрим розумом їхніх дресирувальників. Я понаписував багато й інших віршів. Я занурився в чужу поезію. Але думка про помсту ні на мить не припиняла млюїти мене.

Я був би шахраєм, якби сказав (а читач — дурнем, якби повірив), що шок, якого я зазнав, утративши Лоліту, назавжди вилікував мене від пристрасті до малолітніх дівчаток. Лоліту я тепер полюбив іншою любов'ю, це правда, але клята моя природа від цього не може змінитися. На майданчиках для ігор, на морських і озерних узбережжях мій понурий, злодійський погляд шукав мимоволі, чи не блимнуть де-небудь голі ноги німфетки чи інші заповітні прикмети Лолітиних прислужниць і повірниць із букетами

троянд. Але одне головне видиво вицвіло: я ніколи тепер не мріяв про можливе щастя з дівчинкою (конкретною чи узагальненою) в якомусь дикому й безпечному місці: я ніколи не уявляв собі, що впиватимусь у ніжну плоть Лолітиних сестричок десь далеко — далеко, в піщаному притулку між скель вимарених островів. Це скінчилося, чи скінчилося принаймні на якийсь час. З другого боку... гай-гай, два роки страхітливого потурання плоті привчили мене до певного розпорядку статевого життя. Я боявся, щоб порожнеча, в якій я опинився, не примусила мене скористатися свободою раптового безуму й піддатися випадковій спокусі при зустрічі в якомусь завулку зі школяркою, яка повертається додому. Самотність розпалювала мене. Я потребував товариства й догляду. Моє серце було істеричним, ненадійним органом. Отак і трапилось, що Рита увійшла в моє життя.

26

Вона була вдвічі старша від Лоліти й на десять років молодша від мене. Уявіть собі дорослу брюнетку, блідесеньку, тонесеньку (вона важила всього сорок вісім кілограмів), з чарівними асиметричними очима, гострим, немов швидко окресленим профілем і з вельми привабливою *ensellure* — сідловинкою на гнучкій спині; була, здається, іспанського чи вавилонського походження. Я підібрав її якимось у травні, в «порочному травні», як каже Еліот, десь між Монреалем і Нью-Йорком, або, коли звзити межі, між Тойлестоном і Блейком, біля смагляво засвіченого в джунглях ночі бару під знаком «Тигрового Метелика», де вона добряче впилася: запевняла, ніби ми вчилися в одній гімназії і все клала свою тремку руку на мою орангутангову лапу. Мою чуттєвість вона зачіпала тільки трошки, але я все-таки вирішив спробувати; спроба мала успіх, і Рита стала мені за постійну подругу. Така вона була добренька, та Рита, така товариська, що з чистого співчуття могла б віддатися будь-якому патетич-

ному втіленню природи — старому зламаному дереву або овдовілому дикобразові.

Коли ми познайомилися (1950 року), з нею недавно розлучився її третій чоловік, а ще недавніше її покинув сьомий за рахунком офіційний коханець. Інші, неофіційні, були надто численні й мимобіжні, щоб можна було каталогізувати їх. Її брат, політиканин з обличчям, як вим'я, що носив підтяжки й фарбовану від руки краватку, був мером і душею міста Грейнбол, відомого своїми бейсболістами, ревними читачами Біблії й зерновими махіваторами. Протягом останніх років він платив своїй чудовій сестричці сімсот доларів щомісяця з абсолютною умовою, що вона ніколи, ніколи не приїде до його прекрасного міста. Вона розповідала мені, аж заводячи з подиву, що чомусь — казна-чому — кожен новий коханець передусім мчав її до Грейнбола; Грейнбол вабив просто фатально, і не встигала вона озирнутись, як її вже всмоктувала місячна орбіта рідного міста, й вона їхала під прожекторним освітленням кільцевого бульвару, «крутячись», кумедно казала вона, «як клятий метелик у колесі».

У неї виявився граційний двомісний автомобільчик, і саме в ньому ми їздили до Каліфорнії, бо мій статечний «Ікар» потребував відпочинку. Керувала звичайно вона — з природженою швидкістю сто п'ятдесят кілометрів за годину. Мила Рита! Ми з нею їздили протягом двох туманних років із перервами, й неможливо уявити собі іншу таку славну, наївну, ніжну, абсолютно безмозку Ритоньку! У порівнянні з нею Валерія була Шлегель, а Шарлотта — Гегель! Щоправда, немає жодної причини присвячувати їй місце на берегах цих похмурих мемуарів, але все-таки хочу сказати (агов, Рито, хоч де ти є, п'яна або твереза, Рито, агов!), що ця моя подруга, яка давала мені найбільшу розраду й найкраще розуміла, вона, безперечно, врятувала мене від гамівної сорочки. Я пояснив їй, що хочу відшукати втікачку, свою кохану, й загнати в могилу її kota. Рита поважно схвалила цей план і, провівши в околицях Сан-Гумбертіно якісь власні розслідування (дарма що нічого не знала про справу), сама злигалася

з якимсь бандитом, і мені коштувало пекельних зусиль визволити її — в поношеному й підбитому вигляді, але бадьореньку. А іншого разу, знайшовши мій священний пістолет, вона запропонувала пограти в «російську рулетку»; я заперечив, що не можна, в пістолеті немає барабана, ми стали за нього боротися, й нарешті пролунав постріл, причому куля ввійшла в стіну нашого номера, і звідти вдарив тонесенький і дуже кумедний водограйчик гарячої води; пам'ятаю, як вона аж стогнала з реготу.

На диво дитяча увігнутість її спини, біла, як рис, шкіра, повільні, млосні, голубині поцілунки — усе це берегло мене від біди. Не талант художника є вторинною статевою ознакою, як стверджують деякі шамани й шарлатани, а навпаки: стать — лише прислужник мистецтва. Одна наша досить каламутна гулянка мала кумедні наслідки. Я щойно припинив пошуки: біс або перебував у Тартарі, або весело палахкотів у моєму мозочку (де марення й муки роздмухували полум'я), але принаймні нічим не був пов'язаний із тенісним турніром у Сан-Дієго, де в жіночому розряді перший приз здобула шістнадцятирічна Доротія Гааз, схожа на мужляя кобила. Якимось під час зворотної поїздки на схід, у наймерзеннішому готелі (того типу, де влаштовують комерційні з'їзди й тиняються, заточуючись, позначені ярликами марципанові гладуни, що називають одне одного Джо або Джимом, укладають обладки і хлебчуть віскі), мила Рита і я, прокинувшись уже пополудні, побачили, що з нами в номері перебуває ще одна людина, молодий блідий блондин, майже альбінос, із білими віями й великими прозорими вухами. Ані Рита у своєму сумному житті, ані я у своєму ніколи його не бачили. Увесь спітнілий, у брудному фланелевому комбінезоні, в старих туристичних чоботах зі шнурками, він хрипів на ковдрі нашого двоспального ліжка з другого боку від моєї чеснотливої подруги. Йому бракувало одного переднього зуба, чоло заросло бурштиновими прищами. Ритонька загорнула свою гнучку оголеність у мій макінтош — перше, що потрапило їй під руку, а я натягнув трусики, потім ми вивчили ситуацію. На таці стояло аж п'ять уживаних

склянок, отже, ці прикмети тільки ускладнювали справу. На підлозі валялися чоловічий светр і бахматі військові штани захисного кольору. Ми довго термосили їхнього власника, і бідолаха нарешті прочуняв. Виявилось, він цілковито втратив пам'ять. Говорячи з акцентом, який Рита охарактеризувала як «чисто бруклінський», він скривджено натякав, ніби ми (яким чином?) привласнили його (абсолютно безвартісну!) особистість. Ми його швиденько одягли, а потім лишили в найближчій лікарні, з'ясувавши по дорозі, що якісь уже забуті звиви й повороти завели нас в уже згаданий Грейнбол. Через півроку Рита написала тамтешньому лікареві. Той відповів, що «Джек Гумбертсон» — як без смаку назвали незнайомця — й досі не налагодив зв'язків зі своїм минулим. О, Мнемозіно, найсолодша й найжвавіша з-поміж муз!

Я б не згадував про цей випадок, якби він не започаткував хід думок, які спонукали мене опублікувати в науковому журналі «Кантрип», що шотландською мовою означає «чаклунство», етюд під назвою «Мімір і Мнемозіна», в якому я подав контури теорії (що видалась оригінальною і значущою прихильним читачам того чудового місячника) «перцепційного часу», засновану на «чутті кровообігу» й концептуально залежну (висловлюючись дуже стисло) від особливих властивостей нашого розуму, що усвідомлює не тільки матеріальний світ, а й власну сутність, унаслідок чого формуються постійні взаємовідносини між двома пунктами: майбутнім (яке можна складувати) і минулим (уже відправленим на склад). Одним з наслідків появи тієї статті, що завершила низку моїх колишніх праць, які теж не лишилися непомічені, стало запрошення на один рік до Кантрипського університету, що містився за шістсот п'ятдесят кілометрів від Нью-Йорка, де ми з Ритою наймали квартиру з видом на глянцеві тіла хлопчиків і дівчаток, які гралися під душами, далеко внизу, у водометній діброві Центрального парку. У Кантрипі я прожив — у спеціальних апартаментах для поетів і філософів — від жовтня 1951 року до червня 1952-го, тоді як Рита, яку я волів не показувати, животіла — здається, не

дуже доброчесно, — в пришосейному готелі, де я її навідував двічі на тиждень. Потім вона зникла, але не так нелюдяно, як її попередниця: через місяць я знайшов її в кантрипській в'язниці. Вона трималася з великою гідністю, позбулася апендикса у в'язничній лікарні й досить переконливо присягнула, що дивовижне блакитне хутро, яке, за словами однієї поважної дами, місіс Мак-Крум, вона в неї вкрала, насправді було подарунком, який із великою безпосередністю презентував їй містер Мак-Крум, що був трохи напідпитку. Я зміг витягти її звідти без звертань до її нервового брата, а невдовзі ми повернулися з нею до Нью-Йорка, знову на західний бік Центрального парку, зазирнувши по дорозі в Брайсленд, через який, до речі, Рита і я вже проїздили торік.

Мене тоді охопило нездоланне бажання реконструювати моє перебування там з Лолітою. Втративши всяку надію вистежити втікачку та її викрадача, я вступив у нову фазу існування: намагався тепер ухопитися за старі декорації і врятувати бодай гербарій минувшини: *souvenir, souvenir, que me veux-tu?*¹ Верленівська осінь бриніла в немов кришталевому повітрі. У відповідь на листівку з проханням зарезервувати номер із двома ліжками й ванною професор Гамбургер негайно отримав шанобливу відмову. Усе, мовляв, зайняте. Лишалася тільки одна підвальна кімната без ванної з чотирма ліжками, але вона навряд чи підійшла б мені. Ось заголовок на їхніх аркушах поштового паперу:

ПРИТУЛОК ЗАЧАРОВАНИХ МИСЛИВЦІВ

УСІ НАПОЇ
(крім спиртних)

ЦЕРКВИ
на зручній
відстані для
вірних

СОБАКИ
приводити
заборонено

Я засумнівався в правдивості першої заяви. Невже всі? Чи подають там гренадин, як у тротуарних кав'ярнях Європи? Крім того, мене цікавило, чи не віддав би мисливець,

¹ Спогаде, спогаде, чого хочеш від мене? (Фр.)

зачарований або нормальний, місце в церкві за собаку, і тут я раптом згадав, зі спазмою муки, сцену, гідну великого художника: «*Petite nymphe accroupie*»¹, але той шовковистий кокер-спанієль був, мабуть, хрещений. Ні, я не почувався на силі витримати болісні відвідини знайомого холу. У м'якому, курявобарвному осінньому Брайсленді чаїлись інші можливості воскресити минувшину. Лишивши Риту в найближчому барі, я пішов до міської бібліотеки. Стара панна, цвірінькаючи, з великою готовністю допомогла мені знайти середину серпня 1947 року в переплетеному комплекті «Брайслендського вісника», і ось я вже усамітнився в далекому кутку під голою лампочкою й гортав величезні й ламкі сторінки тому, чорного, мов домовина, і мало не більшого за саму Лоліту.

Читачу! *Bruder!*² Яким дурним Гомбургом був той Гомельбург! Оскільки його надчутлива природа лякалася дійсності, він вважав за можливе насолодитися принаймні її шматочком, що нагадує сцену, коли десятий або двадцятий Фріц або Іван у терплячому хвості гвалтівників прикриває біле обличчя жінки її ж чорною шаллю, щоб не бачити її неможливих очей, поки нарешті здобуде свою солдатську радість у понурому, розграбованому поселенні. Мені ж хотілося здобути в надрукованому вигляді знімок, що випадково відобразив мій непричетний образ тієї хвилини, коли фотограф з «Брайслендського вісника» зосереджувався на докторі Бредоку і його групі. Я палко мріяв, щоб зберігся Портрет Невідомого Виродка. Невинний апарат, що піймав мене на моєму темному шляху до ложа Лоліти, — ось тема для Мнемозіни! Я марно намагаюся пояснити сутність цього потягу. Його можна, мабуть, порівняти з тією непритомною цікавістю, яка спонукає нас озброїтися лупою, щоб роздивитися похмурі постаті (загалом натюрморт — і всіх зараз знудить), скупчені на світланку під ешафотом, але вираз обличчя пацієнта все-таки аж ніяк не можна розібрати на знімку. Хай там як,

¹ «Маленьку німфу навпочіпки» (фр.; гравюра).

² Брате! (нім.). — Перекл.

я мало не задихався, і один ріжок фоліанта знай тиснув мені в черево, поки я гортав і літав очима по аркушах. У неділю, 24-го, в одному з двох місцевих кінематографів ішов фільм «Одержимі», а в другому — «Брутальна сила». Містер Пурдом, незалежний тютюновий аукціоніст, казав, що від 1925 року він курить тільки «Омен Фаустум». Рослявий Рос, футболіст, і його мініатюрна наречена були на вечорі в місіс Гумберт Перібой, Ераніс-авеню, 58. Існує паразит, величина якого становить цілу одну шосту організму, що вмістив його. Дюнкерк уперше укріплено в Х ст. Білі шкарпетки для панночок, 39 центів; спортивні оксфордські черевички, 3 долари 98 центів. Вино, вино, вино, проголосив автор «Темного віку», що не дозволив нашому фотографу зняти його, пасує, можливо, перському буль-булю, але я завжди кажу, що дощ, дощ, дощ, що ляпотить по гонтовому дахові, — найкращий приятель троянд і натхнення. Так звані ямочки є наслідком приростання шкіри до тканин, розміщених глибше. Ах, нарешті: абрис дівчинки в білому і пастор Бредок у чорному, але якщо й торкалось його дебелого стану чиєсь примарне плече, нічого належного мені впізнати я тут не міг.

Разючий паразит пішов за Ритою в бар. Із тією сумовитою усмішкою, яка з'являлася в неї на обличчі від надміру алкоголю, вона відрекомендувала мене агресивно-п'яному дідуганові, кажучи, що він — забула ваше прізвище, дороженький, — вчився з нею в одній школі. Він зухвало спробував затримати її, і в сутичці, яка сталася, я боляче забив великий палець об його вельми тверду голову. Потім мені довелося якийсь час прогулювати і провітрювати Риту в прикрашеному осінню парку «Зачарованих мисливців». Вона схлипувала й повторювала, що скоро, скоро я кину її, як усі в житті її кидали, і я проспівав їй упівголоса задумливу французьку баладу і склав їй на втіху альбомного віршика:

Палітра кленів в озері, як рана,
Відображена. Веде їх на убій
В багряних шатах молода Діана
Перед готелем у вуалі голубій.

Вона запитала: «Але чому голубій, коли готель білий? Чому, Господи...» — і заридала знову. Я рішуче повів її до автомобіля. Ми далі їхали до Нью-Йорка, і там вона знову зажила більш-менш щасливо, спочиваючи під димчастою синявою серед нашої маленької тераси на тринадцятому поверсі. Помічаю, що якимсь чином у мене безнадійно сплуталися два різні епізоди: мій візит до брайслендської бібліотеки на зворотному шляху до Нью-Йорка і прогулянка в парку на шляху в Кантрип, але таким змішуванням змазаних барв аж ніяк не повинен гребувати художник-мнемозініст.

27

Поштова скринька з моїм ім'ям у вестибюлі будинку давала адресатові змогу роздивитися крізь зашлену щілину дещо з того, що запхав туди листоноша. Вже кілька разів траплялося, що арлекінська гра світла, яке падало крізь скло на чийсь почерк, так викривлювала його, що проступала подібність до Лолітиної руки, і це доводило мене мало не до неприємності, тож доводилося притулятися до найближчої урни — яка мало не виявлялася моєю. Щоразу, коли таке траплялося, щоразу, коли кохані, петлясті, дитячі кривульки знову, з огидною простотою, перетворювалися в нудний почерк одного з нечисленних моїх або Ритиних кореспондентів, я згадував з болісною усмішкою далеку мою, довірливу, додолоресову минувшину, коли мене часом ошукувало неоцінено освітлене вікно, за яким моє пильне око — невсипущий перископ сороміцького пороку — виглядало напівголу, заціпенілу, немов на кіноплівці, німфетку з довгими косами Аліси в Країні Див (маленької звабливиці щасливішого побратима), що їх вона, мабуть, якраз починала або закінчувала чесати. Від довершеності вогненного видива ставало довершеним і моє несамовите блаженство, бо видиво було недосяжне, а отже, цьому блаженству не могло перешкодити усвідомлення заборони, що тяжіло над досяжним. Хтозна, може, справжня сутність мого «збочення» залежить не

так від безпосереднього повабу прозорої, чистої, юної, забороненої, чарівної краси дівчаток, як від усвідомлення принадної невразливості становища, коли безкінечні досконалості заповнюють проміжок між тим небагатьом, що дарують, і всім тим, що обіцяють, усім тим, що чаїться в дивовижних барвах нездійснених безодень. *Mes fenêtres!*¹ Зависаючи між надвечірніми хмарами і припливом ночі, скрегочучи зубами, я збирав і притискав усіх демонів моєї пристрасті до поручня балкона, що вже пульсував; ще мить, і він зрушить — просто в абрикосову імлу вологого вечора; він зрушував, і потім, бувало, освітлений образ у далекому вікні зсувався, і Єва знову перетворювалася в ребро, яке знову обростало плоттю, тож у вікні вже не було нічого, крім наполовину роздягненого чоловіка, що читав газету.

Оскільки інколи мені все-таки щастило вигравати перегони між вигадкою і дійсністю, я був ладен змиритися з обманом. Зате відмовлявся миритися з утручанням мучителя-випадку, що позбавляв мене призначеної мені насолоди. «*Savez-vous qu'à dix ans ma petite était folle de vous*»², — сказала мені дама, з якою я колись порозмовляв з годину в Парижі, — а крихітка встигла вийти заміж і жила десь за далеким обрієм, і я не міг навіть згадати, чи помітив я її коли-небудь у тому саду, на терасі тенісного клубу коло потаємного грота. І отепер точнісінько так само випадок (а також і певна зміна зменшеного й немов вицвілого почерку моєї коханої) відмовив мені в попередньому погляді крізь сяйливе скло щілини, в тому передчутті та обіцянці, — обіцянці, не тільки так спокусливо симульованій, а й призначеній бути шляхетно виконаною. Як бачите, моя фантазія зазнала Прустових катувань на Прокрустовому ложі, бо того ранку, 22 вересня 1952 року, коли я спустився взяти пошту, охайно вбраний і вельми жовчний швейцар, з яким я був в огидних стосунках, почав дорікати мені, бо недавно якийсь Ри-

¹ Мої вікна! (Фр.)

² «Чи знаєте ви, що в десять років моя мала була нестямно закохана у вас?» (Фр.)

тин горілчаний брат, провівши її додому, «заблював, як собака», сходи під'їзду. Поки я слухав його й давав йому на чай, а потім слухав другу, чемнішу версію подій, я туманно подумав, що один з двох листів, який прийшов із тією благословенною поштою, — мабуть, від Ритиної матері, досить неврівноваженої дамочки, яку ми одного разу відвідали на півострові Кейп-Код і яка відтоді, в частих листах, що їх пересилали з постійної адреси моєї нью-йоркської контори в різні місця мого перебування, знай казала мені, як дивовижно її дочка і я пасуємо одне одному і як було б добре, якби ми побралися; другий лист, швидко розкритий і переглянутий у ліфті, був від Джона Фарло.

Я часто помічав, що ми схильні наділяти наших друзів тією сталістю властивостей і долі, якої набувають літературні герої в голові читача. Хоч скільки разів розгорнути «Короля Ліра», ми ніколи не застанемо доброго старигана, що забув усі злигодні і п'є за здоров'я на бучному сімейному бенкеті з усіма трьома доньками та їхніми кімнатними собачками. Ніколи не поїде з Онегіним в Італію княгиня *N.* Ніколи не оклигає Емма Боварі, врятована симпатичними солями у своєчасній сльозі батька автора. Хоч якої еволюції зазнає той або той відомий персонаж між епіграфом та кінцем книжки, його доля визначена нашими думками про нього, — й точнісінько так само ми сподіваємося, що наші приятелі дотримуватимуться тієї або тієї логічної і загальноприйнятої програми, яку ми склали для них. Отож Ікс ніколи не напише безсмертного музичного твору, що так гостро суперечитиме посереднім симфоніям, до яких він привчив нас. Ігрек ніколи не скоїть убивства. Зет ні за яких обставин не викаже нас. У нас це все розподілене по графах, і що рідше ми бачимося з даною особою, то приємніше пересвідчуватися, при кожній згадці про неї, як слухняно вона кориться нашому уявленню про неї. Усяке відхилення від долі, сформованої в нашій уяві, видається нам не тільки ненормальним, а й нечесним. Ми б воліли ніколи раніше не знати сусіду — відставного торгівця сосисками, — якби виявилось, що він тільки-

но випустив збірник віршів, ще ніким не перевершених у нашому сторіччі.

Я кажу це все, щоб пояснити, як збив мене з пантелику істеричний лист від Джона Фарло. Я знав про смерть його дружини і, звичайно, сподівався, що невтішний удівець доживатиме віку тим нуднуватим, штивним і позитивним чоловіком, яким він завжди був. А тепер він писав мені, що після короткого перебування у Сполучених Штатах повернувся до Південної Америки й вирішив передати всі справи, якими порядкував у Рамзделі, одному з тамтешніх адвокатів, Джекові Віндмюллеру, нашому спільному знайомому. Надто він був радий спекатися «гейзівських комплікацій». Він щойно одружився з іспанкою. Кинувши курити, він погладшав на чотирнадцять кілограмів. Молодесенька дружина була лижною чемпіонкою. Вони збиралися провести медовий місяць в Індії. Оскільки Джон мав намір присвятити себе, за його словами, «інтенсивному виробництву сімейних одиниць», він не міг уже знаходити час, щоб опікуватися моїми справами, на його думку, «дуже дивними й досить дратівливими». Від якихось людей, що полюбляють усюди пхати свого носа — і створили, мабуть, цілий комітет із цією метою, — він почув, що місце проживання Доллі Гейз покриває таємниця, а сам я живу з «відомою в певних колах розлученою жінкою» на півдні Каліфорнії. Батько його дружини був граф і великий багатій. Сім'я, що протягом останніх п'яти років наймала Гейзів дім, тепер хоче купити його. Він радив мені негайно показати зниклу дівчинку. Він зламав собі ногу. До листа був доданий кольоровий знімок Джона, ще цілого, і смаглявої брюнеточки в білій вовні. Вони солоденько усміхались одне одному серед синіх снігів Чилі.

Пам'ятаю, як я ввійшов до себе в квартиру і подумав уголос: що ж, тепер ми принаймні вистежимо, — як раптом другий лист заговорив зі мною діловим голосочком:

«Дорогий тату!

Як ся маєш? Я заміжня. Я чекаю дитину. Гадаю, вона буде величезна. Гадаю, вона встигне якраз до Різдва. Мені важко

писати цього листа. Я божеволю від того, що нам нема за що розплатитися з боргами й вибратися звідси. Дікові пообіцяли гарну роботу на Алясці за його дуже вузькою спеціальністю в механіці, оце й усе, що я знаю про це, але перспективи просто чудові. Прошу вибачення, що не даю домашньої адреси, я боюся, що ти й досі страшенно сердишся на мене, а Дік не повинен нічого знати. Ну й містечко тут. Кретинів не видно через кіптяву. Тату, будь ласка, пришли нам чек. Ми б обійшлися трьома- або чотирмастами, чи навіть менше, спасибі за будь-яку суму, ти міг би, наприклад, продати мої старі речі, бо, тільки-но ми доїдемо до Аляски, грошенята так і посиплються. Напиши мені, будь ласка. Я пережила багато смутку і злигоднів.

Я чекаю. Твоя Доллі (місіс Річард Ф. Скілер)».

28

Я знову був у дорозі, знову сидів за кермом старого синього седана, знову був сам. Коли я читав листа, коли боровся з несамовитою мукою, яку він породжував у мені, Рита ще спала як мертва. Я глянув на неї: вона усміхалась уві сні. Поцілував її в мокре чоло й назавжди покинув; на днях бідолашка хотіла провідати мене тут, але я не приймаю вихідців з того (для вас «цього») світу. Ніжну прощальну записку я приліпив пластиром до її пупка, бо інакше вона, мабуть, не знайшла б її.

Я написав «сам»? Ні, не зовсім. При мені був чорний приятель, і, тільки-но знайшовши глухе місце, я без трепету провів репетицію насильницької смерті містера Річарда Ф. Скілера. В автомобільному багажнику — невичерпному на скарби — я знайшов свого найдавнішого і найбруднішого светра й повісив на сучок у безгучному гаю, куди мене довів лісовий путівець, відокремившись від шосе. Виконання вироку трохи зіпсувала якась перешкода в дії гашетки. Мало зрозумілий предмет у моїй руці, мабуть, потребував мастила, але я не хотів гаяти часу. Сірий мертвий светр із додатковими дірками в різних

місцях знову пішов у машину, і я, зарядивши ще теплового приятеля, поїхав далі.

Лист був від 18 вересня 1952 року й мав таку зазначену її рукою адресу: «До запитання, Коулмонт» (не у Вірджинії, і не в Пенсільванії, і не в Теннесі, і взагалі не Коулмонт — я все замаскував, моє кохання). З'ясувалося, що це торговельне містечко за тисячу триста кілометрів на південь від Нью-Йорка. Я був вирішив їхати без зупинки, але не дотягнув і на зорі заїхав відпочити в мотель неподалік від Коулмонта. Чомусь я був певен, що той Скілер торгував колись старими автомобілями і, можливо, познайомився з моєю Лолітою, коли підвіз її в околицях Бердслі, скажімо, того дня, коли в неї луснула шина по дорозі на урок музики; згодом він, мабуть, ускочив у якусь халепу. Труп страченого светра, що лежав на задньому сидінні, знай намірявся, хоч як я розправляв його складки, виявити різні обриси, властиві Трапові-Скілеру, вульгарності й сороміцькій дебелисті його тіла, тож із метою нейтралізувати його грубий і розпусний смак, я вирішив надати собі надто витонченого вигляду — прокинувся з цією думкою і встиг придушити стрижень будильника, не давши йому вибухнути виставленої години. Потім із суворою й романтичною ретельністю людини, що збирається на дуель, перевірів, чи в порядку папери, викупався, напахтився, поголив обличчя і груди, вибрав шовкову сорочку й чисті підштаники, натягнув прозоро-темні шкарпетки і привітав себе з тим, що захопив у скрині деякі вельми шикарні речі, скажімо, замшевий жилет із перламутровими гудзиками і білду кашемірову краватку.

Мені не пощастило, на жаль, затримати в собі сніданок, але я незворушно поставився до цього дріб'язкового лиха; витер рота батистовою хусточкою, витягнуною з рукава, за англійською модою, і з брилою синьої криги замість серця, таблеткою на язиці й ваговитою смертю в задній кишені спритно зайшов до телефонної буди в Коулмонті (Ах-ах-ах, протягли складані дверцята) й набрав номер єдиного Скілера в пошарпаній книжці: Скілер Пол Мебел.

Хрипкий Пол відповів, що Річард існує, це його небіж, а живе він — зараз гляну — вулиця Кілера, номер десять (це все, звичайно, перші-ліпші псевдоніми). Ах-ах-ах, показали дверцята.

Номер десять на Кілерівській вулиці виявився занедбаним багатоквартирним будинком. Я взяв інтерв'ю в кількох понурих старих і двох довгокосих, рожево-русих, неймовірно брудних німфеточок (зізнаюся, що поглядав, досить неуважно, просто так, намітивши легко вбрану дівчинку, яку міг би пригорнути до себе на хвилину, коли покінчу з убивством і все стане однаково, і ніяких заборон не існуватиме). Так, справді, Дік Скілер жив тут якийсь час, але переїхав, коли оженився. Ніхто не міг дати мені його нової адреси. «Може, в крамниці знають», — сказав низький голос із ями на тротуарі (там щось лагодили) коло місця, де я випадково зупинився, розмовляючи з двома туманними бабцями й ковзаючи поглядом по тонких голих руках їхніх босоногих онучок. Я потрапив не в ту крамницю, і обережний сивий негр заперечно похитав головою ще до того, як я запитав що-небудь. Перетнувши вулицю, я зайшов до жалюгідної крамнички, і там викликаний на моє прохання і з допомогою покупця дух жінки гучно відповів з підвальної безодні (повторивши тему чоловічого духа в тротуарній ямі): «Вулиця Гунтера, останній будинок».

Вулиця Гунтера була дуже далеко, на вже геть безнадійній околиці, у світі високих сміттєвих кучугур і глибоких канав, червивих городиків і кривих халуп, сірої мжички, червоної глини й фабричних коминів, що диміли поодаль. Я зупинився біля «останнього будинку» — збитої з дощок халупи, за якою, вбік від дороги, видніли ще дві-три такі самі хижки й широка пустка, вся в побляклих бур'янах. З хатинки долинав грюкіт молотка, і кілька хвилин я сидів у своїй старій машині, сам старий і кволий, наприкінці свого довгого шляху, коло сірої мети, *finis*¹, друзі, *finis*, злочинці. Було близько другої години дня. Пульс був то сорок, то сто. Дрібний дощик шарудів на капоті «Ікара».

¹ Кінець (лат.). — Перекл.

Пістолет пересунувся до правої кишені штанів. Кудлатий пес із мокрою від бруду шерстю, звислою з черева, вийшов з дому, здивовано зупинився, а потім благодушно загавкав на мене, мружачись і смикаючи ніс угору; замовк, погуляв коло та навколо й ще раз гавкнув.

29

Я вийшов з автомобіля і хряпнув дверцятами. Як прозаїчно, як прямолінійно прозвучало те хряпання в порожнечі безсонячного дня! «Гав!» — вважав за потрібне коментувати пес. Я натиснув на гудзик дзвоника, і його вібрація пронизала все моє ество. *Personne*, нікого. *Je resonance, repersonne* — дзвоню знову, нікознов. Звідки, з яких глибин ці двоїстості-нісенітниці? «Гав!! — вставив собака. Порівне наближення, човгання й шум (гав!) розчахнутих дверей.

Виросла сантиметрів на п'ять. Окуляри в рожевій оправі. По-новому високо зачесані коси, нові вуха. Як просто! Ця мить, ця смерть — усе, що я понад три роки викликав в уяві, все раптом виявилось простим і сухим, наче тріска. Вона була відверто й неймовірно черевата. Обличчя її наче зменшилось (минуло всього дві секунди, але хочу надати їм стільки дерев'яної протяжності, скільки може витримати життя); зблідло ластовиння, позападали щоки; оголені руки й гомілки втратили всю засмагу, тож стали помітні волосинки на них; вона була в коричневій бавовняній сукні без рукавів і повстяних капчиках.

— Господи! — видихнула вона після паузи, з усією повнотою подиву й радості.

Не виймаючи кулака з кишені, я каркнув:

— Чоловік удома?

Убити її, як сподівався дехто, я, звичайно, не міг. Бачите, я кохав її. То було кохання з першого погляду, з останнього погляду, з правічного погляду.

— Заходь, — запросила вона з веселою силою. При-тиснувшись до порепаного мертвого дерева дверей, Доллі Скілер спробувала якомога розпластатися (навіть ставши

навшпиньки), щоб дати мені пройти, і мить стояла так, розіпнута, дивлячись униз, усміхаючись порогові, з запалими щоками і опуклими вилицями, з білими, як розбавлене молоко, руками, випростаними вздовж дерева. Я пройшов, не зачепивши опуклості її дитини. Знайоме тепло Доллі — з легким домішком кухні. У мене цокотіли зуби, як у бовдура. — О ні, ти лишишся надворі, — наказала собаці. Зачинила двері й пішла за мною й за своїм черевом в убогу, лялькового взірця кімнату.

— Дік он там, — мовила вона, показуючи невидимою тенісною ракеткою й запрошуючи мене промандрувати поглядом через цю кімнату, що правила і за вітальню, й за спальню, а потім через кухоньку і проріз задніх дверей до того місця, де видимий у досить примітивній перспективі чорнявий молодий незнайомиць у робочому комбінезоні (його страту я негайно скасував) стояв плечима до мене на драбинці, прибиваючи щось до хижки сусіда, м'ясистішого за нього хлопця (але тільки з однією рукою), що дивився на нього знизу.

Цю картину в одвірку далеких дверей вона пояснила вибачливим зітханням («чоловіки, мовляв, люблять будувати») і запитала, чи покликати чоловіка.

Ні.

Ставши посеред трохи похилої підлоги й видаючи тихенькі запитальні звуки, вона проробила знайомі яванські жести кистями рук і пальцями, пропонуючи мені цією схемою жартівливої гречності вибрати між качалкою і диваном (їхнім ліжком у нічні години). Кажу «знайомі», бо одного разу вона запросила мене таким самим «танком рук» до нашої бердслійської вітальні, коли там відбувалася її вечірка. Ми обоє присіли на диван. Цікаво: хоча, власне, її краса зів'яла, мені тільки тепер — цієї безнадійно пізньої пори життєвого дня — стало ясно, як вона схожа на рудувату Венеру Боттічеллі: той самий м'який ніс, та сама димчаста принадність. У глибині кишені мої пальці тихенько випустили, лише запхавши трохи глибоше, в хустку, де він лежав, мій невжитий кольт.

— Це не той, хто мені потрібен, — сказав я.

Розпливчатий вираз радості зник з її очей. Чоло їй наморщилося, як у давні, гіркотні дні:

— Хто «той»?

— Де він? Мерщій.

— Слухай, — мовила вона, схиливши набік голову і трусячи нею в такій позиції. — Слухай, ти ж не починатимеш це все знову?

— Ще як починатиму, — сказав я і протягом хвилини (хоч як дивно, виявилось, що це була єдина мила, прийнятна хвилина за все наше побачення) ми дивились одне на одного, наїжившись, немов вона й далі була моя.

Як розумна дівчинка, вона перша опанувала себе.

З її наступних слів з'ясувалося, що Дік нічого не знав про цю всю історію. Він думав, що вона моя донька. Думав, що народилась у шляхетній родині і втекла з дому задля того, щоб мити посуд у корчмі. Він усьому вірив. Навіщо ускладнювати й так тяжке становище, навіщо розгрібати цей бруд?

Я заперечив, що їй треба бути розважливою, треба бути дуже розважливою дівчинкою (з отаким голим барабаном під тонкою коричневою тканиною), бо якщо вона розраховує на допомогу, яку я збирався надати, їй слід зрозуміти, що мені потрібно знати все.

— Ану, будь ласка: його ім'я!

Як — вона думала, що я давно вгадав...

Це було *таке* (тут вона усміхнулася лукаво й сумно) сенсаційне ім'я, що я просто ніколи не повірю. Вона сама насилу може повірити.

— Його ім'я, моя осенева німфо.

Ох, це вже не так важливо. Краще лишити цю розмову.

Чи не хочу я курити?

— Ні. Його ім'я.

Похитала головою вкрай рішуче. Вважала, що вже пізно влаштовувати скандал і що я однаково ніколи не повірю неймовірному, найнеймовірнішому...

Я підвівся, кажучи, що мені пора, привіт чоловікові, приємно було бачити її.

Сказала, що я даремно наполягаю, вона ніколи не назве його... але з іншого боку... врешті-решт...

— Ти справді хочеш знати, хто то був? Так от, це був...

І тихенько, конфіденційно, високо піднявши вузькі брови й випнувши вкриті осугою губи, з легкою іронією, але не без ніжності, й немов видаючи приглушений свист, вимовила ім'я, що його прозірливий читач давно вже вгадав.

Вотерпруф, казала Шарлотта. Чому нікчемний спогад про літній день на озері майнув у мене в пам'яті? Я теж давно вгадав це ім'я, але тільки неусвідомлено, не міг висловити його. Тепер я не відчув ні болю, ні подиву. Спокійно відбулося поєднання, все опинилося на своєму місці, й вийшов, наче на складаній мозаїчній картині-загадці, той візерунок галузок, який я потихеньку складав від самого початку своєї розповіді з розрахунком, щоб потрібної миті впав достigliй плід, а також із певним розпусним наміром (вона говорила й далі, а я вже не слухав, занурившись у золотий спокій) виразити свій золотий і страхітливий спокій тим логічним задоволенням, яке має тепер відчутти навіть мій найнеприятніший читач.

Вона, як я сказав, говорила й далі. Я нарешті дослухався до вільного потоку її мови. Виявляється, він був єдиним чоловіком, якого вона нестямно кохала. Стривай, а Дік? Ох, Дік — дивовижний, цілковите подружнє щастя, й таке інше, але не це вона мала на увазі. А я — мене, звичайно, не взяли до уваги?

Якийсь час вона дивилася на мене, немов тільки тепер усвідомила нечуваний і, мабуть, досить нудний, складний і нікому не потрібний факт, що сорокарічний, чужий усьому, худий, чепурний, тендітний, із кволим здоров'ям джентльмен в оксамитовому піджаку, що сидить поряд із нею, колись знав і обожнював кожну пору, кожну зародкову волосинку її дитячого тіла. У її блідо-сірих очах, за

косими скельцями незнайомих окулярів, наш жалюгідний роман на мить відобразився, зважений і відкинутий, як нудний вечір у гостях, як пікнік похмурого дня, на який прийшли тільки найнецікавіші люди, як набридла вправа, як шматок засохлої багнюки, причеплений до її дитинства.

Судомним рухом я насилу встиг прибрати коліно з радіуса дії механічного тичка — одного з її новонабутих жестів.

Попросила мене не верзти дурниць. Минулому немає вороття. Визнавала, що загалом я був добрим батьком, — віддавала мені належне бодай у цьому. Розповідай, Доллі Скілер.

Чи знав я, наприклад, що він був знайомий з її матір'ю? Що він навіть мав славу давнього друга родини? Що він приїздив до свого дядька в Рамздел, — ох, дуже давно — і виступав з лекцією в маминому клубі й раптом закріпив і потягнув її, Доллі, за голу руку до себе на коліна в присутності всіх тих дам і розцілував її, а їй було всього десять років, і вона дуже на нього розсердилась? Чи знав я, що він помітив мене та її в тому готелі якихось мисливців, де він писав ту *саму* п'єсу — атож, «зачарованих», — у репетиціях якої вона через два роки брала участь у Бердслі? Що він казав їй неможливі речі внизу в холі? Чи знав я, що — ох, це було так гидко з її боку: заплутати мене і примусити повірити — що Клер — літня дама; насправді то якась його родичка чи колишня подруга; і матінко моя, як легко було потрапитися, коли газета у Вейсі опублікувала його портрет!

У брайслендській газеті портрета не було. Справді, дуже кумедно.

— Атож, — розповідала вона далі, — життя — низка комічних номерів. Якби романіст описав долю Доллі, ніхто б йому не повірив.

Тут долинули бадьорі, домашні звуки з боку кухні, куди Дік і Білл зайшли в пошуках пива. Крізь відчинені двері вони побачили гостя, й Дік увійшов до кімнати.

— Діку, цей мій батько! — гукнула Доллі дзвінким, напруженим голосом, що видався мені абсолютно несамо-
витим, і новим, і радісним, і старим, і сумним, бо молодик,
ветеран далекої війни, був майже геть глухий.

Морської барви очі, чорний їжак, рум'яні шоки, него-
лене підборіддя. Ми обмінялися потиском рук. Скромний
Білл, який, певне, пишався, що може виробляти дива
однією рукою, приніс відкриті власноруч бляшанки пива.
Хотів піти. Гіперболізована чемність пролетаря. Його
примусили лишитися. Родинна картина на рекламі пива.
Власне, і я, і Скілери воліли мати товариство. Я пересів
у качалку, що нервово загойдалась. Пожадливо жуючи,
вагітна Доллі частувала мене алтейними коржиками,
арахісовими горішками й картопляними чіпсами. Чоловіки
поглядали на її тендітного, мерзлякуватого, мініатюрного,
старосвітського, молодявого, але хворобливого батька в
оксамитовому піджаку і в бежевому жилеті: можливо,
віконт.

У них склалося враження, ніби я приїхав до них на
кілька днів, і Дік, дуже зморщивши чоло, що означало
напружену роботу думки, припустив, що Доллі й він
можуть спати на кухні, розклавши там запасний матрац.
Я легенько помахав рукою й пояснив Доллі (що переказала
мої слова далі, вдавшись до особливих розкотів голосу),
що я просто заїхав на годинку по дорозі в Лектобург, де
на мене чекають друзі й шанувальники. Тут ми помітили
кров на одному з небагатьох грубих пальців, що лишилися
в Білла (виявилось, дива були не дуже вдалі). Яким жіноч-
ним, ніколи раніше не баченим у такому заломленні було
тіньове роздвоєння її блідих грудей, окреслене в розрізі
сукні, коли вона схилилася над рукою каліки! Вона повела
його лікувати на кухню (ванної не було). Протягом трьох-
чотирьох малих вічностей, які просто-таки надималися
від штучного тепла взаємних почуттів, Дік і я лишилися
самі. Він сидів на стільці, потираючи передні кінцівки й
далі морщачи чоло; у мене знічев'я з'явилось бажання
вичавити своїми довгими блискучими пазурами вугри на
його спітнілому носі. Мені сподобалися його добрі сумо-

вигляді й білісінькі зуби. Менш привабливим був його величезний, волохатий борлак. Чому вони не голяться частіше, ці молоді, дебели хлопці? Він і його Доллі мали нестримні статеві стосунки на цьому дивані принаймні сто вісімдесят разів, відколи вона зачала. А до того — як давно вони знали одне одного? Дивно, я не мав до нього ніяких недобрих почуттів; нічого, крім співчуття та огиди. Він тепер потирав ніс. Я не сумнівався: коли він нарешті розтулить рота, то скаже (злегка трусячи головою з боку в бік): «Ух, дівчинка у вас перший сорт, містере Гейзе. Що правда, то правда. І мати буде з неї першосортна». Бідолаха розтулив рота — й сьорбнув пива. Це надало йому впевненості, тож він і далі пив маленькими ковточками, аж поки дійшов до шумовиння. Він був, казала Доллі, дивовижний. Він брав у свої долоні її флорентійські груди. Нігті в нього були чорні й надламані, зате фаланги й суглоби пальців, сильна, витончена кисть — набагато, набагато шляхетніші, ніж у мене. Я забагато терзав людських жертв своїми бідолашними викривленими руками, щоб пишатися ними: французькі фрази, грубі кулаки дорсетського селянина, пласкуваті пальці австрійського шевця — ось вам Гумберт Гумберт.

Гаразд. Якщо він хоче мовчати, я теж можу мовчати. Загалом мені б не вадило відпочити в цій принишклій, до смерті переляканій качалці до того, як іти шукати лігво звіра: там я відтягну крайню плоть пістолета і вп'юся оргазмом спускового гачка — я завжди був вірним послідовником віденського шамана. Але мало-помалу я став проймаюся жалем до бідолашного Діка, бо якимсь жахливим, майже гіпнотичним способом я заважав йому висловити єдину заувагу, яку він міг придумати («Дівчинка у вас перший сорт...»).

— Отже, — сказав я, — ви збираєтесь до Канади?

На кухні Доллі сміялася з того, що сказав чи зробив Білл.

— Отже, — загорлав я, — ви збираєтесь до Канади? Тобто не до Канади, — загорлав я знову. — Хочу сказати — на Аляску.

Він обхопив долонями склянку і, киваючи з мудрим виглядом, відповів:

— Що ж, гадаю, він порізався гострим краєм. А руку він утратив в Італії.

Дивні мигдалі в бузково-рожевому цвіту. Відірвана сюрреалістична рука, зависла в їхньому пуантилістичному карміні, з маленькою квітникаркою, витатуйованою на тильному боці долоні. Я мимохідь подумав, що її двозначна краса, її коричневим відтінена блідість, певне, збуджують каліку. Дік, полегшено усміхнувшись, підвівся зі стільця. Він вважав, що Біллу і йому пора повернутися до роботи над дротами. Вважав, що в містера Гейза й Доллі є багато про що потеревенити. Вважав, що ще побачить мене до мого від'їзду. Чому ці люди так багато вважають і так мало голяться, так зневажають слухові апарати?

— Сідай, — сказала вона, лунко ляснувши себе по стегнах. Я знов опустився в чорну качалку.

— Отже, повернімося до справи. Ти, значить, зрадила мене. Куди ви поїхали? Де він тепер?

Вона взяла з каміна глянцеvu увігнуту фотку. Літня жінка в білому, гладка, сяйлива, клишонога, в дуже короткій сукні, й чоловік у жилетці: моржові вуса, ланцюжок від годинника. Батько-мати чоловіка. Живуть із родиною його брата в Джуно.

— Ти певен, що не хочеш цигарки?

Вона закурила. Я вперше побачив, як вона курить. Це було суворо заборонене за царювання Гумберта Грізного. У синюватій імлі з домовини плавно підвелася Шарлотта Гейз. Я, звичайно, легко знайду його, через дядька-дантиста, якщо не скаже.

— Зрадила тебе? Ні. — Вона направила в камін стрілу цигарки, швидко постукуючи по ній указівним пальцем, точнісінько так, як колись її мати, і точнісінько так само, Господи, нігтем зішкрябавши клаптик цигаркового паперу з нижньої губи. Ні. Вона не зраджувала мене. Усе відбулося по-дружньому. Едуза попередила її свого часу, що Ку не байдужий до маленьких дівчаток, його, до речі,

одного разу мало не запроторили до в'язниці, й він знав, що вона знає. Поклавши лікоть на долоню, затягнулася, усміхнулася, випустила дим, знову стрільнула в бік каміна. Занурилась у спогади. Річ у тому, що він бачив наскрізь (з усмішкою) все і всіх, бо був не такий, як я чи вона, а геній. Пречудова людина. І такий веселун. Качався зо сміху, коли вона йому призналася про мої стосунки з нею, яка ж тут зрада, коли було цілком безпечно розповісти йому.

— Ну, так-от. Ку, його всі звали Ку...

Так скорочено називали і її літній табір («Кульбаба»). Дивний збіг. Отже, він повіз її на шикарне ранчо за п'ятсот кілометрів від як його... Елефанта (Ельфінстона). А як називалося ранчо? Ох, дурнувата назва: Дук-Дук, слово, яке нічого не означає (ну, ще як подивитись)... але це, власне, тепер байдуже, бо те місце зникло, випарувалось. А яка була краса — я увити собі не можу феноменальної розкоші того ранчо, там було *все*, ну просто *все*, і навіть власний водоспад усередині будинку! Може, я пам'ятаю рудого типа, з яким ми (*ми!*) якось грали в теніс? Ранчо належало, власне, братові рудого, але він відступив його Ку на літо. Коли Ку з нею приїхав, їм улаштували щось на кшталт коронації, а потім узяли й кинули в басейн, мало не втопили, як роблять при перетині екватора. Ну, ти знаєш...

Підкотила очі на знак штучної покори долі.

— Будь ласка, далі.

Ну, так от. Була думка, що він повезе її у вересні в Голлівуд — поглянути, чи годиться вона для епізодичної ролі у фільмі, заснованому на його п'єсі «Золоті струни». Вона навіть сподівалася, що їй дадуть дублювати одну з найзнаменитіших актрисоньок на залитому сліпучим світлом тенісному корті. На жаль, до цього ніколи не дійшло.

— Де тепер той негідник?

Чому негідник? Чудова людина в багатьох аспектах. Але там, на ранчо, життя складалося з самого пияцтва і нарко-

тиків. І, звичайно, він абсолютний монстр у сексі, а його друзі були його рабами. Я не можу собі уявити (я, Гумберт, не можу собі уявити!), що вони там усі виробляли на тому Дук-дуковому ранчо. Вона рішуче відмовилася брати участь у тому, і він прогнав її.

— Що виробляли?

— Ох, дивні, погані, фантастичні речі. Бачиш, у нього там були і хлопчики, і дівчатка, й кілька дорослих чоловіків, і вимагали, щоб ми бозна-що виробляли всі разом у голому вигляді, поки мадам Дамор знімала кіно.

(Жустині маркіза де Сада спершу було дванадцять років).

— Що саме?

— Ет, гидоту... Ой, я, ні, повір, я... — (Вона вимовила це «я» як здавлений крик, дослухаючись до джерела тягучого болю, а за браком слів розчепірила всі п'ять пальців руки, що безладно розтинала повітря). Ні — не могла, відмовлялася докладно пояснювати в присутності виношуваної дитини.

Що ж, отаке-то.

— Та й яке це має значення тепер? — сказала вона, кулаком присадивши подушку, а потім повернувшись голічерева на дивані. — Брудні, несусвітні речі. Я сказала, ні, нізачо не буду... (вона наївно вжила нецензурний вульгаризм для позначення примхи, добре відомої нам обом) твоїх мерзенних хлопчаків, бо мені потрібний тільки ти. От він і викинув мене.

Лишилося трохи доказати. Тієї зими (1949/50 р.) Фей і вона важкою працею заробляли на життя. Два роки вона переходила з місця на місце, працюючи в маленьких придорожніх ресторанах, а потім зустріла Діка. Ні, вона не знає, де перебуває той. Мабуть, десь у Нью-Йорку. З огляду на його знаменитість вона, звичайно, легко знайшла б його, якби захотіла. Фей спробувала повернутися на ранчо, але його просто не існувало більше — згоріло дощенту, нічого не лишилося, тільки купа чорного сміття. Це їй видалося дивним, дуже дивним...

Що ж, у Мак-Ку теж було схоже ім'я і теж згорів будинок.

Вона склепила повіки й роззявила рот, відкинувшись назад на подушку і опустивши одну байкову ніжку на підлогу. Підлога була трохи похила, сталева кулька докотилася б прямо до кухні. Я знав тепер усе, що треба було знати. Я не мав наміру мучити свою любовнюку. Десь за халупою Білла радіо заспівало після трудового дня про нестямне, приречене кохання, і ось вона переді мною, вже пошарпана, з уже не дитячими набряклими жилами на вузьких руках, з сиротами на блідій шкірі передпліч, з невеликими «мавпячими» вухами, з неголеними пахвами, ось вона вже напівлежить переді мною (моя Лоліта!), безнадійно зів'яла в сімнадцять років, з немовлям у ній, що вже мріє, мабуть, стати великим верховодою й вийти у відставку 2020 року, — і я дивився й не міг надивитися, і знав, — не менш твердо, ніж був певен у своїй смерті, — що кохаю її над усе, що коли-небудь бачив чи міг собі уявити на цьому світі або мріяв побачити на тому. Від неї лишився тільки найлегший фіалковий подув, листопадове відлуння тієї німфетки, на яку я нападався колись із такими криками; відлуння край червоного яру, з далеким лісом над блідавим небом, з бурим листям, що загатило ручай, і з одним останнім цвіркуном у сухому бур'яні... Але, слава Богу, я обожнявав не тільки відлуння. Гріх, який я, бувало, плекав у спутаних лозах серця, *mon grand péché radieux*¹, скоротився до своєї сутності: безплідного та егоїстичного пороку, і саме його я викреслював і проклинав. Ви можете глузувати з мене й погрожувати вивести із залу суду, але, поки мені не вставлять затички й не придушуть мене, я горлатиму про свою бідолашну правду. Несамовито хочу, щоб увесь світ дізнався, як я кохаю свою Лоліту, цю Лоліту, бліду й осквернену, з чужою дитиною під серцем, але й досі сірооку, й досі з сурм'янистими віями, й досі русу та мигдалеву, й досі Карменсіту, й досі мою, мою... «*Changeons de vie, ma Carmen, allons vivre*

¹ Мій великий осяйний гріх (фр.).

quelque part où nous ne serons jamais séparés»¹. Огайо? Хаші Массачусетсу? *Merry May*?² Однаково, навіть якщо її очі потьмяніють до риб'ячої короткозорості, пипки набрякнуть і порепаються, а знадливу, молоду, замшеву приймочку осквернять і розірвуть пологи, — навіть тоді я й далі буду нетямитися з ніжності від одного вигляду твого дорогого, змарнілого обличчя, від одного звуку твого гортанного молодого голосу, моя Лоліто.

— Лоліто, — проказав я, — це, можливо, безглуздо й даремно, але я повинен це сказати. Життя дуже коротке. Звідси до старого автомобіля, так добре знайомого тобі, двадцять, двадцять п'ять кроків відстані. Це дуже коротка прогулянка. Ступи ці двадцять п'ять кроків. І заживемо, й житимемо аж до скону.

«*Carmen, voulez-vous venir avec moi?*»³

— Ти хочеш сказати, — відповіла вона, розплющивши очі і трохи підвівшись (змія перед ударом), — хочеш сказати, що даси нам (нам!) гроші тільки тоді, коли я пересплю з тобою в готелі? Ти *це* хочеш сказати?

— Ні-ні. Ти хибно зрозуміла мене. Я хочу, щоб ти покинула свого випадкового Діка, і цю страшну діру, й переїхала до мене — жити зі мною, померти зі мною, все, все зі мною. — (Переказую загальний зміст своїх слів).

— Ти ненормальний, — сказала вона, кривляючись, як дитина.

— Подумай, Лоліто. Не буде жодної різниці. Крім... однієї речі, але це не має значення (скасування страти, хотів я сказати, але не сказав). Хай там як, навіть якщо ти відмовишся, ти однаково отримаєш свій... *trousseau*⁴.

— Ти не жартуєш? — запитала Доллі.

Я передав їй конверт з чотирмастами доларами і чеком на три тисячі шістсот.

¹ «Змінімо життя, моя Кармен, заживімо де-небудь, де ми ніколи не розлучимось» (фр.; з «Кармен» Меріме).

² Веселий місяць травень? (Англ.). — Перекл.

³ «Кармен, хочете поїхати зі мною?» (Фр.; з «Кармен» Меріме).

⁴ «Посаг» (фр.).

Невпевнено, з недовірою, вона взяла *mon petit cadeau*¹, і раптом її чоло чарівливо зарожевіло.

— Стривай, — проказала вона з болісною силою, — ти нам даєш *чотири тисячі монет*?

Я прикрив обличчя рукою і заплакав, то були найгарячіші з усіх моїх пролитих сліз. Я відчував, як вони в'ються між моїх пальців і стікають підборіддям, і палять мене, мені заклало ніс, я не міг урвати ридань, і тут вона доторкнулася до моєї руки.

— Я помру, якщо зачепиш мене, — озвався я. — Ти твердо впевнена, що не поїдеш зі мною? Чи немає далекої надії, що поїдеш? Тільки на це дай мені відповідь.

— Ні, — відповіла вона, — ні, ясочко, ні. — Уперше в житті вона звернулася так до мене.

— Ні, — повторила вона. — Про це не може бути й мови. Я б радше повернулася до Ку. Річ у тому, що...

Йй, мабуть, забракло слів. Я подумки постачив їх їй («...він розбив моє серце, а *ти* лише розбив моє життя»).

— Це так дивно, — провадила вона далі, — гоп! (конверт зіскочив з дивана на підлогу, вона підняла його), — так неймовірно дивно з твого боку... таку силу грошей! Це розв'язує всі питання. Ми можемо виїхати навіть наступного тижня. Перестань плакати, благаю тебе! Ти повинен зрозуміти. Дозволь, я принесу тобі ще пива? Ох, не плач! Мені так шкода, що я так дурила тебе, але тепер нічого не вдієш.

Я витер обличчя й пальці. Вона усміхалася, дивлячись на *cadeau*. Вона тріумфувала. Хотіла гукнути Діка. Я сказав, що за хвилину мені вже пора їхати і я зовсім, зовсім не хочу його бачити. Ми спробували знайти тему для розмови. Я чомусь знай бачив перед собою — образ тремтів і шовковисто полискував на вологій сітківці — яскраву дівчинку дванадцяти років, що сиділа на порозі й камінчиками лунко поціляла в порожню бляшанку. Я вже був розкрив рота, прагнучи недбало заговорити до неї: «Цікаво, що сталося з маленькою Мак-Ку, чи одужала

¹ Подаруночок (фр.).

вона?..» — але вчасно зупинився, боячись, що вона заперечить: «Цікаво, що сталося з маленькою Гейз?» Зрештою довелося повернутися до грошових питань. Переданий їй чек становив чистий прибуток від оренди материнського будинку. Вона здивувалася, думала, що він давним-давно проданий. Ще ні (а втім, я справді колись казав їй про продаж, щоб розірвати будь-який зв'язок із Рамзделом). Повірений невдовзі пришле їй повний звіт про фінансове становище. Становище — чудове. Дім можна продати за пристойну ціну. Деякі з недорогих акцій, належних її матері, незвичайно піднялися. Ні, мені справді пора. Мені пора йти, і знайти його, і знищити.

Знаючи, що не переживу дотику її вуст, я досить довго задкував, немов у манірному танці, при кожному русі, який вона і її черево робили в моєму напрямі.

Вона й собака провели мене. Мене здивувало (ні, це риторичний зворот, — анітрохи не здивувало), що автомобіль, у якому вона так багато їздила і дитиною, і німфеткою, не справив на неї ніякого враження. Лише зауважила, що він, мовляв, де-не-де якось побузковів від старості. Я сказав, що він належить їй, що я можу сісти на автобус. Попросила мене не казати дурниць, вони полетять літаком на Юпітер або Юкон і там куплять машину; я сказав, що в такому разі купую в неї старий «Ікар» за п'ятсот доларів.

— Таким темпом ми скоро будемо мільйонерами! — вигукнула вона, звертаючись до собаки, що радісно хекав, хоча брати його з собою вони не збиралися...

Carmencita, lui demandais-je...¹

— Одне останнє слово, — сказав я своєю огидно правильною англійською мовою. — Ти цілком упевнена, що... ну, гаразд, не завтра й не післязавтра... але коли-небудь, байдуже, коли, ти не прийдеш до мене жити? Я створю зовсім нового Бога і стану пронизливим криком дякувати йому, якщо тільки ти подаси мені цю мікроскопічну надію. — (Загальний зміст).

¹ Карменсіто, запитав я її (фр.).

— Ні, — відповіла вона, усміхаючись, — ні.

— А тим часом це дещо змінило б, — вирік Гумберт Гумберт.

Потім дістав пістолет... тобто читач чекає, можливо, від мене безглузлого книжного вчинку. Я й у гадці такого не мав.

— *Good-bye!*¹ — проспівала вона, моє американське, миле, безсмертне, мертве кохання, бо вона мертва й безсмертна, якщо ви читаете ці рядки (я маю на увазі офіційну угоду з так званою владою).

Від'їжджаючи, я чув, як вона розкотистим криком гукала свого Діка, а собака хвилястим алюром гладкого дельфіна кинувся бігти за машиною, але був надто важкий і старий, тож невдовзі відстав.

День умирав, я вже котився по шосе під дрібним дощиком, і, хоч як енергійно совались обидва близнюки по лобовому склу, вони не могли впоратися з моїми слізьми.

30

Покинувши Коулмонт надвечір (по шосе Ікс — не пам'ятаю номера), я б міг доїхати до Рамздела вдосвіта, якби не спокусився начебто коротшою дорогою. Мені треба було потрапити на автостраду Ігрек. Карта незворушно показувала, що одразу за Вудбайном, до якого я доїжджав до ночі, я міг покинути шосе Ікс і добутися до автостради небрукованою поперечною дорогою. Їхати по ній треба було всього десь годину (шістдесят п'ять кілометрів). В іншому разі довелося б їхати далі по шосе Ікс ще кілометрів сто шістдесят і тільки тоді скористатися звивистим, ледачим шосе Зет, щоб потрапити на потрібну мені автостраду.

Проте небрукована дорога ставала дедалі гірша, ритвини — знай страшніші, багнюка — щораз густіша, і коли після п'ятнадцяти кілометрів підсліпуватого, чортового,

¹ Прощавай! (Англ.). — Перекл.

черепащачого просування я спробував повернути назад, мій старий, слабенький «Ікар» застряв у глибокій глині. Навколо стояла пільма, все було насичене вогкістю й безнадійністю. Мої фари повисали над широкою канавою, повною води. Околиці, якщо й існували, зводилися до чорної пустелі. Хоч як я намагався вивільнитися, мої задні колеса тільки вили в багнюці й тузі. Проклинаючи долю, я скинув чепуристий костюм, вдягнув робочі штани, калоші, продірявлений кулями светр і пішов назад по болоту кілометрів сім до придорожньої ферми. Поки я йшов, дощ линув як із ринви, але мені забракло сили повернутися по макінтош. Такі пригоди переконали мене, що в мене, власне, здорове серце — незважаючи на недавні діагнози. Десь близько півночі ремонтник визволив мою машину. Я насилу повернувся на шосе Ікс і поїхав далі. Проїхавши з годину, я відчув крайнє знесилення. Я став коло тротуару в анонімному містечку і в пільмі вволю насмоктався солодкого джину з вірної фляги.

Дощ давно був скасований. Чорніла тепла аппалачська ніч. Зрідка коло мене проїздили автомобілі: даленіли рубіни, наближалися діаманти, але містечко спало. На тротуарах не було тієї веселої тисняви громадян на відпочинку, яку бачиш у нас уночі в солодкій, стиглій, гнилій Європі. А тут я сам насолоджувався блаженним спокоєм невинної ночі і своїми страшними думками. Дротяний кошик коло тротуару був у край перебірливий: «Для сміття й паперу, але не для покидьків» — повідомляв напис. Над магазином фотоапаратів світилися хересові літери. На фронтоні аптеки висів величезний градусник із назвою проносного. Ювелірна крамниця Рубінова хизувалася вітриною зі штучними самоцвітами, відбитими в червоному дзеркалі. У полотняних глибинах пральні «Момент» плавали фосфористі дзигарі з зеленими стрілками. На другому боці вулиці гараж крізь сон казав «Автора вбили» (насправді — «Автомобілі»). Літак, що його той самий Рубінов прикрасив камінцями, пролетів, гудучи, оксамитними небесами. Як багато перебачив я містечок, що спали мертвим сном! Це було ще не останнє.

Дозвольте мені трохи поваландатися без діла: адже його долю вирішено. Ритм неонових вогнів, що блимали на тому боці вулиці, був удвічі повільніший від калатання мого серця: обрис великого кавника над рестораном через кожні дві секунди спалахував смарагдовим життям, і тільки-но він гас, його там-таки міняли рожеві літери, проголошуючи: «Чудова кухня», але кавник і далі дратував око латентною тінню перед своїм новим смарагдовим воскресінням з мертвих. Ми робили рентгенівські знімки, цю роботу вважали за дуже кумедну. Рубіново-смарагдове містечко містилося не дуже далеко від «Зачарованих мисливців». Я знову ридав, п'яніючи від неможливого минулого.

31

На цій самотній зупинці між Коулмонтом і Рамзелом (між невинною Доллі Скілер і веселим дядьком Айвором) я переглянув усі обставини моєї справи. Із цілковитою простотою і ясністю я бачив тепер і себе, і своє кохання. У порівнянні з теперішнім колишні такі огляди видавалися несфокусованими. Років два тому, у хвилину метафізичної допитливості, я звернувся до розумного духівника, що розмовляв французькою мовою і в чії руки я віддав сіре безвір'я протестанта задля старомодного папістського курсу лікування, сподіваючись виснувати з чуття гріха існування Вищого Судді. У ті морозяні ранки, в мереживному від інею Квебеку, добрий абат працював наді мною з найвитонченішою ніжністю й розумінням. Я безмежно вдячний йому й великій організації, яку він представляв. Гай-гай, мені не пощастило підвестися над тим простим людським фактом, що, хоч яку духовну розраду я здобуду, хоч яка літофанічна вічність уготована мені, ніщо б не могло спонукати мою Лоліту забути все те дике й брудне, до чого моя хіть силувала її. Оскільки мені не довели (мені, такому, як я тепер, з моїм нинішнім серцем, і кошлатою бородою, і початком фізичного розпаду), що дії маніяка,

який позбавив дитинства північноамериканську малолітню дівчинку Долорес Гейз, не мають ані ціни, ані ваги у площині вічності, оскільки мені не довели цього (а якщо це можна довести, тоді життя — банальний фарс), я нічого іншого не знаходжу для пом'якшення своїх страждань, як понурий і надміру місцевий паліатив словесного мистецтва. Закінчу цей розділ цитатою з давнього поета, що навряд чи й жив коли-небудь:

Тож *митом моралі* ти еси
Обкладене в нас, чуття краси!

32

Пам'ятаю день під час нашої першої поїздки, — нашого першого кола раю, — коли, прагнучи вільно впиватися своїми фантазмагоріями, я ухвалив важливу постанову: не звертати уваги (а це було таким явним!), що я для неї не коханий, не чоловік із безкінечним шармом, не близький приятель і навіть узагалі не людина, а лише пара очей і грубий фалос завдовжки в тридцять сантиметрів — причому я називаю тільки те, що піддається називанню. Пам'ятаю день, коли, взявши назад (суто практичну) обіцянку, з чистого розрахунку дану їй напередодні (про щось, що моїй кумедній дівчинці дуже кортіло відвідати, скажімо, нову роликову ковзанку з особливою пластиковою поверхнею, або про похід без мене на денний сеанс у кіно), я мигцем помітив у ванній — завдяки випадковому поєднанню двох дзеркал і прочинених дверей — вираз її обличчя: несказаний вираз такої цілковитої безпорадності, що він уже немов переходив у безжурність недоумства, і то саме тому, що відчуття несправедливості й нездоланності дійшло до межі, але ж кожна межа припускає існування чогось за нею, — звідси й нейтральність освітлення; взявши до уваги, що ті підняті брови й напіврозтулені вуста належали дитині, ви ще краще оціните, які безодні обрахованої хіті, який вторинно відображений відчай стримали мене й не

дали впасти до її дорогих ніг і виплакати людськими сльозами, — й пожертвувати своїми ревнощами задля тієї невідомої мені насолоди, яку Лоліта сподівалася видобути зі спілкування з неохайними й небезпечними дітьми в зовнішньому світі, що видавався їй справжнім.

Є в мене й інші напівзадушені спогади, які нині постають нерозвиненими монстрами й катують мене. Одного разу, на бердслійській вулиці з призахідним сонцем над нею, Лоліта звернулася до маленької Єви Розен (я супроводив обох німфеток на концерт і, просуваючись за ними, в натовпі коло каси тримався так близько, що торкався їх), і ось чую, як моя Лоліта у відповідь на слова Єви, що «краще смерть, ніж Мільтон Пінський [знайомий гімназист] і його міркування про музику», каже напрочуд спокійно та серйозно: «Знаєш, у смерті жахливе те, що людина цілковито полишена сама собі», і мене тоді вразило, поки я, як автомат, пересував ватяні ноги, що я геть нічогосінько не знаю, що відбувається в голові в моєї коханої, і що, можливо, десь там, за нестерпними підлітковими штампами, у неї є і завітаний сад, і сутінки, і брама палацу — димчаста, чарівлива сфера, доступ до якої мені заборонено, бо своєю жалюгідною спазмою я занечишую своє дрантя: адже я часто помічав, що, живучи, як жили ми з нею, у відокремленому світі абсолютного зла, ми відчували дивну збентеженість, коли я намагався заговорити з нею про щось абстрактне (про що могли б говорити вона і старший товариш, вона і батько, вона і нормальний коханий, я і Аннабель, Лоліта і сублімований, вилизаний, аналізований, обожнений Гарольд Гейз), про мистецтво, про поезію, про цяточки на фореці Гопкінса або бриту голову Бодлера, про Бога й Шекспіра — на будь-яку *справжню* тему. Де там! Вона одягала свою вразливість у панцер дешевої нахабності й навмисної нудьги, тоді як я, вдаючись під час своїх жалюгідних учених коментарів до штучного тону, від якого в мене самого щеміли останні зуби, породжував у своїй аудиторії такі вибухи брутальності, що годі було говорити далі, о моя бідолашна, замучена дівчинко.

Я кохав тебе. Я був п'ятиногим страховиськом, але кохав тебе. Я був жорстокий, нищий, усе, що завгодно, *mais je t'aimais, je t'aimais!*¹ Траплялися хвилини, коли я знав, що саме ти відчуваєш, і неймовірно страждав від цього, дитинко моя, Лолітонько моя, хоробра Доллі Скілер...

Пригадую деякі такі хвилини, — назвімо їх айсбергами в раю, — коли, наситившись нею, ослабнувши від казкових, безумних зусиль, безвольно лежачи під лазурною смугою, що йде поперек тіла, я, бувало, брав її у свої обійми з приглушеним стогоном людської (нарешті!) ніжності.

Її шкіра лисніла в неоновому промені, що йшов з мотельного двору крізь жалюзі, її чорні, мов сажа, вії злиплися, її сірі, без усмішки, очі здавалися ще байдужіші, ніж звичайно, — й вона кумедно нагадувала маленьку пацієнтку, яка ще не зовсім вийшла з туману наркозу після дуже важкої операції, і тут ніжність моя переходила в сором і жах, я тішив і колисав сиротливу, легеньку Лоліту, що лежала на моїх мармурових грудях, і, буркочучи, ховав обличчя в її теплі локони, і гладив її навгад, і, як Лір, просив у неї благословення, і на самісінькій вершині цієї страдницької некорисливої ніжності (в мить, коли моя душа немов зависала над її оголеністю й ладна була розкаятися) зненацька, з мерзенною іронією, бажання наростало знову.... «Ой, ні!» — казала Лоліта, піднявши з зітханням очі до неба, і наступної миті й ніжність, і лазуровий промінь — усе розпадалося.

Наші сучасні уявлення про стосунки між батьком і дочкою дуже спаплюжені схоластичною нісенітницею і стандартизованими символами психоаналітичної крамнички, проте сподіваюся, що подані нижче рядки звернені до безсторонніх читачів. Одного разу, коли батько однієї з її подруг (гладухи Авіс Чепмен) гучним гудком подав сигнал з вулиці, що приїхав забрати свою бридулю, я відчув себе зобов'язаним запросити його до вітальні; він присів на хвилину і, поки ми розмовляли, Авіс лацилася до нього і зрештою важко вмостилася йому на коліна. Не пам'ятаю, до

¹ Але я кохав тебе, я кохав тебе! (Фр.)

речі, чи зазначав я де-небудь, що в Лоліти була для чужих абсолютна чарівна усмішка — кошлате примружування очей і миле, мрійне сяєво всіх рис обличчя, — усмішка, яка нічого, звичайно, не означала, але була така прекрасна, така самобутньо ніжна, що важко пояснити її атавізмом, магічним геном, який мимоволі осяває обличчя на знак давнього вітального обряду (гостинної проституції, скаже брутальніший читач). Вона стояла поодаль, коли містер Чепмен сів і заговорив, крутячи капелюха в руках, а потім — ох, дивіться, як нерозумно з мого боку, я пропустив головну особливість знаменитої Лолітиної усмішки, а саме: її солодка, наче нектар, з переливами ямочок гра ніколи не була спрямована на гостя, а трималася, так би мовити, власної далекої квітучої порожнечі або блукала з підсліпою вкрадливістю по випадкових предметах, і така вона була того вечора. Тієї хвилини, коли товста Авіс підступила й почала перешкоджати батькові крутити капелюха, Лоліта тихо сяяла, розглядаючи та чіпаючи фруктовий ніж, що лежав край столу, до якого вона притулилася далеко від мене. Авіс тепер ухопилася за ший та вухо батька, а він звичною рукою напівобняв своє незграбне й велике поріддя, і раптом я побачив, як усмішка Лоліти почала гаснути, перетворилась у заціпенілу тіль усмішки, і фруктовий ніж зіскочив зі столу і срібним руків'ям випадково вдарив її в кісточку, і то так боляче, що вона зойкнула, зігнулася вдвоє, а потім одразу, застрибавши на одній нозі, з обличчям, викривленим тією жахливою вступною гримасою, яку дитина затримує на розтягнених губах перед ревним плачем, Лоліта зникла з кімнати, й за нею побігла і стала втішати її на кухні добренька Авіс, що мала такого чудового, жирного, рожевого батька й маленького щокатого брата, і щойно народжену сестричку, і домашній затишок, і дві шотландські вівчарки, які вмili усміхатися, а в Лоліти не було нічого.

Я приготував витончений додаток до тієї сцени: ми й далі в Бердслі, Лоліта сидить із книжкою коло каміна, потягується, крекче й запитує:

— Де її, власне, поховали?

— Кого?

— Ет, ти знаєш, мою зарізану матір.

— Ти чудово знаєш, де її могила, — відповів я з великою витримкою й назвав цвинтар, неподалік від Рамздела, між залізницею і пагорбом, з якого видно озеро. — Крім того, — додав я, — трагедію її випадкової смерті не годилося б паплюжити таким епітетом, який ти вважаєш за потрібне вжити. Якщо ти справді хочеш перемогти в самій собі ідею смерті...

— Накрутив катеринку! — пирхнула Лоліта і млосоно покинула кімнату. Я довго дивився у вогонь крізь пекучі сльози. Потім підняв з підлоги її книжку. Якась бездарна нісенітниця «для юнацтва». Понура маленька Мара не сподівалася, що її мачуха виявиться веселою, розумною, рудокосою молодою жінкою, яка пояснить Марі, що мати-небіжчиця Мари здійснила героїчний подвиг, бо навмисне не виявляла ніякої любові до доньки, яку вона насправді обожнювала. Героїчна мати помирала від невиліковної хвороби й не бажала, щоб дівчинка потім сумувала за нею. Інший на моєму місці, зойкаючи, побіг би нагору до Лоліти, а я завжди обирав моральну гігієну невтручання. Але нині, звиваючись, як хробак, і закликаючи минувшину, я згадував, що того разу та й у інших випадках я взяв собі звичай не звертати уваги на стан Лоліти, щоб не псувати настроїв підлому Гумбертові. Коли моя мати, в мокрій сукні, осяяній грозою серед стрімко накочуваного туману (так я уявляв собі її смерть), побігла, важко сапаючи, вгору гребенем гори на Молінетто, де її вразила блискавка, я був немовлям, і згодом мені не щастило прищепити собі ніякої загальноновизнаної сирітської туги, хоч як несамотовито шарпали мене психотерапевти в пізніші періоди депресії. Але, зізнаюся, людина з такою могутньою уявою, як моя, не може покликатися на незнання загальнолюдських емоцій. Крім того, я, мабуть, надто покладався на ненормальну холодність відносин між Шарлоттою та її донькою. Але жахлива сутність усього цього питання ось

яка. Моя шаблонна Лоліта за час нашого з нею нечуваного, аморального співжиття поступово дійшла до думки, що навіть найжалюгідніше сімейне життя краще за пародію кровозмішення, — а щось краще за це я, зрештою, аж ніяк не міг дати своїй безпритульній дівчинці.

33

Повернення в Рамздел. Я наближався до нього з боку озера. Сонячний полудень дивився всіма очима: їдучи повз озеро в замащеному автомобілі, я розрізняв алмазні іскри між далекими соснами. Повернув на цвинтар, вийшов і погуляв між різнокаліберними пам'ятниками. *Bonjour, Charlotte*. На деяких могилах стриміли прозорі національні прапорці, непорушно повиснувши в безвітряному затінку кипарисів. Ет, Едю, не пощастило тобі, подумав я, звертаючись подумки до якогось Едуарда Грамера, тридцятип'ятирічного завідувача конторою в Нью-Йорку, якого недавно заарештували за звинуваченням в убивстві тридцятирічної дружини Доротеї. Мріючи про ідеальний злочин, Ед пробив дружині череп і посадив труп за кермо автомобіля. Два чергові дорожньої поліції цього району бачили здалеку, як великий новий синій «Крайслер», що його Грамер подарував дружині на день народження, з шаленою швидкістю скочувався з гори якраз на межі їхньої юрисдикції (нехай береже Господь наших бравих полісменів — і округних, і штатних!). Він зачепив стовп, піднявся насипом, порослим остистою травою, суницями й повзучим перстачем, і перекинувся. Колеса ще тихо крутилися на осонні, коли патрульні витягли тіло пані Г. Спершу їм здалося, ніби вона загинула внаслідок звичайної катастрофи. На жаль, рани, що спричинили її смерть, не відповідали дуже легким пошкодженням, яких зазнав автомобіль. Я влаштувався щасливіше.

Поїхав далі. З дивним відчуттям упізнав тонку вежу білої церкви й величезні в'язи. Забувши, що на американській приміській вулиці самотній пішохід виділяється

більше, ніж самотній автомобіліст, я лишив машину на бульварі, щоб спуститися, немов гуляючи, по Лоун-стріт повз номер 342. Перед великим кровопролиттям, що чекало на мене, я мав право на невеликий перепочинок, на очисну судому душевної відрижки. Білі віконниці вілли відставного ганчірника були зачинені, і хтось підв'язав знайдену чорну оксамитову стрічку для волосся до білої вивіски «Продається», що схилилася зі своєї жердини коло тротуару. Уже не було набридливої собаки. Садівник нікому не телефонував. Хвора бабця Візаві не сиділа на заплетеній виноградом веранді, де тепер, на ще більшу досаду самотнього перехожого, дві молоді жінки з кінськими хвостами, в однакових фартушках у чорний горошок припинили прибирати, щоб поглянути на нього. Вона, мабуть, давно померла, а це були, напевне, її небоги з Філадельфії.

Може, зайти до свого колишнього дому? Як у повісті Тургенєва, з розчахнутого вікна вітальні лився потік італійської музики. Яка романтична душа грала на роялі там, де ніякі клавіші не пірнали й не хлюпотіли того зачарованого недільного дня, коли пестило сонце голі ноги моєї дівчинки? Раптом я помітив, що з газону, який я колись стриг, смаглява чорнокоса німфетка років десяти, в білих трусиках, дивиться на мене з чимсь диким у замороженому погляді великих темно-синіх очей. Я сказав їй два-три милі слова, абсолютно невинні — старомодний комплімент на кшталт «які в тебе гарні очі», але вона квапливо позадкувала, музика урвалася, і вельми запального вигляду чорнявий чоловік зі спітнілим, блискучим обличчям вискочив у сад і брутально виставився на мене. Я був хотів назвати себе, але тут, з тим гострим збентеженням, яке буває уві сні, я побачив, що на мені замащені глиною сині робочі штани й огидно-брудний дірявий светр, відчув заріст на підборідді, відчув, які налиті кров'ю мої очі, очі пройдисвіта... Не кажучи ні слова, я повернув і поплентався назад. Хирлява квіточка, начебто маленька айстра, росла в пам'ятній для мене щілині в тротуарі. Спокійнісінько воскреслу міс Візаві

племінниці викотили на веранду, немов та веранда була лежею, а я — актором. У душі я благав її не гукати мене й наддав ходи. Ну й вуличка крута! Я дійшов до глибокої тіні бульвару. Червоний квіточок, що означав штраф за незаконне паркування, полісмен запхав мені під одну з лапок на вітровому склі. Цей квіточок я розірвав на дві, чотири, вісім частин.

Сердячись на себе, що марную час, я полинув до готелю — того самого, до якого добувся з новою валізою п'ять років тому. Узняв кімнату з ванною, призначив по телефону два побачення — ділове й медичне, — поголився, викупався, вдягнув чорний костюм і спустився в бар. Там нічого не змінилося. Вузьку залу заливало те саме тьмяне, неможливо-гранатове світло, яким колись у Європі вирізнялися притони, тоді як тут воно просто «створювало настрій» у пристойному, «родинному» готелі. Я сів за той самий столик, за яким сидів на початку свого перебування в Рамзделі, того дня, коли, ставши пожильцем Шарлотти, вважав за доречне відсвяткувати входи тим, що по-світському випив з нею півпляшки шампанського, — і фатальним чином завоював її бідолашне, по вінця сповнене серце. Як і тоді, офіціант з обличчям-місяцем розподіляв за астральною схемою п'ятдесят келишків хересу на великій таці для весільного прийняття (цього разу Мерфі поєднувався шлюбом із Фентезі). За вісім хвилин третя. Йдучи через хол, я був змушений обійти групу дам, які з *mille grâces*¹ прощались і розходилися після клубного сніданку. Одна з них із вітальним клекотом напалася на мене. То була огрядна, невисока жінка, вся в перлисто-сірому, з довгою сірою пір'їною на капелюсі. Я впізнав у ній місіс Чатфілд. Вона вчепилася за мене з солоденькою усмішкою, вся палаючи злостивою цікавістю (чи не скоїв я, наприклад, із Доллі того, що Френк Ласель, п'ятдесятирічний механік, учинив з одинадцятирічною Саллі Горнер 1948 року?). Дуже скоро я цілком опанував ту пожадливу зловтіху. Вона гадала, ніби я живу в Каліфорнії. А як ся має?.. З вишуканою насолодою

¹ Тисячею розшаркувань (фр.).

я сповістив їй, що моя пасербиця тільки-но вийшла заміж за блискучого молодого гірничого інженера, що виконує таємне урядове завдання в одному північно-західному штаті. Захоплена зненацька, вона заперечила, що не схвалює таких ранніх шлюбів і ніколи б не дозволила своїй Філіс, якій тепер вісімнадцять років...

— Ох, звичайно, — мовив я спокійно. — Звичайно, пам'ятаю Філіс. Філіс і табір «Кульбаба». Так, звичайно. До речі, ваша донечка ніколи не розповідала вам, як Чарлі Голмс розбещував там маленьких пансіонерок своєї мерзеної матусі?

— Сором! — скрикнула місіс Чатфілд. — Як вам не соромно, містере Гумберте! Бідолашного хлопчика щойно вбили в Кореї.

— Справді? — мовив я (користуючись дивною свободою, властивою сновидінням). — Оце так доля! Бідолашний хлопчик пробивав найніжніші, найневідновлюваніші перетиночки, порскав зміїною отрутою — і нічого, тішився веселеньким життям, та ще й отримав посмертний орден. А втім, перепрошую, мені пора до адвоката.

До контори Віндмюллера було всього два квартали. Потиск його руки виявився дуже повільним, дуже докладним, дуже міцним, але немов запитальним. Він гадав, ніби я живу в Каліфорнії. Чи не викладав я коли-небудь у Бердслійському університеті? Туди щойно вступила його донька. А як ся має?.. Я дав повний звіт про місіс Скілер. Ділова розмова виявилася найприємнішою. Я перевів усе своє майно на її ім'я й вийшов у вересневу спеку беззахисним злидарем.

Тепер, покінчивши зі справами, я міг присвятити себе головній меті поїздки до Рамздеда. Досі, дотримуючись тієї методичності, якою недаремно пишаюсь, я не знімав маски з обличчя Клера Куїлті; він сидів у мене в підземеллі, чекаючи мого приходу зі священником і цирульником: «*Réveillez-vous, Tropman, il est temps de mourir!*»¹ Мені тепер немає часу досліджувати питання, як запам'ятовуються

¹ «Прокидайтеся, Тропмене, пора вмирати!» (Фр.)

обличчя (перебуваю на шляху до дядька і йду прискореною ходою), але дозволю собі зауважити таке: в спирту каламутної пам'яті я зберігав чиясь обличчя ропухи. Я бачив це обличчя мигцем кілька разів і помітив у ньому деяку схожість із моїм життєрадісним і досить огидним родичем, що жив і помер у Швейцарії. Пам'ятаю його гантелі, смердюче трико, товсті волохаті руки, й лисину, і схожу на свиню покоївку-наложницю, — а загалом той негідник був досить безневинний; надто безневинний, додам, щоб правити за мою здобич. У дивному стані розуму, в якому я тепер перебував, я якось загубив зв'язок з образом Густава Трапа: його цілком замінило обличчя драматурга Клера Куїлті, таке, яким його зобразили з художньою точністю на рекламі цигарок «Дромадер» і на кабінетній фотографії, що стояла в його дядька на письмовому столі.

Свого часу, коли я був пацієнтом іншого, бердслійського, зубного лікаря, пресимпатичного доктора Мольнара, я пережив тяжку операцію, після якої в мене лишилося досить мало передніх зубів. Штучні зуби, які заступали прогалини, трималися за допомогою пластикових пластинок і непомітного дроту, що йшов по верхніх яснах. Що стосується зручності, цей пристрій був шедевром, тим паче, що кутні зуби лишилися здоровісінькі. Але, щоб забезпечити таємну мету вірогідним приводом, я заявив докторові Айвору Куїлті, що, сподіваючись полегшити невралгію лицьового нерва, я вирішив видалити всі зуби. У скільки мені обійдеться протез? Скільки це все забере часу, якщо він призначить мені перший візит, скажімо, на початку листопада? Де тепер перебуває його знаменитий небіж? Чи можна буде вирвати все за один раз?

Доктор Айвор (Ай-вава-мор!) Куїлті, гладун у білому балахоні, зі шпакуватим їжаком і широкими пласкими щоками політикана-масона, присів на ріжок письмового столу, похитуючи однією ногою, мрійливо й вабливо, поки розвивав переді мною грандіозний далекобійний план. Сказав, що спершу збудує мені «попередній про-

тезик», — я носитиму його, поки осядуть ясна. Потім він мені спорудить постійний протез. Добре було б уже зараз оглянути ротову порожнину. Він носив двобарвні туфлі з візерунком із дірочок на кінцях. Він не бачив «негідника» від 1946 року, але був певен, що його можна знайти в родовому замку, вулиця Грімма, на околиці Паркінгтона. Мрія художника-дантиста росла далі. Нога похитувалася. Погляд палав натхненням. Мені це обійдеться десь у шістсот доларів. Він вважав, що слід одразу зробити необхідні виміри, щоб виготовити тимчасовий протез. Мій рот був для нього чарівною печерою, повною неоціненних скарбів, але я його туди не пустив.

— Ні, — сказав я. — Я передумав. Мені це все зробить доктор Мольнар. Його ціни вищі, але як дантист він, звичайно, набагато кращий від вас.

Не знаю, чи доведеться моєму читачеві коли-небудь сказати таку фразу. Я вже скуштував цього дивного відчуття сонної свободи в розмові з місіс Чатфілд. Дядечко мого Клера й далі сидів на столі, й досі з мрійним виразом на обличчі, але нога припинила штовхати й гойдати колыску рожевих сподівань. Зате секретарка, яка все чула, бліда, худа дівчина з трагічними очима блондинок, які не доскочили успіху, метнулася за мною, щоб устигнути бахнути дверима мені вслід.

Вставте обойму в руків'я. Натискайте, поки почуєте або відчуєте, як клацнула защіпка. Як солодко щільно. Місткість: вісім куль. Воронований полиск. Болісно готовий розрядитися.

Коло першої ж бензоколонки в Паркінгтоні мені дуже точно пояснили, як дістатися до вулиці Грімма. Прагнучи бути впевненим, що застану Куїлті, я спробував зателефонувати йому, але з'ясувалося, що його телефон недавно від'єднали. Чи означає це, що він кудись виїхав? Я поїхав до нього — його будинок стояв кілометрів за двадцять на

північ від міста. Поки я їхав, ніч приховала більшу частину краєвиду, і коли я їхав вузьким звивистим шосе, низка примарно-білих стовпчиків з рефлекторами почала відбивати моє ж світло, попереджаючи про той або той поворот дороги. З одного боку тьмяно видніла річкова долина, а з іншого — лісисті схили, а спереду, мов безпритульні сніжинки, в допитливе світло моїх фар впливали з чорного мороку нетлі. На двадцятому кілометрі, як і казали мені, з'явився чудернацький критий міст вермонтського взірця, що напнувся на мене, мов чохол, за ним праворуч виросла білена скеля, а ще через кілька сажнів я й повернув у той самий бік на посипаний гравієм путівець, що й був «вулицею Грімма». Хвилини дві-три я їхав вогким, темним, глухим лісом. Нарешті, посеред круглої галявини, постав замок жажіть, величезна дерев'яна споруда з баштою. Вікна горіли червоним і жовтим вогнем, півдесятка автомобілів загатили під'їзну алею. Зупинившись під прикриттям дерев і погасивши фари, я став спокійно продумувати наступний хід. Навколо пана Ку, напевне, увиваються його поплічники та гетери. Мимоволі я бачив цей святково освітлений і напрочуд занедбаний замок зсередини крізь призму «Тривога підлітка», оповідання в одному з Лолітиних журнальчиків про досить каламутні «оргії» дорослого злодія з пріапічною сигарою, наркотики, особистих охоронців. Принаймні Ку тут. Нічого, повернуся вранці, в годину сонної млості.

Я не кваплячись поїхав назад до Паркінгтона у своєму старому, відданому «Ікарі», що так спокійно, так бадьоро працював для мене. Моя Лоліто! Ще валялася від 1949 року одна з її шпилечок у глибині «рукавичного» відділу. Й далі текли бліді метелики, витягвані з ночі сифоном мого світла. Там і там обабіч шосе ще трималися, спираючись на милиці, темні клуні. Люди ще їздили дивитися фільми. У пошуках нічлігу я проїхав повз *drive-in* — кінотеатр просто неба. Сяючи місячною білістю, просто-таки містичною в порівнянні з безмісячною і аморфною ніччю, гігантський екран косо відступав у сутінь дрімотних, безневинних

ланів, і на ньому вузький привид піднімав пістолет, розчиняючись, як у мильній воді, при щораз більшому крені щораз дальшого світу, — і вже наступної миті низка тополь приховала безтілесну жестикуляцію.

35

Я покинув «Притулок безсонних ловців» близько восьмої ранку і якийсь час провів у місті. Мені не давала спокою думка, що кат я недосвідчений і можу не влучити. Мені, наприклад, спало на гадку, що, можливо, патрони в обоймі видохлися за тиждень бездіяльності, і я замінив їх новенькими. Приятеля я так ретельно викупав у мастилі, що тепер не міг позбутися чорної гидоти. Я закутав його в ганчірку, наче скалічений член, а в другу ганчірку загорнув жменьку запасних куль.

По дорозі мене догнала гроза, та, коли я доїхав до лиховісного замку, сонце вже горіло як мужній мученик, а птахи галасували в мокрому, парковому листі. Гості роз'їхалися. Вигадливий і блаженський дім стояв, як у чаду, відображуючи мій власний стан, бо я мимохіть відчув, торкнувшись ногами пружкої й неміцної землі, що переборщив, коли підкріплював свій дух.

На мій дзвінок відповіла сторожка, іронічна тиша. Проте у відкритому гаражі стояв, як у доброго господаря, автомобіль — цього разу чорна машина, схожа на лімузин трунаря. Я спробував грюкнути дверним кільцем. Нікознов. Із нетерплячим гарчанням штовхнув двері — й сталося диво! Двері подалися, наче в середньовічній казці. Тихенько зачинивши їх за собою, я пройшов через просторий і вельми негарний вестибюль; зазирнув у вітальню праворуч і помітив там кілька брудних келихів, що росли з килима; вирішив, що господар ще в себе у спальні.

Що ж, поповземо нагору. Моя права рука стискала в кишені закутаного в ганчірку приятеля, ліва поляскувала по липкій балюстраді. В останній із трьох спалень, які я оглянув, хтось явно провів ніч. Була бібліотека, повна

квітів. Була якась особлива кімната, майже без меблів, але з просторими і глибокими дзеркалами й білими ведмежими шкурами на слизькому паркеті. Були й інші кімнати. Мені спала щаслива думка. Якщо коли і з'явиться господар (пішов, можливо, погуляти для моціону в парку або сидить у потаємній норі), з огляду на мою загальну хиткість і те, що процес винищення може затягтися, годиться перешкодити любому партнерові закритися в тій або тій кімнаті. Тому впродовж принаймні п'яти хвилин я ходив — у ясному запамороченні, безумно-спокійний, зачарований і п'яний, як ніч, мисливець — і повертав ключі в замках, вільною рукою пхаючи їх до лівої кишені. Старий будинок давав більшу змогу усамітнитись, ніж сучасні елегантні коробки, де подружжю доводиться ховатися до туалету — єдиного кутка, що закривається, — для скромних потреб планового дітовиробництва.

До речі, про туалети. Я збирався замкнути третю спальню, коли господар вийшов із сусіднього клозета, лишивши за собою шум коротенького каскаду. Закрут коридора не міг приховати мене повністю. З сірим обличчям, з мішками під очима, з розтріпаним пухом навколо пролисини, але все-таки цілком упізнаваний родич дантиста проплив повз мене у фіалковому халаті, вельми схожому на один з моїх. Він або не помітив мене, або вважав за негідну уваги, нешкідливу галюцинацію й, показуючи свої волохаті литки, сомнамбулічною ходою подався сходами вниз. Я пішов за ним у вестибюль. Напівроззявивши й рота, і вхідні двері, він глянув у сонячну шпарину, мов людина, якій здалося, ніби вона чула невпевненого гостя, що подзвонив, а потім пішов собі. І далі нехтуючи привид у плащі, що зупинився посередині сходів, милий господар попростував до затишного будуару через хол на іншому боці вітальні. Знаючи, що він тепер мій, і, не бажаючи поспішати, я лишив його там і пішов через вітальню в напівбар-напівкухню, де гидливо розкутав свого малого бруднулю, намагаючись не лишити масних плям на хромі, — здається, я вжив не той продукт, мастило

було, мов дьоготь, і страшенно прилипало. З властивою мені ретельністю я перевів оголеного приятеля в чисту нішу — і пройшов через вітальню в хол. Моя хода, як я вже зазначав, була пружна, — може, занадто пружна для успіху справи, але серце в мене калатало від хижої радості, і пам'ятаю, як хруснув коктейльний келих у мене під ногою.

Милий господар зустрів мене в турецькому будуарчику.

— А я все думаю, хто ви такий, — заявив він високим хрипким голосом, глибоко запхавши руки до кишень халата і прикипівши очима до якоїсь точки на північний схід від моєї голови. — Ви часом не Брюстер?

Тепер було ясно, що він витає в якомусь тумані й цілковито перебуває в моїй владі. Я міг дозволити собі погратися з тією мишкою.

— Правильно, — чемно відповів я. — *Je suis monsieur Brustère*¹. Порозмовляймо до того, як почати.

Це йому сподобалося. Його чорні, як чорнильна ляпка, вусики смикнулися. Я скинув макінтош. Я був весь у чорному — чорний костюм, чорна сорочка, без краватки. Ми сіли один проти одного в глибокі фотелі.

— Знаєте, — сказав він, гучно шкрябаючи м'ясисту, шкарубку, сіру щоку й показавши в кривій посмішці свої дрібні зуби-перлинки, — ви не так уже й схожі на Джека Брюстера. Хочу сказати, що схожість аж ніяк не разюча. Хтось мені казав, що в нього є брат, який служить у тій самій телефонній компанії.

Зацькувати його нарешті після всіх цих літ каяття і злості... Бачити чорні волосинки на його пухких руках... Ковзати всією сотнею очей по його бузкових шовках і кошлатих грудях, передчуваючи пробоїни, і кров, і музику мук... Знати, що тримаю його, цього напіводушевленого, напівлюдського блазня, цього паскуду, що по-содомському насолодився моєю ясочкою, — о моя ясочко, це було нестерпною відрадою!

¹ Я пан Брюстер (фр.).

— Ні, на жаль, я не брат Брюстера, — і навіть не сам Брюстер.

Він нахилив набік голову з іще задоволенішим виглядом.

— Ану, блазню, вгадуй далі.

— Чудово, — мовив блазень, — отже, ви не з телефонної компанії і не прийшли набридати мені тими неоплаченими фантастичними розмовами.

— А ви що, ніколи не телефонуєте?

— Перепрошую?

Я сказав, що мені здалося, ніби він сказав, що ніколи...

— Ні, я кажу про інших — про людей узагалі. Я не звинувачую саме вас, Брюстере, але, повірте, людям властива страшенно безглузда манера заходити до цього дурнуватою дому не стукаючи. Вони користуються вбиральною, користуються кухнею, користуються телефоном. Антон телефонує в Бостон, Марія — в Ріо. Я відмовляюся платити. У вас дивний акцент, синьйоре.

— Куїлті, — запитав я, — чи пам'ятаєте ви маленьку дівчинку на ймення Долорес Гейз? Доллі Гейз? Долорес у Колорадо? Гейзер у Вайомінгу?

— Так, так, цілком можливо, що це вона дзвонила в усі ті місця. Але хіба це не байдуже?

— Мені, Куїлті, не байдуже. Річ у тому, що я її батько.

— Дурниці. Ніякий ви не батько. Ви іноземний літературний агент. Один француз переклав моє «Живе м'ясо» як «*La vie de la chair*»¹. Який ідіотизм!

— Вона була моєю дитиною, Куїлті.

У тому стані, в якому він перебував, його неможливо було по-справжньому збентежити, але його задерикувата манера ставала вже не така впевнена. Якась тінь сторожкого розуміння затліла в його очах, надавши їм подоби життя. А втім, вони одразу потьмяніли знову.

— Сам я люблю дітей, — мовив він, — і в мене багато друзів серед батьків.

¹ «Життя плоті» (фр.).

Він відвернувся, шукаючи чогось. Став плескати себе по кишенях. Спробував підвестися.

— Сядь! — скомандував я, мабуть, набагато гучніше, ніж хотів.

— Нема чого кричати на мене, — поскаржився він дивним бабським голосом. — Просто шукаю цигарки. До смерті хочеться курити.

— Вам і так недалеко до смерті.

— Ет, облиште, — відмахнувся він. — Мені це починає набридати. Чого вам треба? Ви француз, містере? *Voulez-vous boir?*¹ Ходімо до барчика й хильнімо...

Він побачив маленький чорний пістолет, що лежав у мене на долоні, немов я пропонував його йому.

— Е-е!.. — протяг він (наслідуючи тепер тип «дурного гангстера» в кіно). — Який у вас шикарний пістолетик. За скільки продаєте?

Я ляснув його по випростаній руці, і він якимсь чином збив скриньку з низького столика коло свого фотеля. Скринька вивергла з десяток цигарок.

— Ось вони! — зрадів він. — Пам'ятаєте, як сказано в Кіплінга: «*Une femme est une femme, mais un Caporal est une cigarette*»². Тепер нам потрібні сірники.

— Куїттї, — озвався я, — спробуйте зосередитися. Через хвилину ви помрете. Замогильне життя може виявитись, хтозна, вічним станом найпекельнішого безумства. Ви скурили вашу останню цигарку вчора. Зосередьтеся. Спробуйте зрозуміти, що з вами відбувається.

Він тим часом шматував цигарку «Дромадер» і жував шматочки.

— Я готовий спробувати, — проказав він. — Ви або австралієць, або німецький утікач. Як це взагалі трапилося, що ви розмовляєте зі мною? Цей дім — арійський, майте на увазі. Ви б краще пішли. І прошу вас, припиніть вимахувати цим кольтом. До речі, в сусідній залці в мене є старий наган.

¹ Хотите выпити? (Фр.). — Перекл.

² «Жінка — це жінка, а «Капрал» — марка цигарок» (фр.).

Я направив приятеля на носак його капця й натиснув на гашетку. Затинка. Він глянув собі на ногу, на пістолет, знову на ногу. Я зробив нове жахливе зусилля, і з безглуздо кволим і якимсь дитячим звуком пістолет вистрелив. Куля увійшла в товстий рожевуватий килим: я мало не зомлів, чомусь уявивши собі, що вона тільки скотилася туди й може вискочити назад.

— Ну, хто мав слухність? — мовив Куїлті. — Вам годилося б бути обережнішим. Ану дайте мені цю штуку, хай йому біс!

Він потягся за кольтом. Я пхнув блазня знов у фотель. Густа відрода рідшала. Пора, пора знищити його, але я хотів, щоб він спершу зрозумів, чому його знищують. Я зарився його станом. Зброя в моїй руці здавалася млявою і незграбною.

— Зосередьтеся, — наказав я, — на думці про Доллі Гейз, яку ви викрали...

— Неправда! — гукнув він. — Ви верзете нісенітниці. Я врятував її від збоченого негідника. Покажіть мені вашу бляху, якщо ви нишпорка, замість стріляти мені в ногу, падлюко! Де бляха? Я не відповідаю за чужі розбещення. Які дурниці! Та весела подорож була, зізнаюся, дурним жартом, але ж ви отримали дівчисько назад? Досить, ходімо, хильнімо по келишку.

Я запитав, бажає він бути страченим сидячи чи стоячи.

— Це слід обдумати, — відповів він. — Питання серйозне. До речі, я припустився помилки, про яку вельми шкодую. Я, бачите, не дістав жодної втіхи від вашої Доллі. Хоч як прикро, але я, знаєте, імпотент. А крім того, я ж улаштував їй чудові вакації. Вона познайомилася в Техасі з дивовижними людьми. Ви чули, наприклад...

І несподівано подавшись уперед, він навалився на мене, причому мій пістолет полетів під комод. На щастя, він був не так могутній, як поривний, тож я без клопоту запхав його назад у фотель.

Відсапавшись, він склав руки на грудях і сказав:

— Ну ось, догралися. *Vous voilà dans de beaux draps, mon vieux*¹.

Я нахилився. Він не ворухнувся. Я нахилився нижче.

— Любий сер, — мовив він, — припиніть жонглювати життям і смертю. Я драматург. Я написав багато трагедій, комедій, фантазій. Я приватним чином зняв фільми з «Жустини» маркіза де Сада та інших ескапаскудств XVIII ст. Я автор п'ятдесяти двох вдалих сценаріїв. Я знаю всі ходи й виходи. Дайте мені взятися за це. В іншій кімнаті є, здається, кочерга, дозвольте мені її принести, і нею ми добудемо ваше майно.

Метушливо, заклопотано, лукаво він, говорячи, підвівся знову. Я помацав рукою під комодом, водночас намагаючись не спускати з нього очей. Раптом я помітив, що приятель стирчить з-під батареї поблизу комода. Ми знову зчепилися. Ми качалися по всьому килиму, обнявшись, наче двоє величезних, безпорадних дітей. Він був голий під халатом, від нього огидно тхнуло цапом, і я задихався, коли він перекочувався через мене. Я перекочувався через нього. Ми перекочувалися через мене. Вони перекочувалися через себе.

У надрукованому вигляді цю книжку читатимуть, мабуть, лише на початку XXI ст. (додаю до 1935 року дев'яносто років, живи довго, моє кохання), й літні читачі, мабуть, згадають у цьому місці «обов'язкову» сцену в ковбойських фільмах, бачених у ранньому дитинстві. А втім, нашій колотнечі бракувало кулачних ударів, ладних повалити бугая, й летючих меблів. І він, і я були двома великими ляльками, напханими брудною ватою й ганчір'ям. Усе зводилося до безмовної, безформної вовтузні двох літераторів, з яких один розпадався від наркотиків, а другий страждав на невроз серця й до того ж був п'яний. Коли нарешті мені пощастило заволодіти своєю неоціненною зброєю і знову посадити сценариста в його глибокий фотель, ми обидва хекали так, як королю корів і баронові баранів ніколи не траплялося сапати після сутички.

¹ У гарненькій ви тепер ситуації, друже (фр.).

Я вирішив оглянути пістолет: адже наш піт, не доведи Господи, міг щось зіпсувати в ньому — і відсапатися, перше ніж перейти до головного номера програми. З метою заповнити паузу я запропонував йому прочитати власний вирок — у тій ямбічній формі, якої я надав йому. Термін «поетична відплата» надто вдалий у цьому контексті. Я передав йому охайно надрукований на машинці аркуш.

— Гарзд, — мовив він. — Чудова думка. Піду за окулярами (він спробував підвестися).

— Ні.

— Як хочете. Читати вголос?

— Так.

— Поїхали. Ага, це у віршах:

За те, що грішника схопив зненацька,
За те, що взяв зненацька,
За те, що взяв,
За те, що взяв зненацька мою хибу...

— Ну, це, знаєте, добре. Дуже добре!

...Коли я голий, як Адам, стояв
Перед законом федеральним
Та усіма його пекучими зірками...

— Просто чудово!

За те, що скористався ти оцим
Гріхом моїм, коли
Безрадно я линяв, вологий, ніжний,
В надії на чудову перемену,
І шлюб собі я уявляв в гірському штаті,
І цілий виводок Лоліт...

— Ну, тут я не зовсім зрозумів.

За те, що ти цією скористався
Основою невинності моєї,
За те, що ти шахрайством...

— Трохи повторюєтесь, га? Де я зупинився?.. Ага.

За те, що ти шахрайством відібрав
Можливість каяття мого,
За те, що взяв її
У віці тому, коли хлопці
Ще граються гарматкою своєю...

— Ну, перше сороміцтво.

Вона пухнаста дівчинка була,
Ще одягала маковий вінок,
З торбинки ще любила їсти
Підсмажені зернятка кукурудзи
В барвистім мороці, де з коней
За гроші індіанці сторч летіли,
За те, що ти украв її
У покровителя її, —
А він величний був, з чолом, як віск, —
Та ти — йому ти плюнув
У око під повікою важкою, здер
Його шафранову шовкову тогу
І на світанку кабана лишив
Лежати на землі в новій хворобі
Серед фіалок жаху і кохання,
І каяття та відчаю, а ти
Набридли ляльку взяв
І на шматочки розтягнув її,
Геть голову відкинув. Тож за це,
За все, що скоїв ти,
За все, чого не скоїв я,
Померти маєш ти!

— Ну, сер, скажу вам відверто, дивовижний вірш! Ваш, наскільки можу судити, найкращий твір.

Він згорнув аркуш і віддав його мені.

Я запитав, чи хоче він сказати що-небудь важливе для нього перед смертю. Кольт був знову «застосовний в аспекті особи». Він поглянув на нього. Глибоко зітхнув.

— Послухайте, дядьку, — мовив він. — Ви п'яні, а я хвора людина. Відкладімо цю справу. Я потребую спокою. Я повинен плекати свою імпотентність. Сьогодні заходять друзі, щоб везти мене на великий матч. Цей фарс із бах-

канням з пістолета стає страшенно нудним. Ми з вами світські люди в усьому — в еротичних смаках, білих віршах, влучній стрілянині. Якщо ви вважаєте, ніби я вас образив, я готовий до незвичайних компенсацій. Не відкидаю навіть старомодного поединку, на шаблях чи пістолетах, у Бразилії або іншому зручному місці. Моя пам'ять і моє красномовство нині не на висоті, але, повірте, мій дорогий пане Гумберте, ви були аж ніяк не ідеальним вітчимою, а я анітрохи не примушував вашу маленьку протезу приєднатися до мене. Це вона примусила мене перевезти її до веселішого притулку. Цей дім не так добре обладнаний, як ранчо, яке ми ділили з дорогими друзями, але все-таки він просторий, прохолодний і влітку, і взимку, — одне слово, комфортабельний, і тому — оскільки я збираюся назавжди виїхати на спочинок в Англію чи Флоренцію, я пропоную вам оселитися тут. Дім — ваш, безкоштовно. За умови, що ви припините направляти на мене цей (він гидко вилаявся) пістолет. До речі, — не знаю, чи до вподоби вам дивовижі, — та якщо до подоби, можу вам запропонувати, теж безкоштовно, замість хатньої тваринки, досить бентежного маленького монстра, дівчину з трьома циценьками, одна з них — ласощі, і взагалі — це рідкісне й чарівливе диво природи. А тепер *soyons raisonnables*¹. Ви мене тільки огидно пораните, а потім огидно гнитимете у в'язниці, тоді як я поправлятимусь серед тропічної природи. Обіцяю вам, Брюстере, ви заживете тут щасливо, користуючись чудовим погребом і всім прибутком з моєї наступної п'єси — у мене тепер малувато в банку, але нічого, житиму боргами, як жив його батько, за словами поета. Тут є ще одна перевага, а саме: надзвичайно надійна й підкупна прибиральниця, місіс Вібріса, — кумедне ім'я, — що приходить із села двічі на тиждень, — на жаль, не сьогодні, — вона має онуків та онучок, і я дещо знаю про начальника місцевої поліції й можу орудувати ним, як рабом. Я драматург. Мене прозвали американським Метерлінком. Відповідаю на це: Метерлінк — шметерлінг².

¹ Будьмо розважливі (фр.).

² Schmetterling — метелик (нім.). — Перекл.

Досить. Усе це дуже принизливе, і я не певен, що чиню правильно. Уникайте вживати геркуланіт із ромом. А тепер будьте розважливі й заберіть пістолет. Якось я познайомився з вашою незабутньою дружиною. Увесь мій гардероб у вашому розпорядженні. Ох, іще дещо. Це вам сподобається. У мене є нагорі винятково вартісна колекція еротики. Назву принаймні розкішний фоліант «Острів Багратіона» відомої мандрівниці й психоаналітика Меланії Вейс — дивовижна жінка, дивовижна праця — приберіть пістолет — зі знімками понад восьмиста чоловічих органів, які вона оглянула та виміряла 1932 року на острові в Бардинському морі, й вельми повчальними діаграмами, викресленими з великою любов'ю під прихильними небесами, — приберіть пістолет, — а крім того, я можу вам улаштувати присутність при стратах, не кожен знає, що електричний стілець пофарбовано в жовтий...

Я вистрелив. Цього разу куля потрапила в щось тверде, а саме: в бильце чорного крісла-качалки, що стояло в кутку (і трохи скидалося на Скілерове), причому воно одразу заврушилось, захитавшись так жваво і швидко, що людина, ввійшовши до кімнати, була б вражена подвійним дивом: рухом самотньої качалки, що ходором ходила в кутку, й зяючою пустотою фотеля, в якому щойно сиділа моя фіалкова мішень. Перебираючи пальцями піднятих рук, блискавично крутячи крупом, він майнув до сусідньої залки, й наступної миті ми з двох боків, важко сапаючи, видирали один в одного двері, ключа від яких я недобачив. Я знову переміг, а Кларій Новус з іще більшою проворністю сів за рояль і взяв кілька потворно-сильних, власне, істеричних, громових акордів: його шоки тремтіли, розчепірені руки напружено ухали, а ніздрі видавали той судомний хрип, якого не було на звуковій доріжці нашої кінобійки. Й далі болісно наспівуючи собі під ніс, він удався до марної спроби відчинити ногою морського вигляду скриньку коло рояля. Моя наступна куля влучила йому в бік, і він став підніматися з табурета дедалі вище, як старий Ніжинський у божевільні, як гейзер «Вірний» у Вайомінгу, як мій давній кошмар, на феноменальну

висоту, чи то здавалося так, і, роздираючи повітря, ще струшуючись від похмурої, соковитої музики, відкинувши голову, завивши, він притис одну руку до лоба, а другою схопився за пахву, неначе його вжалив шершень, потім знову спустився на землю і, знову набувши образу опасистого чоловіка в халаті, втік до холу.

Бачу, як я побіг за ним через хол, де з якимись подвійними, потрійними, кенгуровими стрибками, несхитно стоячи на ногах після кожного стрибка, спершу слідом за ним, а потім між ним і вхідними дверима, я виконав напружено-пружкий танець, щоб не дати йому вийти, бо двері, наче уві сні, були не причинені як слід.

Знову перетворившись, ставши тепер величним і спохмурнівши, він почав підніматися широкими сходами, а я, змінивши позицію, але не підступаючи близько, зробив один за одним три-чотири постріли, кожним ранивши його, і щоразу, коли куля влучала, коли я виконував цю страхітливую дію, його обличчя безглуздо сіпалося, немов він блазенською гримасою перебільшував біль; він уповільнював ходу, підкочував напівзаплющені очі, видавав жіноче «Ах!» і здригався після кожного влучання, неначе я лоскотав його, і поки мої незграбні, сліпі кулі встрявали в його плоть, культурний Ку промовляв упівголоса, з навмисною британською вимовою — всякчас жахливо сіпаючись, тремтячи, посміхаючись, а втім, немов з абстрактним, ба навіть люб'язним виглядом:

— Ах, це дуже боляче, сер, не треба більше... Ах, це просто нестерпно боляче, мій дорогий сер. Прошу вас, утримайтесь. Ах, як боляче!.. Боже мій! Ух! Огідно... Знаєте, вам не годилося б...

Його голос завмер, коли він доліз до майданчика, але він і далі йшов напрочуд упевненою ходою, незважаючи на ту кількість свинцю, яку я всадив у його пухке тіло, і раптом, з чуттям безнадійної розгубленості, я зрозумів, що мені не тільки не пощастило прикінчити його, — я ще й заряджав бідолаху новою енергією, немов ті кулі були капсулами, в яких бував еліксир молодості.

Я знову зарядив пустий кольт — чорними, закривавленими руками: зачепив щось, замащене його густою кров'ю. Потім поспішив приєднатися до нього на верхньому поверсі.

Він крокував по галереї, закривавлений і величний, шукаючи відчиненого вікна, хитав головою й далі намагався вмовити мене не коїти вбивства. Я спробував влучити йому в скроню. Він відступив у свою спальню з пурпуровим м'якушем замість вуха.

— Геть, геть звідси! — проказав він, кашляючи і плюючись, і з маревним подивом я побачив, що цей заляпаний кров'ю, але ще рухливий чоловік залізає в ліжку і закутується в хаос простирадл і ковдр. Я вистрелив у нього майже впритул, і тоді він відкинувся назад, і великий рожевий міхур, чимсь нагадуючи дитинство, утворився на його вустах, доріс до величини лялькової повітряної кульки й луснув.

Можливо, на дві-три секунди я втратив зв'язок із дійсністю, але ця втрата аж ніяк не скидалася на те затмарення розуму, на яке прагнуть покликатися звичайні злочинці; навпаки, я хочу наголосити, що відповідаю за кожну пролиту краплю його пухирчатої крові, проте відбувся якийсь часовий зсув: я сидів у подружній спальні, де в ліжку лежала велика Шарлотта. Куїлті вмирав. Замість пістолета (на якому я сидів) я тримав у руках його капець. Я схаменувався, вмовився зручніше у фотелі й подивився на годинник на руці. Скло пропало, але годинник ішов. Уся ця сумна історія забрала більше години. Він нарешті затих. Ніякої полегкості я не відчував, навпаки, мене пригнічував ще тяжчий тягар, ніж той, якого я сподівався позбутися. Я не міг примусити себе доторкнутися до нього й пересвідчитись у його смерті. Хай там як, на вигляд він був мертвий: бракувало доброї чверті обличчя, а зі стелі вже спустилися дві мухи, насилу вірячи своєму небаченому щастю. Руки в мене були не в кращому вигляді, ніж у нього. Я вмився абияк у суміжній ванні. Тепер уже можна йти. Коли я вийшов на сходовий майданчик, на мене чекав

сюрприз: жваве дзижчання, яке я чув уже й раніше і вважав за дзвін у вухах, виявилось сумішшю голосів і грамофонної музики, що долинала з нижньої вітальні.

Я побачив там групу людей, які щойно, мабуть, приїхали й безтурботно дудлили господареву горілку. У фотелі вмовстився величезний гладун; дві чорнокосі, бліді молоді кралечки, безперечно сестри, одна трохи більша, друга (майже дитина) трохи менша, скромно сиділи рядочком на краю тахти. Червонопикий тип з яскраво-синіми очима якраз приніс їм дві склянки з якимсь напоєм з кухні-бару, де дві-три жінки базікали між собою і дзенькали шматочками криги. Я зупинився в дверях і сказав:

— Панове, я щойно вбив Клера Куїлті.

— І добре зробили, — схвалив червонопикий, пропонуючи напій старшій із двох кралечок.

— Хто-небудь давно вже мав його вбити, — зауважив гладун.

— Що він каже, Тоні? — запитала зів'яла блондинка з-під арки бару.

— Каже, — відповів їй червонопикий, — що вбив Ку.

— Що ж, — виснував ще один добродій, випроставшись у кутку вітальні, де він сидів навпочіпки й перебирав грамофонні платівки. — Що ж, ми всі одного чудового дня мали б зібратися і вбити його.

— Хай там як, — мовив Тоні, — йому пора вже й спуститися. Ми не можемо довго чекати, якщо хочемо встигнути до початку гри.

— Дайте цій людині чогось випити, — сказав гладун, і жінка в штанах, показуючи мені здалеку кружку, запитала:

— Хочете пива?

Тільки кралечки на тахті, обидві в чорному, мовчали: молодша знай чіпала медальйон на білій шийці, але обидві мовчали, такі молоденькі, такі досяжні. Музика вщухла на мить для зміни платівки, і тут долинув глухий шум з боку сходів. Тоні і я заквапились у хол. Куїлті, якого я зовсім не сподівався, виповз якимсь чином на верхній

майданчик і там тяжко вовтузився, ляскаючи плавцями, але невдовзі, впавши фіалковою купою, заціпенів — тепер уже назавжди.

— Поквапся, Ку, — сміючись крикнув Тоні й зі словами: — Мабуть, після вчорашнього не так-то скоро... — повернувся у вітальню, де музика заглушила решту його фрази.

Це все (подумав я) — кінець хитромудрого спектаклю, що його поставив для мене Клер Куїлті. З важким серцем я покинув той дерев'яний замок і пішов крізь петлястий вогонь сонця до свого «Ікара». Дві інші машини були тісно запарковані обабіч від нього, тож мені не одразу пощастило вибратися.

36

Усе, що йде далі, — досить пласке і бліде. Я повільно поїхав униз і трохи згодом схаменувся, що це аж ніяк не дорога в Паркінгтон. Макінтош я лишив у будуарі, а приятеля — у ванній. Ні, це був не той дім, де мені хотілося б жити. Знічев'я майнула думка, що, можливо, якийсь геніальний хірург змінить власну кар'єру, а водночас — хтозна — і всю долю людства, воскресивши Куривкуїлті, Клера-дромадера. Загалом мені було однаково; хотілося забути ту всю мерзоту, і коли згодом я довідався, що він не ожив, я зрадів тільки одному: отже, не доведеться багато місяців стежити подумки за болісним і огидним процесом його одужання, уриваного всілякими важкими для вимови погіршеннями та операціями й увінчаного, можливо, моїм візитом до нього з метою навіч перевести його зі стану привида в реальність тілесності. Апостол Хома був не такий дурний. Хіба не дивно, що чуття дотику, яке людина цінує безкінечно менше, ніж зір, не тільки найрідше втрачається, а й стає в критичні хвилини нашим головним, якщо не єдиним, критерієм дійсності. Я був увесь насичений бідолашним Куїлті — увесь пронизаний відчуттям нашої боротьби перед кровопролиттям.

Шосе тепер тягнулося вздовж ланів. Мені спало на гадку (не в знак протесту, не у вигляді символу або чогось такого, а просто як можливість нового переживання), що, коли я порушив людський закон, чом би мені не порушити й правила дорожнього руху? Отже, я перебрався на лівий бік шосе й перевірів — як воно? Виявилось, дуже непогано. Таке собі приємне танення в грудях із лоскотом «поширеного дотику», плюс думка, що немає нічого ближчого до спростування основних законів фізики, ніж навмисна їзда не тією стороною. Загалом той відчутий прекрасний трепет мав дуже піднесений характер. Тихо, задумливо, не швидше тридцяти кілометрів за годину, я заглиблювався в дивний дзеркальний світ. Рух на шосе був невеликий. Автомобілі, зрідка їдучи стороною, яку я надав їм, оглушливо сигналили мені. Автомобілі, які траплялися назустріч, виляли, сахалися і кричали зі страху. Невдовзі я почав наближатися до людніших місць. Проїзд на червоне світло нагадав мені заборонений ковток бургундського за часів мого дитинства. Тим часом виникали ускладнення. За мною їхали, мене супроводили. Потім, попереду, дві патрульні машини стали так, щоб цілковито загородити мені шлях. Плавним рухом я повернув з шосе і, підстрибнувши кілька разів, виїхав трав'янистим схилом угору, серед здивованих корів, і там, похитуючись, зупинився. Щось на кшталт турботливого Гегелевого синтезу поєднає тут двох небіжчиків.

Тепер мене мали витягти з автомобіля (прощай, «Ікаре», спасибі за все, давній друже!), і я передчував насолоду віддатися в численні руки, й нічим не сприяти їм, поки вони нестимуть мене, спокійного, зручно вмощеного, ледаче піддатливого геть усьому, наче пацієнт, і дивовижно задоволеного власною млявістю й абсолютно надійною підтримкою з боку полісменів і представників швидкої допомоги. Поки я чекав, щоб вони вибігли до мене на високий схил, я викликав в уяві останній міраж, образ, сповнений подиву й безнадійності. Одного разу, невдовзі після її зникнення, напад огидної блювоти приму-

сив мене лишити машину на старій, наполовину зарослій гірській дорозі, яка то супроводила, то перетинала новеньке шосе і вся була всяяна дикими айстрами, купаними в розбавленому теплі блідо-блакитного дня наприкінці літа. Після судом блювоти, що вивернула мене навиворіт, я сів відпочити на камінь, а потім, гадаючи, що свіже гірське повітря покріпить мене, пройшов кілька кроків до низького кам'яного парапету на тому боці шосе, що нависав над урвищем. Із сухого придорожного бур'яну прискали дрібні коники. Легесенька хмарка немов розкривала обійми, поступово наближаючись до куди гущішої хмари, належної до іншої, грубішої, синню напівзатопленої системи. Коли я підійшов до ласкавої прірви, до мене долинули мелодійні поєднання звуків, які підносились, наче пара, над гірничопромисловим містечком, що лежало коло моїх ніг у складці долини. Можна було роздивитися геометрію вулиць між квадратами червоних і сірих покрівель, і зелені клуби дерев, і зміїсту річку, і коштовний полиск міського звалища, і, за містом, перехрестя доріг, що поділяли темні і світлі латки ланів, а за цим усім — лісисті контури гір. Але навіть іще яскравішим за ті поєднані барви, що мовчки наповнювали радістю, — адже є барви й відтінки, які втішено святкують свої поєднання, — яскравішим і мрійливішим для вуха, ніж вони — для ока, був повітряний трепет різноманітних звуків, які не вщухали ні на хвилину, долаючи висхідний шлях до гранітного карнизу, де стояв я, отираючи мерзенний рот. І раптом я зрозумів, що ті всі звуки належать до одного роду і ніяких інших звуків, крім них, не підноситься з вулиць прозорого містечка. Читачу! Мелодія, яку я чув, складалася зі звуків дитячої гри, тільки з них, і повітря було таким кришталевим, що в маревному поєднанні голосів, і величних, і мініатюрних, відчужених і водночас чарівно близьких, прямодушних і на диво загадкових, слух іноді вирізняв немов вивільнений, майже членороздільний вибух світлого сміху, або стукіт цурпалків, або гуркіт іграшкового возика, але все було надто далеко вниз, щоб око могло розрізнити якийсь

рух на тонких мідьоритах вулиць. Стоячи на високому схилі, я не міг наслухатися тієї музикальної вібрації, тих спалахів окремих вигуків на тлі рівного стугоніння, і саме тоді я зрозумів, що пронизливо-безнадійний жах полягає не в тому, що Лоліти немає поряд зі мною, а в тому, що голосу її немає в тому хорі.

Отже, отака моя розповідь. Я перечитав її. До неї прилипли шматочки кісткового мозку, на ній запеклася кров, на неї сідають гарні, яскраво-смарагдові мухи. На тому чи тому повороті я відчуваю, як моє порске Я вислизає від мене, йдучи в такі глибокі й темні води, що не хочеться туди пхатися. Я закамуював те, що могло б уразити когонебудь із живих. І сам я перебрав чимало псевдонімів, поки придумав той, який надто вже пасує мені. У моїх нотатках є і «Отто Отто», і «Месмер Месмер», і «Герман Герман»... але чомусь мені здається, що ім'я, яке я зрештою обрав, найкраще виражає потрібну мерзенність.

Коли я почав, п'ятдесят шість днів тому, писати «Лоліту», — спершу в лікарні для психопатів, де перевіряли мій розум, а потім у цій добре опалюваній, хоч і дуже схожій на могилу, в'язниці, — я вважав, що скористаюся усіма своїми записками на суді, щоб урятувати, звичайно, не свою голову, а душу. Однак посередині праці я побачив, що не можу виставити напоказ живу Лоліту. Я, можливо, скористаюся дечим зі своєї розповіді на закритих засіданнях, але її публікацію доведеться відкласти.

З причин, які можуть видатися більш очевидними, ніж вони є насправді, я проти смертної кари і сподіваюся, що до цієї думки приєднаються й мої судді. Якби я постав як підсудний перед самим собою, я прирік би себе до тридцяти п'яти років в'язниці за розбещення й виправдав би в усьому іншому. Але навіть у цьому разі Доллі Скілер, мабуть, переживе мене на багато років. Викладену нижче постанову я ухвалив з усією законною силою й підтримкою підписаного заповіту: я хочу, щоб ці нотатки були опубліковані тільки після смерті Лоліти.

Отже, ні тебе, ні мене вже не буде на світі, коли читач розгорне цю книжку. Але поки в мене ще грає кров

у руці з пером, ти становиш не менш невіддільну, ніж я, частку благословенної матерії світу і я маю змогу спілкуватися з тобою, дарма що я в Нью-Йорку, а ти на Алясці. Будь вірна своєму Дікові. Не дозволяй іншим чоловікам торкатися тебе. Не розмовляй з чужими. Сподіваюся, ти любитимеш свою дитину. Сподіваюся, це буде хлопчик. Сподіваюся, твій чоловік завжди буде добре ставитись до тебе, бо інакше мій привид наскочить на нього, мов чорний дим, мов несамовитий колос, і розшматує його, нерв за нервом. І не жалій К. К. Довелося вибрати між ним і Г. Г., і хотілося дати Г. Г. протриматися місяців на два довше, щоб він міг примусити тебе жити у свідомості майбутніх поколінь. Я говорю про турів і про янголів, про таємницю міцних пігментів, про віщування в сонеті, про спасіння в мистецтві. І це — єдине безсмертя, яке ми можемо з тобою розділити, моя Лоліто.

ПРО КНИЖКУ, НАЗВАНУ «ЛОЛІТА»
(Післямова до американського видання 1958 року)

Після мого виступу в ролі приємного в усіх аспектах Джона Рея — того персонажа в «Лоліті», що пише до неї «передмову», — будь-який запропонований від мого імені коментар може видатися читачеві — може навіть видатись і мені самому — наслідуванням Володимира Набокова, що аналізує свою книжку. Проте деякі дрібниці слід обговорити, й автобіографічна подоба може допомогти організмові в процесі мімікрії поєднатися зі своєю моделлю.

Професори літератури схильні вигадувати такі проблеми, як «Чого прагне автор?»; або ще гидкішу: «Що хоче сказати книжка?» А от я належу до тих письменників, які, задумавши книжку, не мають іншої мети, як спекатися її, і яким, коли їх просять пояснити її зародження та розвиток, доводиться вдаватися до таких застарілих термінів, як взаємодія між натхненням і комбінаційним мистецтвом, що звучить, зізнаюся, так, немов штукакар пояснює один свій трюк іншим.

Перша маленька пульсація «Лоліти» пробігла в мені наприкінці 1939-го або на початку 1940 року, в Парижі, на вулиці Буало, тоді, коли мене прикував до ліжка серйозний напад міжреберної невралгії. Як я пам'ятаю, початковий трепет натхнення був якимсь чином пов'язаний із газетною статтею про мавпу в паризькому зоопарку, яка після багатьох тижнів улещування з боку якогось ученого накидала вугликом перший малюнок, виконаний коли-небудь лапою тварини: малюнок зображував ґрати клітки, в якій містився бідолашний звір. Цей поштовх був не пов'язаний тематично з наступним ходом думок, результатом якого став усе-таки прототип цієї книжки: оповідання з назвою «Чарівник» десь

на тридцять сторінок. Я написав його російською мовою, тобто тією мовою, якою писав романи від 1924 року (всі вони з політичних міркувань заборонені в Росії). Героя звали Артур, він був середньоєвропеець, безіменна німфетка була французенка, і все відбувалося в Парижі і Провансі. Він у мене одружився з хворою матір'ю дівчинки, невдовзі овдовів, а після невдалої спроби примоститися до сирітки в окремому номері кинувся під колеса вагоза. Однієї з тих воєнних ночей, коли парижани затемняли світло ламп синім папером, я прочитав своє оповідання маленькій групі друзів. Моїми слухачами були М. О. Алданов, І. І. Фондамінський, В. М. Зензинов і жінка-лікар Коган-Бернштейн, але річчю я був незадоволений і знищив її після переїзду до Америки 1940 року.

Через дев'ять років в університетському місті Ітака (штат Нью-Йорк), де я викладав російську літературу, пульсація, яка ніколи не припинялась остаточно, почала знову переслідувати мене. До натхнення додалася нова комбінація і втягнула мене в нову обробку теми, проте я обрав для неї англійську мову — мову моєї першої петербурзької гувернантки (понад шістьдесят років тому), міс Рейчел Оум. Незважаючи на суміш німецької та ірландської крові, замість однієї французької, німфетка лишилася та сама і тема шлюбу з матір'ю у своїй основі теж не змінилася, але в інших аспектах річ набула цілком нового вигляду: в неї потай вирости кігті і крила роману.

Книжка посувалася повільно, з багатьма перебоями. Колись у мене пішло десь сорок років на те, щоб вигадати Росію й Західну Європу, а тепер я мав вигадати Америку. Видобуток місцевих інгредієнтів, які дали б мені змогу додати невелику кількість середньої «реальності» (дивне слово, яке нічого не означає без лапок) у розчин моєї особистої фантазії, виявився в п'ятдесят років набагато важчим, ніж у Європі моєї юності, коли механізм сприйняття й запам'ятовування діяв з найбільшою точністю. Перешкоджала і праця над іншими книжками. Разів зо два я мало не спалив недописану чернетку і пам'ятаю, як уже доніс мою Жуаніту Дарк майже до вечорової тіні смітєспалювача, криво поставленого на газоні двору, як мене

зупинила думка, що дух страченої книжки блукатиме по моїх картотеках до кінця моїх днів.

Кожне літо ми з дружиною їздимо ловити метеликів. Зібрані екземпляри йдуть у наукові інститути, скажімо, Американський музей природничої історії в Нью-Йорку, або Музей порівняльної зоології при Гарвардському університеті, або Ентомологічний музей Корнельського університету. На шпильку з метеликом наколюють знизу етикетку з назвою місця ловитви, дати і прізвища ловця; ці мої етикетки стануть у ХХІ ст. у великій пригоді якому-небудь дослідникові літератури, що зацікавиться моєю маловідомою біографією. І ось на цих місцях ловитви, або «станціях», у Телуріді (Колорадо), в Афтоні (Вайомінг), у Порталі (Арізона), в Аштоні (Орегон), я знову взявся за «Лоліту», працюючи над нею ввечері або в дощові дні. Гумберт Гумберт написав її в тридцять разів швидше за мене. Я переписав її начисто тільки навесні 1954 року в Ітаці, дружина перестукала її на машинці в трьох примірниках, і я одразу взявся шукати видавця.

Спершу, смиренно дотримуючись поради обережного приятеля, я гадав випустити роман анонімно. Анаграма мого імені і прізвища в імені та прізвищі одного з моїх персонажів — пам'ятка того прихованого авторства. Навряд чи коли-небудь пошкодую, що, зрозумівши невдовзі, як легко маска може нашкодити моїй власній правді, я вирішив підписати «Лоліту» своїм справжнім ім'ям. Чотири американські видавці, Акс, Якс, Екс та Ікс, яким я по черзі запропонував книжку й читці яких кинули погляд на неї, обурилися «Лолітою» набагато більшою мірою, ніж припускав мій давній приятель. Урешті-решт я відправив її літературному агентству в Париж, воно передало «Лоліту» абсолютно мені невідомому видавництву «*Olympia Press*», що випускало англійською мовою книжки, чомусь заборонені в Англії або Америці, і саме воно й видало її восени 1955 року.

Хоча не підлягає сумніву, що й за сивої давнини, й до кінця ХVІІІ ст. (приклади з французької літератури постають самі собою) відверта сороміцька література не відкидала комедійних блискіток і влучних сатиричних стріл, чи навіть колоритної могутності поета, який піддався легковажному

настроєві, не менш слушно зазначити, що в наші дні слово «порнографія» означає бездарність, комерційну спритність і суворе дотримання кліше. Непристойність має поєднуватися з банальністю, бо всяку естетичну насолоду слід повністю замінити простою статевою стимуляцією, що вимагає застосування загальноvizнаних фраз для прямої дії на пацієнта. Порнограф повинен суворо дотримуватися давніх випробуваних правил, щоб оточити пацієнта надійною атмосферою задоволення, атмосферою, знайомою й любителям детективних оповідань, у яких, якщо не доглянути, справжнім убивцею може виявитись, на превелике обурення любителя, художня сваволя автора (кому потрібне, наприклад, детективне оповідання без єдиного діалогу?). Отже, в порнографічних романах дія зводиться до сукупності шаблонів. Стиль, структура, образність — ніщо не повинно відвертати читача від його затишного ласоловства. Такий роман складається з чергування еротичних сцен. А проміжні місця мають бути лише змістовними швами, логічними містками найпростішої конструкції, короткими абзацами, присвяченими викладові та поясненню, що їх читач, напевне, пропустить, але в їхній присутності він має бути впевнений, щоб не відчувати себе одуреним (характер мислення, що впливає з рутини «справжніх» казок, яких ми вимагаємо в дитинстві). Крім того, сексуальні сцени в книжці неодмінно повинні розвиватися кресендо, щоразу з новими варіаціями, в нових комбінаціях, з новими піхвами і знаряддями, й постійно збільшуваною кількістю учасників (у відомій п'єсі Сада наостанку викликають із саду садівника), і тому кінець книжки має бути наповнений еротичним побутом густіше, ніж її початок.

Деякі засоби в перших розділах «Лоліти» (скажімо, щоденник Гумберта) примусили окремих моїх перших читачів-туристів хибно вважати, ніби перед ними сороміцький роман. Вони чекали наростання низки еротичних сцен; коли низка урвалася, читання теж припинилося, й бідний читач відчув нудьгу й розчарування. Підозрюю, саме тут криється причина, що не всі чотири видавництва прочитали мій машинописний текст до кінця. Мене мало цікавить питання, виснували вони чи ні, що ця річ надто непристойна. Але цікаве те, що їхня відмова спиралася не на обробку теми,

а на саму тему, бо в Америці були тоді цілі три неприйнятні для видавця теми. Дві інші — чорно-білий шлюб, по вінця сповнений безхмарного щастя, з купою дітей та онуків, і доля абсолютного атеїста, що після щасливого й корисного життя помирає уві сні у віці сто шість років.

Деякі з видавничих відгуків мене дуже розвеселили. Один читець запропонував компроміс, за якого його фірма, можливо, погодиться видати мій роман: мені пропонували перетворити Лоліту в дванадцятирічного хлопчика, якого Гумберт, фермер з Теннесі, спокушає в клуні, серед похмурих і хирлявих рівнин, з напіввнутрішніми монологами, що складаються з коротких, сильних, «реалістичних» фраз («Він хлопець баламут», «Ми всі, я думаю, баламути», «Думаю, й сам Господь Бог — баламут» і таке інше). Незважаючи на те, що моя ненависть до всяких символів і алегорій (заснована почасти на моїй давній ворожнечі до шаманства фрейдизму, а почасти на огиді до узагальнень, що їх вигадали літературні міфомани й соціологи) давно відома, один розумний в усіх інших аспектах читач, перегорнувши першу частину «Лоліти», визначив її тему так: «Стара Європа, що розбещує молоду Америку», натомість інший читач добачив у книжці «Молоду Америку, що розбещує стару Європу». Видавець Якс, чиїм дорадникам Гумберт так остогид, що вони прочитали тільки половину книжки, мав наївність написати мені, що друга частина надто довга. Видавець Екс висловив жаль, що в романі немає жодної доброї людини. Цей видавець сказав, мовляв, якщо він опублікує «Лоліту», ми обидва з ним опинимось у в'язниці.

У вільній країні жоден справжній письменник не повинен, звичайно, перейматися проведенням межі там, де закінчується чуття й починається чуттєвість. Воістину комічне завдання! Я можу дивуватися, але не можу наслідувати точності ока фотографів, які так знімають гарненьких молодих ссавців для журнальних картинок, що край декольте міститься якраз досить низько, щоб усміхнувся філістер, і якраз досить високо, щоб не насупився поштмейстер. Думаю, існують читачі, які розпалюються від самого вигляду парканних слів в одному з тих великих, безнадійно банальних романів, що їх вистукують на машинці тупим указівним пальцем найбільшого нездари, а бовдур рецензент вітає їх

загальниками похвал. Знайдуться, знаю, світлі особистості, які вважатимуть, ніби «Лоліта» — безглузда книжка, бо не повчальна. Я не читаю й не виробляю дидактичної белетристики, і, хоч би що плів милий Джон Рей, «Лоліта» — аж ніяк не буксир, що тягне за собою барку моралі. Для мене оповідання й роман існують тільки тією мірою, якою дають мені те, що я просто назву естетичною насолодою, а це, у свою чергу, я розумію як особливий стан, коли відчуваєшся — якимось, десь, чимсь — пов'язаним з іншими формами буття, де мистецтво (тобто допитливість, ніжність, доброта, стрункість, захват) є нормою. Усе інше — або журналістський дріб'язок, або, так би мовити, Література Великих Ідей, що, до речі, часто нічим не відрізняється від звичайного дріб'язку, зате її подають у вигляді величезних гіпсових кубів, що їх з усіма засторогами переносять зі сторіччя в сторіччя, аж поки з'явиться сміливець із молотком і грюкне як слід по Бальзаку, Горькому, Томасу Манну.

«Лоліту» звинувачували і в антиамериканізмі. Це для мене ще більша прикрість, ніж ідіотський докір в аморальності. Керуючись технічними міркуваннями, турботою про повітряну глибину й перспективу (тут приміський газон, там гірська галявина), я спорудив певну кількість північноамериканських декорацій. Я потребував середовища, яке надихає. А на світі ніщо так не надихає, як міщанська вульгарність. А коли йдеться про міщанську вульгарність, немає ніякої докорінної різниці між побутом Старого Світу і побутом Нового. Будь-який пролетар з Чикаго може бути не менш буржуазним (у флоберівському розумінні), ніж будь-який англійський лорд. Я обрав американські «мотелі» замість швейцарських готелів або французьких кав'ярень тільки тому, що намагаюся бути американським письменником і маю намір користуватися правами, що їх мають американські письменники. З іншого боку, мій вигаданий Гумберт — іноземець і анархіст, і я з ним не доходжу згоди в багатьох питаннях — не тільки в питанні про німфеток. Крім того, як знають мої читачі-емігранти, мої колись збудовані площі й балкони — російські, англійські, німецькі, французькі — не менш вигадливі й суб'єктивні, ніж мій новий макет.

Не хочу, щоб подані вище міркування звучали як відлуння якихось образ, і кваплюся додати, що, крім овечок, які читали «Лоліту» в машинописі або у виданні «Олімпії» й запитували, «чому, власне, він написав це?» або «чому ми повинні читати про маніяка?», було чимало людей розумних, чуйних і стійких, які зрозуміли внутрішній устрій моєї книжки набагато краще, ніж я сам можу її пояснити.

Мені здається, що кожен справжній письменник і далі відчуває зв'язок з опублікованою книжкою у вигляді її постійної заспокійливої присутності. Вона рівно горить, як допоміжний вогник газу десь у підвалі, й найменший дотик до нашого таємного термостата негайно породжує маленький глухий вибух знайомого тепла. Це присутність книжки, що світиться в незмінно досяжному віддаленні, на диво задушевне відчуття, і що точніше збіглася книжка зі своїми умоглядними рисами і фарбами, то повніше та рівніше її світло. Але, хоч яка вдала книжка загалом, в автора там і там є улюблені місця, заповітні закутки, які він згадує яскравіше і якими згодом насолоджується з більшою ніжністю, ніж іншими частинами книжки. Я не перечитував «Лоліти» відтоді, як тримав коректуру першого видання, майже два роки тому, але її чар присутній і далі, неначе огортаючи мій дім ранковим скромним серпанком, за яким відчувається гра літнього дня. Згадуючи «Лоліту», я завжди чомусь вибираю для своєї особливої насолоди такі образи, як гречний Таксович, або список учнів Лолітиного класу в Рамздельській школі, або Шарлотта, що вимовляє «вотерпруф», або Лоліта, що, наче на уповільненій пливці, підступає до подарунків Гумберта, або фотографії, які прикрашають стилізовану мансарду Гастона Годена, або касбімський перукар (що коштував мені місяць праці), або Лоліта зі шпаркою ракеткою, або лікарня в Ельфінстоні, або бліда, черевата, втрачена без вороття Доллі Скілер та її смерть у Грей Стар («Сірій Зорі»), столиці книжки, або, нарешті, збірний гамір з містечка, у глибокій долині, що лине вгору до гірської дороги (а саме: в Телуріді, де я піймав тоді ще не відкрити самицю голуб'янки, яку сам і описав за її самцями: *Lycæides sublivens Nabokov*).

Ось нервова система книжки. Ось таємні точки, неусвідомлені координати її контурів, хоча, з другого боку,

я цілком усвідомлюю, що ці та й інші місця тільки мигцем прогляне, або пропустить, або ніколи не дійде до них той читач, що приступить до моєї книжки, гадаючи, ніби це щось на кшталт «Мемуарів куртизанки» або «Любовних пригод Кулебякіна». Мій роман містить чимало покликань на фізіологічні потяги збоченого чоловіка — заперечувати цього не можу. Але ми, зрештою, не діти, не неосвічені малолітні злочинці, й не вихованці англійського закритого середнього навчального закладу, які після ночі гомосексуальних насолод змушені миритися з парадоксальним звичаєм аналізувати давніх поетів в «очищених» виданнях.

Тільки дуже темний читач вивчає белетристичний твір, щоб набути знань про певну країну, соціальний клас або особистість автора. Проте один з моїх нечисленних близьких друзів, прочитавши «Лоліту», був щиро занепокоєний тим, що я (я!) живу «серед таких нудних людей», тоді як єдина незручність, яку я справді відчуваю, породжена тим, що живу в майстерні серед неприпасованих кінцівок і недороблених торсів.

Інший американський критик нещодавно висловив думку, мовляв, «Лоліта» — це звіт про мій «роман з романтичним романом». Заміна останніх слів словами «з англійською мовою» уточнила б цю витончену формулу. Але тут відчуваю, як у мій голос вкрадається надто криклива нотка. Ніхто з моїх американських друзів не читав моїх російських книжок, і тому всяка оцінка, заснована на моїй англійській белетристиці, може бути тільки приблизною. Моя особиста трагедія — яка не може й не повинна зачіпати кого-небудь — полягає в тому, що мені довелося відмовитися від природної мови, від моєї нічим не скутої, багатої, безкінечно покірної мені російської мови задля другорядного різновиду англійської мови, позбавленої в моєму випадку всієї тієї апаратури, — каверзного дзеркала, чорно-оксамитового задника, невисловлених асоціацій і традицій, — якою тубільний штукаря з розмаяними фалдами може так чарівливо скористатися, щоб по-своєму подолати батьківську спадщину.

*12 листопада 1956 року,
Корнельський університет,
Ітака, США*

ПОСТСКРИПТУМ ДО РОСІЙСЬКОГО ВИДАННЯ

Наукова сумлінність спонукала мене зберегти в російському тексті останній абзац поданої вище американської післямови, дарма що він може тільки ввести в оману російського читача, який не пам'ятає, не розумів або взагалі ніколи не читав книжок «В. Сирина», що виходили за кордоном у двадцятих і тридцятих роках. Американського читача я так палко переконую в перевагах моєї російської мови над моєю англійською мовою, що який-небудь славіст і справді може подумати, ніби мій переклад «Лоліти» в сто разів кращий за оригінал. А мене тепер тільки нудить від деренчання моїх іржавих російських струн. Історія цього перекладу — історія розчарування. Гай-гай, виявилось, що та «дивовижна російська мова», яка, здавалося мені, все чекає мене, цвіте, як вірна весна за наглухо зачиненою брамою, ключ від якої зберігається в мене так багато років, не існує, й за брамою немає нічого, крім обгорілих пеньків і безнадійної осеневої далечіні, а ключ у руці скидається радше на відмичку.

Утішаю себе, по-перше, тим, що в незграбності запропонованого перекладу винен не тільки перекладач, що відвик від рідної мови, а й дух мови, якою перекладають твір. За півроку праці над російською «Лолітою» я не тільки пересвідчився у зникненні багатьох особистих дармовисів і невідновних мовних навичок і скарбів, а й дійшов деяких загальних висновків із приводу взаємної неперекладності двох дивовижних мов.

Рухи тіла, манери, ландшафти, млість дерев, запахи, дощі, танучі й переливчасті відтінки природи, все ніжно-

людське (хоч як дивно!), а також усе селюцьке, грубе, соковито-сороміцьке виходить російською мовою не гірше, якщо не краще, ніж англійською, але такі властиві англійській мові тонкі недомовленості, поезія думки, миттєвий перегук між найабстрактнішими уявленнями, роїння односкладових епітетів — це все, а також усе належне до техніки, мод, спорту, природничих наук і протиприродних пристрастей стає по-російському неоковирним, багатослівним і часто огидним в аспекті стилю й ритму. Така невідповідність відображує головну відмінність в історичному аспекті між зеленою російською літературною мовою і зрілою, неначе перестигла смоківниця, англійською мовою: між геніальним, але ще не досить освіченим, а іноді позбавленим належного смаку юнаком і поважним генієм, що поєднує в собі запаси розмаїтих знань із повною свободою духу.

Свобода духу! Увесь подих людства в цьому поєднанні слів.

Бібліографічні дані, подані в післямові до американського видання (Putnam, 1958), можна тепер доповнити. Перше видання з рясними друкарськими помилками, яке вийшло у двох томах у Парижі (Olympia Press, 1955), досить мляво купували англійські туристи, поки воно не потрапило на очі Грегему Гріну, що похвально відгукнувся про книжку в одній лондонській газеті. На нього й на «Лоліту» напався в іншій лондонській газеті реакційний фейлетоніст, такий собі Джон Гордон, і саме його чесногливий жах привернув до «Лоліти» загальну увагу. Що стосується її долі в США, годиться зазначити, що вона там ніколи не була заборонена (як заборонена ще й досі в деяких країнах). Перші примірники паризького видання «Лоліти», що їх замовили приватні особи, були затримані й прочитані на американській митниці, але невідомий друг-читач, що читав там, визнав мою «Лоліту» за легальну літературу, тож примірники розіслали за адресами. Це розв'язало сумніви обережних американських видавців, і я вже міг вибирати між ними того, що підходить мені найкраще. Успіх патнемівського видання (1958 р.) був, як кажуть, вищим від усіляких сподівань. А втім, якимсь

парадоксальним чином перше англійське видання, що вийшло в Парижі ще 1955 року, раптом опинилося під забороною. Я часто запитував себе, як я вчинив би в ті дні, коли почалися переговори з видавництвом «Olympia Press», якби мені тоді стало відомо, що поряд із публікацією талановитих, хоч і вільних, творів головний свій прибуток видавець отримував від замовлюваних продажним нікчемам соромітьких книжечок такого самого типу, як пропоновані в темних закутках знімки черниць із сенбернарами або матроса з матросом. Хай там як, англійські митники давно вже вилучали — в суворому і тверезому тумані повернення з вакацій — ту порнографічну мерзоту — в таких самих трав'янистого кольору обкладинках, як і моя «Лоліта». А тепер англійський міністр внутрішніх справ попросив свого французького колегу, не менш неосвіченого, ніж послужливого, заборонити в продажу весь список видань «Олімпії», тож якийсь час «Лоліта» в Парижі поділяла долю парканних видань «Олімпії».

Тим часом знайшовся лондонський видавець, який виявив бажання опублікувати її. Його намір збігся з обговоренням нового закону про цензуру (1958—1959 рр.), причому «Лоліта» правила за аргумент і для лібералів, і для консерваторів. Парламент замовив з Америки деяку кількість примірників, і депутати ознайомилися з книжкою. Закон ухвалили, й Лоліта вийшла в Лондоні у видавництві «Weidenfeld & Nicholson» 1959 року. Водночас видавництво «Gallimar» у Парижі підготувало її видання французькою мовою, — і безталанне перше англійське видання «Олімпії», заклопотано й обурено підвівшись, знову з'явилося в кіосках.

Відтоді «Лоліту» перекладали багатьма мовами: вона вийшла окремими виданнями в Арабських Еміратах, Аргентині, Бразилії, Голландії, Греції, Данії, Ізраїлі, Індії, Італії, Китаї, Мексиці, Німеччині, Норвегії, Туреччині, Уругваї, Фінляндії, Франції, Швеції і Японії. Її продаж шойно дозволили в Австралії, але вона й досі заборонена в Іспанії та Південно-Африканській Республіці. Не з'явилася вона і в пуританських країнах за «залізною завісою». З-поміж

усіх тих перекладів я відповідаю — в аспекті точності й повноти — тільки за французький, який я сам перевірів до публікації. Уявляю собі, що зробили з бідолашкою єгиптяни та китайці, а ще виразніше уявляю собі, що зробила б з нею, якби я дозволив, одна «переміщена дама», яка недавно вивчила англійську мову, або американець, що «вчив» російську мову в університеті. А питання, для кого, власне, перекладають «Лоліту», належить до сфери метафізики та гумору. У моїй статечно-святенницькій вітчизні мені важко уявити собі режим, ліберальний чи тоталітарний, за якого цензура пропустила б «Лоліту». До речі, не знаю, кого тепер надто читають і шанують у Росії, — здається, Гемінгвея, цього сучасного заступника Майн-Ріда, та нікчемних Фолкнера й Сартра, цих пестунчиків західної буржуазії. А закордонні росіяни із захоптом читають радянські романи, захоплюючись картонними тихими донцями на таких самих картонних хвостах-підставках або тим ліричним доктором з лубочно-містичними потягами, міщанськими мовними зворотами й чарівницею з Чарської, що приніс радянському урядові стільки твердої іноземної валюти.

Видаючи «Лоліту» російською мовою, я маю перед собою дуже просту мету: хочу, щоб моя найкраща англійська книга — або, скажімо, ще скромніше, одна з моїх найкращих англійських книжок — була правильно перекладена моєю рідною мовою. Це примха бібліофіла, не більше. Як письменник я надто звик до того, що ось уже скоро півсторіччя, як чорніє сліпа пляма на сході моєї свідомості, — які вже тут радянські видання «Лоліти»! Як перекладач я не марнославний, байдужий до поправок фахівців і пишаюся тільки тим, що залізною рукою стримував демонів, які підбивали на пропуски та додатки. Як читач я вмю розмножуватися безкінечно й легко можу набити величезну чуйну залу своїми двійниками, представниками, статистами й тими найманими добродіями, які, не вагаючись ні секунди, виходять на сцену з різних рядів, тільки-но чарівник пропонує публіці пересвідчитись у відсутності ошуканства. Але що мені сказати про інших,

нормальних читачів? У моєму магічному кристалі міняться веселки, косо відбиваються мої окуляри, ясніє мініатюрна ілюмінація, але він мало кого мені показує: кількох давніх друзів, групу емігрантів (які загалом віддають перевагу Лескову), гастролера-поета з радянської країни, гримера мандрівної трупи, трьох польських чи сербських делегатів у багатодзеркальній кав'ярні, а геть у глибині — початок туманного руху, ознаки ентузіазму, щораз ближчі постаті молодиків, що вимахують руками... але це мене просто просять відійти вбік, зараз зніматимуть приїзд якогось президента до Москви.

Володимир Набоков
7 листопада 1965 р.,
Палермо

ПРИМІТКИ

«Лоліта» вперше побачила світ у вересні 1955 року в паризькому видавництві «Olympia Press», але тільки у серпні 1958 року роман вийшов у США, переживши драматичні колізії сприйняття та тлумачення тексту: від звинувачень у порнографічності змісту до захоплених філологічних студій і статусу одного з найелітарніших текстів ХХ століття. У середині 1960-х років Набоков працює над авторським перекладом роману російською, який вийшов 1967 року, але об'єктивно є не перекладом, а новою версією тексту «Лоліти», трансформуючи, уточнюючи та доповнюючи первісний задум.

Таким чином, існує два авторські самостійні варіанти тексту «Лоліти» — англійський та російський. Відповідно у кожному випадку залучається специфічне алюзивне поле. Тому читач повинен усвідомлювати, що такий тип тексту, спрямований значною мірою на інтертекстуально-цитатні механізми смислоутворювання, багато в чому втрачає при перекладі зокрема українською через розбіжності у культурно-асоціативній сфері англійського, російського та українського мовних просторів. У цьому виданні читачеві пропонується власне український переклад російськомовного варіанту роману «Лоліта».

Ретельно прокоментовано було і англійський, і російський варіанти. У цьому сенсі видатними подіями в «лолітознавстві» стали монографія Карла Проффера «Ключі до “Лоліти”» (1968), примітки Альфреда Аппеля у виданні роману 1970 року та коментарі німецького перекладача набоковської прози Дітера Цимера (1989). З коментарів російськомовної «Лоліти» на сьогодні найвідомішими є праці А. Долініна (1991) та А. Люксембурга (1998), до яких апелює упорядник приміток, запропонованих нижче.

С. 31. «Лоліта, Сповідь Білошкірого Вдівця». — Підзаголовок твору пародіює назви англійських «сповідних» порнографічних романів ХVІІІ ст. Разом з тим він, можливо, відсилає нас до одного з імовірних алюзивних підтекстів «Лоліти» — збірки есе й оповідань Поля Верлена «Записки вдівця». В одному з оповідань поет розчулено описує свою 11-літню доньку, але у фіналі з'ясовується, що його дочка «ніколи не існувала й, імовірно, вже ніколи не народиться». А. Аппель також

відзначає, що термін «білошкірий вдовець» (white widowed male) зустрічається в історіях хвороби пацієнтів психіатричних клінік.

Гумберт Гумберт. — Якщо прізвище Гумберт (Humbert) прочитати на французький манер, то воно може сприйматися як омонім слова ombre (тінь). Разом з тим воно омонімічне іспанському слову hombre (людина). З одного боку, Г. Г., як і будь-який інший оповідач у Набокова, може розглядатися як тінь автора, з другого — семантика тіні людини в аспекті подвоєння підключає модель двійництва, героя-двійника як тіні. В «Лоліті» романтичний сюжет «людина та її тінь» подано амбівалентно, і в пародійному світлі, і в серйозному, ціннісно-універсальному.

С. 32. *Грей Стар* — у російському варіанті роману: «Серая Звезда». Грей Стар (Grey Star), за визначенням Набокова, «столиця книги», «Сіра Зірка» російськомовної «Лоліти». Крім очевидної асоціації зі схожим на «Лоліта» ім'ям дівчинки — дружини Чарлі Чапліна, молододі кінозірки Літи Грей, ця назва отримує романтичний ореол завдяки характерному заголовку популярного роману Джорджа Б. Мак Качеона: «Graustark» (Mc Cutcheon, George Barr. Graustark. The story of a love behind a throne. New York, 1903). Омрі Роден вбачає тут скорочену цитату з раннього вірша Анни Ахматової, що, будучи зіставлена із цитатами з По («And the stars never rise, but I see the bright eyes // Of the beautiful Annabel Lee» — «Та чи запалиться зірка, бачу очі завжди // Звабливої Аннабель Лі»), які звучать протягом усього роману, відіграє роль тематичного ключа до пошуків Гумберта Гумберта, що втратив Лоліту:

Долго шел через поля и села,
Шел и спрашивал людей:
«Где она, где свет веселый
Серых звезд — ее очей?»

Можливе співвідношення Сірої Зірки із сірими очима Лоліти, що немовби світять з небес після її смерті, подібно до ясних очей Аннабель Лі.

Пані Вівіан Дамор-Блок (Дамор — сценічне прізвище, Блок — прізвище одного з її перших чоловіків) — анаграма імені й прізвища письменника. Додане в російській версії «Дамор — сценічне прізвище, Блок — прізвище одного з її перших чоловіків» натякає на роль, яку зіграла поезія А. Блока в становленні Набокова-поета. У тексті в подальшому виявляються алюзії на Блока. В англійській версії коханку Куїлті звати Vivian Darkbloom. Вона ж «є» автором приміток до роману Набокова «Ада».

С. 33. ...дивись історичну постанову, що її ухвалив вельмишановний суддя Джон Вулсі 6 грудня 1933 року з приводу іншої, набагато відвертішої книжки. — Суд під головуванням нью-йоркського судді Джона М. Вулсі виніс рішення, яке зняло заборону на видання в США роману Джеймса Джойса «Улісс» як твору нібито порнографічного й образливого для суспільної моралі.

...*Б'янці Шварцман*... — Контраст чорного й білого кольорів (від *итал.* bianco — білий і *нім.* schwarz — чорний) відповідає уявленню

письменника про те, що для школи психоаналізу, пародіювання якої — одна з наскрізних тем роману, характерне спрощене, примітивізоване бачення й тлумачення світу.

С. 35. *Уякомусь князівстві побіля моря (майже як у По)*. — Алюзія на вірш Едгара По «Аннабел Лі» («Annabel Lee», 1849), що є одним з найважливіших підтекстів «Лоліти». Вірш було написано на смерть дружини По Вірджинії (1822—1847), з якою він одружився, коли їй ще не виповнилося чотирнадцяти років.

С. 36. *Палеопедологія*. — Каламбур: «вигадливий предмет» палеопедологія — наука з прадавніх ґрунтів, а також — палеопедологія, де педологія — псевдопедагогічна наука, що була розповсюджена у 20—30-ті роки ХХ ст.

С. 38. *Лі (Leigh)*. — Прізвище саме в такому написанні мала зведена сестра Байрона Августа, з якою він, як гадають, перебував у кровозмісному зв'язку. Таким чином, дитяча любов Г. Г. співвіднесена не тільки з Едгаром По, але й з Байроном (порівн. його «Станси до Августи» і «Послання до Августи»).

С. 43. *Ураністи* — інша назва гомосексуалістів.

«Прустівська тема в листі Кітса до Бенджаміна Бейлі». — Лист Джона Кітса від 22 листопада 1817 р. до його найближчого друга, оксфордського студента Бенджаміна Бейлі, в якому порівнюється «передчуття вічності» з тим, як знайома мелодія, зненацька почута знову, змушує людину гостро пережити всі почуття, колись нею викликані. Подібні «вродження колишнього», викликані повторенням зорових, слухових, тактильних, смакових вражень, відіграють центральну роль у циклі романів М. Пруста «У пошуках втраченого часу».

С. 44. *Німфетки*. — Підкреслюється одночасно нелюдська, демонічна сутність (німфа) та недорослість: «німфа» — личинка, перша стадія розвитку комах, що не має стадії лялечки (у бабок вона називається наядою). Багаторазово линяючи, німфи перетворюються в імаго (букв.: образ), тобто переходять у дорослу стадію.

Німфолепти — від *давньогрец.* «німфолепсія» — стан екстазу, в який, відповідно до переказів, впадали люди, що їм пощастило споглядати німф.

С. 45. *«Коли я був дитина, й вона була дитина»* — «Аннабел Лі» Едгара По.

С. 47. *...Данте нестямно закохався у свою Беатріче, коли їй минуло лише дев'ять років...* — Г. Г. мистифікує читача, бо за першої зустрічі з Беатріче Данте самому було дев'ять років.

А коли Петрарка нестямно закохався у свою Лаурину, вона була більшою німфеткою дванадцяти літ... — Мистифікація продовжується, бо Петрарка зустрів Лауру вже заміжною.

Ліліт — в іудейських переказах перша дружина Адама, демон ночі, що набуває вигляду звабливої дівчини з довгим волоссям. У вірші Набокова «Ліліт» (1930), що може вважатися першим прообразом «Лоліти», героя, який потрапив у потойбічний світ і думає, що він у раю, спокушає дівчинка з річковою лілією в кучерях, але насправді він опиняється у пеклі.

С. 56. *Улітку 1939 року помер мій американський дядечко...* — У старих французьких мелодрамах смертю американського дядечка часто мотивувалася чудесна зміна в долі героя; французькою (а в англійській версії роману використовується саме ця мова) «*top oncle américain*» — це будь-який далекий родич, що дещо заповів; він зовсім необов'язково має жити в США. Безсумнівно, мотив смерті родича й залишеної спадщини досить традиційний у світовій літературі. Але в цьому випадку серед інших асоціацій фрагмент повинен викликати в читача й спогад про зачин «Євгенія Онегіна». Не випадково померлий родич — дядько. У російському перекладі Набоков обіграє не французький фразеологізм, а російську класику. Крім того, коментуючи першу строфу «Євгенія Онегіна», Набоков знаходить у ній відгуки роману «Життя й думки Трістрама Шенді, джентльмена» Лоренса Стерна й байронівських поем «Беппо» і «Дон Жуан».

С. 61. *Куїлті Клер* — ім'я й особливо прізвище драматурга, що зіграє таку значну роль у долі Г. Г., багатозначні. Клер (скорочене від Клеренс) походить від лат. *clarus* — відомий, знаменитий; світлий, ясний; очевидний, зрозумілий. Куїлті співзвучно англ. *guilty* — винний; крім того, у романі по-різному обігрується перегук складів «ку-ку».

С. 62. *Убив ти, Куїл-ти*. — Мовленнєве оформлення теми вбивства в романі суцільно ігрове. Каламбури й алітерації в тексті «Лоліти» — шифр основних тем. Майбутня смерть Куїлті обігрується з перших сторінок: Гумберт зашифровує вбивство супротивника. Натрапивши в одному з довідників тюремної бібліотеки на параграф про Клера Куїлті і якусь акторку Долорес Квайн, Гумберт припустив, що, можливо, і Лоліта стала б акторкою, «виступала... в «Убитому драматургу»». Квайн-Швайн. Убив ти, Куїл-ти. Гумберт має помітну перевагу над читачем, тому що знає, чим усе закінчилося, і «проговорюється». Читачеві ж тільки повторне читання роману дозволить розгадати багато натяків. Коли ім'я Куїлті нарешті відкрилося й «доля його була вирішена», «На другому боці вулиці гараж крізь сон казав: «Автора вбили» (насправді — «Автомобілі!»). «Автором» тут може виступати як Куїлті-драматург, так і сам Гумберт, автор вкладеного тексту. Це означає, що в будь-якому разі доля обох вирішена.

С. 65. *Ді-Пі* (від «деменції прекокс») — гра слів: аббревіатура DP англійською може означати як «переміщену особу» (від *displaced person*), так і «шизофренію» (від *dementia praecox*).

С. 66. *Гейз* — багатозначне прізвище. Англ. *haze* — легкий туман, серпанок, імла; заволікати туманом; зле жартувати з непосвяченими.

С. 72. *Тридцять травня офіційно проголошене Днем Посту в Нью-Гемпширі*. — День Посту не вигадка Набокова, саме в Нью-Гемпширі, в єдиному з американських штатів, існує такий день, що відзначається в останній понеділок квітня. Таким чином, Набоков тільки відкоригував дату Дня Посту, перенісши його з 28 квітня (останній понеділок квітня в 1947 р.) на 30 травня.

С. 73. *Humbert le Bel* — Гумберт Прекрасний. Це та інші «королівські» імена, які дає собі Г. Г., мотивовані тим, що його тез-

ки — Гумберт I і Гумберт II — були королями Італії відповідно в 1878—1900 і 1946 р.

С. 74. *Пріап* — в античній міфології фалічне божество продуктивних сил природи (спочатку власне фалос).

С. 75. *Маленькій Вірджинії не було й чотирнадцяти, коли нею заволодів Едгар*. — Усупереч твердженням Г. Г. Едгар По одружився зі своєю кузиною Вірджинією аж ніяк не через палке кохання, а для того, щоб приховати зв'язок з її матір'ю, і кілька років їхній шлюб залишався фіктивним.

С. 80. ...*слова Ронсара про «маленьку багряну щілину» або рядки Ремі Белло: «Той пагорб невисокий, ніжним мохом опушений, з ризкою червені посередині»*. — Цитуються еротичні вірші сучасника Ронсара, французького поета Ремі Белло (1528—1577) «Impuissance».

С. 84. ...*на лихо моєї прекрасній автодамі...* — В російському оригіналі «на беду моей прекрасной автомедонше».

Тут, безсумнівно, є відгук онегінських рядків:

Автомедоны наши бойки,
Неутомимы наши тройки.

Набоков іронічно переосмислює літературну спадщину, причому цілком у пушкінському дусі. Подібно до того, як Пушкін, обігруючи міфологічні кліше класицизму, назвав «Автомедонами» (Автомедон — візник Ахіллеса) ямщиків, Набоков вигадує для Шарлотти Гейз окказіоналізм «автомедонша», щоб обіграти пушкінську цитату й дати персонажеві іронічну характеристику. Формально Набоков пародіює Пушкіна, але, по суті, розвиває пушкінський прийом.

С. 86. *Поема, справжнісінька поема!* — Закодований «текст у тексті», з багатомовними каламбурами, літературними алюзіями, що перегукуються з основними темами роману. Повне ім'я героїні пов'язане з мотивом страждання й болю (Долорес (*лат.*) — біль, страждання). Чотири пари близнюків у списку (також відсилають до найважливішої для роману теми подвоєння або дзеркальності й, у першу чергу, до двійництва Гумберта Гумберта й Клера Куїлті. На «братовбивство», скоєне героєм, натякає й каламбурна пара Гавель Мабель, що містить два варіанти вимови — російську та англійську — імені старозавітного персонажа.

С. 94. *«Ох, Кармен, Карменсітонько, згадай-но там... і гітари, і бари, і фари, тратам»*. — Повість П. Меріме «Кармен» — один з найважливіших підтекстів роману. Г. Г. неодноразово ототожнює Лоліту з її героїнею, звабливою циганкою (на початку повісті вона називає себе Карменсітою), а себе — з її покинутим коханцем Хосе Лісаррабенгоа, що вбив Кармен і, очікуючи страти у в'язниці, розповідає авторові історію свого життя.

С. 103. *Це — оспівчення: я кохаю вас*. — Лист Шарлотти до Г. Г. є пародією на лист Тетяни до Онегіна. Як і Тетяна, Шарлотта починає лист зі звертання на «ви», а потім переходить на «ти».

С. 106. *Дромадер* — іронічний натяк на сигарети «Camel». На пацці зображено односторбого верблюда, тобто власне дромадера.

С. 107. ...*посмішечка з Достоевського*. — Вказівка на одне з основних джерел сюжету «Лоліти»: розділ «У Тихона» з «Бісів», де Ставрогін зізнається в насильстві над дванадцятирічною дівчинкою (аналогічні мотиви виникають і в деяких інших творах Достоевського, наприклад, у «Злочині й карі» примара Свидригайлова).

С. 113. *Рембодлер* — контамінація прізвиськ двох французьких поетів — А. Рембо й Ш. Бодлера, яких Набоков високо цінував і перекладав.

С. 115. ...*Прустових інтонацій*... — Характерний для стилю М. Пруста довгий період з декількома підрядними реченнями й зворотами.

С. 123. ...*від широкошумними соснами*... — Алюзія на фінальній рядки вірша Пушкіна «Поет».

С. 125. *Puppenmeister'ом*. — У романі «Дар» цим же словом Набоков називає творця, справжнього автора тексту: «Або отут колосальна рука пупенмейстера раптом з'явилася на мить серед істот, у зріст яких встигло увірувати око...».

Ундіна — дух води, що має вигляд прекрасної діви, русалка.

С. 165. *Seva ascendes, pulsata, brulans*... — Пародія на багатомовний потік свідомості в Джеймса Джойса. Суміш із латини, англійської, французької, іспанської, італійської.

С. 169. *Жан-Жак Гумберт*. — Герой тут ототожнює себе з Жаном-Жаком Руссо як з автором досить відвертої «Сповіді» — однієї з жанрових моделей «Лоліти».

С. 170. *Віденський мудрець* — Зігмунд Фройд, до вчення якого про сексуальний зміст підсвідомості Набоков з 1920-х років ставився різко критично. Весь текст «Лоліти» пронизаний випадками на його адресу, глузуваннями над фрейдистською термінологією (лібідо, латентний і т. п.) і самою концепцією психоаналізу.

С. 177. *Вітерець із країни див*. — Алюзія на казку Льюїса Керролла (псевдонім Чарлза Доджсона, 1832—1898) «Аліса в Країні Див» (1865), що її Набоков на початку двадцятих років переклав російською. За словами самого Набокова, хвороблива пристрась Керролла до дівчаток-німфеток, яких він любив фотографувати напіводягненими, ріднить його з Г. Г.

С. 191. ...*аж ніяк не літеплою схильністю* — в російському оригіналі: «Лаодикийской склонностью». — В «Одкровенні Св. Іоанна Богослова» до ангела Лаодикійської церкви звернені такі гнівні слова: «Знаю твої справи; ти ні холодний, ні гарячий; о, якби ти був холодний або гарячий! Але як ти теплий, а не гарячий і не холодний, то викину тебе з вуст Моїх» (III, 15—16). Саме це місце з Апокаліпсиса цитується в «Сповіді Ставрогіна» Достоевського.

С. 197. *Закон Мена*. — Джеймс Роберт Манн (1856—1922), американський політичний діяч, конгресмен від штату Іллінойс, був автором прийнятого в 1910 р. закону (Акта), відомого під його ім'ям. Закон забороняє перевозити жінок з одного штату в інший «з аморальними намірами й цілями».

С. 198—199. ...*відтворенням Лурдського грота*. — Французьке місто Лурд, розташоване у передгір'ях Піренеїв, відоме серед католиків як місце паломництва.

С. 200. ...*хмари Клода Лорена*... — Високе небо, покрите легкими купчастими хмарами, — характерна ознака пейзажів французького художника Клода Лорена.

С. 204. *Інститут Менінгерів* — психіатрична клініка й дослідницький центр у місті Топека, штат Канзас.

С. 206. *Слід ноги англійського письменника Р. Л. Стівенсона на згаслому вулкані*... — Англійський письменник Роберт Льюїс Стівенсон (1850—1895) протягом деякого часу жив у Каліфорнії, на горі Св. Єлени, що помилково вважається згаслим вулканом.

Місія Долорес — церква іспанських місіонерів у Сан-Франциско; названа ім'ям Діви Марії.

...*в штатному парку Російської улоговини*... — Russian Gulch State Park у м. Сономо.

Кратерне озеро — головна визначна пам'ятка однойменного національного парку в штаті Орегон.

Йелловстоунський парк. — Йелловстоун — найстаріший у США національний парк на території трьох штатів — Вайомінга, Монтани й Айдаго.

Замок, що його збудував французький маркіз у Північній Дакоті... — Chateau de Mores, що може бути переофіційно як Chateau de Mort (Замок Смерті).

...*гігантські голови президентів*... — національний пам'ятник на горі Рашмор (Rushmore, порівн. назва замка), вирубані в скелі на висоті 20 м величезні барельєфи Вашингтона, Джеферсона, Лінкольна й Т. Рузвельта.

С. 207. *Мільярди дохлих ефемерид*... — Ефемериди (*Ephemera vulgata*) — крилаті комахи, що заселяють береги водойм. Після спарювання самці ефемерид гинуть.

City of Cheboygan — портове місто на озері Гурон біля протоки, що з'єднує його з озером Мічиган.

С. 208. ...*в мічиганському місті, названому його, його ім'ям*... — місто Клер, штат Мічиган.

hitch-hiker (від *англ.* hitchhike — подорожувати на подорожніх машинах) — той, хто подорожує на подорожніх машинах.

homo pollex — людина великого пальця (в Америці заведено голосувати на шосе, піднімаючи великий палець).

С. 212. ...*un brun adolescent... гадав я, о Бодлер!* — Ремінісценція вірша Ш. Бодлера «Le Crepuscule du matin» («Досвітні сутінки») із книги «Квіти зла»: «Це була година, коли від рою дурних снів корчаться на подушках темноволосі підлітки».

С. 217. — *А ти — моя крижана принцеса*... — Натяк на сексологічний термін «фригідна» (від *лат.* frigidus — холодний). Крім того, постійні казкові мотиви роману вказують на «Снігову королеву» Г.-К. Андерсена.

С. 226. «*Русалонька*» Андерсена. — Сюжет цієї казки іронічно перегукується із ситуацією Лоліти в романі. Г. Г. обмірковує, як йому відкараскатися від «важкого підлітка», чиє «чарівне німфетство» повинне зникнути до 1950 року, тобто до п'ятнадцятиріччя. Коли

Русалочці виповнюється п'ятнадцять років, вона залишає підводне царство й, зробивши подвиг самозречення й страждання в ім'я безмовного кохання, перетворюється на «дух повітря».

С. 237. ...в Неаполі, як на зло! — Алюзія на можливе джерело «Лоліти»: відверту автобіографію анонімного російського поміщика, що мав ті ж нахили, що й Г. Г. Про цей документ, що його було надруковано у французькому виданні «Етюдів із сексуальної психології» англійського сексолога Гавелока Еліса, Набоков згадує в «Інших берегах» як про «особливо вавилонське повідомлення». Автор сповіді розповідає про те, як у тридцять два роки він потрапив до Неаполя, що був тоді розсадником розпусти, і вступив у зв'язок із двома малолітніми повіями, після чого втратив інтерес до зрілих жінок (Сповідь киянина-еротомана. — Львів: Кальварія, 2004).

С. 258. «Гензель і Гретель» таког-то автора, або «Спляча красуня» такої-то автриси, або «Нове вбрання короля». — Всі три класичні казки (відповідно, братів Грімм, Шарля Перро й Г.-К. Андерсена) позначаються в сюжеті й побудові «Лоліти»: насильство над дітьми — основна тема «Гензеля і Гретель», «Спляча красуня» пародіюється у сцені «спокушання», облудні візерунки, яких насправді немає, — конструктивний принцип роману в цілому.

С. 265. *J'ai toujours admiré l'œuvre ormonde du sublime Dublinois.* — Це не просто натяк на Джеймса Джойса, уродженця Дубліна — міста, де відбувається дія всіх його творів, але й складна гра, підготовлена стилістичною пародією на «потік свідомості» у попередньому абзаці.

С. 270. Під знаком Пегаса — фірмовий знак американської нафтової компанії «Мобіл Ойл».

С. 271. Під знаком Черепашки — знак конкуруючої з «Мобіл Ойл» (див. вище) компанії «Шелл». Як і Пегас, черепашка — важливий міфопоетичний символ (у давньогрецькій міфології атрибут морського демона Тритона, що сурмить у неї, повеліваючи хвилями).

С. 282. *Клер Куїті й Вівіан Дамор-Блок запозичили в Джойса.* — Один із центральних мотивів роману Джеймса Джойса «Поминки по Фінегану» (1939) — мотив семи кольорів веселки як символу розмаїтості світу; зокрема, сім кольорів неодноразово персоніфікуються в образах сімох дівчат у різнобарвних сукнях. Цікаво, що якщо в Джойса обігрується дитячий віршик про людину із сімома дружинами, то в Набокова — казка про Синю Бороду і його сімох дружин.

С. 290. ...моїм «марєвно-синім» «Ікаром». — В англійському оригіналі машина Г. Г. названа інакше, ім'ям героя роману Ч. Метьюріна й псевдонімом О. Вайлда «Мельмот» (включає «марнотрат» як скорочення від «мотор», *англ.* moth — метелик і *фр.* каламбур mots meles — змішані слова). «Ікар» — марка автомобіля в романах Набокова «Король, дама, валет» і «Розпач». Використовуючи свою стару знахідку, письменник має на увазі «автомобільну» і «ентомологічну» складові «Ікара» (*англ.* car — автомобіль; *лат.* Icaricia — вид метелика, описаний Набоковим у 1944 р.), а також низку міфологічних і літературних підтекстів. У давньогрецькій міфології Ікар — син великого майстра Дедала, разом із батьком ув'язнений у лабіринті Міноса. На крилах із пташиного пір'я й воску, зроблених Дедалом,

вони летять із острова, але Ікар, що здійнявся занадто високо, падає в море й гине, бо сонячний жар розтопив віск.

С. 307 «Клоуни і коломбіни» — назва книги, що відсилає до масок італійської народної комедії дель арте, насамперед до її пізнішої тріади Коломбіна — Арлекін — П'єро (порівн. Лоліта — Куїлті — Гумберт). У звичайних комедійних ситуаціях Арлекін — це зломовний насмішник і пройдисвіт, П'єро — його невдачливий, наївний приятель, а Коломбіна — лукава дружина останнього, що обманює його з Арлекіном.

С. 381. *Він крокував по галереї.* — В англійському оригіналі: «Він переходив з кімнати в кімнату...», що суперечить попередній оповіді про те, як Г. Г. зачиняв усі кімнати на ключ. Порушення логіки в оригіналі лише підкреслює нереальність, «казковість» епізоду.

С. 386. «Герман Герман» — відсилання до роману Набокова «Розпач», головного героя й оповідача якого — убивцю й псевдохудожника — звали Герман.

...п'ятдесят шість днів тому... — тобто 22 вересня 1952 року, в день одержання листа від Лоліти.

С. 387. ...дарма що я в Нью-Йорку... — уточнення, внесене в російський переклад, що ставить під сумнів усю оповідь Г. Г. про вбивство Куїлті й тюремне ув'язнення: адже якби вбивство дійсно мало місце, то герой повинен був би перебувати у в'язниці «одного зі східних штатів», де він був арештований, але аж ніяк не в Нью-Йорку.

Післямова була написана для публікації фрагментів «Лоліти» в журналі «The Anchor Review» і потім передрукована в першому американському виданні роману.

С. 388. ...оповідання з назвою «Чарівник»... — Рукопис «Чарівника» зберігся в архіві В. Набокова. У 1986 р. син письменника Д. В. Набоков опублікував повість у своєму перекладі англійською.

С. 389. ...М. О. Алданов, І. І. Фондамінський, В. М. Зензинов і жінка-лікар Коган-Бернштейн... — Алданов Марк Олександрович (псевдонім; справжнє прізвище Ландау, 1889—1957) — російський письменник-емігрант, автор численних історичних романів і повістей. Один із небагатьох літературних знайомих Набокова, з якими він зберігав дружні відносини.

Фондамінський Ілля Ісидорович (псевдонім І. Бунаков, 1880—1942) — активний діяч партії есерів, публіцист, релігійний письменник, один з редакторів журналу «Сучасні записки».

Зензинов Володимир Михайлович (1880—1953) — політичний діяч-есер, публіцист і прозаїк, співредактор «Сучасних записок», найближчий друг І. Фондамінського.

Коган-Бернштейн — жінка-лікар з кола Фондамінських, що лікувала Набокова від псоріазу.

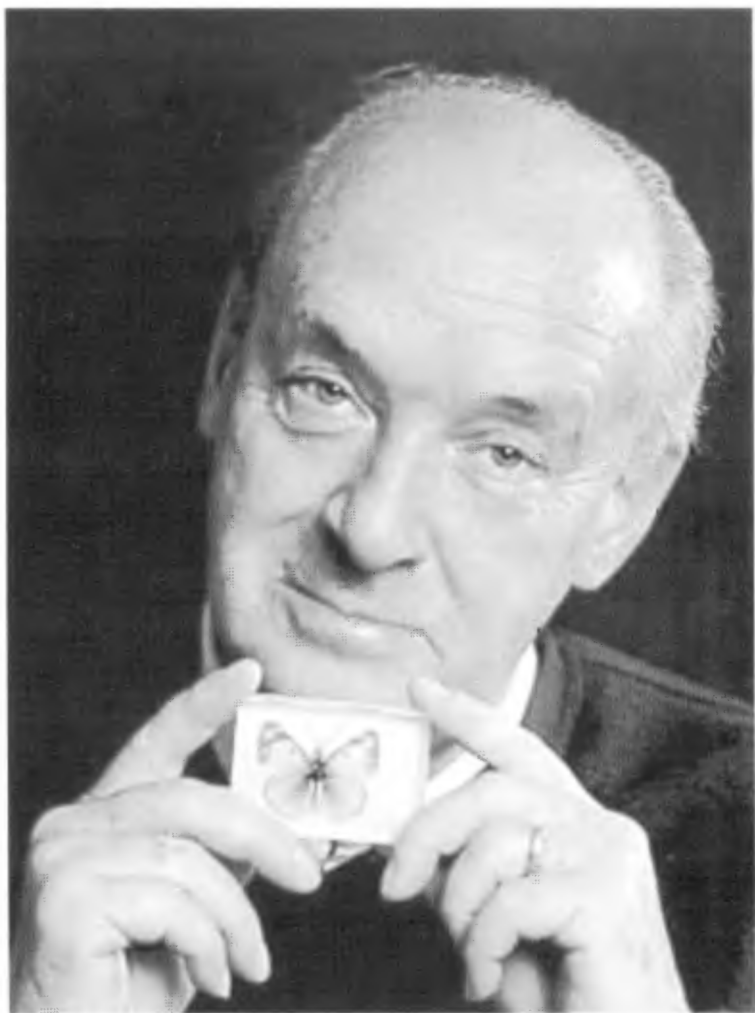
...в університетському місті Ітака... — В Ітаці знаходиться Корнельський університет, де Набоков викладав російську та світову літературу з 1948 по 1959 р.

С. 397. ...на очі Грегему Гріну... — Грем Грін назвав «Лоліту» однією з трьох кращих книг року в газеті «The Sunday Times».

Павло Бабай

ЗМІСТ

Передмова. <i>П. Бабай</i>	3
ЛОЛІТА	
Передмова	31
Частина перша	35
Частина друга	190
Про книжку, названу «Лоліта». (<i>Післямова до американського видання 1958 року</i>)	388
Постскрипtum до російського видання	396
Примітки. <i>П. Бабай</i>	401

ББК 84.4
Н14

Бібліотека світової літератури
заснована у 2001 році

Перекладено за виданням:
Набоков В. В. Лолита. — М.: Прометей, 1990

Переклад з російської *Петра Тарашука*

Передмова та примітки *Павла Бабая*

Літературний редактор *Ростислав Мельників*

Редколегія серії:

*Тамара Денисова, Ростислав Доценко, Іван Дзюба,
Микола Жулинський, Дмитро Затонський,
Дмитро Наливайко (голова), Євген Попович, Галина Сиваченко,
Андрій Содомора, Віктор Шовкун*

Художники-оформлювачі *Б. П. Бублик, В. А. Мурликін*

Набоков В. В.

Н14 Лоліта: Роман / Пер. з рос. П. В. Тарашука; Передмова та примітки П. М. Бабая; Худож.-оформлювачі Б. П. Бублик, В. А. Мурликін. — Харків: Фоліо, 2008. — 412 с. — (Б-ка. світ. літ.).

ISBN 978-966-03-4128-9.

1955 року побачила світ «Лоліта» — третій американський роман Володимира Набокова (1899—1977), творця «Захисту Лужина», «Відчаю», «Запрошення до страти», «Дару». Спричинивши скандал по обидва боки океану, ця книга піднесла автора на вершину літературного олімпу й стала одним із найвідоміших і, без сумніву, видатних творів ХХ століття. Сьогодні, коли полемічні пристрасті навколо «Лоліти» вже давно вщухли, можна впевнено сказати, що це — книга про велике кохання, «кохання з першого погляду, з останнього погляду, з одвічного погляду».

Це видання вперше надає читачам можливість познайомитися з українським перекладом улавленого роману В. Набокова.

ББК 84.4

Copyright © 2008 by Folio Publishers Ltd., Kharkiv
LOLITA by Vladimir Nabokov.

Copyright © 1955 by Vladimir Nabokov.

Published by arrangement with the Estate
of Vladimir Nabokov. All rights reserved,
including the right of reproduction in
whole or in part in any form.

© П. В. Тарашук, переклад українською, 2008

© П. М. Бабай, передмова та примітки, 2008

© Б. П. Бублик, В. А. Мурликін, художнє
оформлення, 2008

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2001

ISBN 978-966-03-4128-9

Літературно-художнє видання

НАБОКОВ
Володимир Володимирович
ЛОЛІТА

Роман

Переклад з російської

Головний редактор *Н. Є. Фоміна*
Відповідальна за випуск *Г. С. Таран*
Літературний редактор *Р. В. Мельників*
Художній редактор *Б. П. Бублик*
Комп'ютерна верстка. *О. М. Правдюк*
Коректор *О. А. Кравець*

Підписано до друку 17.12.07. Формат 84×108^{1/32}.
Папір офсетний. Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 21,84. Умов. фарбовідб. 22,68. Облік.-вид. арк. 22,67.
Тираж 1250 прим. Замовлення № 8-0095.

ТОВ «Видавництво Фоліо»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
ДК № 502 від 21.06.2001 р.

ТОВ «Фоліо»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
ДК № 683 від 21.11.2001 р.

61057, Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8

Електронна адреса:

www.folio.com.ua

E-mail: realization@folio.com.ua

Інтернет магазин

www.bookpost.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ВАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»»,

61012, Харків, вул. Енгельса, 11

Свідоцтво про реєстрацію
ДК № 1626 від 22.12.2003 р.

Книжки видавництва «Фоліо» ви можете придбати:

склад-магазин у м. Києві
вул. Трьохсвятительська, 4
тел. (044) 279-25-48
e-mail: foliokiev@kv.ukrtel.net

гуртова торгівля:
ТОВ «Аргумент-Принт»
м. Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8
тел. (057)714-91-73
e-mail: realization@folio.com.ua

відділ роботи з роздрібною торгівлею
м. Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8
тел. (057) 731-67-73
e-mail: trade@folio.com.ua

магазини видавництва «Фоліо»

м. Київ

«Книги Фоліо»
ТЦ «Глобус» – 1, 2, 3 лінії
тел. 80683485041

«Книги Фоліо»
вул. Трьохсвятительська, 4
тел. (044) 278-82-64

Книжковий ринок «Петрівка»
Центральний ряд, місце 25

Ресторан «Мураками»
Набережне шосе, пасажирський причал № 2
ст. м. «Дніпро»

м. Львів

«Книги Фоліо»
вул. Коперніка, 3
тел. (032) 244-55-17

м. Харків

«Університетський будинок книги»
пл. Свободи, 6
тел. (057) 705-20-66

«Книги Фоліо»
вул. Донець-Захаржевського, 6/8

Магазини-партнери

м. Вінниця

«Кобзар»
пр Привокзальний, 2/1
«Буква»
пл. Гагаріна, 2
тел. (0432)52-01-64

м. Дніпропетровськ

«Буква»
вул. Театральна, 2
тел. (0562)36-05-38
Салон «Емпік»
пр. Карла Маркса, 67Д,
ТЦ «Гранд Плаза»
тел. (056)371-28-56

м. Дніпродзержинськ

«Книги»
вул. Шелетова, 4

м. Кривий Ріг

«Букініст»
пл. Визволення, 1
«Буква»
пр. Гагаріна, 38А/70
тел. (0564)78-92-83

м. Донецьк

«Буклет»
вул. Артема, 160

м. Житомир

«Світ книг»
вул. Київська, 17/1

м. Запоріжжя

«Літера»
пр. Леніна, 208
«Буква»
пр. Леніна, 147
тел. (061) 270-00-89

м. Бердянськ

«Папірус»
пр. Леніна, 21/1

м. Івано-Франківськ

«Арка»
Вінчевий майдан, 3
«Букініст»
вул. Незалежності, 19
«Буква»
вул. Бельведерська, 2 А
тел. (0342)77-56-51

м. Луганськ

«Літера»
вул. Сосюри, 137
«Знання»
вул. Володарського, 59

«Глобус-книга»

вул. Радянська, 58

«Гринченкова книгарня»
вул. Пушкіна, 3

м. Луцьк

«Книжкові барви»
вул. Єршова, 12
ТЦ «Глобус».

«Книжкові барви»
вул. Рівненська, 89
ТЦ «Імідж»

«Ліра»
Лесі Українки, 35А

ТЦ «Книжковий пасаж»

«Знання»
пр. Волі, 41

м. Миколаїв

Магазин «Книги» №1
вул. Радянська, 3

ТЦ «Бізнес маркет»
вул. Фалєєвська, 35

Салон «Емпік»
пр. Леніна, 98
ТРЦ «Сит-Центр», 3-й пов.
тел. (0512)582-832

м. Одеса

Мережа супермаркетів
«Таврія»

«Вузівський»
Люстдорфський шлях,
140/1

«Грецький»
вул. Грецька, 3/4

«Аеропортівський»
вул. Гастелло, 50

«Європа»
вул. Дерибасівська, 21

ТЦ Іллічівський (Юнга)
м. Іллічівськ, вул. Леніна,
35

«Літера»
пл. Грецька, 3/4
(ТЦ «Афіна»)

«Буква»
вул. Дерибасівська, 14
(0482)35-84-04(05)

Салон «ЕМПІК»
ТЦ «Наталка», 2-й пов.
пр. Шевченко, 4

м. Полтава

«Велика кишеня»
вул. Ковпака, 26

м. Кременчук

Супермаркет «Простір»
пр. 50-річчя Жовтня, 96

м. Миргород

«Буква»
вул. Гоголя, 116
тел. (05355)5-27-06

м. Рівне

«Буква-ТОР»
пр. Миру, 16
тел. (0362) 620-465
«Знання»,
майдан Незалежності, 5
«Слово»
вул. Соборна, 57

м. Суми

«Книгалюб»
пл. Петропавлівська, 50
«Буква»
вул. Кірова, 8
тел. (0542)21-40-91

м. Херсон

«Літера»
вул. Радянська, 24
«Буква»
вул. Суворова, 22
тел. (055)222-60-47

м. Хмельницький

«Всесвіт-Преса»
вул. Проскурівська, 73
«Книжковий світ»
вул. Подольська, 25

м. Черкаси

Метро-книга
вул. 30-річчя Перемоги,
50
«Будинок Книги»
вул. Хрещатик, 200
«Літера»
вул. Шевченко, 258
«Світоч»
вул. Байди
Вишневецького, 38

м. Чернігів

«Книги»
вул. Кирпоноса, 21

м. Чернівці

«Буква»
пр. Незалежності, 94

Видавництво «Фоліо» звертається до керівників книжкових магазинів міста Кіровоград з пропозицією представити наші книжки для читачів у ваших містах.

Інтернет-магазин «Фоліо»

www.bookpost.com.ua

Інтернет-магазин

www.petrovka.com.ua

Книга поштою

Книжковий клуб «Фоліо»

м. Харків, 61052, а/с 46

тел. (057) 715-61-19 з 9.00 до 21.00

e-mail: club@folio.com.ua

Висилається безкоштовний каталог

ТОВ «Видавництво Фоліо»

61057, м. Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8

тел. (057) 700-44-29

e-mail: foliosp@kharkov.ukrpack.net

www.folio.com.ua

Представництво в Києві

м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4

тел. (044) 279-25-48

e-mail: follokiev@kv.ukrtel.net

Володимир
НАБОКОВ

1955 року побачила світ «Лоліта» — третій американський роман Володимира Набокова (1899—1977), творця «Захисту Лужина», «Відчаю», «Запрошення до страти», «Дару».

Спричинивши скандал по обидва боки океану, ця книга піднесла автора на вершину літературного олімпу й стала одним із найвідоміших і, без сумніву, видатних творів ХХ століття. Сьогодні, коли полемічні пристрасті навколо «Лоліти» вже давно вщухли, можна впевнено сказати, що це — книга про велике кохання, «кохання з першого погляду, з останнього погляду, з одвічного погляду».

Це видання вперше надає читачам можливість познайомитися з українським перекладом уславленого роману В. Набокова.

ISBN 978-966-03-4128-9

9 789660 341289